ספריה עממית בטורונטו
יידישע פאלקס ביבליאטעק טאראנטא
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

פעטער קראַפּאָטקין

געזאַמעלטע שריפטען

אין רוסישע און פראַנצויזישע טורמעס

איבערזעצט פון י. קיסין

ארויסגעגעבען פון דער
קראַפּאָטקין ליטעראַטור געזעלשאַפט
ניו יאָרק, 1922

אין רוסישע און פראַנצויזישע תפיסות

אינהאַלט.

דעם אויטאָר'ס פאָרוואָרט צו דער רוסישער אויסגאבע — — — — — VII

איינלייטונג — — — — — — — — — — — — — — — — — 13

קאַפּיטעל 1: די רוסישע תפיסות — — — — — — — — — — 19

קאַפּיטעל 2: די רוסישע תפיסות — פאָרטגעזעצט — — — — — 33

קאַפּיטעל 3: די פּעטראָפּאַוולער פעסטונג — — — — — — — — 77

קאַפּיטעל 4: דאָס פאַרשטויסענע רוסלאַנד — — — — — — — — 108

קאַפּיטעל 5: די פאַרשיקטע אין סיביר — — — — — — — — 131

קאַפּיטעל 6: די פאַרשיקונג אויף סאַכאַלין — — — — — — — 167

קאַפּיטעל 7: וואָס אויסלענדער זאָגען וועגען די רוסישע תפיסות 187

קאַפּיטעל 8: אין די פראַנצויזישע תפיסות — — — — — — — 199

קאַפּיטעל 9: וועגען דער מאָראַלער ווירקונג פון תפיסות אויף
די אַרעסטאַנטען — — — — — — — — — — — 231

קאַפּיטעל 10: זיינען תפיסות נויטיג? — — — — — — — — 263

ביילאַגע א. — — — — — — — — — — — — — — — 290

ביילאַגע ב. — — — — — — — — — — — — — — — 291

ביילאַגע ג. — — — — — — — — — — — — — — — 293

ביילאַגע ד. — — — — — — — — — — — — — — — 294

דעם אויטאָר'ס פאָרוואָרט צו דער רוסישער אויסגאַבע.

דאָס בוך „אין רוסישע און פראנצויזישע תפיסות" איז צו־נויפגעשטעלט געווארן מעהרסטענס פון ארטיקלען, וואָס איך האָב געשריבען פאר דעם זשורנאל „ניינטינט סענטשורי" אין אָנהויב פון די אכציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט. אין ענג־לאנד האָט דאן גענומען אויפוואכען א אינטערעס אין דער רוסישער באפרייאונגס באוועגונג; אין די צייטונגען, וואָס זיינען א לאנ־גע צייט געווען אונטער דעם איינפלוס פון אגענטען פון דער רו־סישער רעגירונג, האָבען ענדליך גענומען אריינדרינגען ריכטיגע ידיעות וועגען די שרעקען, וואָס די ארעסטירטע און פאראורטייל־טע רעוואָלוציאָנערען פלעגען אויסשטעהן אין די רוסישע תפיסות. מען האָט מיך געבעטען שרייבען וועגען די רוסישע געפענגניסען, און איך האָב זיך באנוצט מיט דעם פאָרשלאג, צו דערצעהלען וועגען דעם שרעקליכען צושטאנד פון אונזערע תפיסות ב כ ל ל.

רעוואָלוציאָנערן, האָב איך געקלערט, פיהרן מלחמה מיט דער רעגירונג, און ווי שלעכט זייערע שונאים זאָלען זיי ניט באהאנד־לען, וועט זיי זיין דערווידער צו באקלאָגען זיך אויף זייער מזל. זיי ווייסען, אז זיי זיינען א קעמפענדער צד, און זיי בעטען ניט קיין דערבארמונג. דער אמת איז אויף זייער זייט, און זיי גלויבען אין דעם ערפאָלג פון זייער קאמף.

עס זיינען אָבער פאראן הונדערטער טויזענטער מענשען פון פאָלק, וועלכע מען כאפּט יאָהר־איין, יאָהר־אויס פאר גאָרנישט, מען מאטערט זיי אין די אָסטראָגען, מען טרייבט זיי אין סיביר, און יעדערער, וואָס האָט נאָר ארויפגעצויגען אויף זיך א מונדיר, מא־טערט און ערנידריגט זיי. וועגען זיי דארף מען שרייבען, האָב איך געקלערט, און איך האָב געפּרואווט דערצעהלען די ענגלענדער און אמעריקאנער, וואָס דאָס איז אזוינס דאָס שרעקליכע סיסטעם פון

די רוסישע אָסטראָגען, צענטראַלע תפיסות, איבערשיקונגס צענ־טרען, עטאַפּען און קאַטאָרגע, אין סיביר און אויף סאַכאַלין.

איך האָב דאָס, נאַטירליך, געמוזט מאַכען בקיצור, ווייל דער אינטערעס צו די רוסישע געפענגניסען קאָן ביי אויסלענדישע לעזער זיין נאָר אַן אינדירעקטער. אין מאַטעריאַלען איז דעמאָלט קיין מאַנגעל ניט געווען. די רוסישע פּרעסע, באַנוצענדיג זיך מיט דער צייטווייליגער פרייהייט אין לאָרים־מעליקאָוו׳ס צייט, האָט געגע־בען אַ סך מערקווירדיגע דאַטען.

איך וואָלט אין מיינע אַרטיקלען העכסט וואַרשיינליך גאָר־נישט ניט געזאָגט וועגען דעם, ווי מען באַגעהט זיך אין רוסלאַנד מיט פּאָליטישע אַרעסטירטע, אויב די אַגענטען פון דער רוסישער רעגירונג וואָלטען מיך דערצו ניט געצוואונגען. באַאונרוהיגט פון די ידיעות, וואָס האָבען אָנגעהויבען אַריינדרינגען אין דער ענגלישער פּרעסע, האָבען זיי גענומען אָפּלייקענען די פעסטגעשטעלטסטע פאַקטען פון ברוטאַליטעט, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין די צענ־טראַלע געפענגניסען; און די „פּעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט” האָבען זיי גענומען אַרויסשטעלען פאַר אַ מוסטער פון ווייכער, הו־מאַנער באַהאַנדלונג פון די רוצחים־רעוואָלוציאָנערן. און דאָס האָ־בען זיי געשריבען גראָד אין דער צייט, ווען אין דעם אַלעקסעיעווער ראַוועלין פלעגען פאָרקומען די שרעקען, וועגען וועלכע פּאָליוואַ־נאָוו האָט דאָ ניט לאַנג דערצעהלט אין דער פּרעסע!

באַזונדערס האָט מיך געצוואונגען צו שרייבען וועגען די פּאָ־ליטישע אַרעסטירטע אַ געוויסער ענגלישער גייסטליכער, לענסדעל (ל. נ. טאָלסטאָי האָט איהם אויסגעצייכענט כאַראַקטעריזירט אין זיין „תחית המתים”). אָט דער לענסדעל, וואָס איז אויף קוריער צוגען דורכגעפלויגען סיביר און האָט, נאַטירליך, גאָרנישט ניט געזעהן, האָט אָנגעשריבען אַ געמיין ביכעל וועגען די רוסישע גע־פענגניסען. אונזערע געפענגניסען זיינען דאַן געווען אונטער דער פאַרוואַלטונג פון איינעם אַ גאַלקין־וורַאסקי, אַ באַאַמטען מיט פּרעטענזיעס, וואָס האָט זיך געקליבען צונויפצורופען אַן אינטער־נאַציאָנאַלען געפענגנים קאָנגרעס אין פּעטערבורג, כדי צו פאַר־שטאַרקען זיין איינפלוס אין „אַניטשקאָוו”־פּאַלאַץ, און ער האָט אין לענסדעל׳ען געפונען דעם נויטיגען מענשען, וואָס זאָל לויבען זיי־נע „געפענגנים רעפאָרמען”.

טאָלסטאָי, דער מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען, האָט אויך פראָטעזשירט אָט דעם לויב־זינגער און האָט נאָך אפילו געהייסען ווייזען איהם די „פעטראָפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט״ — פארשטעהט זיך, ניט ראוועלינען נאָר דעם „טרובעצקאָי באַס־טיאָן״. ווען איך האָב אין דער ענגלישער פּרעסע רעצענזירט לענס־דעל׳ס ביכעל, איז דער ענטפער אויף מיינע באמערקונגען געווען אָנגעשריבען, ווי איך האָב זיך שפּעטער דערוואוסט, אין פּעטער־בורג. דער זעלביגער הערר גאָלקין־וורסקי האָט צוגעשיקט אַן ענטפער אין אַן ארטיקעל, וואָס דער ענגלישער גייסטליכער האָט געזאָלט פארעפענטליכען אונטער זיין אייגענער אונטערשריפט; און ער האָט איהם אפּגעדרוקט אין „קאָנטעמפּאָרערי ריוויו״. מיין ענטפער אויף יענעם ארטיקעל איז דער זיבעטער קאפּיטעל פון דעם פאָרליגענדען בוך.

אגב אורחא וויל איך זאָגען אַ פּאָר ווערטער וועגען יענעם ענטפער מיינעם. געשריבען האָב איך איהם אין ליאָנער געפענג־ניס. ענטפערען לענסדעל׳ען, דאָס הייסט, די רוסישע באאמטע, איז נויטיג געווען. סערגעי קראווטשינסקי איז נאָך דעמאָלט אין ענגלאנד ניט געווען. האָב איך מיך געאיילט אָנצושרייבען מיין ענטפער איידער איך וועל געהן צום געריכט, און גלייך נאָכ׳ן פּראָ־צעס, איידער מען וועט אונז, פאראורטיילטע, שיקען אָפּזיין אונ־זער טערמין ערגעץ־וואו אין אַ „צענטראַל״. דער ארטיקעל איז געווען פארטיג. אָבער די ערשטע זאָרג פון דער פראנצויזישער רעגירונג איז געווען — אויפ׳ן שטרענגסטען אופן צו פארוועהרען ארויסצולאָזען פון דער געפענגניס וואָס ניט איז, וואָס איך וועל אָנשרייבען קעגען דער רוסישער רעגירונג. האָט מען מיר דעריבער נעזאָגט, ווען איך האָב געוואָלט שיקען מיין ארטיקעל אין לאָנדאָן, אַז דאָס איז אונמעגליך. מען וועט דעם ארטיקעל פריהער מוזען שיקען אין פּאריז, אין מיניסטעריום, וואו מען וועט איהם פאר־האַלטען, אויב ער איז קעגען דער רוסישער רעגירונג.

צום גליק, איז דער דאָקטאָר פון דער ליאָנער געפענגניס גע־ווען הערר לאקאסאַן, אַ שרייבער איבער אנטראָפּאָלאָגיע, וואָס איז אַ פּאָר מאָל ארייננעקומען צו מיר אין קאמער אַ שמועס צו טאָן וועגען אנטראָפּאָלאָגישע ענינים. זיין פרוי האָט גוט געקענט ענג־ליש, האָט ער פּאָרגעשלאָגען, אַז זי זאָל צענזורירען מיין ארטיקעל,

דער דירעקטאָר פון דער געפענגניס האָט איינגעשטימט, נאָר די פאראַנטוואָרטליכקייט זאָל אראָפּגענומען ווערן פון איהם. און פרוי לאַקאַסאַן האָט, פארשטעהט זיך, באַלד דערזעהן, אַז דער ארטיקעל איז גראָד פון יענע, וואָס דארפען ניט ארויסגעהן פון גע־פענגניס; און דעריבער האָט זי גענומען די עבירה אויף זיך און באַלד אויף מאָרגען זיך געאיילט אָפּצושיקען מיין ארטיקעל אין לאָנ־דאָן. — לאָמיך כאָטש איצט, אונטער די אויגען זי אָפּדאַנקען. גו־טע מענשען זיינען פאראַן אומעטום.

עס איז באַקאַנט, אַז די רוסישע מיניסטאָרן האָבען געוואָלט אויף דעמזעלביגען אופן זיך באַנוצען מיט די אַמעריקאַנער קענאַן און פראָסט, וועמען אַן אַמעריקאַנער זשורנאַל האָט געשיקט, אַז זיי זאָלען אויפ׳ן אָרט אויספאָרשען דעם צושטאַנד פון די רוסישע תפיסות. אָבער דאָ זיינען די רוסישע מיניסטאָרן דורכגעפאַלען. קענאַן האָט זיך אויסגעלערנט רוסיש, האָט זיך באַקענט מיט אַלע פארשיקטע אין סיביר און האָט דערצעהלט דעם גאַנצען אמת, וואָס ער האָט אויסגעפונען.

איצט איז די פארשיקונג אין סיביר אָפּגעשאַפט געוואָרן, — ווענינגסטענס נאָך אַ געריכטליכען פּראָצעס; און ערטערווייז איני־מיטען רוסלאַנד האָט מען אָנגעבויט „רעפאָרמירטע” געפענגני־סען. דעריבער האָט מיין בוך, וואָס אָנבאַטרעפט די רוסישע תפיסות, הויפּטזעכליך אַ היסטאָרישען אינטערעס. אָבער זאָל מיין בוך זיין כאָטש אַ היסטאָרישער דאָקומענט וועגען דער אונערהערי־טער גרויזאַמקייט, מיט וועלכער די רוסישע ביוראָקראַטיע האָט באַהאַנדעלט אונזער פאָלק גאַנצע דרייסיג אָדער פערציג יאָהר נאָכדעם, ווי לייב־אייגענשאַפט איז אָפּגעשאַפט געוואָרן. זאָלען אַלע וויסען, ווי די רוסישע ביוראָקראַטען האָבען אין פארלויף פון דרייסיג יאָהר ניט דערלאָזען די אונבאַדייטענדסטע רעפאָרמען, ווי זיי האָבען מיט די פיס געטראָטען אַלע עלעמענטאַרסטע מענש־ליכע רעכט.

און איבריגענס, זיינען דען די איצטיגע רוסישע תפיסות טאַ־קע אַ פארבעסערונג פון דעם, וואָס איז געוועזען פריהער? קאַלך און צוריבענעם ציגעל פארברויכט מען איצט אביסעל מעהר אין די פארשידענע „פּרעלימינערע” געפענגניסען און אין די מוסטערהאַפ־

טע „קרעסטי״, — דאָס איז אמת. אָבער דער ע צ ם איז דאָך געבליבען דערזועלביגער. און וויפיעל הונדערטער שרעקליכע אָפּ־טראָגען, איבערשיקונגס צענטרען און עטאפּען בלייבען נאָך ביז היינטיגען טאָג אין די הענט פון אלערליי רוצחים אין מונדירען! וויפיעל טויזענטער מענשען פון פאָלק ווערן ווי פריהער פארשיקט אין סיביר, — נאָר וואָס ווייטער, — אדמיניסטראטיוו! וויפיעל גרוילטאטען ווערן איצט, אין דער געגענווערטיגער מינוט, באגאנ־גען אין די תפיסות, וואָס זיינען שרעקליך איבערפילט! די דילען ווערן אפשר ריינער געוואשען; אָבער דאָסזעלביגע סיסטעם פון „אראקטשעיעווטשטשינא״ איז געבליבען, אָדער איז נאָך ערגער גע־וואָרן, ווייל עס איז געוואָרן ביטרער און בייזוויליגער ווי פריהער. ווער דען פארוואלט איצט די תפיסות, אויב ניט דיזעלביגע שונאים פון רוסישען פאָלק?

אין איינעם פון די קאפּיטלען פון אָט דעם בוך ווערט באַ־שריבען, וואָס איך האָב געזעהן אין די פראנצויזישע געפענגני־סען: אין ליאָנער (פון דעם דעפּארטאמענט) און אין „צענטראל״, אין קלערוואָ. צו די, וואָס וועלען אודאי זאגען, אז אין דעם ארטי־קעל זיינען מסתמא פאראן איבערטרייבונגען, וויל איך נאָר זאָגען, אז אין פראנקרייך האָט מען דעם ארטיקעל אויפגענומען פאר אזוי־פיעל אָביעקטיוו, אז מען האָט זיך מיט איהם באנוצט, ווי מיט א דאָקומענט, אין דעפּוטאטען־קאמער, אין די דעבאטען וועגען גע־פענגנים רעפאָרמען. אין פראנקרייך, פּונקט ווי אומעטום, איז דאָס סיסטעם פון געפענגניסען געבויט אויף א פאלשען יסוד און פאָדערט א פולשטענדיגע רעווידירונג, — אן עהרליכע, ערנסטע, פאָרזיכטיגע רעווידירונג מצד דער געזעלשאפט.

די צוויי לעצטע קאפּיטלען פון מיין בוך זיינען דעריבער פאר־נומען מיט אן אנאליז פון דעם העכסט שעדליכען איינפלוס, וואָס די געפענגניסען איבען אומעטום אויס אויף דער געזעלשאפטליכער מאָראל. דאָ ווערט אויך באהאנדעלט די פראגע, צי די היינטיגע מענשהייט דארף שטיצען אזעלכע אונצווייפעלהאפט שעדליכע איינריכטונגען.

ווען איך וואָלט איצט געדארפט פון דאָס ניי שרייבען איבער אָט דער פראגע, וואָלט איך געקאָנט ברענגען א סך פולערע באַ־

ווייזען פאר מיינע אויספיהרונגען, שטיצענדיג זיך אויף א גאנצער מאסע באָבאכטונגען און מאטעריאלען, וואָס זיינען אין דער צייט אָנגעזאמעלט געוואָרן, און אויך אויף אייגענע נייע אויספאָר־שונגען, מיט וועלכע די ליטעראטור איז בארייכערט געוואָרן. אָבער גראָד דער איבערפלוס פון פארטיגע מאטעריאלען צווינגט מיך אָפצוזאָגען זיך פון דעם געדאנק צו פארנעמען זיך ווידער מיט דער העכסט וויכטיגער פראגע. די לעצטע איז, איבריגענס, אזוי דרינ־גענד, אז עס וועלען אָהן ספק זיך געפינען יונגע קרעפטען, וואָס וועלען אויפנעמען די ארבייט אין דער ריכטונג, וואָס איז דאָ אָנ־געוויזען געוואָרן. אין אמעריקא האָט מען שוין אזא ארבייט אָנ־געהויבען.

בראמליי, ענגלאנד, פעברואר 1906.

איינלייטונג.

אין דעם גערדרענג פון לעבען, ווען אונזער אויפמערקזאמקייט איז פארנומען מיט די אלטעגליכע קליינינקייטען, זיינען מיר אלע גענייגט צו פארגעסען אָן די טיפע וואונדען, וואָס צו־פרעסען די געזעלשאפט, און מיר שענקען זיי ניט די אויפמערק־זאמקייט, וואָס זיי פארדינען אין דער ווירקליכקייט. אמאָל דרינ־גען אריין אין די צייטונגען סענסאציאָנעלע „אויפדעקונגען", וואָס באריהרען א וועלכע עס איז טונקעלע זייט פון אונזער געזעלשאפט־ליכען לעבען; און טרעפט, אז אזעלכע אויפדעקונגען וועקען אונז באַטש אביסעל אויף פון אונזער שלאָף און ציהען אויף זיך די גע־זעלשאפטליכע אויפמערקזאמקייט, דעמאָלט ערשיינען אין די ציי־טונגען, אין פארלויף פון א מאָנאט אָדער צוויי, אויסגעצייכענטע ארטיקלען און „בריף אין רעדאקציע" וועגען דעם באטרעפענדען ענין. אָפטמאָל ווערט אין אזעלכע ארטיקלען ארויסגעוויזען ניט ווייניג געזונטער פארשטאנד און טיפע מענשליכקייט, אָבער גע־וועהנליך ווערט אזא אגיטאציע, נאָכדעם ווי זי איז פלוצלונג אויפ־געהויבען געוואָרן אין די צייטונגען און אין דער געזעלשאפט, באלד אָפגעשטאָרבען. מיר גיבען צו עטליכע נייע פאראגראפען צו די שוין עקזיסטירנדיגע הונדערטער טויזענטער געזעצען; מיר מא־כען עטליכע מיקראָסקאָפּישע פארזוכען צו באקעמפען, דורך איינ־צעלנע אָנשטרענגונגען, א טיף איינגעוואָרצעלטען איבעל, וואָס נאָר די אָנשטרענגונגען פון דער גאנצער געזעלשאפט קאָנען מנצח זיין, — און דאן זינקען מיר ווידער אראָפּ אין די קליינינקייטען פון לעבען, ניט זאָרגענדיג וועגען די רעזולטאטען פון דער אגיטאציע, וואָס איז ערשט ניט לאנג אָנגעפיהרט געוואָרן. און גוט איז נאָך, אויב, נאָך דעם גאנצען אויפגעהויבענעם טומעל, איז די לאגע נאָך ניט ערגער געוואָרן.

אזא מזל האָבען שוין א סך געזעלשאפטליכע פראגען, און באזונדערס די פראגע וועגען געפענגניסען און ארעסטירטע. אין אָט דער ריכטונג זיינען זעהר כאראקטעריסטיש די ווערטער פון מיס לינדא דזשילבערט (מרס. פריי, אן אמעריקאנערין): „ווי נאָר א מענש פאלט אריין אין געפענגנים, הערט די געזעלשאפט אויף צו אינטערעסירן זיך מיט איהם". האָבענדיג געזאָרגט, אז דער ארעסטאנט זאָל האָבען „ברויט צום עסען, וואסער צום טרינקען און וואָס מעהר ארבייט", — האלט די געזעלשאפט, אז אלע איהרע פליכטען צו איהם זיינען דערפילט. פון צייט צו צייט נאָר ווערט עמיצער, וואָס האָט זיך באקענט מיט דער געפענגנים פראגע, אויפהויבען אן אגיטאציע וועגען דעם שלעכטען צושטאנד פון אונזערע תפיסות און אנדערע פארהאפטונגס פלעצער. די געזעלשאפט, פון איהר זייט, אנערקענט, אז עס איז נויטיג עפעס אָנהויבען צו טאָן, כדי אויסצואוואָרצלען דאָס שלעכטס. אָבער אלע אָנשטרענגונגען פון די רעפאָרמאטאָרן צושלאָגען זיך אָן די פארגליווערטקייט פון דעם אָרגאניזירטען סיסטעם, ווייל עס קומט דאָ אויס צו באקעמפען דעם אלגעמיין פארשפרייטען פאָראורטייל פון דער געזעלשאפט אנטקעגען די, וואָס זיינען באשטראָפט געוואָרן פון געזעץ; און דעריבער ווערן די קעמפער באלד מיעד, דערפיהלענדיג, אז זיי זיינען איינזאם: קיינער קומט זיי ניט צו הילף אין דעם קאמף מיט'ן קאָלאָסאלען איבעל. אזא שיקזאל האָבען געהאט דזשאן האווארד און א סך אנדערע. געווויס, קליינע גרופען מענשען, וואָס האָבען א גוט הארץ און אויסערגעוועהנליכע ענערגיע, קוקען ניט אויף די אלגעמיינע גלייכגילטיגקייט און ארבייטען ווייטער פאר דער פארבעסערונג פון דער לאגע פון די ארעסטירטע, ריכטיגער, וועגען פארקלענערן דעם שאָדען, וואָס די געפענגניסען ברענגען זייערע אונפרייוויליגע איינוואוינער. אָבער אָט די אלע טוער, באוועגט אויסשליסליך פון א פילאנטראָפישען געפיהל, אנטשליסען זיך זעלטען צו קריטיקירן די פרינציפען גופא, אויף וועלכע די געפענגנים איינריכטונגען זיינען באגרינדעט; נאָך וועניגער פארנעמען זיי זיך מיט אויספאָרשען די אורזאכען, צוליעב וועלכע מיליאָנען מענשען פאלען יעדען יאָהר אריין אין די געפענגניסען. די טוער פון אָט דעם טיפ ווילען נאָר מילדער מאכען דאָס שלעכטס, אָבער ניט אויסשניידען עס מיט די וואָרצלען.

יעדען יאָהר װערן אַרום אַ מיליאָן מענער, פרויען און קינדער פאַרשפּאַרט אין די געפענגניסען פון אײראָפּאַ אַלײן; און אויף דער אויפהאַלטונג פון די קאַטאָרזשנע און לאָקאַלע געפענגניסען װערט פאַרשװענדט יעדען יאָהר אַרום הונדערט מיליאָן רובעל, ניט רעכענענדיג די הוצאות אויף די געריכטליכע און אַדמיניסטראַטיװע מאַשין, װאָס שטעלט צו דעם מאַטעריאַל פאַר די געפענגניסען. און פונדעסטװעגען, װעמען, אויסער די עטליכע פילאַנטראָפּען און פּראָפעסיאָנעל פאַראינטערעסירטע פּערזאָנען, אינטערעסירן די רע־זולטאַטען, װאָס אַזעלכע אונגעהויערע פאַרשװענדונגען ברענגען? באַצאָהלען דען אונזערע געפענגניסען די אונגעהויערע פאַרשװענ־דונג פון מענשליכער מיה, װאָס װערט יעהרליך געמאַכט, כדי זײ אויפצוהאַלטען? גאַראַנטירן זײ דען דער געזעלשאַפט, אַז דאָס שלעכטס, מיט װעלכען אָט די אַלע מיטלען, װי דאָס װערט אָנ־גענומען, קעמפען אונאויפהערליך, אַז אָט דאָס שלעכטס װעט זיך װידער ניט באַװײזען?

אַזױ װי די אומשטענדען פון מײן אײגענעם לעבען האָבען מיר געגעבען די מעגליכקײט צו שענקען אַביסעל אויפמערקזאַמ־קײט אָט די װיכטיגע פראַגען, בין איך געקומען צום שלוס, אַז עס װעט אפשר ברענגען נוצען, װען איך װעל מיט דעם לעזענדען עולם זיך טײלען מיט מײנע אײגענע באַאָבאַכטונגען איבער דעם גע־פענגנים לעבען, און אויך מיט יענע שלוסען, צו װעלכע מײנע באַ־אָבאַכטונגען האָבען מיך געפיהרט.

מיט די געפענגניסען און מיט דער פאַרשיקונג האָב איך מיך צום ערשטען מאָל באַקענט אין מזרח סיביר, אין פאַרבינדונג מיט די אַרבײטען פון דעם קאָמיטעט, װאָס איז באַשאַפען געװאָרן אויסצואַרבײטען אַ רעפאָרם פון דעם רוסישען סיסטעם פון פאַר־שיקונג. דעמאָלט האָב איך געהאַט די מעגליכקײט צו באַקענען זיך, װי מיט דער פראַגע װעגען דער פאַרשיקונג אין סיביר, אַזױ אויך מיט דעם צושטאַנד פון געפענגניסען אין רוסלאַנד; דעמאָלט האָב איך זיך אויך פאַראינטערעסירט צום ערשטען מאָל מיט די גרויסע פראַגען פון „פאַרברעכען און שטראָף.“ שפּעטער, פון 1874 ביז 1876, װאַרטענדיג אויף מײן פּראָצעס, איז מיר אויסגעקומען צו פאַרברענגען כמעט צװײ יאָהר אין פּעטראָפּאַװלאָװסקאַיאַ קרע־פּאָסט אין סאַנקט־פּעטערבורג, װאו איך האָב אויף מײנע חברים־

געפאנגענע געקאָנט באָאבאַכטען די שרעקליכע רעזולטאַטען פון דעם סיסטעם פון איינצעלנער פארהאפטונג. פון דאָרטען האָט מען מיך אריבערגעפיהרט אינ'ם נאָר וואָס אויסגעבויטען „דאָם פרעדוואריטעלנאוואָ זאקליוטשעניא (דאָס הויז פון פרעלימינערער פארהאפטונג), וואָס האָט דעמאָלט זיך גערעכענט פאר א מוסטער־האפטער געפענגנים אין רוסלאנד; און פון דאנען בין איך ענדליך געשיקט געוואָרען אין דער מיליטערישער געפענגנים ביי דעם פע־טערבורגער מיליטערישען שפיטאָל.

ווען איך בין שוין געווען אין ענגלאנד, אין 1881, האָט מען זיך צו מיר געווענדט מיט א פאָרשלאָג מיטצוטיילען אין דער ענגלישער פרעסע ווענען דער לאַגע אין די רוסישע געפענגניסען פון מענשען, וואָס ווערן ארעסטירט אויף באשולדיגונגען אין פאָ־ליטישע פארברעכענס. דערצעהלען ווענען דעם איז געווען א דרינ־גענדע נויטווענדיגקייט, צוליעב די סיסטעמאַטישע ליגענס, וואָס אַן אגענט פון דער רוסישער רעגירונג פלעגט פארשפרייטען. איך האָב די פראגע באריהרט אין אַן ארטיקעל ווענען דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער פארטיי, געדרוקט אין „פאָרטנייטלי ריוויו" (אין יוני 1881). כאָטש קיין איינער פון די פאקטען, וואָס ווערן גע־בראכט אין דעם אויבענדערמאָנטען ארטיקעל, זיינען ניט באַ־שטריטען געוואָרן פון די אגענטען פון דער רוסישער רעגירונג, פונדעסטוועגען זיינען אין דערזעלביגער צייט געמאכט געוואָרן פארזוכען דורכצופיהרן אין דער ענגלישער פרעסע ידיעות ווענען די רוסישע תפיסות, וואָס שטעלען זיי פאָר אין דעם בעסטען ליכט. דעמאָלט בין איך, פון מיין זייט, נעווען געצוואונגען צו אנאליזירן, אין א רייה ארטיקלען אין „ניינטינט סענטשורי", די רוסישע גע־פענגניסען און פארשיקונג אין סיביר און וויזען, וואָס זיי שטע־לען מיט זיך פאָר. איך האָב, ווי ווייט מעגליך, געוואָלט זיך אָפּהאלטען פון דערמאָנען די קלאנגען ווענען די אונטערדריקונגען, וואָס אונזערע פאָליטישע פריינד אין רוסלאנד האָבען געליטען. איך האָב נאָר געוואָלט אין א רייה ארטיקלען געבען א באגריף ווע־גען דעם צושטאנד פון די רוסישע געפענגניסען בכלל, ווענען דער פארשיקונג אין סיביר און די רעזולטאטען פון דעם רוסישען גע־פענגנים סיסטעם. און איך האָב דערצעהלט ווענען די אונאויס־שפרעכליכע מאטערנישען, וואָס צעהנדליגער טויזענטער קרימינעלע

ארעסטאנטען מאכען דורך אין די געפענגניסען פון רוסלאנד, אויפ'ן וועג אין סיביר, און ענדליך אין סיביר גופא, אין יענער ריזיגער קרימינעלער קאָלאָניע פון דער רוסלענדישער אימפעריע. כדי צו דערגענצען מיינע אייגענע באָבאַכטונגען, וואָס וואָלטען אפשר שוין געווען פאַרעלטערט, האָב איך זיך באקענט מיט דער גרויסער ליטעראַטור, וואָס איז דעמאָלט אין דער לעצטער צייט געשאַפען געוואָרן אין רוסלאנד וועגען דער געפענגניס פראגע. אָבער גראָד אָט דער שטודיום מיינער האָט מיך איבערצייגט, ערשטענס, אין דעם, אז די לאגע איז געבליבען כמעט דיזעלביגע, ווי זי איז געווען מיט פינף און צוואנציג יאָהר צוריק; און צווייטענס, אז כאָטש די רוסישע געפענגנים באאמטע ווילט זיך זעהר האָבען אין מערב אייראָפּא מענשען, וואָס זאָלען פארשפרייטען צו־געפארבטע ידיעות וועגען זייער כלומר'שט הומאנער טעטיגקייט, פונדעסטוועגען באהאלטען זיי ניט די רויהע ווירקליכקייט ניט פון דער רוסישער רעגירונג, ניט פון דעם רוסישען לעזענדען עולם. און אין די באריכטען און אין דער פרעסע זיינען זיי אָפען מודה, אז די געפענגניסען געפינען זיך אין אן עקעלהאפטען צושטאנד. איינינע פון אָט די אָפיציעלע באשטעטיגונגען וועל איך דאָ ווייטער ברענגען.

א קורצע צייט נאָכדעם ווי איך האָב געשריבען אין דער ענגלישער פרעסע וועגען די פיהרונגען אין די רוסישע געפענגניסען, — נעמליך, פון 1882 ביז 1886, — איז מיר אויסגעקומען צו פארברענגען דריי יאָהר אין פראנצויזישע געפענגניסען: אין „פריזאָן דעפּארטאמענטאל" אין ליאָן און אין „מעזאָן סענטראל" אין קלערוואָ. א באשרייבונג פון די ביידע תפיסות איז געגעבען געוואָרן אין אן ארטיקעל אין „ניינטינט סענטשורי". מיין זיין אין קלערוואָ, אין נאָהנטער שכנות מיט 1400 קרימינעלע פאר־ברעכער, האָט מיר געגעבען די מעגליכקייט זיך צוצוקוקען צו די רעזולטאטען, וואָס מען באקומט אין אָט דער געפענגנים, — איינער פון די בעסטע ניט נאָר אין פראנקרייך, נאָר, אויף ווי ווייט מיר איז באקאנט, אין גאנץ אייראָפּא. מיינע באָבאַכטונגען האָבען מיך באוועגט צו פארנעמען זיך מיט אן אלגעמיינער באטראכטונג פון דער פראגע וועגען דעם מאָראלען איינפלוס, וואָס די געפענגנים האָט אויף די ארעסטירטע, אין פארבינדונג מיט די

מאָדערנע אנזיכטען אויף פארברעכערישקייט און איהרע אורזאַ־כען. א טייל פון אָט דער אויספאָרשונג איז געווען א טעמא פאר א רעפעראט, וואָס איך האָב געהאלטען ביי דער ערינגבורנער פי־לאָסאָפישער געזעלשאפט.

איינשליסענדיג אין דאָס פאָרליגענדע בוך א טייל פון מיינע זשורנאל ארטיקלען איבער דער געפענגנים פראגע, האָב איך זייער פאקטישען מאטעריאל באנייט אויפ'ן גרונד פון די ידיעות, וואָס זיינען מעהרסטענס ארויסגענומען געוואָרן פון רוסישע אָפיציעלע אויסגאבען; איך האָב אויך אויסגעשלאָסען פון זיי דעם פאָלע־מישען עלעמענט. די ניי אָנגעשריבענע קאפיטלען וועגען דער ארויסשיקונג אויף סאכאלין און וועגען איין עפיזאָד פון דעם לעבען פון די ארויסגעשיקטע פאָליאקען אין סיביר זיינען א דער־גענצונג צו דער אלגעמיינער באשרייבונג פון די רוסישע שטראָף איינריכטונגען.

קאַפּיטעל 1.

די רוסישע תּפיסות.

צום ערשטען מאָל איז מיר אויסגעקומען זיך צו באַקענען מיט די רוסישע געפענגנגניסען אין 1862, אין דער זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ. איך בין דעמאָלט נאָר וואָס געקומען צופאָהרען אין איר־קוטסק, — אַ יונגער קאָזאַקען אָפיציר, וואָס האָט נאָך ניט דער־גרייכט דעם עלטער פון פינף און צוואַנציג יאָהר; אין צוויי מאָ־נאַטען נאָך מיין אָנקומען בין איך שוין באַשטימט געוואָרען סעקרע־טאַר פון דעם אָרטיגען קאָמיטעט, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט דער פראַגע וועגען רעפאָרמירען די געפענגניסען. איך האַלט פאַר ניט איבריג צו מאַכען דאָ עטליכע נויטיגע ערקלערונגען.

מיין בילדונג אין יענער צייט איז געווען ניט מעהר ווי אַ קורס אין אַ מיליטער שול. מיר האָבען, נאַטירליך, אַ סך צייט אָפּגעגעבען דער מאַטעמאַטיק און נאַטור־וויסענשאַפטען, אָבער אַ סך מעהר צייט פלעגט אַוועקגעהן אויף אַ שטודיום פון דער מילי־טערישער קונסט, אַ קונסט פון פאַרניכטען מענשען אויף די שלאַכט־פעלדער. אָבער מיר האָבען דעמאָלט אין רוסלאַנד איבערגעלעבט אַן עפּאָכע פון אַ גרויסער אויפוואַכונג פון געדאַנק, — אַן עפּאָכע, וואָס איז געקומען נאָך דער גרויסער קרימער מפּלה; איז דע־ריבער קיין וואונדער ניט, וואָס אפילו אויף דעם בילדונגס קורס פון די מיליטערישע שולען האָט זיך אויך אָפּגערופען דער איינ־פלוס פון דער גרויסער באַוועגונג. עפּעס אַזוינס, וואָס איז גע־שטאַנען העכער פון מיליטאַריזם, איז דורכגעדרונגען אפילו דורך די ווענט פון „פּאַזשסקי קאָרפּוס".

פון 1859 אָן האָט די רוסישע פּרעסע באַקומען אַביסעל פריי־הייט, און זי האָט זיך ליידענשאַפטליך אָפּגעגעבען מיט דער באַ־האַנדלונג פון פּאָליטישע און עקאָנאָמישע רעפאָרמען, וואָס האָ־

בען געדארפט אפווישען די שפורען פון דעם דרייסיג־יאָהריגען מי־ליטערישען רעזשים פון ניקאָלאי דעם ערשטען. אפקלאנגען פון דער אָנגעשטרענגטער אינטעלעקטועלער טעטיגקייט, וואָס האָט אויפגערעגט דאָס לאנד, האָבען דערגרייכט אויך צו אונזערע שול־צימערן. אייניגע פון אונז האָבען א סך געלייענט, וועלענדיג דער־גענצען זייער בילדונג. בכלל האָבען מיר ארויסגעוויזען א הייסען אינטערעס צו דער געפּלאנטער איבערבויאונג פון אונזערע ארכאַ־אישע איינריכטונגען; און ניט זעלטען פלעגען, צווישען לעקציעס וועגען טאקטיק און מיליטערישער געשיכטע, אָנגעפיהרט ווערן לעב־בעדיגע דיסקוסיעס וועגען דער באפרייאונג פון די פויערים און אדמיניסטראטיווע רעפאָרמען. שוין אויפ׳ן צווייטען טאָג נאָך דער פארעפענטליכונג פון דעם באפעהל וועגען דער לאנג ערוואר־טער און פיעל מאָל אָפּגעלעגטער באפרייאונג פון די פויערים, זיי־נען עטליכע עקזעמפּלארען פון דעם גרויסען און פארפּלאָנטערטען געזעץ אריינגעפאלען אין אונזער קליינעם, מיט זון־ליכט באנאַ־סענעם ביבליאָטעק צימער, וואו מיר האָבען עס טאקי באלד גענו־מען פלייסיג שטודירן און קאָמענטירן. די איטאליענישע אָפּערא איז פארגעסען געוואָרן, מיר האָבען גענומען פארברענגען אונזער פרייע צייט אין דיסקוסיעס וועגען די מעגליכע רעזולטאטען פון דער באפרייאונג און איהר באדייטונג אין דעם לעבען פון לאנד. גע־שיכטע בכלל און באזונדערס די געשיכטע פון די אויסלענדישע לי־טעראטורען האָט זיך אין די לעקציעס פון אונזערע פּראָפעסאָרען פארוואנדעלט אין א געשיכטע פון פילאָסאָפישען, פּאָליטישען און סאָציאלען וואוקס פון דער מענשהייט. די טרוקענע פרינציפּען פון זש. ב. סעי׳ס „פּאָליטישער עקאָנאָמיע״ און די קאָמענטארען אויף די ציווילע און מיליטערישע געזעצען, — געגענשטאנדען, וואָס זיינען פריהער באטראכט געוואָרן פאר גאנץ איבריגע אין דער ער־ציהונגס סכעמע פון צוקונפטיגע אָפיצירען, האָבען איצט, אין זייער אָנווענדונג אויף די נויטען פון לאנד, באקומען, דוכט זיך, א ניי לעבען.

די קנעכטשאפט איז געפאלען, און אלעמענס מוחות זיינען פארנומען געווען מיט די פאָרשטעהענדיגע רעפאָרמען, וואָס האָבען געדארפט געקרוינט ווערן פון קאָנסטיטוציאָנעלע גאראנטיען. דאָס לאנד האָט ערווארט באלדיגע און ברייטע רעפאָרמען. אלע אונ־

זערע איינריכטונגען האָבען געפאָדערט א גרינדליכע איבערביי־טונג: זיי זיינען געווען עפּעס אָן אויסערגעוועהנליכער געמיש פון געזעצען וואָס זיינען איבערגעגאַנגען בירושה פון דעם אַלטען „מאָסקווער פּעריאָד"; „מאסרעגלען פון פּעטער דעם ערשטען וואָס האָט געפּרואווט מיט דער הילף פון באַפעלען פון פּעטערבורג אויפ־בויען א מיליטערישע גרויסמאַכט; געזעצען, וואָס זיינען אַנט־שטאַנען א דאַנק די קאַפּריזען פון אַלערליי הויף קורטיזאַנען פון אויסגעלאַסענע אימפּעראַטאָרינס; און, ענדליך, די געזעצען פון ניקאָלאַי דעם ערשטען, יעדע שורה פון וועלכע איז געווען דורכגע־זאַפּט מיט מיליטערישען דעספּאָטיזם. דורשטיג האָבען מיר גע־לייענט די זשורנאַלען און צייטונגען פון יענער צייט, אין וועלכע עס איז ליידענשאַפטליך דיסקוטירט געוואָרן די נויטיגקייט פון אַלזייטיגע רעפאָרמען.

אָבער צו יענער צייט, צוזאַמען מיט דער אַלגעמיינער באַ־לעבונג, האָבען זיך גענומען באַווייזען בייזע סימנים פון רעאַק־ציע. כמעט ערב דער באַפרייאונג פון די פּויערים האָט אַלעקסאַנ־דער דער צווייטער זיך דערשראָקען פאַר דער אייגענער ארבייט, און ביסלעכווייז האָט די רעאַקציאָנערע פּאַרטיי גענומען געווינען אָן איינפלוס אין ווינטער פּאַלאַץ. ניקאָלאַי מילוטין, וואָס איז געווען די נשמה פון דער פּויערים רעפאָרם אין די ביוראָקראַטי־שע ספערען, איז פּלוצלונג געצוואונגען געוואָרן ארויסצוגעהן אין דעמיסיע עטליכע מאָנאַטען פאַר דער פאַרעפענטליכונג פון דעם באַפרייאונגס געזעץ; און די אַרבייטען פון די ליבעראַלע קאָמיטע־טען זיינען איבערגעגעבען געוואָרן פאַר א נייער רעדאַקציע, א גינסטיגערער פאַר די גוטסבאַזיצער, צו די „קאָמיטעטען פון צוויי־טער צונויפּרופונג", פאַר מיטגלידער פון וועלכע מען האָט מעהרס־טענס באַשטימט שקלאַפענהאַלטער פון דעם אַלטען שניט די אַזוי־גערופענע „קרעפּאָסטניקי" (אָנהענגער פון לייב־איינגענטום פון די פּויערים). דער פּרעסע האָט מען ווידער פאַרמאַכט דאָס מויל; עס איז פאַרבאָטען געוואָרן צו דיסקוטירן פריי דעם „סטאַטוט"; מען האָט קאָנפיסקירט איין צייטונגס נומער נאָכ'ן אַנדערן. „דען", די צייטונג פון איוואַן אַקסאַקאָוו, וואָס איז דעמאָלט געווען גאַנץ ראַדיקאַל, האָט געפאָדערט די נויטיגקייט פון צונויפרופען דעם „זעמסקי סאָבאָר" (א קאָנסטיטואירענדע פאַרזאַמלונג) און האָט

אפילו גאָרנישט ניט געהאט קעגען צוריקרופען דאָס רוסישע מי־ליטער פון פוילען. פארהעלטניסמעסיג אונבאדייטענדע פויערים אונרוהען אין קאזאנער גובערניע און די גרויסע שרפה אין פע־טערבורג אין מאי, 1862 (אין וועלכער מען האָט באשולדיגט די פּאָ־ליאקען און רעוואָלוציאָנערן), זיינען געוואָרן אַן אורזאַך צו פאר־שטארקען די רעאקציע. א לאנגע רייה פּאָליטישע פּראָצעסען, וואָס זיינען באלד געוואָרן א כאראקטעריסטישער שטריך פון אַלעק־סאנדער דעם צווייטענס צייט, האָט זיך אָנגעהויבען מיט דעם, וואָס מען האָט פארשיקט אויף קאטאָרזשנע ארבייט דעם באוואוסטען פּאָעט און פּובליציסט מיכאיל מיכאילאָוו.

די רעאקציאָנערע כוואליע, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען אין פּעטערבורג פון 1861 אָן, האָט נאָך ניט באוויזען צו דערגרייכען סיביר. דער טאָבאָלער גובערנאטאָר האָט באעהרט מיט א מיטאָג מיכאילאָוו׳ען אויף זיין וועג אין די מינען פון נערטשינסק. הער־צען׳ס „קאָלאָקאָל״ איז געווען שטארק פארשפרייט אין סיביר. און אין אירקוטסק, וואוהין איך בין אָנגעקומען אין סעפּטעמבער 1862, זיינען די קולטורעלע שיכטען פון דער געזעלשאפט נאָך געווען פול מיט אָפּטימיסטישע האָפנונגען. „רעפאָרמען״ זיינען דעמאָלט גע־ווען אויף אַלעמענס צונג אין אירקוטסק; און איינע פון די רע־פאָרמען, וואָס זיינען אַם ליידענשאפטליכסטען דיסקוטירט גע־וואָרן, איז געווען די נויטיגקייט פון א פולשטענדיגער רעאָרגאני־זירונג פון דעם סיסטעם פון פארשיקונג.

איך בין באשטימט געוואָרן אדיוטאנט צום זאבאיקאלער גו־בערנאטאָר, גענעראל באָלעסלאוו קאזימיראָוויטש קוקעל, א ליט־ווין, וואָס האָט פולשטענדיג סימפּאטיזירט מיט די ליבעראלע אי־דעען פון יענער צייט. און אין א מאָנאט ארום בין איך געווען אין דעם גרויסען סיבירער דאָרף טשיטא, וואָס מוראוויאָוו האָט דער־הויבען צום ראנג פון דער הויפּטשטאָט פון זאבאיקאלער געגענד.

אין דער זאבאיקאלער פּראָווינץ געפינען זיך די באוואוסטע נערטשינסקער מינען. אהער פארשיקט מען פון אַלע עקען רוס־לאנד די פארורטיילטע אויף קאטאָרזשנע ארבייט; איז דערי־בער גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די פראגע וועגען פארשיקונג און קאטאָרגא איז אָפט פון אונז ארומגערעדט געוואָרן. כמעט יעדער איינוואוינער אָדער באאמטער איז געווען באקאנט מיט יענע

שרעקליכע באדינגונגען, אונטער וועלכע מען פלעגט טראנספּאָר־
טירן די ארעסטאנטען, וואָס פלעגען דערביי מוזען געהן צופוס
דעם גאנצען וועג פון פערם ביז דער זאבאיקאלער פּראָווינץ. אלע־
מען איז געווען באקאנט דער שרעקליכער צושטאנד פון די פאר־
האפטונגס פלעצער, סאי אין די מינען פון נערטשינסקער געגענד,
סאי איבער גאנץ רוסלאנד. און דעריבער האָט דאָס מיניסטעריום
פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען, אין פארבינדונג מיט דער רע־
ווידירונג פון דער אלגעמיינער קרימינעלער געזעצגעבונג פון דער
אימפּעריע און פון דער פראגע וועגען פארשיקונגג, געפלאנט
אויפצונעמען א גאנצע רייהע ראדיקאלע רעפאָרמען, בנוגע דעם
צושטאנד פון געפענגניסען אין רוסלאנד און סיביר.

— „מיר האָבען באקומען א צירקוליאר פון דעם מיניסטעריום
פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען", — האָט מיר איינמאָל געזאגט
קוקעל, — „מען בעט אונז צונויפזאמלען אלערליי ידיעות וועגען
דעם צושטאנד פון די געפענגניסען און מיטטיילען אונזער מיי־
נונג וועגען די נויטיגע רעפאָרמען. איהר ווייסט, וויפיעל ארבייט
מיר האָבען איצט, פאר אזא ארבייט איז ניטאָ ווער עס זאָל זיך נע־
מען. דער בערג דעפּארטאמענט פארוואלט די קאטאָרזשנע געפענג־
ניסען פון נערטשינסקער געגענד. מיר האָבען ארייגעשיקט אָנ־
פראגען אויפ'ן רעגולערן אופן, אָבער קיינער ענטפערט אונז גאָר־
נישט. אפשר וועט איהר זיך נעמען פאר אָט דער ארבייט?" —
איך האָב, נאטירליך, געענטפערט, אז איך קאָן זיך ניט נעמען פאר
אזא ארבייט, ווייל איך בין נאָך צו יונג און אינגאנצען ניט באקאנט
מיט דער זאַך. אויף דעם האָט קוקעל איינפאך געענטפערט:

— „נו, געווים. אָבער דאָך פארנעמט זיך מיט דער פראגע,
שטודירט זי! אין „זשורנאל פון מיניסטעריום פון אינערליכע אנ־
געלעגענהייטען" וועט איהר געפינען א רייהע אויסגעצייכענטע אר־
טיקלען וועגען אלערליי געפענגנים סיסטעמען. און וואָס אָנבא־
טרעפט דער פּראקטישער זייט פון דער פראגע, וועלען מיר זעהן
אויסצוגעפינען ריכטיגע דאטען וועגען דעם איצטיגען צושטאנד. בא־
זוכט אלע תפיסות, באטראכט זיי. און נאָכדעם וועלען אייך העל־
פען פּאָלקאָווניק פּעדראמענקאָ און די ערערען אנדרעיעוו און יאד־
רינצעוו, און אויך איניגע בערג באאמטע. מיר וועלען באטראכ־
טען יעדע קלייניגקייט אינאיינעם מיט מענשען, וואָס זיינען פּראק־

טיש באקאנט מיט דעם געגענשטאנד. אָבער פריהער פון אלץ מוז מען צונויפזאמלען דאטען, צוגרייטען דעם מאטעריאל פאר אונזערע פארהאנדלונגען.״

אויף אזא אופן בין איך גאָר אומגעריכטערהייט געוואָרן סעק־רעטאר פון זאבאיקאלער קאָמיטעט וועגען דער געפענגנים רע־פאָרם. עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז איך האָב זיך מיט דעם שטארק געפרעהט און האָב זיך גענומען צו דער ארבייט מיט מיין גאנצער יוגענדליכער ענערגיע. דער צירקולאר פון מיניסטעריום האָט מיך אינספירירט. ער איז געווען אָנגעשריבען אין א הויכען סטיל. דאָס מיניסטעריום אליין האָט אָנגעוויזען אויף די חסרונות פון דעם געפענגנים סיסטעם און האָט אויסגעדריקט זיין פול־שטענדיגע גרייטקייט אויפצונעמען אויף אָט דעם געביט ראדיקאלע רעפאָרמען פון דעם הומאנסטען כאראקטער. אין דעם צירקולאר איז, צווישען אנדערעס, אָנגעוויזען געוואָרן אויף די פארשידענע שטראָף סיסטעמען, וואָס ווערן פראקטיצירט אין מערב אייראָפּא, אָבער זיי אלע באפרידיגען ניט דאָס מיניסטעריום; און אין עלאָ־קווענטע אויסדרוקען שלאָגט פאָר דאָס מיניסטעריום זיך אומצו־קערן „צו די יסודות, וואָס זיינען פראָקלאמירט געוואָרן פון דער גרויסער עלטער־באָבען און דעם גרויסען זיידען פון דעם מאָ־נארך, וואָס קיניגט איצט בשלום״. פאר יעדען רוס, וואָס איז מעהר־ווייניגער באקאנט מיט דער געשיכטע פון זיין פאָטערלאנד, איז נענוג צו הערן דערמאָנען וועגען דעם באריהמטען „נאקאז״ פון יעקאטערינא דער צווייטער, וואָס איז אָנגעשריבען געוואָרן אונטער דעם איינפלוס פון די ענציקלאָפּעדיסטען, און וועגען די הומאניטארע טענדענצען, מיט וועלכע די ערשטע יאָהרן פון אלעק־סאנדער דעם ערשטענס צייט איז געווען דורכגעדרונגען, אז פאר איהם זאָל שוין אויפשטעהן א גאנצע פּראָגראם. מיין ענטוזיאזם איז פארדאָפּעלט געוואָרן נאָכדעם ווי איך האָב דורכגעלייענט דעם צירקולאר.

אָבער ליידער איז די זאך ניט אוועק אזוי ווייט, ווי איך האָב ערווארט. דער בערג דעפּארטאמענט, אונטער וועמעס רשות עס האָבען זיך געפונען די קאטאָרזשניקעס, וואָס האָבען געארבייט אין די נערטשינסקער פאבריקען, האָט זעהר ווייניג געזארגט וועגען די „גרויסע יסודות״, וואָס יעקאטערינא האָט פּראָקלאמירט, און

האָט זיך מסתמא געהאַלטען ביי דער מיינונג, אַז וואָס ווענינער רעפּאָרמען, אַלץ בעסער. די פיעל מאָל ווידערהאָלטע אָנפראַגען פון דעם גובערנאַטאָר זיינען געבליבען גאָר אָהן קיין שום ענטפער, — עס קאָן זיין דערפאַר, איבריגענס, וואָס דער דעפּאַרטאַמענט איז געוועזען דירעקט אונטערוואָרפען ניט צום גובערנאַטאָר, נאָר צו „זיין מאַיעסטעט'ס קאַבינעט" אין פּעטערבורג. א לאַנגע צייט האָט דער דעפּאַרטאַמענט פּאַר'עקשנ'ט געשוויגען, און ווען ער האָט ענדליך צוגעשיקט א פּאַק „וועדאָמאָסטי" (אַן אָרטיגע אָפּיציעלע צייטונג), האָט מען פון זיי אפילו ניט געקאָנט באַשטימען ניט די גרויס פון די הוצאות אויף דער אויפהאַלטונג פון די אַרעסטירטע, ניט דעם ווערט פון זייער ארבייט.

צום גליק האָבען זיך געפונען אין טשיטא ניט ווייניג מענשען, וואָס זיינען געווען גוט באַקאַנט מיט דעם צושטאַנד פון די קאַטאָרגא געפענגניסען, און עטליכע בערג באַאַמטע האָבען מיר אויך גערן געגעבען געוויסע אָנווייזונגען. צווישען אַנדערעס, האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז קיין איינע פון די זילבער מינען, ווי אויך איינינע פון די גאָלד מינען, וואָס ווערן באַארבייט מיט דער הילף פון די קאַטאָרזשניקעס, האָבען קיין איינקונפט ניט געבראַכט, און די בערג באַאַמטע האָבען געהאַלטען פאַר נויטיג צו פאַרמאַכען דעם גרעסטען טייל פון די מינען. עס איז גאָר קיין גרענעץ ניט געווען צום ווילקיר און דעספּאָטיזם פון די פאַרוואַלטער אין די גע־פענגניסען, און די שרעקליכע קלאַנגען, וואָס האָבען זיך געטראָ־גען איבער דער גאַנצער זאַבאַיקאַלער געגענד וועגען דער ברוטאַלי־טעט פון איינעם אַזאַ פאַרוואַלטער, מיט'ן נאָמען ראַזגילדעיעוו, האָבען נאָך די אויספאָרשונגען זיך אַרויסגעשטעלט פאַר פולשטענדיג ריכטיג. שרעקליכע סקאָרבוט עפּידעמיעס האָבען יעהרליך אויס־געקאָסעט די אַרעסטאַנטען אין די הונדערטער, און פון פּעטערבורג האָט מען אין דערזעלביגער צייט געשיקט באַפעהלען, אַז מען זאָל באַקומען וואָס מעהר גאָלד. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז מען האָט הונגעריגע מענשען געצוואונגען צו ארבייטען איבער די כחות. די ידיעות וועגען די געפענגנים געביידען האָבען באמת געקאָנט אַריינברענגען אין פאַרצווייפלונג: די געפענגניסען זיינען געווען איבערפילט מיט אַרעסטאַנטען און זיינען געווען דורך־און־דורך צו־פוילט פון דעם שמוץ, וואָס גאַנצע דורות אַרעסטירטע האָבען

דאָרטען איבערגעלאָזט. לויט די באַריכטען, האָבען דאָ קיין פּאַליאַטיווען גאָרנישט ניט געקאָנט העלפען, עס זיינען נויטיג געוועזען גרינדליכע רעפאָרמען. איך האָב פערזענליך באַזוכט עטליכע געפענגניסען און האָב זיך איבערצייגט אין דער ריכטיגקייט פון די באַריכטען. די זאַבאַיקאַלער באַאַמטע האָבען דעריבער דרינגענד געפאָדערט, אַז די צאָהל אַרעסטאַנטען, וואָס ווערט אין אָט די פּראָווינץ געשיקט, זאָל פאַרקלענערט ווערן. זיי האָבען דערביי אָנגעוויזען אויף די פיזישע אונמעגליכקייט צו געפינען פאַר די אַרעסטאַנטען ניט נאָר אַרבייט, נאָר אַפילו אַ פּלאַץ וואו צו זיין.

ניט בעסער איז די לאַגע געוועזען מיט'ן איבערשיקען די פאַרשיקטע דורכ'ן עטאַפּ; די אַרבייט האָט זיך געפונען אין דעם קלעגליכסטען צושטאַנד. אַן עהרליכער יונגער באַאַמטער, אַן אינזשענער לויט דער פּראָפעסיע, איז געשיקט געוואָרן צו באַטראַכטען די עטאַפּען, און ער האָט ערקלערט, אַז זיי מוזען אַלע אויף דאָס ניי אויסגעבויט ווערן; אַ סך פון זיי זיינען געוועזען צופוילט ביז צום פונדאַמענט, און קיין איינער איז ניט געוועזען גענוג גראַם אַריינצונעמען די גרויסע צאָהל אַרעסטאַנטען, וואָס פלעגט אַמאָל אין אַזאַ עטאַפּ זיך אָנזאַמלען. איך האָב באַזוכט עטליכע עטאַפּען, האָב געזעהן די אַרעסטאַנטען פאַרטיעס אין וועג און האָב נאָר געקאָנט שטאַרק רעקאָמענדירן, אַז מען זאָל אינגאַנצען אָפּשאַפען דאָס שרעקליכע עטאַפּען־סיסטעם, וואָס פיהרט נאָר צו אַ צוועקלאָזען מאַטערן פון טויזענטער מענער, פרויען און קינדער.

ווען אונזער אויספאָרשונג איז דערגאַנגען צו די אָרטיגע אָסטראָגען, וואָס האָבען געדינט פאַר פאַרהאַפטונגס־פלעצער פאַר די אָרטיגע אַרעסטאַנטען, האָבען מיר אויסגעפונען, אַז אַפילו אין אַ געוועהנליכער צייט זיינען זיי אָנגעפילט ביז צום העכסטען גראַד; עס איז אָבער לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס דאָרטען מוז פאָרקומען, ווען מען פאַרהאַלט די אַרויסגעשיקטע אַרעסטאַנטען פאַרטיעס צוליעב פאַרפלייצונגען פון טייכען אָדער צוליעב די שרעקליכע סיבירער פרעסט. אָט די אַלע אָרטיגע אָסטראָגען זיינען געווען ריכטיגע קאָפּיעס פון דעם „טויטען־הויז”, וואָס דאָסטאָיעווסקי האָט באַשריבען.

אַ קליינער קאָמיטעט, וואָס איז צונויפגעשטעלט געוואָרן פון גוטע מענשען און וואָס פלעגט זיך צונויפקומען פון צייט צו צייט

אין גובערנאטאָר׳ס הויז, האָט זיך ענערגיש גענומען באַטראַכטען די פראַגע, אויף וואָס פאַר אַן אופן מען קאָן די זאַך אויסבעסערן, ניט באַלעסטיגענדיג דערביי מיט נייע הוצאות ניט די מלוכה קאַסע און ניט דעם אָרטיגען בודזשעט, וואָס איז שוין אַזוי אויך געווען גענוג שווער. דער קאָמיטעט איז איינשטימיג געקומען צום שלוס, אַז די פארשיקונג, אין דער פאָרם ווי זי עקזיסטירט, איז אַ שמאַך פאַר דער מענשהייט; אַז זי פאַלט ווי אַ שווערע לאַסט אויף סיביר, און אַז רוסלאַנד קאָן אליין זאָרגען וועגען איהרע ארעסטאַנטען, אַנשטאַט שיקען זיי אין סיביר. איינמאָל אַז די פראַגע איז אַזוי אוועקגעשטעלט געוואָרן, האָט זיך ארויסגעוויזען פאַר נויטיג ניט נאָר אַ רעפאָרם פון דעם קרימינעלען קאָדעקס און דער געריכטליכער פּראָצעדור, — אַ רעפאָרם, וואָס איז פארשפּראָכען געוואָרן אין די מיניסטערישע צירקולאַרן, — נאָר אויך די איינפיהרונג אין רוסלאַנד גופא פון אַ נייעם געפענגנים סיסטעם.

אונזער קאָמיטעט האָט אָנגעוואָרפען אין אַלגעמיינע שטריכען דעם פּלאַן פון אַזאַ סיסטעם. די הויפּט־שטריכען פון דעם פּלאַן זיינען געווען: אָפּשאַפען די איינצעל־פאַרהאַפטונג; איינטיילען די ארעסטאַנטען אין גרופען פון 10-20 מענשען אין די קאַמערן; אַ פאַרהעלטניסמעסיג קורצער טערמין פון פאַרהאַפטונג, און אַ פּראָדוקטיווע, גוט באַצאָהלטע ארבייט. אין זיין באַריכט האָט אונזער קאָמיטעט אויפגעפאָדערט צו ענערגישער ארבייט אין רוסלאַנד גופא, כדי צו פאַרוואַנדלען איהרע תפיסות אין איינריכטונגען פאַר דער אויסבעסערונג פון די פאַרברעכער; דערביי איז ערקלערט געוואָרן, אַז די זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ איז פולשטענדיג גרייט צוצוטרעטען צו דער רעפאָרמירונג פון איהרע געפענגניסען נאָך דעם אָנגעוויזענעם פּלאַן, ניט פאָדערנדיג קיין נייע אויסגאַבען פון דער מלוכה קאַסע. אין דעם באַריכט איז אָנגעוויזען געוואָרן, וואָס פאַר אַ כאַראַקטער די ארבייט אין די געפענגניסען דאַרף טראָגען, און דערביי איז די מיינונג פון די אויטאָרן פון באַריכט געווען, אַז די הוצאות פאַר דער אויפהאַלטונג פון די תפיסות דאַרפען געדעקט ווערן פון דער ארבייט פון די ארעסטאַנטען גופא, וואָס איז אַ גאַנץ דערגרייכבאַרע זאַך ביי אַ ריכטיגער אָרגאַניזאַציע. דער קאָמיטעט האָט אויסגעדריקט די האָפנונג, אַז עס וועלען זיך געפינען גענוג נייע מענשען, וואָס זיינען נויטיג, כדי דורכצופיהרן אין

לעבען אזא אלזייטיגע רעאָרגאניזירונג פון די געפענגניסען; בעת ביי די אלטע פיהרונגען איז שווער געווען צו געפינען אן עהרליכען נעפענגנים ווערכטער, וועט דאָס נייע סיסטעם גאָר אָהן ספק ארויס־רופען נייע עהרליכע ארבייטער צו טעטיגקייט אויף אָט דעם געביט.

איך מוז מודה זיין, אז אין יענער צייט האָב איך נאָך אלץ געגלויבט אין דער מעגליכקייט צו פארוואנדלען די געפענגניסען אין רעפארמירונגס אנשטאלטען און האָב געמיינט, אז באַרויבונג פון פרייהייט קאָן געהן האַנט אין האַנט מיט מאָראלער ווידערגעבורט; דעריבער האָב איך אַזוי ענטוזיאסטיש באשריבען אָט די אלע של־סען... אָבער איך בין דאָך דעמאָלט אלט געווען אינגאנצען צוואנ־ציג יאָהר! די גאנצע ארבייט האָט פארנומען אכט אָדער ניין מאָ־נאטען, און די רעאקציע אין רוסלאנד האָט זיך אין דער צייט אלץ געשטארקט. דער פוילישער אויפשטאנד איז געווען א פאַ־סיגער תירוץ, אז די רעאקציאָנערן זאָלען ארפווארפען די מאסקען און אָנהויבען אן אָפענע אגיטאציע, רופענדיג זיך אומצוקעהרן צו דער אלטער אָרדנונג, צו די אידעאלען פון לייב־אייגענטום. די גוטע אבזיכטען פון 1859־1862 זיינען אין הויף פארגעסען גע־וואָרן; לעבען אלעקסאנדער דעם צווייטען האָבען זיך באוויזען נייע טוער, וואָס האָבען געקאָנט זעהר קונציג איינשרעקען איהם און באנוצען זיך מיט זיין שוואכען כאראקטער. די מיניסטאָרן האָ־בען פאנאנדערגעשיקט נייע צירקולארן, דאָס מאָל שוין אָהן סטי־ליסטישע שעהנקייטען, וואָס זיינען פארביטען געוואָרן אויף דער געוועהנליכער, אָפיציעלער פראזעאָלאָגיע. אין אָט די צירקולארען איז קיין וואָרט ניט דערמאָנט געוואָרן וועגען רעפאָרמען, נאָר אָנשטאָט זיי האָט מען אָנגעוויזען אויף די נויטיגקייט פון א שטארקער מאכט און דיסציפלין.

איין שעהנעם טאָג האָט דער גובערנאטאָר פון דער זאבאי־קאלער פראָווינץ באקומען א באפעהל אוועקצולעגען זיין אמט און זיך אומקערען אין אירקוטסק, ביז א ווייטערער פאראָרדנונג. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז מען האָט אויף איהם אָנגעגעבען א מסירה: מען האָט איהם באשולדיגט, אז ער איז זיך צו גוט באגאנגען מיט דעם פארשיקטען מיכאילאָוו'ען, אז ער האָט איהם ערלויבט זיך אויפצוהאלטען אין א פריוואטער מינע אין נער־

טשינסקער ראיאָן, וואָס זיין ברודער האָט ארענדירט; מען האָט דעם גובערנאטאָר אויך באשולדיגט, אז ער האָט ארויסגעוויזען סימפּאטיע צו די פּאָליאקען. ווען דער נייער גובערנאטאָר איז אָנגעקומען אין זאבאיקאלער געגענד, איז אויך אויסגעקומען אי־בערצוארבייטען פון דאָס ניי אונזער באריכט, ווייל דער גובערנא־טאָר האָט זיך אָפּגעזאָגט איהם אונטערצושרייבען. מיט אַלע כחות האָבען מיר געקעמפט, אָפּצוגעווינען כאָטש די הויפּט שלוסען פון דעם באריכט; מיר האָבען מקריב געווען די פאָרם און האָבען אזוי ענערגיש פארטיידיגט דעם עצם, אז דער גובערנאטאָר האָט סוף כל סוף געגעבען זיין אונטערשריפט, און דער באריכט איז אָפּ־געשיקט געוואָרן אין פּעטערבורג.

וואָס איז פון איהם געוואָרן? מסתמא ליגט ער נאָך עד היום אין די ארכיוועו פון מיניסטעריום. אין פּארלויף פון די פאָלגענ־דע צעהן יאָהר איז די פראגע וועגען רעפאָרמירן די געפענגניסען אינגאנצען פארגעסען געוואָרן. נאָכדעם, אין 1872, 1877-78, און שפּעטער, האָט מען אָרגאניזירט ספּעציעלע קאָמיסיעס וועגען דעם ענין. אָט די אַלע קאָמיסיעס האָבען ווידער און ווידער אמאָל קריטיקירט די פארעלטערטע אָרדנונגען, זיי האָבען געשאפען נייע סיסטעמען, — אָבער די אַלטע אָרדנונג איז ביז היינטיגען טאָג געבליבען אונבאריהרט. נאָך מעהר, אַלע פארזוכען אויף רעפאָר־מען האָבען זיך אויף א פאטאלען אופן געענדיגט מיט דער אומ־קערונג צום אַלטען טיפּ פון רוסישען „אָסטראָג“.

אמת, פאר דער צייט האָט מען אין רוסלאנד אויפגעבויט עט־ליכע צענטראַלע געפענגניסען, אין וועלכע עס ווערן אויפגעהאַלטען קאטאָרזשניקעס אין פּארלויף פון 4-6 יאָהר, ביז זייער פארשי־קונג אין סיביר. מיט וואָס פאר א צוועק האָט מען דאָס איינגע־פיהרט? אפשר מיט דער אבזיכט צו „באשרענקען“ די צאָהל קאַ־טאָרזשניקעס, לאָזענדיג זיי אויסשטאַרבען, וואָרים די שטערבליכ־קייט אין די צענטראַלע תפיסות איז שרעקליך גרויס. פאר די לעצטע יאָהרען האָט מען אויפגעבויט זיבען אזעלכע געפענגני־סען*): אין ווילנא, סימבירסק, פּסקאָוו, טאָבאָלסק, פּערם און צוויי

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן אין 1886.

אין כארקאָווער גובערניע. אָבער אורטיילענדיג נאָך די אָפיציעלע באריכטען, אונטערשיידען זיי זיך אייגענטליך מיט קיין זאך נים פון די געפענגניסען פון דעם אלטען טיפּ: „דיזעלביגע שמוץ, דאָסזעלביגע ליידיג־געהן פון די ארעסטאנטען, דיזעלביגע פּאראכ־טונג צו די פּרימיטיווסטע פאָדערונגען פון היגיענע״, — אזוי כא־ראקטעריזירט די צענטראלע געפענגניסען א האלב־אָפיציעלער באַ־ריכט. אין אַט די אלע געפענגניסען זיינען אין 1880 געוועזן פאר־שפּארט 2,464 מענשען, דאָס הייסט, מעהר איידער די געפענגני־סען האָבען געקאָנט ארייננעמען, כאָטש אין דערזעלביגער צייט איז די צאָהל פון קאטאָרזשאנעס־צענטראליסטען געוועזן אונבאדייטענד, אין פארגלייך מיט דער אלגעמיינער צאָהל קאטאָרזשאנעס, וואָס ווערען יעהרליך פארשיקט אין סיביר. אויף אזא אופן איז צו די אלע אומגליקען, וואָס באפאלען די קאטאָרזשניקעס, נאָך צוגעקומען א נייע צרה: א שטרענגע פארהאַפטונג אין די צענטראלע גע־פענגניסען; דאָס איז דער רעזולטאט פון דער „רעפאָרם״, וואָס האָט פארשלונגען עטליכע מיליאָן פון דעם פאָלקס געלט.

די פארשיקונג איז אין אלגעמיין געבליבען דיזעלביגע, ווי איך האָב זי געקענט אין 1862, אויסער אפשר איין וויכטיגע נייע איינפיהרונג אין דעם מעטאָד פון איבערשיקען די ארעסטאנטען. עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז אָנשטאָט שיקען מיט׳ן „עטאפּ צופוס״, וועט דער מלוכה קאסע אויסמאכען ביליגער אריבערצו־פיהרען יעהרליך ארום 20,000 מענשען (כמעט צוויי דריטעל פון וועלכע ווערן פארשיקט אָהן א געריכטליכען פּראָצעס) פון פּערם ביז טיומען, דאָס הייסט, פון קאמא ביז צום באסיין פון אָב, אויף פערד, און פון דאָרטען אויף בארזשעס, וואָס ווערן געצויגען פון דאמפּפערס. איין צייט איז די אויסגראָבונג פון זילבער אין די נערטשינסקער מינען כמעט אָפּגעשטעלט געוואָרן, און צוליב דעם האָט מען אויפגעהערט פארשיקען די קאטאָרזשניקעס אין אַט די אויסערגעוועהנליך אומגעזונטע מינען, וואָס האָבען (אקאטוי, צוםביישפּיעל) די ערגסטע רעפּוטאציע. אָבער עס הערט זיך, אז מען פּלאנט ווידער אָנצוהויבען באארבייטען די מינען, און דערווייל — האָט מען באשאפען א נייעם גיהנם, ערגער פון אקאַ־טוי: די קאטאָרזשניקעס פארשיקט מען איצט אויף א זיכערן טויט אויף סאכאלין.

יידישע פאלקס ביבליאטעק טאראנטא
JEWISH PUBLIC LIBRARY TORONTO

צום שלום מוז איך דערמאָנען וועגען די נייע עטאַפּען, וואָס מען האָט אויפגעבויט אויף אַ שטרעקע פון 3000 ווערסט, צווישען טאָמסק און סטרעטענסק (אויפ׳ן טייך שילקאַ); די איבערפיהרונג פון די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס אויף אָט דעם וועג ווערט נאָך ביז היינטיגען טאָג געמאַכט צופוס*). די אַלטע עטאַפּען האָבען זיך פאַרוואַנדעלט אין רואינען; עס האָט זיך אַרויסגעוויזען פאַר אונמעגליך צו באַנייען די מאַסע צופוילטע קלעצער, און מען האָט געמוזט בויען נייע געביידעס. זיי זיינען גראַמער פון די אַלטע, דערפאַר אָבער זיינען אויך די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס געוואָרען גרעסער; און דעריבער הערשט אויף די נייע עטאַפּען דערזעלבינער גדרענג און דיזעלביגע אונריינליכקייט, ווי אין די אַלטע צייטען.

אויף וועלכע ווייטערדיגע „פאַרבעסערונגען" קאָן מען אָנווייזען פאַר די לעצטע פינף און צוואַנציג יאָהר? איך האָב כמעט פאַרגעסען צו דערמאָנען וועגען דעם פּעטערבורגער „דאָם פּרעדוואַריטעלנאַוואָ זאַקליוטשעניאַ", מיט וועלכען מען באַריהמט זיך געוועהנליך פאַר די אויסלענדער. אין איהם געפינען זיך 317 איינצעל־קאַמערן און עטליכע גרויסע קאַמערן, אַזוי אַז צוזאַמען קאָנען אין איהם אויפגעהאַלטען ווערן 600 מאַנסבילען און 100 פרויען, וואָס ווערן פאַרהאַלטען אין געפענגנים אין דער ערוואַרטונג פון זייער פּראָצעס. אָט דאָס זיינען, דוכט זיך, אַלע „פאַרבעסערונגען. ביים אַריינפאָהר אין אַ וועלכער עס איז רוסישער שטאָט וועט איהר דערזעהן אַ שמוציגען, אַלטען, פינסטערן „אַסטראָג"; קיין זאַך האָט זיך ניט אומגעביטען אין דעם לעבען פון אָט די אַסטראָגען פאַר די לעצטע 25 יאָהר. ערטערוויז זיינען אויפגעבויט געוואָרן נייע תפיסות, דאָ און דאָרט האָט מען פאַרריכט אַלטע; אָבער דאָס געפענגנים סיסטעם און די באַהאַנדלונג פון די אַרעסטאַנטען איז געבליבען דיזעלביגע: אין די נייע געביידעס זיצט פעסט דער גייסט פון דעם אַלטען רעזשים, און ערוואַרטען אַן אמת׳ע באַנייאונג אין דער געפענגנים וועלט וועט מען קאָנען נאָר דעמאָלט, ווען די גאַנצע אָרדנונג פון רוסישען לעבען וועט באַ־

---

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן אין 1886. ווי באַקאַנט, איז איצט די פאַרשיקונג אין סיביר אָפּגעשטעלט געוואָרן.

נייט ווערן. אין דער איצטיגער צייט אָבער פיהרן אלערליי „רעפאָרמען", ניט זעלטען צו נאָך אן ערגערן צושטאנד.

וואָס עס זאָלען ניט האָבען געווען די חסרונות פון די תפיסות אין דער פריהערדיגער צייט, האָט זיך פונדעסטוועגען אין 1862 איבער'ן גאנצען לאנד פארבייגעטראָגען א ווינטעל פון בריטען הומאניזם, וואָס איז אריינגעדרונגען דורך פארשידענע וועגען אפילו אין די טיפענישען פון די רוסישע געפענגניסען. און איצט . . . „האלט זיי אזוי שטרענג ווי מעגליך!" — טראָגט זיך דער ווידערקול איבער די רוסישע געפענגניסען.

צווייטער קאַפּיטעל.

די רוסישע תּפיסות — פאָרטגעזעצט.

די געזעלשאַפטליכע מיינונג פון די אויפגעקלערטסטע מענשען אין אייראָפּאַ איז שוין לאַנג געקומען צום שלוס, אַז אונזערע שטראָף איינריכטונגען זיינען ווייט פון צו זיין פולקאָם, און אַז זיי זיינען אין עצם אַ לעבעדיגער ווידערשפּרוך צו די מאָדערנע טעאָריען וועגען אַ פאַרנינפטיגער באַהאַנדלונג פון אַרעסטירטע. מען קאָן זיך מעהר ניט באַרופען אויף דעם אַלטען פּרינציפּ lex talionis — דאָס רעכט פון געזעלשאַפטליכער נקמה אַנטקעגען דעם פאַרברעכער. מיר פאַרשטעהען איצט, אַז סאַי פאַרברעכער, סאַי העלדען זיינען אין אַ גלייכער מאָס פּראָדוקטען פון דער געזעלשאַפט גופא; מיר אָנערקענען אין אַלגעמיין, וועניגסטענס אין טעאָריע, אַז אָפּנעמענדיג ביים פאַרברעכער די פרייהייט, דאַרפען מיר אָנשטאָט דעם זאָרגען וועגען זיין רעפאָרמירונג. דאָס איז דער אידעאַל, אָבער די ווירקליכקייט איז אַ ביטערער שפּאָט איבער דעם אידעאַל. גאָר ניט קלערענדיג אפילו, גיבען מיר אָפּ דעם מערדער אין דעם הענקער'ס הענט; דער מענש, וואָס איז אַריינגעפאַלען אין געפענגניס, טראָגט פון איהר אַרויס, אָנשטאָט מאָראַלער אויסבעסערונג, אַ פאַרשטאַרקטען האַס צו דער געזעלשאַפט. די דערנידעריגענדיגע פאָרמען פון געצוואונגענער געפענגניס אַרבייט דערוועקען אין איהם אַ ווידערווילען צו אַרבייט בכלל. האָבענדיג אויסגעליטען אַלערליי דערנידערונגען מצד די גליקליכערע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט, וואָס ווייסען ווי צו זינדיגען, ניט פאַרברעכענדיג אַנטקעגען די געזעצען, אָדער פון מענשען, וועמען זייערע לעבענס-באַדינגונגען האָבען באַשיצט פון נסיונות, וואָס פיהרען צו פאַרברעכענס, — האָבענדיג אויסגעליטען אַלערליי דערנידערונגען מצד אַזעלכע מענשען, לערנט זיך

דער פארברעכער אוים טיף צו האסען אַט די גליקליכע מענשען, וואָס האָבען איהם דערנידעריגט, און ער דריקט אוים זיין האַס אין דער פאָרם פון אַלץ נייע און נייע פארברעכענס.

אויב די שטראָף איינריכטונגען פון מערב אייראָפּא זיינען ניט אימשטאנד כאָטש ביז צו א געוויסען גראד זיך צו דערנעהנטערן צו יענע אידעאלען, די פארווירקליכונג פון וועלכע איז פאר זיי געווען די איינציגע עקזיסטענץ־בארעכטיגונג, — איז וואָס בלייבט שוין איבער צו זאָגען וועגען די שטראָף־איינריכטונגען פון רוסלאַנד? די אונגעהויערע לאנגע טערמינען פון געפאנגענשאפט פאר'ן פראָצעס; די עקעלהאפטע אומגעבונג פון די געפענגניסען; די צונויפשפארונג פון הונדערטער ארעסטאנטען אין קליינינקע, שמוציגע קאמערן; די הימעל־שרייענדיגע אונמאָראליטעט פון די געפענגנים וועכטער, וואָס זיינען פאקטיש אלמעכטיג, און וועמעס גאנצע טעטיגקייט באשטעהט אין איינשרעקען, אונטערדריקען און ארויסדריקען פון די ארעסטאנטען די מיזעראבעלע גראָשענס, וואָס די מלוכה קאסע באשטימט פאר זיי; די געצוואונגענע פוילקייט, ווען קיין ארבייט איז ניטאָ; א פולשטענדיגע אונאכטונג אויף די מאָראלע נויטען פון די ארעסטאנטען; א מאָראלע פארדארבונג פון די ארעסטאנטען און א צינישע פאראכטונג צו זייער מענשליכער ווירדע, — דאָס זיינען די כאראקטעריסטישע שטריכען פון געפענגנים לעבען אין רוסלאנד. די אורזאך פון אַט די ערשיינונגען ליגט, נאטירליך, ניט אין דעם, וואָס די פרינציפען פון די רוסישע שטראָף איינריכטונגען זיינען וועניגער דערהויבען, איידער עהנליכע פרינציפען אין מערב אייראָפּא. פארקערט, איך בין גענייגט צו מיינען, אז דער גייסט פון אַט די איינריכטונגען אין רוסלאנד איז מענשליכער. עס איז קיין ספק ניט, אז פאר דעם ארעסטאנט איז וועניגער דערנידעריגענד צו פארנעמען זיך מיט א ניצליכער ארבייט אין סיביר, איידער פארברענגען די יאָהרן, קנייפענדיג אַן אָנגעסמאָלעטע שטריק, אָדער קריכענדיג ווי א וועווערקע אין א ראָד, וואָס דרעהט זיך כסדר*); און אויב שוין אויסקלייבען צווישען צוויי איבלען, האָט דאָס רוסישע סיסטעם דעם פאָרצוג פאר

*) דאָס איז ערשט ניט לאַנג אָפּגעשאַפט געוואָרן אין ענגלאַנד; דאָס אָנגעסמאָלעטע שטריק איז געבליבען.

דעם מערב־אייראָפּעאישען, וואָס אין רוסישען ווערט אויסגעשלאָ־סען טויט־שטראָף. צום אומגליק אָבער, ווערן די הומאַנסטע פּרינציפּען אין ביוראָקראַטישען רוסלאַנד ניט צום דערקענען, ווען מען נעמט זיי אָנווענדען אין דער פּראַקטיק. דעריבער, באַטראַכ־טענדיג די רוסישע געפענגנים און פאַרשיקונג, ווי זיי זיינען גע־וואָרן, ניט קוקענדיג אויף דעם גייסט פון געזעץ, מוזען מיר צוגעבען, אינאיינעם מיט אַלע אויספאָרשונגען פון די רוסישע גע־פענגניסען, אז זיי זיינען אַ באַליידיגונג פאַר דער מענשהייט.

איינער פון די בעסטע רעזולטאַטען פון דער ליבעראַלער באַ־וועגונג פון 1859־62 איז געווען די געריכטליכע רעפאָרם. די אַל־טע געריכטען מיט זייער פּאַפּירענער פאַרשלעפּעניש, קאָלאָסאַלען כאַבאַר און פּאַרקויפּטקייט, זיינען געוואָרן אַ שטיק פאַרגאַנגענ־הייט. דאָס געריכט מיט געשוואָרענע, וואָס האָט שוין עקזיסטירט אין אוראַלטען רוסלאַנד, נאָר וואָס די מאָסקווער צאַרען האָבען אונטערדריקט, איז ווידער איינגעפיהרט געוואָרן. דורך דעם גע־זעץ וועגען דער באַפרייאונג פון די פּויערים זיינען איינגעפיהרט געוואָרן געריכטען פון וואָלאָסטען (דאָרפס־באַצירקען) פאַר קליינע פּויערשע פּראָצעסען. דער נייער סטאַטוט וועגען געריכטען, וואָס איז פאַרעפענטליכט געוואָרן אין 1864, פיהרט איין פרידענס־ריכ־טער; אין רוסלאַנד ווערן אַזעלכע ריכטער אויסדערוועהלט פון דער באַפעלקערונג, און אין פּוילען און ליטאַ ווערען זיי באַשטימט פון דער קרוין.

אַלע באַשולדיגונגען, וואָס פיהרן צום אָפּנעמען די בירגער־ליכע רעכט, זיינען איבערגעגעבען געוואָרן אין יוריסדיקציע פון באַצירק געריכטען, מיט דעם אַנטייל פון געשוואָרענע און מיט אַ פּראָצעס ביי אָפענע טירן. די ווערדיקטען פון אָט די געריכטען האָבען געקאָנט געבראַכט ווערן אין אַפּעלאַציאָנס געריכטען, און די ווערדיקטען פון די געשוואָרענע — אין קאַסאַציאָנס געריכטען. די פּרעלימינערע אויספאָרשונג האָט אָנגעהאַלטען איהר פריהער־דיגען געהיימען כאַראַקטער; דאָס הייסט, אין געגענזאַץ צום ענג־לישען סיסטעם און אין איינקלאַנג מיט דעם פראַנצויזישען, לאָזט מען ניט צו קיין אַדוואָקאַט צום באַשולדיגטען אין דער צייט פון דער פּרעלימינערער אויספאָרשונג; אָבער אין דערזעלביגער צייט איז געווען גאַראַנטירט די אומאָפּהענגיגקייט פון די געריכטס אויס־

פּאַרשער (וואָס די שפּעטערדיגע געזעצן האָבן פֿולשטענדיג אָפּ־געשאַפט). דאָס זיינען בקיצור געווען די הויפּט שטריכן פֿון דעם רעפֿאָרמירטען געריכט, לויט די געריכטס סטאַטוטען פֿון 1864. וועגן דעם אַלגעמיינעם גייסט פֿון אָט דעם געזעץ קאָן מען מיט רעכט זאָגן, אַז, מיט דער אויסנאַם פֿון דער פּראָצעדור פֿון פּרע־לימינערער אויספֿאָרשונג, איז ער געווען אין פֿולשטענדיגען איינ־קלאַנג מיט די ליבעראַלסטע אידעען, וואָס זיינען דעמאָלט געווען גאַנגבאַר אין דער יורידישער וועלט פֿון אייראָפּאַ.

כמעט גלייכצייטיג מיט דער פאַרעפֿענטליכונג פֿון דעם נייעם געריכטס־סטאַטוט, זיינען אָפּגעשאַפט געוואָרן (דורך אַ דעקרעט פֿון 17טען אַפּריל 1863) די שענדליכסטע רעשטען פֿון דער אַלטער קרימינעלער געזעצגעבונג: די עפֿענטליכע באַשטראָפֿונג מיט'ן קנוט און דאָס שטעמפּלען די פאַרברעכער. אָט די ענדערונג איז אין אַ באַדייטענדער מאָס אַרויסגערופֿן געוואָרן פֿון דער געזעל־שאַפטליכער מיינונג פֿון לאַנד, וועמען די שענדליכע ירושה פֿון דעם באַרבאַרישען אַלטערטום האָט שטאַרק אויפֿגערעגט. די עמ־פּערונג איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז אין אייניגע ערטער האָבן די גובערנאַטאָרן זיך אָפּגעזאָגט צו באַשטעטיגען ווערדיקטען וועגן באַשטראָפֿען מיט'ן קנוט. און אייניגע גובערנאַטאָרן (קוקעל איז געווען איינער פֿון זיי) האָבן מתרה געווען דעם הענקער, אַז אויב ער וועט זיך ניט באַשרענקען מיט אַ כלומר'שטער באַשטראָפֿונג, קוים באַריהרנדיג דעם פאַרברעכער'ס קערפּער מיט'ן קנוט (אָט דער פּראָפֿימאַבעלער צווייג פֿון דער קונסט איז די הענקער געווען גוט באַקאַנט), וועט ער אַליין פֿאַר דעם שווער באַשטראָפֿט ווערן. די קערפּערליכע באַשטראָפֿונג איז אויף אַזאַ אופֿן אָפּגעשאַפט גע־וואָרן, כאָטש צום באַדויערן ניט אינגאַנצען: די וואָלאָסט גע־ריכטען האָבן נאָך ניט פאַרלאָרן דאָס רעכט צו באַשטראָפֿען מיט שמיץ, און שמיץ זיינען אויך געבליבען, אינאיינעם מיט דער ביימש, אין די געפֿענגניסען אויף קאַטאָרגאַ. פרויען האָט מען געקאָנט באַ־שטראָפֿען קערפּערליך נאָר אין דעם פֿאַל, ווען מען האָט ביי זיי פריהער אינגאַנצען אָפּגענומען אַלע בירגערליכע רעכט.

אָבער, ווי אַנדערע רעפֿאָרמען פֿון אָט דער צייט, זיינען דיביידע געזעצגעבערישע רעפֿאָרמען, וועגן וועלכע מיר האָבן אויי־בען גערעדט, אין אַ באַדייטענדער מאָס פּאַראַליזירט געוואָרן דורך

ענדערונגען, וואָס מען האָט שפּעטער אין זיי אריינגעטראָגען, און אויך דורך זייער ניט דערגענצטקייט. דאָס אַלטע קרימינעלע גע־זעץ, וואָס האָט אינגאַנצען ניט אַנטשפּראָכען דעם נייעם גייסט, איז געבליבען. צוואַנציג יאָהר זיינען אַריבער פון דער צייט, ווען מען האָט צוגעזאָגט צו רעווידירען דאָס געזעץ; קאָמיסיעס זיינען געזעסען איינע נאָך דער אַנדערער; נאָך ערשט ניט לאַנג איז אין די צייטונגען ערשינען אַ ידיעה, אַז מען האָט ענדליך באַשטימט אַ צייט, ביז וועלכער די פאַרעלטערטע קרימינעלע געזעצען דאַרפען רעווידירט ווערען, און אַז די באַרבאַרישע געזעצען פון 1845 וועלען אָפּגעשאַפט ווערען. אָבער דערווייל בלייבט נאָך אַלץ אין קראַפט דער סטאַטוס, וואָס איז אַרויס פון די טיפּעניש ען פון ניקאָלאַי דעם ערשטען'ס קאָמיסיע; און אין אַ פאַרבעסערטער אויפלאַגע פון 1857 שיינט נאָך אַלץ פאַראַגראַף 799, לויט וועלכען אַרעס־טאַנטען קאָנען באַקומען מיט דער בייטש פון 5 ביז 6000 שמיץ, און צוגעשמידט ווערען צו דער טאַטשקע אויף אַ צייט פון איינעם ביז דריי יאָהר.*)

נאָך טרויעריגער איז געוועזן דאָס שיקזאַל פון דער געריכטלי־כער רעפאָרם: זי האָט נאָך ניט באַוויזען אריינצוגעהן אין קראַפט, ווי זי איז שוין דערשטיקט געוואָרן פון מיניסטערשע צירקולאַרן. פריהער פון אַלץ איז זי ניט איינגעפיהרט געוואָרן אויף דעם גאַנצען שטח פון דער אימפּעריע, און אין 38 גובערניעס איז איבערגעלאָ־זען געוואָרן דאָס אַלטע געריכטס סיסטעם, און אַ דאַנק דעם איז דאָרטען ווייטער אָנגעגאַנגען דער אַלטער כאַבאַר. ביז 1885 איז דאָס אַלטע סיסטעם אָנגעהאַלטען געוואָרן אין גאַנץ סיביר; און ווען מען האָט ענדליך אין 1864 איינגעפיהרט דעם סטאַטוט אין דריי סיבירישע גובערניעס, איז ער געווען אַזוי פאַרקריפּעלט, אַז ער האָט פאַרלאָרען זיינע בעסטע שטריכען. דאָס געריכט פון געשוואָ־רענע בלייבט נאָך אַלץ אַ חלום אויף יענער זייט אוראַל. די ליטווישע גובערניעס, פּוילען, די באַלטישע פּראָווינצען, ווי אויך איינינע דרום־מזרח'דיגע און צפון'דיגע גובערניעס (איינשליסענדיג די אַרכאַנ־געלסקער) בלייבען נאָך אַלץ ביי דער אַלטער געזעצגעבונג; אין

*) דאָס אַלטע באַשטראָפונגס געזעץ איז אָנגעהאַלטען געוואָרן ביז דער גאָר לעצטער צייט.

ווילנער און מינסקער גובערניעס איז דער נייער סטאטוט פארקרי־
פעלט געוואָרן פון די רעאקציאָנערע טענדענצען פון דער איצטיגער
רעגירונג.*)

אין יענע גובערניעס פון רוסלאנד, וואו עס איז איינגעפיהרט
געוואָרן דער סטאטוט פון 1864, האָבען די רעאקציאָנערן אָנגע־
נומען אלע מיטלען, כדי צו שטערן אויף ווי ווייט מעגליך דער וויר־
קונג פון דעם סטאטוט, ניט אָפּשאפענדיג איהם פאקטיש. די גע־
ריכטס־אויספאָרשער האָט מען איננאנצען ניט געגעבען קיין מעג־
ליכקייט צו באנוצען זיך מיט דער אונאָפּהענגיגקייט, וואָס דער
נייער סטאטוט גאראנטירט. דאָס האָט מען דערגרייכט אויף א
זעהר איינפאכען וועג: מען האָט די געריכטס־אויספאָרשער בא־
שטימט נאָר ווי „שטעלפארטרעטער"; אויף אזא אופן האָט דאָס
יוסטיץ מיניסטעריום געקאָנט זיי איבערפיהרן און אָפּזאָגען, ווי
אזוי איהם איז נאָר איינגעפאלען. די מיטגלידער פון די באצירק
געריכטען זיינען געשטעלט געוואָרן אלץ אין א גרעסערע אָפּהענגיג־
קייט פון דעם יוסטיץ מיניסטער, וועלכער האָט זיי באשטימט,
און אויף וועמעס ווילען זיי האָבען געקאָנט אריבערגעפיהרט ווערן
פון איין גובערניע אין א צווייטע, דאָס הייסט, צום ביישפיל,
פון פעטערבורג אין . . . אסטראכאן. די פארטיידיגונגס פרייהייט
איז געוואָרן א זאך פון דער פארגאנגענהייט; און די ווייניגע אד־
וואָקאטען, וואָס האָבען געפּרואווט ארויסווייזען כאָטש אביסעל
אונאָפּהענגיגקייט אין זייערע רעדען, ווען זיי האָבען פארטיידיגט
פּאָליטישע פארברעכער, האָט מען אָהן צערעמאָניעס ארויסגעשיקט
אין סיביר אויף'ן באפעהל פון דער הויכער אָפּטיילונג. איננאנצען
אומאָפּהענגיגע געשוואָרענע זיינען, פארשטעהט זיך, אוממעגליך
אין א לאנד, וואו יעדער פויער־געשוואָרענער ווייס זעהר גוט, אז
יעדער פּאָליציסט קאָן איהם שלאָגען, אפילו ביים טיר פון געריכט.
און די ווערדיקטען פון די געשוואָרענע אפילו ווערן ניט גענומען
אין אכט, אויב זיי געפעלען מיט עפּעס ניט דעם גובערנאטאָר.
ניט קוקענדיג אויפ'ן ווערדיקט „ניט שולדיג", קאָנען די באפרייטע
ווידער ארעסטירט ווערן ביים ארויסגאנג פון געריכט און אריינ־

*) גאָר ערשט ניט לאנג, אין 1896, זיינען די געריכטס סטאטוטען
פאַרשפּרייט געוואָרן אויף סיביר.

געזעצט ווערן אין געפענגנים אויף אן אדמיניסטראטיווען באפעהל. עס איז געגוג אָנצואווייזען כאָטש אויפ'ן פראָצעס פון דעם פויער באָרונאָוו. ער איז אָנגעקומען אין פעטערבורג ווי א דעלעגאט פון זיין וואָלאָסט, מיט'ן צוועק צו באקלאָגען זיך פאר'ן צאר אויף די אומגערעכטיגקייט פון די באאמטע, און איז דערפאר געשטעלט געוואָרן צום געריכט ווי א „בונטאָוושטשיק". דאָס געריכט האָט איהם ערקלערט אונשולדיג, און פונדעסטוועגען איז ער נאָכאמאָל ארעסטירט געוואָרען ביים ארייננאנג צום געריכט און ארויסגע־שיקט געוואָרן אין קאָלא. אויף אן עהנליכען אופן האָט מען פארשיקט דעם ראסקאָלניק טעטענאָוו און א מאסע אנדערע. וועראַ זאסוליטש, וועמען די געשוואָרענע האָבען ערקלערט אונשולדיג, איז געשטאנען אין געפאהר ווידער ארעסטירט צו ווערן; און מען וואָלט זי אָהן ספק ארעסטירט, ווען איהרע חברים וואָלטען ניט באוויזען אוועקצופיהרען זי, — דערביי איז איינער פון איהרע באפרייער דער'הרג'עט געוואָרען אין דעם צוזאמענשטויס, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען די באפרייער און דער פאָליציי.

די דריטע אָפטיילונג, די הויף אריסטאָקראטיע און די גובער־נאטאָרען האָבען געקוקט אויף די נייע געריכטען, ווי אויף א מין פעסט, און האָבען זיך באצויגען צו זיי מיט פולשטענדיגער פאר־אכטונג. א מאסע פראָצעסען ווערען באטראכט אויף אן אדמי־ניסטראטיווען אופן ביי פארמאכטע טירען, ווייל די געריכטס אויספאָרשער, די ריכטער און די געשוואָרענע וואָלטען, ווייזט אויס, נעוועזען נאָר א „שטערונג" פאר דער אדמיניסטראטיווער גערעכ־טיגקייט. די פרעלימינערע אויספאָרשונג אין אלע פראָצעסען, וואו עס ווערט פארדעכטיגט א „פאָליטישער עלעמענט", ווערט גע־פיהרט פון זשאנדארם־אָפיצירען, אמאָל אין דער אנוועזענהייט פון פראָקוראָר, וואָס באגלייט די זשאנדארמען ביי הויז־זוכונגען און אויספארשונגען. אָט דער פראָקוראָר, וואָס ווערט צוגעשטעלט צו די זשאנדארמען אין די בלויע מונדירען און וועלכער ווערט אינערליך פאראכטעט פון זיינע חברים, פילט אויס אן אייגענארטיגע מיסיע: אונטער דער מאסקע פון אן אָפהיטער פון געזעץ, העלפט ער דער אונגעזעצליכקייט פון דער געהיימער פאָליציי. ער גיט צו איהר טעטינקייט א כלומר'שט געזעצליכען כאראקטער. דער ווערדיקט אין פאָליטישע פראָצעסען און די מאָס פון באשטראָפונג העננט

איינגאנצען אָפּ פון דער אדמיניסטראַציע אָדער פון דעם דעפּאַרטאַ־מענט פון דער מלוכה פּאָליציי (א געענדערטער נאָמען פון דער געוועזענער דריטער אָפּטיילונג); אויף אזא אופן ווערן שווערע באַשטראָפונגען, — ווי די פארשיקונג אין די פּאָלארנע געגענדען פון סיביר, אמאָל אויף דאָס גאַנצע לעבען, — ארויפגעלעגט נאָר אויפ'ן גרונט פון זשאַנדאַרמסקע מסירות. בכלל נעמט די רוסישע רעגירונג אָן דעם מיטעל פון אדמיניסטראַטיווער פארשיקונג אין אַלע פאַלען, ווען עס איז ניטאָ די קלענסטע מעגליכקייט צו באַקומען אַ ווערדיקט „שולדיג", אפילו דורך אַ דרוק אויף דאָס געריכט. „מען פארשיקט אייך אויף אַן אדמיניסטראַטיווען אופן אין סיביר, ווייל מען קאָן אייך ניט שטעלען צום געריכט, מחמת עס זיינען איינגאנצען ניטאָ קיין באַווייזען פון דעם פאַר־ברעך", — אין אַזאַ צינישער פאָרם ערקלערט מען דעם ארעס־טירטען וועגען זיין שיקזאַל. — „איהר דאַרפט זיך פרעהען, וואָס איהר האָט אָפּגעשניטען אזוי לייכט", — גיבען צו די באַאמטע. און מען פארשיקט מענשען אויף פינף, צעהן, פופצעהן יאָהר אין אַ קליין שטעטעל פון אַ 500 איינוואוינער, ערגעץ וואו לעבען פּאָלאַרען קרייז. אויף אזא אופן רעכענט מען זיך אָפּ ניט נאָר מיט „פּאָליטישע", מיט מיטגלידער פון געהיימע געזעלשאַפטען, נאָר אויך מיט רעליגיעזע סעקטאַנטען און בכלל מיט מענשען, וואָס יואַגען ארויסצואווייזען אַן אונצופרידענהייט מיט די האַנדלונגען פון דער רעגירונג, מיט שרייבער, וועמעס ווערק מען האַלט פאַר „געפעהרליך", מיט אַלע „פּאָליטיש־אונפארלעסליכע"; מיט אַר־בייטער, וואָס האָבען ארויסגעוויזען אַ צו שטאַרקע טעטיגקייט אין צייט פון סטרייקס; מיט אַלע מענשען, וואָס האָבען מינדליך באַ־ליידיגט „די הייליגע פּערזענליכקייט פון זיין מאַיעסטעט, דעם צאַר־אימפּעראַטאָר" (און אזעלכע האָט מען אין פארלויף פון זעקס מאָנאַטען אין 1881 אָנגערעכענט 2500 מענשען)... בכלל ווענ־דעט די רעגירונג אָן די אדמיניסטראַטיווע פארשיקונג אין פאַלען, ווען, באַנוצענדיג דעם אָפיציעלען שאַבלאָנעם לשון, „מען וואָלט ביי דער געריכטליכער פּראָצעדור געקאָנט ערוואַרטען „אַן אויפ־רעגונג פון דער געזעלשאַפטליכער מיינונג."

וואָס אָנבאַטרעפט די פּראָצעסען פון אַ פּאָליטישען כאַראַק־טער, זיינען נאָך די רעוואָלוציאָנערע געזעלשאַפטען פון דער ערשטער

צייט ארונטערגעפאלען אונטער דאָס געזעץ פון 1864. שפּעטער, ווען די רעגירונג האָט זיך איבערצייגט, אז די ריכטער זיינען גאָר ניט גענייגט צו פאַראורטיילען צו קאַטאָרזשנע ארבייטען מענשען, וואָס מען האָט פארדעכטיגט נאָר אין אַ באַקאַנטשאַפט מיט רעוואָלוציאָנערען, זיינען די פּאָליטישע פּראָצעסען איבערגעגעבען געוואָרען אין באַזונדערע געריכטען, די ריכטער פון וועלכע ווערן באַשטימט פון דער רעגירונג ספּעציעל פאַר דעם צוועק. אַן אויסנאַהם פון דעם כּלל איז געוועזען דער פּראָצעס פון וועראַ זאַסוליטש. ווי באַקאַנט, איז זי פּראָצעסירט געוואָרען פון געשוואָרענע און ערקלערט געוואָרן פאַר אונשולדיג. אָבער, ווי פּראָפעסאָר גראַדאָווסקי האָט אין דער צייטונג „גאָלאָס" (וועלכע מען האָט שפּעטער פארמאכט) געשריבען, „אלע אין פּעטערבורג האָבען געוואוסט, אז דער פּראָצעס פון זאַסוליטש איז אריינגעפאלען אין אַ געריכט פון געשוואָרענע נאָר אַ דאַנק אַ קריג צווישען גראַדאָנאַטשאַלניק פון איין זייט, און די מיניסטאָרען פון יוסטיץ און אינערליכע אנגעלעגענהייטען פון דער אנדערער; נאָר אזעלכע „זשאַלוזיע דע מעטיע", וואָס זיינען אזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דער איצטיגער לאַגע, גיבען אונז אַ מעגליכקייט כאָטש ווען עס איז אָפּצואָטעמען." איינפאכער גערעדט, די הויף קאַמארילאַ האָט זיך צווישען זיך צוקריגט; איינינגע מיטגלידער איהרע האָבען באַשלאָסען, אז עס איז אָנגעקומען אַ גינסטיגער מאָמענט צו דיסקרעדיטירען טרעפּאָוו'ן, וועלכער האָט דעמאָלט געהאַט אַן אונגעהויערן איינפלוס ביי אלעקסאַנדער דעם צווייטען, און דעם יוסטיץ מיניסטער איז געלונגען צו באַקומען דעם אימפּעראַטאָר'ס ערלויבניש איבערצוגעבען דעם פּראָצעס פון זאַסוליטש אין אַ געריכט פון געשוואָרענע. ער האָט נאַטירליך גאָר ניט אויסגערעכענט, אז מען וועט זי ערקלערן אונשולדיג, אָבער ער האָט געוואוסט, אז דאָס עפענטליכע געריכט וועט אונמעגליך מאכען, אז טרעפּאָוו זאָל ווייטער בלייבען פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק.

און ווידער מסתמא אַ דאַנק „זשאַלוזיע-דע-מעטיע" איז ארויס אין עפענטליכקייט דורך אַ פּראָצעס דער סקאַנדאַליעזער פאַל פון געהיימראַט טאָקאַריאָוו, גענעראַל-לייטענאַנט לאָשקאַריאָוו און זייערע מיטהעלפער: דעם פאַרוואַלטער פון רעגירונגס אייגענטום אין מינסקער גובערניע, סעוואַסטיאַנאָוו, און דעם איספּראַווניק

קאפהער. אַט די הערן (טאַקאַריאָוו איז געווען מינסקער גו־בערנאַטאָר, און לאַשקאַריאָוו — אַ באַאַמטער פון מיניסטעריום פאַר אינערליכע אַנגעלעגנהייטן „וועגן פּויערשע ענינים") האָבן איינפאַך אַוועקגעגנב׳עט 2,000 דעסיאַטין ערד, וואָס האָט געהערט צו די פּויערים פון לאַגישין, אַ קליינעם דאָרף פון מינסקער גובערניע, האָבנדיק געקויפט דאָס לאַנד פון דער מלוכה פאַר דעם באַמינאַלען פּרייז פון 14,000 רובל, אין אויסצאָהלונגען אויף 20 יאָהר, צו 700 רובל אַ יאָהר. די באַרויבטע פּויערים האָבן אָנ־געגעבן אַ קלאַגע אין סענאַט. דער סענאַט האָט אַנערקענט, אַז די באַטרעפענדע באַאַמטע האָבן ניט קיין רעכט אויף דאָס לאַנד, און האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעהל, אַז מען זאָל דאָס פאַרכאַפּטע שטיק לאַנד אומקערן. אָבער דער באַפעהל פון סענאַט איז „פאַרלאָרען געגאַנגען"... און דער פאַרוואַלטער פון די מלוכה גיטער האָט געמאַכט דעם אָנשטעל, אַז ער ווייס גאָרנישט וועגן דער פאַראָרדנונג פון סענאַט. דערווייל האָט שוין דער גובערנאַטאָר גענומען אויפמאָנען פון די לאַגישינער פּויערים 5474 רובל אַרענדע פאַר׳ן יאָהר (אליין האָט ער געצאָהלט נאָר 700 רובל אַ יאָהר). די פּויערים האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו צאָהלען און האָבן אַוועקגעשיקט אין פּעטערבורג „דעלעגאַטען", אָבער זייערע קלאַגען אין מיניסטעריום פון אינערליכע אַנגעלעגנהייטן, וואו לאַשקאַריאָוו איז געווען „אָן אָנגעזעהענע פּערזאָן", האָבן נאָר געפיהרט צו דעם, אַז מען האָט זיי אַרויסגעשיקט פון הויפּטשטאָט ווי „בונטאָוושטשיקעס". ניט קוקענדיג אויף דעם, האָבן די פּוי־ערים זיך פאַרט אָפּגעזאָגט צו צאָהלען, און דעמאָלט האָט דער גובערנאַטאָר טאַקאַריאָוו אַרויסגעפאָדערט מיליטער, כדי מיט זייער הילף אויסצופּרעסען דאָס געלט פון די פּויערים. טאַקאַריאָוו׳ס פריינד, גענעראַל לאַשקאַריאָוו, איז תיכף, אויפ׳ן באַפעהל פון מי־ניסטער, אַרויסגעשיקט געוואָרען אין דער שפּיץ פון אַ מיליטערי־שער אָפּטיילונג, כדי „איינצושטעלען אָרדנונג" אין לאַגישין. מיט דער מיטווירקונג פון אַ באַטאַליאָן אינפאַנטעריע און 200 קאָזאַ־קען, האָט ער געשמיסען אַלע איינוואוינער פון דאָרף, ביז זיי האָבן איינגעצאָהלט די אַרענדע, און גלייך נאָכדעם האָט ער פייערליך מודיע געווען אין פּעטערבורג, אַז ער האָט „איינגעשטילט די אומרוהען אין איינער פון די גובערניעס פון צפון־מערב׳דיגער

נענענד.״ נאָכמעהר, ער האָט נאָך שכל געהאט פאַר אָט די „מי־ליטערישע עקספּעדיציע״ אויסצובעטען דעם אָרדען פון הייליגען וולאַדימיר פאַר זיינע פריינט, טאָקאַריאָוו און דעם איספּראַווניק קאַפּהער.

אָט דער שרעקליכער פאַל, וואָס איז ברייט באַקאַנט געוואָ־רען איבער גאַנץ רוסלאַנד, וואָלט קיינמאָל ניט געקומען צום גע־ריכט, ווען ניט די אינטריגען אין ווינטער פּאַלאַץ. ווען אַלעק־סאַנדער דער דריטער האָט פאַרנומען דעם טראָן און זיך אַרומגע־רינגעלט מיט נייע מענשען, האָבען די נייע הויפליט ביי דער מאַכט געפונען פאַר נויטיג מיט איין קלאַפּ צו פאַרניכטען פּאַטאַ־פּאָוו׳ס פּאַרטיי, וואָס האָט דאַן געשטרעבט נושא חן צו זיין ביים צאַר. מען האָט באַדאַרפט דיסקרעדיטירן אָט די פּאַרטיי, און לאָשקאַריאָוו׳ס פּראָצעס, וואָס האָט פרידליך גערוהט אין די אַרכי־ווען אין פאַרלויף פון פינף יאָהר, איז אין נאָוועמבער 1881 אָפּגעגע־בען געוואָרן פאַר אַן אונטערזוכונג אין סענאַט. מען האָט בכיון נעגעבען דעם פּראָצעס די ברייטסטע פּובליציטעט; און אין פאַר־לויף פון עטליכע טעג זיינען די פּעטערבורגער צייטונגען געווען איבערפולט מיט באַשרייבונגען וועגען דעם, ווי די באַאמטע האָבען בארויבט און באַגנב׳עט די פּויערים, ווי מען האָט זקנים־פּויערים פאַרשמיסען ביז צום טויט, ווי קאָזאַקען האָבען מיט דער הילף פון נאַגאַיקעס אַרויסגעפּרעסט געלט פון די לאַגישינגער פּויערים, ווע־מעס ערד דער גובערנאַטאָר האָט אַוועקגערויבט. אָבער אויף איין טאָקאַריאָוו׳ן, וועמען דער סענאַט האָט פאַראורטיילט, וויפיל ווע־לען זיך געפינען אַזעלכע טאָקאַריאָווס, וואָס שניידען אין פרידען די פּרוכט פון זייער רויב סיי אין די מערב׳דיגע, סיי אין די מזרח׳דיגע גובערניעס, אין די צפון׳דיגע אַזוי גוט ווי אין די דרום׳דיגע? זיי ווייסען, אַז זייערע טאַטען וועלען קיינמאָל ניט קומען פאַר׳ן געריכט, אָדער, יעדענפאַלס, אַז אַ פּראָצעס, וואָס מען וועט אויפפיהרן קעגען זיי, וועט פאַרשוויגען ווערן אויף דעמ־זעלביגען אופן, ווי טאָקאַריאָוו׳ס פּראָצעס איז פאַרשוויגען געוואָרן אין פאַרלויף פון פינף יאָהר אויפ׳ן באַפעהל פון יוסטיץ־מיניסטער.

פּאָליטישע פּראָצעסען זיינען גאַר אינגאַנצען אַרויסגענומען פון דער יורידיקציע פון די געוועהנליכע געריכטען. עטליכע ספּעציעלע ריכטער, וואָס ווערן פאַר דעם צוועק באַשטימט, שטעהען

אונטער דער קאָמאנדע פון סענאט, און זיי באשטימען די מאָסען פון שטראָף פאר פּאָליטישע פארברעכער, ווען נאָר די רעגירונג האָט קיין חשק ניט זיך אפצורעכענען מיט זיי אויף א וועלכען עס איז אנדערן, איינפאכערן אופן. א סך פּאָליטישע פּראָצעסען ווערן אונטערזוכט פון קריגסגעריכטען, אָבער ניט קו־קענדיג אויף דעם, וואָס דאָס געזעץ פאָדערט פולשטענדיגע עפענט־ליכקייט אין קריגסגעריכטען, קומען די פארהאנדלונגען פון פּאָלי־טישע פּראָצעסען אין אָט די געריכטען פאָר בסודי סודות.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז פולשטענדיגע און ריכ־טיגע באריכטען פון די פּאָליטישע פּראָצעסען ערשיינען קיינמאָל ניט אין די רוסישע צייטונגען. פריהער האָבען די צייטונגען גע־מוזט רעפּראָדוצירן „רעדאגירטע" באריכטען פון „פּראוויטעל־סטווענני וועסטניק"; איצט אָבער האָט די רעגירונג איינגעפונען, אז אפילו אזעלכע באריכטען מאכען א צו שטארקען איינדרוק אויף די לעזער, ארויסרופענדיג אלעמאָל סימפּאטיע צו די פאראור־טיילטע; דעריבער דרוקט מען אפילו אזעלכע באריכטען אויך מעהר ניט. לויט דעם געזעץ, וואָס איז פארעפענטליכט געוואָרן אין סעפּטעמבער 1881, האָבען די גענעראל־גובערנאטאָרן און גובער־נאטאָרן א רעכט צו פאָדערן, „אז די אלע פּראָצעסען, וואָס קאָנען אויפרעגען די מוחות, זאָלען געפיהרט ווערן ביי פארמאכטע טירן." לויט דעמזעלבינען געזעץ, טאָרן ביים פּראָצעס ניט זיין אָנוועזענד אפילו באאמטע פון יוסטיץ מיניסטעריום, און עס ווערן צוגעלאָזען נאָר „די פרוי אָדער מאן פון די אָנגעקלאָגטע (וואָס זיינען אָפּט־מאָל אליין ארעסטירט), אָדער דער פאָטער, אָדער די מוטער, אָבער בשום אופן ניט מעהר ווי איין קרוב אויף יעדען אָנגעקלאָג־טען." דאָס ווערט, ווייזט אויס, געטאָן, כדי די רעדען פון די באשולדיגטע אָדער וועלכע עס איז פאקטען, וואָס זיינען ניט שעהן פאר דער רעגירונג, זאָלען ניט דערגעהן צום עולם. אין דער צייט פון דעם פּראָצעס פון די „איין־און־צוואנציג" אין פּעטערבורג, ווען צעהן מענשען זיינען פאראורטיילט געוואָרן צום טויט, איז נאָר דער מוטער פון איינעם, סוכאנאָוו, ערלויבט געוואָרן צו זיין אין געריכט. די פארהאנדלונגען פון א סך פּראָצעסען זיינען פאָר־געקומען אזוי, אז קיינער האָט אפילו ניט געוואוסט, וואו און ווען דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען. אזוי, צום ביישפּיל, האָט מען א

לאנגע צייט ניט געוואוסט, וואָס עס איז געוואָרן פון דעם ארמיי־אָפיציר באָגאָראָדסקי (דעם זוהן פון דעם פארוואלטער פון „טרו־בעצקאָי באסטיאָן" אין „פּעטראָפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט"), ווע־מען מען האָט פאראורטיילט צו קאטאָרזשנע ארבייט פאר פאר־קערן מיט די רעוואָלוציאָנערען; וועגען דעם אורטייל האָט מען זיך נאָר צופעליג דערוואוסט פון דעם באשולדיגונגס אקט אין אנאנ־דערן, שפּעטערדיגען פּאָליטישען פּראָצעס. אין „פּראוויטעל־סטווענני וועסטניק" ווערט ניט זעלטען ערקלערט, אז דער צאר האָט גנעדינסט מילדער געמאכט דעם אורטייל פון געריכט און האָט פארביטען טויט שטראָף אויף קאטאָרזשנע ארבייט; אָבער דעם עולם בלייבט אומבאקאנט דער געריכטליכער פּראָצעס גופא, וואָס האָט געפיהרט צום אורטייל, ווי אויך דער כאראקטער פון די פארברעכען, פאר וועלכע די באשולדיגטע זיינען פאראורטיילט געוואָרן. נאָכמעהר, אפילו די לעצטע טרייסט פון די צום טויט פאראורטיילטע, די עפענטליכקייט פון דער הינריכטונג, איז ביי זיי אָפּגענומען געוואָרן. איצט הענגט מען אין געהיים, אין די פיר ווענט פון דער פעסטונג, אָהן דער אָנוועזענהייט פון אומגעווינשטע עדות. א געוויסע ערקלערונג, פארוואָס די רעגירונג האָט אזוי מורא פאר עפענטליכע הינריכטונגען, קאָן זיין דער פאָלגענדער פאקט: וועגען ריסאקאָוו'ן האָט זיך פארשפּרייט א קלאנג, אז ווען מען האָט איהם אוועקגעשטעלט אויפ'ן עשאפאָט, האָט ער געוויזען דעם עולם זיינע צוקריפּעלטע הענט, און איבער דעם קלאַ־פּען פון די פּויקען האָט ער אויסגעשריען, אז מען האָט איהם גע־מאטערט נאָכ'ן פּראָצעס. מען זאָגט, אז א גרופּע ליבעראלען האָ־בען דערהערט זיין אויסגעשריי; און אָפּלייקענענדיג פון זייער זייט וועלכע ניט איז סימפּאטיע צו די טעראָריסטען, האָבען זיי פונדעסטוועגען געהאלטען פאר זייער פליכט צו פארעפענטליכען דאָס געשעהענע אין דער אונלעגאלער ליטעראטור און ציהען די אויפמערקזאמקייט פון דער געזעלשאפט אויף דעם שענדליכען צו־ריקקער צו דער לאנג פארשוואונדענער פארגאנגענהייט. איצט, א דאנק דער געהיימקייט פון הינריכטונגען, וועט די געזעלשאפט גאָרנישט ניט וויסען, וואָס עס קומט פאָר אין די קאזעמאטען פון „פּעטראָפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט" צווישען דעם פּראָצעס און דער הינריכטונג.

דער פּראָצעס פון די פּערצעהן טעראָריסטען, צווישען וועלכע עס זיינען געווען וועראַ פיגנער און לודמילא וואָלקענשטיין, האָט זיך געענדיגט מיט טויט־אורטייל פּאַר אכט פון די אָנגעקלאָגטע, און איז געפיהרט געוואָרן אין געהיים, אזוי אז לויט די ווערטער פון אַ קאָרעספּאָנדענט פון איין ענגלישער צייטונג, האָט קיינער ניט געוואוסט וועגען די זיצונגען פון געריכט, אפילו אין די הייזער, וואָס זיינען געשטאַנען בשכנות צו דער געביידע פון געריכט. אין עולם זיינען אינגאַנצען געווען ניין פּערזאָן, הויפּטזעכליך די וואָס האָבען זיך געוואָלט איבערצייגען אין דער ריכטיגקייט פון די קלאַגען, אז איינע פון די העלדינען אין דעם פּראָצעס איז אַ זעלטען שעהנע. אַ דאַנק דעם אויבענדערמאָהנטען ענגלישען קאָרעספּאָנדענט איז באַקאַנט געוואָרן, אז צוויי פון די אָנגעקלאָגטע, שטראָמבערג און ראָגאַטשאָוו, זיינען הינגעריכטעט געוואָרן אין דער שטרענגסטער געהיימניס. אָט די ידיעה איז דערנאָך אָפיציעל באַשטעטיגט געוואָרן. אין „פּראַוויטעלסטוועננוי וועסטניק" איז ערקלערט געוואָרן, אז פון די אכט צום טויט פאַראורטיילטע זיינען זעקס „באַגנאַדיגט" און שטראָמבערג און ראָגאַטשאָוו זיינען אויפגעהאַנגען געוואָרן. אָט דאָס זיינען אַלע ידיעות, וואָס זיינען דערגאַנגען צום עולם וועגען דעם פּראָצעס; קיינער האָט אפילו ניט געוואוסט, וואו די הינריכטונג איז פאָרגעקומען. וואָס אָנבאַטרעפט די „באַגנאַדיגטע", וואָס האָבען געדאַרפט געשיקט ווערן אויף איביגע קאַטאָרזשנע אַרבייט, האָט מען זיי ניט געשיקט אויף קאַטאָרגע, נאָר זיי זיינען ערגעץ וואו פאַרשוואונדען. מען רעכענט, אז מען האָט זיי פאַרשפּאַרט אין די נייע פּאָליטישע געפענגנים פון שליסעלבורגער פעסטונג. אָבער וואָס מיט זיי איז אין דער אמת'ן געשעהן, בלייבט אַ געהיימניס. עס זיינען אומגעגאַנגען קלאַנגען, אז איניגע פון די שליסעלבורגער אַרעסטאַנטען האָט מען צושאָסען פאַר אַ פיקטיווע אָדער ווירקליכע „איבערטרעטונג פון דער געפענגנים דיסציפּלין." און וואָס איז געשעהן מיט די אנדערע? קיינער ווייס ניט. עס ווייסען אפילו ניט זייערע מוטערס, וואָס מיהען זיך אַלץ אומזיסט אויסצוגעפינען עפּעס וועגען זייערע זיהן און טעכטער...*)

*) איצט איז באַקאַנט, אַז זיי זיינען געווען אין שליסעלבורג, וואו

אויב אזעלכע געריכטליכע גרוילטאטען ווערן אפגעטאן אונ־טער דעם צודעק פון „רעפארמירטע געריכטליכע סטאטוטען”, וואס קאן מען שוין ערווארטען פון „ניט רעפארמירטע” געפענגניסען ?

אין 1861 האט מען באפוילען אלע גובערנאטארען צו מאכען אן אלגעמיינע רעוויזיע פון די געפענגניסען. די רעוויזיע איז געווי־סענהאפט אויסגעפירט געווארן, און דער רעזולטאט דערפון איז געוועזן דער שלוס, — אין גרונד גענומען, שוין א לאנג באקאנטער, — נעמליך, אז די געפענגניסען, ווי אין רוסלאנד גופא, אזוי אויך אין סיביר, געפינען זיך אין אן עקעלהאפטען צושטאנד. די צאהל פארשפארטע אין יעדערער פון זיי איז ניט זעלטען געוועזן צוויי מאל און דריי מאל אזוי פיל, ווי די באטרעפענדע געפענג־נים האט געקאנט ארייננעהמען נאכ'ן געזעץ. די געפענגנים גע־ביידען זיינען געוועזן אזוי אלט און אין אזא רואינירטען צושטאנד, שוין ניט ריידענדיג וועגען דער אונערהערטער שמוציגקייט, אז פאר־ריכטען די געביידען איז געוועזן אונמעגליך, מען האט זיי געדארפט פון דאס ניי איבערבויען.

דאס איז געוועזן, אזוי צו זאגען, דער דרויסענדיגער איינדרוק פון די געפענגניסען; די ארדנונגען אינוועניג זיינען געוועזן נאך טרויעריגער. דאס געפענגנים סיסטעם איז געוועזן דורך און דורך צופוילט, און מען וואלט געדארפט רעפארמירן די געפענגנים בא־אמטע אפשר נאך שטרענגער, איידער די געפענגנים געביידען. אין דער זאבאיקאלער פראווינץ, וואו עס פלעגען זיך דאמאלט צו־נויפקלייבען כמעט אלע קאטארזשניקעס, האט דער רעוויזיאנס קאמיטעט איינגעזעהן, אז א באדייטענדע צאהל געפענגנים גע־ביידען האט זיך פארוואנדעלט אין רואינען, און אז דאס גאנצע סיסטעם פון פארשיקונג פאדערט גרינדליכע רעפארמען. בכלל זיינען די קאמיטעטען אויף דעם גאנצען שטח פון רוסלאנד גע־קומען צום שלוס, אז סאי די טעאריע, סאי די פראקטיק פון גע־פענגנים סיסטעם נויטיגען זיך אין א פאלשטענדיגער רעווידירונג

זיי זיינען אפגעזעסען פינף און צוואנציג יאהר (זעה די מעמוארען אין זשורנאל „בילאיע”), אבער איך לאז איבער די שורות אומפארענדערט, ווייל זיי באווייזען, אין וואס פאר אן אונוויסענהייט מען האט דעמאלט געהאלטען די רוסישע געזעלשאפט.

און רעאָרגאַניזאַציע, אַז עס איז ווייניג צו באַשרענקען זיך מיט איבערבויען די געפענגניסען, נאָר מען מוז אויך פון דאָס ניי איבערבויען דאָס גאַנצע געפענגנים סיסטעם און באַנייען די גאַנצע געפענגנים אדמיניסטראַציע, פון דער העכסטער ביז צו דער נידעריגסטער. די רעגירונג האָט פונדעסטוועגען פאָרגעצויגען צו בלייבען ביי די אַלטע אָרדנונגען. זי האָט אויפגעבויט עטליכע נייע געפענגניסען, וואָס האָבען אינגיכען ווידער ניט געקאָנט אריינגעמען די פון יאָהר צו יאָהר אַלץ וואַקסענדע צאָהל אַרעסטירטע. די קאַטאָרזשניקעס האָט מען גענומען אָפּגעבען אויף פּריוואַטע אַרבייטען אָדער פאַרדינגען צו די גאָלדמינען־אייגענטימער אין סיביר; עס איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ נייע קאָלאָניע פאַר פארשיקטע אויף סאַכאַלין, מיט דעם צוועק צו קאָלאָניזירן דעם אינזעל, אויף וועלכען קיינער האָט זיך ניט געוואָלט באַזעצען פרייוויליג; מען האָט אָרגאַניזירט די הויפּט פאַרוואַלטונג פון געפענגניסען, — דאָס איז, דוכט זיך, אַלץ. די אַלטע אָרדנונג איז געבליבען אין קראַפט, די אַלטע זינד — ניט אויסגעוואָרצעלט. מיט יעדען יאָהר ווערן די געפענגניסען אַלץ מעהר און מעהר פאַרעלטערט; דער געפענגנים שטאַט, וואָס ווערט צוגעקליבען פון שיכור׳ע, גראָבע באַאמטע, בלייבט אַלץ דערזעלביגער אין עצם. יעדען יאָהר פאָדערט דאָס יוסטיץ מיניסטעריום געלט אויף צו פאַרריכטען די געפענגניסען, און די רעגירונג פאַרקירצט אַלץ די רעכענונג פון נויטיגע הוצאות אויף אַ העלפט און אפילו נאָך מעהר; ווען, צום ביישפּיל, פאַר דער צייט פון 1875 ביז 1881 האָט דאָס מיניסטעריום געפאָדערט איבער זעקס מיליאָן רובעל אויף די נויטיגסטע פאַרריכטונגען, האָט די רעגירונג ערלויבט אויסצוגעבען נאָר צוויי און אַ האַלב מיליאָן רובעל. צוליב דעם ווערן די געפענגניסען פאַרוואַנדעלט אין שטענדיגע צענטרען פון אָנשטעקענדיגע קראַנקהייטען און ווערן אויף אַזוי פיל פאַרעלטערט, אַז, אורטיילענדיג נאָך די לעצטע באַריכטען פון דעם געפענגנים קאָמיטעט, פאָדערן ווענינגסטענס צוויי דריטעל פון זיי אַ גרינדליכע איבערבויאונג. און אויב מען וואָלט פאַנאַנדערגעזעצט די אַרעסטאַנטען, ווי די געפענגנים געזעצען פאָדערן, וואָלט רוסלאַנד געמוזט אויסבויען נאָך אַמאָל אַזוי פיל געפענגניסען, ווי זי האָט איצט. צום 1־טען יאַנואַר 1884 זיינען אין רוסלאַנד געווען 73,796 אַרעסטאַנטען,

בעת אָרט איז (אין אייראָפּעאישען רוסלאַנד) געוועזן נאָר פאַר 54,253 מענשען. אין אייניגע געפענגניסען, וואָס זיינען אויסגערעכנט געוואָרען פאַר 250־200 מענשען, שפּאַרט מען אריין 800־700 אַרעסטאַנטען. אין די עטאַפּ געפענגניסען, אויפ'ן וועג קיין סיביר, אין וועלכע מען פאַרהאַלט די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס אויף א לענגערע צייט, צוליב די טייך פאַרפלייצונגען, איז די איבערפילונג נאָך א שרעקליכערע. איבריגענס, באַהאַלט די הויפּט־פאַרוואַלטונג פון געפענגניסען גאָר ניט דעם אמת. אין דעם באַריכט פאַר 1882, אויסצוגען פון וועלכע זיינען געבראַכט געוואָרען אין רוסישע צענזורירטע אויסגאַבען, ווערט אָנגעוויזען, אז ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אין אַלע געפענגניסען פון דער אימפּעריע איז פאַראַן אָרט נאָר פאַר 76,000 מענשען, זיינען אין זיי ביז צום 1־טען יאַנואַר 1882 געזעסען 95,000 מענשען. לויט דעמזעלביגען באַריכט זיינען אין פּעטראָקאָווער געפענגנים אויף א פּלאַץ, וואָס האָט געדאַרפט פאַרנומען ווערען פון א י י ן אַרעסטאַנט, געוועזן פ י נ ף. אין צוויי פּוילישע גובערניעס און זיבען רוסישע איז די צאָהל אַרעסטאַנטען געוועזן צוויי מאָל אזוי פיל, ווי דאָס האָט ערלויבט א קובישע אויסמעסטונג פון דעם אָרט, וואָס איז געמאַכט געוואָרען נאָך א מינימאַלער אויסרעכענונג פער מענשען; און אין עלף גובערניעס איז דיזעלביגע איבערפילונג געוועזן אין פּראָפּאָרציע פון 3 צו 2.*) צוליב דעם איז די טיפוס עפּידעמיע אין אייניגע געפענגניסען געוועזן א שטענדיגער גאַסט.**)

כדי צו געבען א באַגריף וועגען דער איבערפילונג פון די רוסישע געפענגניסען, וועט דאָס בעסטע זיין צו ברענגען דאָ עטליכע אויסצוגען פון פרוי ק. (געבאָרענע קוטוזאָווא), וועלכער עס איז אויסגעקומען צו דערפיהלען אויף זיך אליין דעם טעם פון רוסישען געפענגנים רעזשים, און וועלכע האָט וועגען דעם דערצעהלט אין דעם זשורנאַל „אָבשטשעיע דיעלאָ", וואָס איז ארויס־

*) יעהרליכער באַריכט פון הויפּט דעפּאַרטאַמענט פון געפענגניסען פאַר 1882, זעה „וועסטניק יעווראָפּי", 1883, באַנד 1.

**) וו. ניקיטין, „געפענגנים און פאַרשיקונג", פּעטערבורג, 1880; „אונזערע שטראָף איינריכטונגען", „רוסקי וועסטניק", 1881; באַריכטען פון מעדיצינישען דעפּאַרטאַמענט פון אינערליכען מיניסטעריום פאַר 1883.

געגעבען געוואָרן אין געגנט. דער פרוי ק.׳ס שולד איז באשטאנען אין דעם, וואָס זי האָט געפיהרט א שול פאר פּויערשע קינדער, ניט בעטענדיג פריהער קיין ערלויבנים ביים מיניסטער פון פאָלקס־בילדונג. אזוי ווי איהר פארברעך איז ניט געווען פון קיין קרי־מינעלען מין, און זי איז נאָך חוץ דעם געווען די פרוי פון אן אויס־לענדער, האָט גענעראל גורקאָ זיך באשרענקט מיט דעם, וואָס ער האָט זי ארויסגעשיקט אין אויסלאנד. דאָ ברענג איך איהר איי־גענע באשרייבונג פון איהר רייזע פון פעטערבורג ביז צו דער פריי־סישער גרענעץ. קאָמענטאַרן אויף איהרע ווערטער זיינען איבע־ריג, און איך קאָן נאָר פון מיין זייט באשטעטיגען, אז די באשריי־בונג איז ביז צו די קלענסטע דעטאַלען פולשטענדיג אין איינ־קלאנג מיט דער ווירקליכקייט.

„איך בין ארויסגעשיקט געוואָרן, — שרייבט פרוי ק., — אין ווילנא צוזאמען מיט 50 אנדערע ארעסטאנטען, מענער און פרויען. פון דער אייזענבאהן סטאנציע האָט מען אונז אריבערגעפיהרט אין געפענגנים און געהאלטען אין פארלויף פון צוויי שעה, שפּעט ביינאכט, אויפ׳ן הויף פון געפענגנים, אונטער א שלאַקסרעגען. ענדליך האָט מען אונז פארטריבען אין א פינסטערען קאָרידאָר, וואו מען האָט אונז איבערגעצעהלט. צוויי סאָלדאטען האָבען מיך א כאַפּ געטאָן און גענומען באגעהן זיך מיט מיר אויף דעם אונ־פארשעמטסטען אופן; איך בין איבריגענס געווען ניט די איינ־ציגע אין דעם פּרט, ווייל ארום מיר, אין דער פינסטער, האָבען זיך געהערט געשרייען פון פרויען. נאָך א סך קללות און מיאוס׳ער זידלעריי האָט מען אָנגעצונדען פייער, און איך האָב זיך דערזעהן אין א גאנץ גרויסען קאמער, אין וועלכען מען האָט קיין טריט ניט געקאָנט טאָן און זיך ניט אָנשטויסען דערביי אויף פרויען, וואָס זיינען געשלאָפען אויפ׳ן דיל. צוויי פרויען, וואָס האָבען פארנומען איין בעט, האָבען אויף מיר רחמנות געהאַט און פאָרגעשלאָגען צוצולייגען זיך צו זיי... אויפכאַפּענדיג זיך אויף מאָרגען אין דער פריה, האָב איך נאָך אַלץ ניט געקאָנט קומען צו זיך פון די סצענען, וואָס איך האָב איבערגעלעבט נעכטען; אָבער די ארעסטאנטינס, מערדערינס און גנב׳טעס, האָבען ארויסגעוויזען אזוי פיל גוטסקייט צו מיר, אז איך האָב זיך ביסלעכווייז דער־פיהלט בעסער. דעם פאָלגענדען אָוונט האָט מען אונז ארויסגע־

טריבען פון טורמע אויף איבערצעהלען, און געצוואונגען אונטער א גומ־רעגען זיך אויסצושטעלען אין אָרדנונג פאר'ן געהן אין וועג. איך וויים ניט, ווי אזוי מיר איז געלונגען אויסצומיידען די פויסטען פון די געפענגנים וועכטער, ווארים די ארעסטאנטען האָבען שלעכט פארשטאנען, אין וואָס פאר אן אָרדנונג זיי דארפען זיך אויסמוס־טירן, און אזעלכע עוואָלוציעס זיינען דורכגעמאכט געוואָרן אונ־טער א האָגעל פון פויסטען און זידלערייען. די, וואָס האָבען רער־קלערט, אז מען טאָר זיי ניט שלאָגען, האָט מען געשמידט די הענט, און אזוי האָט מען זיי געשיקט צו דער סטאנציע, — געגען דעם געזעץ, לויט וועלכען ארעסטאנטען דארפען געשיקט ווערן ניט־געשמידטערהייד אין פארמאכטע געפענגנים פוהרן.

„אָנגעקומען אין קאָוונא, האָבען מיר פארבראכט א גאנצען טאָג אין אומגעהן פון איין פאָליציי באצירק אין צווייטען. אין אָוועגט האָט מען אונז אָפגעפיהרט אין די פרויען געפענגנים, וואו די אויפזעהערין האָט זיך געזידעלט מיט דעם עלטסטען וועכטער, דראָהענדיג אויסצוהאקען איהם די ציין. די ארעסטאנטקעס האָבען מיך פארזיכערט, אז זי פיהרט טאקי ניט זעלטען דורך אזעלכע דראָהונגען... דאָ איז מיר אויסגעקומען צו פארברענגען א גאנצע וואָך צווישען גנב'טעס, מערדערינס און פרויען, וואָס מען האָט ארעסטירט „דורך א טעות". אומגליק פאראייניגט מענשען. דעריבער האָט יעדע פון אונז געזעהן צו פארלייכטערן דאָס לעבען פון די אנדערע; זיי זיינען אלע געווען זעהר גוט צו מיר און האָבען אויף אלערליי אופנים געזוכט מיך צו טרייסטען. דעם פאָריגען טאָג האָב איך גאָרנישט ניט געגעסען, ווייל אין טאָג פון אָנקומען אין געפענגנים באקומען די ארעסטאנטען ניט זייער ברויט'ל. איך בין געפאלען אין חלשות פון מאטקייט, און די ארעסטאנטקעס האָבען מיר געגעבען עסען און האָבען בכלל ארויס־געוויזען צו מיר אן אויסערגעוועהנליכע גוטסקייט. די געפענגנים אויפזעהערין האָט אויף איהר אייגענער ארט דערפילט איהרע פליכטען: זי האָט זיך אזוי אונפארשעהמט געזידעלט, באנוצענ־דיג אזעלכע אויסדרוקען, וועלכע אפילו א מאן וואָלט שיכור'ערהייט זעהר זעלטען געוואגט ארויסצוברענגען פון מויל... נאָך א וואָך זיין אין קאָוונא, בין איך ארויסגעשיקט געוואָרען צופוס אין די נעקסטע שטאָט. נאָך דריי טעג גאנג זיינען מיר אָנגעקומען אין

מאריאמפאָל; מיינע פים זיינען געווען אין וואונדען, און די זאָ־קען זיינען דורכגעזאפט געוואָרן מיט בלוט. די סאָלדאטען האָבען מיך געראטען, איך זאָל בעטען א פוהר, אָבער איך האָב ליבערשט געליטען פיזישען וועהטאָג, איידער אויסהערן די זידלעריי און שמו־ציגע אָנצוהערענישען מצד די קאָנוואָי באאמטע. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס איך האָב דאָס ניט געוואָלט, האָבען די סאָלדאטען מיך אוועקגעפיהרט צום קאָנוואָי אָפיציר, וועלכער האָט ערקלערט, אַז אויב איך האָב געקאָנט געהן אין פארלויף פון דריי טעג, וועל איך קאָנען געהן נאָך איין טאָג. אויפ'ן אַנדערען טאָג זיינען מיר אָנגעקומען אין וואָלקאָוויסק, פון וואַנען מען האָט אונז געזאָלט אָפּשיקען צו דער פרייסישער גרענעץ. מיך און נאָך פינף אַרעס־טאַנטינס האָט מען צייטווייליג אַריינגעזעצט אין די איבערשי־קונגס געפענגניס. די פרויען אָפּטיילונג איז געווען האַלב צו־שטערט, און מען האָט אונז אַריינגעזעצט צווישען די מענער... איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו טאָן, ווייל איך האָב אפילו ניט געהאַט וואו זיך אַוועקצוזעצען, סאַידען אויף דעם אויסערגעוועהנליך שמו־ציגען דיל; אָבער אויפ'ן דיל איז אפילו קיין שטרוי ניט געווען, און דער געשטאַנק, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען פון דיל, האָט מיך באַלד געמאַכט צום ברעכען... דער סאָרטיר איז געווען עפּעס עהנליכעס צו אַ גרויסער לוזשע, איבער וועלכער עס איז געווען אַריבערגעוואָרפען אַ האַלב־צובראָכענער לייטער; דער לייטער האָט זיך אײנגאַנצען איבערגעבראָכען אונטער דער משא פון איינעם פון די אַרעסטאַנטען, וואָס איז אויף אַזאַ אופן אַריינגעפאַלען אין דעם שטינקענדיגען שמוץ. דערזעהענדיג אָט דעם סאָרטיר, האָב איך פאַרשטאַנען די אורזאַך פון דעם שרעקליכען געשטאַנק אין דער איבערשיקונגס געפענגניס: די לוזשע איז דערגאַנגען ביז אונטער דער געביידע, און דער דיל פון דער געביידע איז געווען אינגאַנצען דורכגעזאַפּט מיט עקסקרעמענטען.

„דאָ איז מיר אויסגעקומען צו פאַרברענגען צוויי טעג און צוויי נעכט, די גאַנצע צייט אָפּשטעהענדיג ביים פענסטער... ביי דער נאַכט האָט זיך פּלוצלונג געעפענט די טיר, און אין קאַמער זיינען מיט שרעקליכע געשרייען אַריינגעשטויסען געוואָרן שיכור'ע פּראָ־סטיטוטקעס. גלייך נאָך זיי האָט מען אַריינגעפיהרט אַ משוגע'נעם, אינגאַנצען אַ נאַקעטען. די אַרעסטאַנטען האָבען זיך דערפרעהט

מיט איהם, ווי מיט א גגענשטאנד פאר שפאס, זיי האבען איהם צורייצט ביז ווילדקייט, און ער איז ענדליך אומגעפאלען אויפ׳ן דיל אין קאנוואולסיעס מיט שוים אויף די ליפען. אויפ׳ן דריטען טאג האט א אידישער סאלדאט, וואס האט געדינט ביי דער איבערשי־קונגס געפענגנים, מיך אריינגענומען אין זיין צימער, א קליין קאמערל, און איך בין דארטען געשטאנען צוזאמען מיט זיין פרוי... א סך ארעסטאנטען האבען מיר דערצעהלט, אז זיי זיינען ארעסטירט געווארן „דורך א טעות", זיינען אפגעזעסען 7—8 מאנאטען, און מען האט זיי ניט ארויסגעשיקט בלומרשט דערפאר, וואס מען האט ניט באקומען געוויסע דאקומענטען. מען קאן זיך פארשטעלען זייער לאגע, נאך א זיבען־מאנאט׳דיגען אפזיין אין דער עקעל־האפטער אומגעבונג, ניט האבענדיג אפילו קיין מעגליכקייט צו בייטען די וועש. זיי האבען מיך געראטען אונטערצוקויפען דעם אויפזעהער, און דעמאלט וועט מען מיך באלד צושטעלען צו דער פרייסישער גרענעץ. אבער איך בין שוין געווען אין פארלויף פון זעקס וואכען אין וועג, קיין געלט האב איך ניט געהאט, און מיינע בריף זיינען, ווייזט אויס, ניט דערגאנגען צו מיינע קרובים... ענדליך האט מיך א סאלדאט ערלויבט צו געהן אין דער באגלייטונג פון זיין פרוי צו דער פאסט, און איך האב געשיקט א רעגיסט־רירטען בריף אין פעטערבורג". פרוי ק. האט געהאט איינפלוס־רייכע קרובים אין דער הויפטשטאדט, און אין עטליכע טעג ארום איז אנגעקומען א דעפעש פון גענעראל־גובערנאטאר, אז מען זאל זי תיכף אפשיקען אין פרייסען. „מיינע פאפירען, — דערצעהלט פרוי ק., — האבען זיך באלד געפונען, מען האט מיך ארויסגעשיקט אין איידקונען און ארויסגעלאזען פריי".

מען מוז צוגעבען, אז דאס בילד איז שוידערליך, אבער עס איז אין איהם ניטא קיין שאטען פון איבערטרייבונג. פאר יעדען רוס, וואס האט געהאט א „געפענגנים ערפאהרונג", קלינגט יעדעס ווארט פון דער אויבענגעבראכטער דערצעהלונג ווי דער ריינער אמת, יעדע סצענע ווייזט אויס נארמאל אין די ווענט פון דער רוסישער גע־פענגנים... זידלעריי, שמוץ, ברוטאליטעט, קלעפ, כאבאר, הונ־גער, — דאס אלץ קאן מען געפינען אין יעדער געפענגנים: פון קאוונא ביז קאמטשאטקא און פון ארכאנגעלסק ביז ערזערום.

ווען איך וואָלט געהאט מעהר פּלאַץ, וואָלט איך געקאָנט ברענגען א מאַסע עהנליכע דערצעהלונגען.

אזוי זיינען די געפענגניסען פון מערב רוסלאנד. אָבער זיי זיינען ניט בעסער אין מזרח און אין דרום. א קאָרעספּאָנדענט, וואָס איז גראָד געווען אין פּערמער געפענגנים, דערצעהלט וועגען איהר אזוי אין דער צייטונג „פּאָריאדאָק״: „דער געפענגנים אויפזעהער דאָ איז געווען איינער א גאַווריליאָוו. דאָס שטענדיגע „געבען אין מאָרדע״, שמיץ, איינשפּארן אין די קאלטע פינסטערע קאַרצערן און פארהונגערן די ארעסטאנטען, — דאָס זיינען די כאראקטעריסטישע שטריכען פון אָט דער געפענגנים. פאר יעדער קלאגע גיט מען די ארעסטאנטען „א באָד״ (דאָס הייסט, מען שמייסט), אָדער מען פארשפּארט אין טונקעלען קארצער... די שטערבליכקייט אין געפענגנים איז שרעקליך גרויס״. אין דער וולאדימירער געפענגנים זיינען געווען אזוי פיל פארזוכען צו אנטלויפען, אז מען האָט געהאלטען פאר נויטיג צו מאכען וועגען דעם א ספּעציעלע אויספאָרשונג. די ארעסטאנטען האָבען ערקלערט דעם רעוויזאָר, אז צוליעב דעם, וואָס די סומען פאר שפּייז זיינען אונבאדייטענד, געפינען זיי זיך אין א צושטאנד פון כראָנישען הונגער. זיי האָבען א סך מאָל געפּרואווט אָנגעבען וועגען דעם קלאגען „דורך די באַאמטע״, אָבער פון דעם איז גאָרנישט ניט ארויסגעקומען. ענדליך האָבען זיי באשלאָסען אָנצוגעבען א קלאגע אין מאָסקווער ראַיאָנגעריכט, אָבער דער געפענגנים אויפזעהער האָט זיך דערוואוסט וועגען דער געפּלאנטער קלאגע און האָט ביי די ארעסטאנטען אָפּגענומען די „ביטע״, וואָס זיי האָבען זיך געקליבען אוועקצושיקען. מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען דעם פּראָצענט פון שטערבליכקייט אין אזעלכע געפענגניסען; איבריגענס, די רוסישע געפענגנים ווירקליכקייט איבערשטייגט אפילו אלץ, וואָס די רייכסטע פאנטאזיע קאָן אויסטראכטען.

די קאטאָרגא אָפּטיילונג פון דער ציווילער געפענגנים איז אויסגעבויט געוואָרן אין 1872 פאר 120 מענשען. אָבער שוין צום סוף פון יענעם יאָהר זיינען דאָרט געווען 240 מענשען, צווישען זיי 90 טשערקעסען, — אָט די אומגליקליכע קרבנות פון רוסישער עראָבערונג, וואָס בונטעווען זיך קעגען די קאָזאקישע נאהאיקעס און ווערען הונדערטערווייז ארויסגעשיקט אין סיביר. אָט די קא־

טאָרגאַ געפענגניס באשטעהט פון דריי קאַמערן, אין איינעם פון וועלכע (27 פוס לאַנג, 19 פוס ברייט און 10 פוס הויך) זיינען איינגעשפּאַרט 31 אַרעסטאַנטען. פּונקט אַזאַ איבערפילונג געפינט מען אין די אַנדערע צוויי קאַמערן, אַזוי, אַז צוזאַמען קומט אויס פון 202 ביז 260 פוס שטח אויף אַ מענשען. מיט אַנדערע ווערטער, דאָס איז אַזוי, ווי מען וואָלט אַ מענשען געצוואונגען צו לעבען אין אַ קבר 8 פוס לאַנג, 6 פוס ברייט און 5 פוס הויך. עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די אַרעסטאַנטען שטאַרבען אויס, ווי פליגען אין הערבסט. פון דעם סוף 1872 ביז דעם 15טען אַפּריל 1874 זיינען אין געפענגניס אָנגעקומען 377 רוסען און 138 טשערקעסען; זיי האָבען געמוזט אויסשטעהן אין דער אַנטיסאַניטאַרישער אומגעבונג פון דורכדרינגענדיגער פייכטקייט און קעלט, ניט האָבענדיג אפילו קיין קאָלדרע. אין פאַרלויף פון 15 מאָנאַט זיינען אויסגעשטאָרבען 90 רוסען און 86 טשערקעסען, דאָס הייסט, 24% פון דער גאַנצער צאָהל רוסישע אַרעסטאַנטען און 62% פון אַלע טשערקעסען, שוין ניט רעדענדיג, נאַטירליך, וועגען די, וואָס זיינען געשטאָרבען אַרויסקומענדיג פון געפענגניס, אויפ׳ן וועג קיין סיביר. די אורזאַכען פון אַזאַ שרעקליכער שטערבליכקייט זיינען ניט געווען קיין רעזולטאַט פון אַ וועלכער עס איז ספּעציעלער עפּידעמיע; די אַרעסטאַנטען האָבען געליטען פון די פאַרשידענסטע פאָרמען פון סקאָרבוט וואָס איז ניט זעלטען געוואָרן געפעהרליך און האָט זיך אָפּטמאָל געענדיגט מיט טויט*).

עס איז קיין ספק ניט, אַז קיין איין פּאָלאַרע עקספּעדיציע איז ניט געווען באַגלייט פון אַזאַ שטערבליכקייט, ווי די וואָס קומט פאָר פון זיין איינגעשפּאַרט אין איינער פון די רוסישע צענטראַל געפענגניסען. וואָס אַנבאַטרעפט די פערמער איבערשיקונגס געפענגניס פאַר אַרעסטאַנטען, וואָס ווערן אַרויסגעשיקט

---

*) אפילו ניט אונטערנעמענדיג קיין רייזע אין סיביר, קאָן מען זיך דערקונדיגען, אַז די אויבענגעבראַכטע פאַקטען זיינען ריכטיגע. זיי זיינען פאַרעפענטליכט געוואָרען אין אַן אפיציעלער אויסגאַבע (וועלכע מען קאָן געפינען אין ברימישען מוזעאום), נעמליך, אין „זשורנאַל סודעבנאַי מעדיציני", וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון דעם מעדיצינישען דעפּאַרטאַמענט פון מיניסטעריום פון אינערליכע אַנגעלעגענהייטען; זעה דעם זשורנאַל פאַר 1874, באַנד III.

אין סיביר, ווערן אין דערזעלביגער אָפיציעלער אויסגאַבע גע־בראַכט וועגען דעם די אונגלויבליכסטע ידיעות; עס ווייזט זיך אַרויס, אַז די געפעננגנים איז נאָך אַ סך ערגער אפילו פון דער קאַטאָרגע אָפּטיילונג. פון די ווענט רינט; עס פעהלט אינ־גאַנצען אַ ווערכע עס איז ווענטילאַציע; אין די זומער מאָנאַטען ווערט זי אויף אַזוי פיל איבערגעפילט, אַז אויף יעדען אַרעסטאַנט קומט אויס אינגאַנצען 124 קובישע פוס שטח (דאָס הייסט, אַ קבר 8 פוס לאַנג, 5 פוס ברייט און 3 פוס הויך) *).

דער גייסטליכער פון דער ערשטער כאַרקאָווער צענטראַלער געפעננגנים האָט ערקלערט אין 1868 אין פאַרלויף פון אַ דרשה (זעה „כאַרקאָווסקיא יעפּאַרכיאַלניא וועדאָמאָסטי" פאַר 1869), אַז אין צייט פון פיער מאָנאַטען זיינען פון די 500 מענשען, וואָס זיינען געוועזן אין דער געפעננגנים, געשטאָרבען פון סקאָרבוט 2 0 0 מ ע נ ש ע ן. פון 330 אַרעסטאַנטען, וואָס האָבען זיך דאָרט געפונען אין 1870, זיינען 150 געשטאָרבען דעמזעלביגען יאָהר, און 45 — אין פאַרלויף פון דעם נעקסטען האַלב־יאָהר, ביי דערזעלביגער אַלגעמיינער צאָהל אַרעסטאַנטען **).

די קיעווער געפעננגנים איז געוועזן די פאַרשפּרייטערין פון טיפוס עפּידעמיע. אין פאַרלויף פון נאָר איין מאָנאַט (אין 1881) זיינען דאָרט אַרעסטאַנטען געשטאָרבען אין די הונדערטער; און אין קאַמערן וואָס זיינען נאָר וואָס באַפרייט געוואָרען פון גע־שטאָרבענע, האָט מען אַריינגעטריבען ניי־אָנגעקומענע, כדי זיי זאָ־לען אויך שטאַרבען. וועגען דעם אַלעם איז באַריכטעט געוואָרן אין די רוסישע צייטונגען. אין אַ יאָהר אַרום (דעם 12טען יוני, 1882), האָט אַ צירקולאַר פון דער הויפּט פאַרוואַלטונג פון גע־

---

*) דאָרטען, באַנד III.

**) זעה דר. לעאָנטאָוויטש אין „אַרכיוו סודעבנאָי מעדיציני אי גיגיעני" פאַר 1871, באַנד III; אויך דאָס „זאַמעלבוך", וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון מעד. דעפּאַרט. פון מיניסטעריום פאַר אינערליכע אַנ־געלעגענהייטען פאַר 1873, באַנד III, זייט 127; איך האַלט פאַר ניט איבריג צו באַמערקען, אַז סיי דער „אַרכיוו", סיי דאָס „זאַמעלבוך" זיינען פאַרבאָטען געוואָרן „פאַר אַ שעדליכע ריכטונג". אַפילו די אָפּי־ציעלע סטאַטיסטיק קומט אַרויס „שעדליך" פאַר דער רוסישער ביוראָ־קראַטיע.

פענגניסען אזוי ערקלערט די אורזאכען פון אַט דער עפּידעמיע:
1) די געפענגניס איז געווען שרעקליך איבערפילט, כאָטש עס איז געווען אַ פולשטענדיגע מעגליכקייט אַריבערצופיהרן אַ סך ארעסטאַנטען אין אַנדערע געפענגניסען; 2) די קאַמערן זיינען זעהר פייכט, די ווענט זיינען באַדעקט מיט שימעל, און די דילען זיינען אין אַ סך ערטער דורכגעפוילט; 3) די סאָרטירען געפינען זיך אין אַזאַ צושטאַנד, אַז די ערד אַרום זיי איז אָנגעזאַפּט מיט „עקסקרעמענטען", א. אַז. וו., א. אַז. וו. צום שלוס פון באַריכט ווערט געזאָגט, אַז אַ דאַנק דיזעלביגע אַנטיסאַניטאַרישע באַדינגונגען, ווערן אַנדערע געפענגניסען באַדראָהט פון דערזעלביגער עפּידעמיע.

מען וואָלט געקאָנט אָננעמען, אַז פון יענער צייט אָן זיינען איינגעפיהרט געוואָרן אייניגע אויסבעסערונגען, אַז שריט זיינען גענומען געוואָרן קעגען אַזעלכע עפּידעמיעס. דאָס וואָלט מען יעדענפאַלס געמעגט ערוואַרטען, אורטיילענדיג נאָך די אָפּיציעלע ידיעות פון דעם סטאַטיסטישען קאָמיטעט*). אָבער געוויסע פאַקטען צווינגען צו באַציהען זיך מיט פאַרדאַכט צו דער ריכטיגקייט פון אָפּיציעלע ציפערן. אַזוי זיינען אין דריי גובערניעס (פּערמער, טאָבאָלער און טאָמסקער) אָנגעגעבען געוואָרן פאַר'ן יאָהר 1883 אינגאַנצען 431 טויטע אַרעסטאַנטען פון אַלע קאַטעגאָריעס. אָבער אויב מיר ווען אַריינקוקען אין אַנאַנדער אויסגאַבע פון דעמזעלביגען מיניסטעריום, אין מעדיצינישען באַריכט פאַר דעמזעלביגען יאָהר 1883, וועט זיך אַרויסווייזען, אַז אין דיזעלביגע דריי גובערניעס, אין די געפענגניס שפּיטאָלען, זיינען געשטאָרבען 1,017 אַרעסטאַנטען**). און אפילו אין 1883, כאָטש די געפענגניסען האָבען פון עפּידעמיעס ניט געליטען, ווערט די שטערבליכקייט אין די צוויי כאַרקאָווער צענטראַלע געפענגניסען אָנגעוויזען בערך 104 אויף 846 אַרעסטאַנטען, ד. ה. 123 אויף אַ טויזענט; און דיזעלביגע באַריכטען ווייזען, אַז סקאָרבוט און טיפוס

*) זאַמעלבוך פון ידיעות וועגען רוסלאַנד פאַר 1883. ס.-פּעטערבורג, 1886.

**) באַריכט פון מעדיצינישען דעפּאַרטאַמענט פאַר 1883. ס. פּעטערבורג, 1886.

זיינען נאָך אַלץ געװען שטענדיגע געסט אין די מערסטע רוסישע געפענגניסען, באַזונדערס אין די, וואָס ליגען אויפ'ן וועג קיין סיביר.

די הויפּט געפענגנים אין פּעטערבורג, דער אַזוי גערופענער „ליטווישער שלאָס", איז אַביסעל ריינער פון אַנדערע, אָבער בכלל איז דאָס אַ געביידע פון אַלטען פאַסאָן, אַ פייכטע און פינסטערע, וואָס עס איז שוין לאַנג צייט געווען אַראָפּצורייסען ביז'ן גרונט. די קרימינעלע אַרעסטאַנטען גיט מען אַרבייט, די פּאָליטישע אָבער האַלט מען אין איינצעל־פּאַרהאַפּטונג און געצוואונגענער אונטעטיגקייט; און איינינע פון מיינע פריינד, העלדען פון דעם „פּראָצעס פון 193", וועמען עס איז אויסגעקומען צו פאַרברענגען צו צוויי יאָהר און מעהר אין די ווענט פון יענער געפענגנים, האָבען זי מיר באַשריבען, ווי איינע פון די ערגסטע. די קאַמערן זיינען קליין, פינסטער און פייכט; דער געפענגנים־אויפזעהער, מאַקאַראָוו, איז געווען איינפאַך אַ ווילדע חיה. וועגען די רעזולטאַטען פון איינצעל־פּאַרהאַפּטונג אין אָט דער געפּענגנים רעד איך אין אַן אַנדער אָרט. דאָ וועל איך נאָר באַמערקען, אַז די געוועהנליכע סומע אויף קויפען שפּייז פאַר די אַרעסטאַנטען איז זיבען קאָפּיקעס אַ טאָג (אַרעסטירטע פון די פּריווילעגירטע שטאַנדען באַקומען צעהן קאָפּיקעס אַ טאָג), בעת אַ פונט שוואַרץ ברויט קאָסט פיער קאָפּיקעס...

אָבער מיט וואָס אונזער רעגירונג באַריהמט זיך, אַ געפענגנים, וועלכע מען ווייזט די אויסלענדער, — איז דאָס נייע „הויז פון פּרעלימינערער פּאַרהאַפּטונג" אין סאַנקט־פּעטערבורג. דאָס איז די אַזוי גערופענע „מוסטערהאַפטע געפענגנים", — די איינציגע פון איהר מין אין רוסלאַנד, — וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן נאָכ'ן פּלאַן פון די בעלגישע געפענגניסען. איך בין מיט איהר באַקאַנט פון פּערזענליכער ערפאַהרונג, ווייל איך בין אין איהר אָפּגעוועזן דריי מאָנאַט, ביז מען האָט מיך אַריבערגעפיהרט אין די געפענגנים ביים מיליטערישען שפּיטאָל. דאָס איז אפשר די איינציגע געפענגנים פאַר קרימינעלע אַרעסטאַנטען אין רוסלאַנד, וואָס צייכענט זיך אויס מיט איהר ריינקייט. יע, אויף שמוץ אין אָט דער געפענגנים קאָן מען זיך ניט באַקלאָגען... דער בעזים און גאַנצע שטראָמען וואַסער, דאָס בערשטעל און די שמאַטע ווערען דאָרטען אונאויפהערליך באַנוצט. אָט די געפענגנים אין

א מין „אויסשטעלונג", און די ארעסטאנטען מוזען זי אויפהאַל־טען אין א בלענדענדיגען גלאַנץ. א גאַנצען פרימאָרגען קערן זיי, וואַשען און פּאָלירן די אספאַלט דילען, טייער באַצאָהלענדיג פאַר זייער גלאַנץ. די אַטמאָספער פון דער געפענגניס איז אָנ־געזאַפּט מיט קליינע טיילכלאַך אספאַלט (איך האָב איינמאָל צוגע־דעקט דאָס גאַז־לעמפּעל אין מיין קאַמער מיט א פּאַפּירענעם אבאַ־זשור, און שוין אין עטליכע שעה ארום האָב איך געקאָנט צייכנען מיט'ן פינגער אוזאָרען אויפ'ן שטויב, מיט וועלכען דאָס לעמפּעל איז באַדעקט געוואָרן); און אָט אזא לופט מוז מען דאָס אטעמען! די דריי אויבערשטע עטאַזשען ווערן אָנגעזאַפּט מיט די אויסדאַמפונגען פון די נידעריגערע; און אזוי ווי די ווענטי־לאַציע איז א שלעכטע, ווערן די ארעסטאַנטען אין אוועקט, ווען אלע טירען זיינען פאַרמאַכט, במעט דערשטיקט. עטליכע קאָמי־טעטען, איינער נאָכ'ן אנדערן, זיינען באַשטימט געוואָרן מיט דער ספּעציעלער אויפגאַבע — צו געפינען מיטלען, ווי אויסצובעסערן די ווענטילאַציע. דער לעצטער פון אָט די קאָמיטעטען, אונ־טער דעם פאָרזיץ פון שטאַטס־סעקרעטאַר גראָט, האָט ערקלערט אין זיין באַריכט (אין יוני, 1881), אז עס איז נויטיג איבערצובויען די גאַנצע געביידע (וואָס האָט אָפּגעקאָסט צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי עהנליכע געפענגניסען אין בעלגיען און דייטשלאַנד), ווייל די ראַדיקאַלסטע אויסבעסערונגען וועלען ניט בעסער מאַכען די ווענ־טילאַציע. די קאַמערן אין אָט דער געפענגניס זיינען צעהן פוס לאַנג און 5 פוס ברייט; און צו איין צייט איז צווישען די גע־צוואונגענע רעגעלען געווען — צו עפענען די פאָרטקעס אין די טי־רען פון די קאַמערן, כדי מיר זאָלען ניט דערשטיקט ווערן. שפּע־טער האָט מען אָט דעם רעגעל אָפּגעשאַפט, און די פאָרטקעס גע־האַלטען צוגעמאַכט, איבערלאָזענדיג צו אונז אליין, צו מאַטערן זיך מיט דער טעמפּעראַטור, וואָס האָט זיך געוואַקעלט צווישען א שטיקענדער היץ און א סיבירער קעלט. ווען ניט דער פאַרקער מיט חברים דורך איבערקלאַפּען זיך, וואָלט איך אפשר באַדויערט, וואָס איך בין דעמאָלט ניט געווען אין מיין פינסטערן און פייכטען קאַזעמאַט אין פעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט. מיר דוכט זיך, אז איך וועל קיינמאָל ניט פאַרגעסען די קינדער, וועלכע מיר איז איינמאָל אויסגעקומען צו באַגעגענען אין קאָרידאָר פון דעם הויז

פון פרעלימינערער פארהאפטונג. פונקט ווי מיר, האָבען זיי מאָנאַ־טען און אפילו יאָהרן לאנג געוואַרט אויף זייער פּראָצעס; זייערע געל־גרויע, אויסגעצערטע פּנים׳ער, זייערע דערשראָקענע, פאַר־לאָרענע בליקען האָבען גערעדט בעסער איידער גאַנצע בענד פון באַ־ריכטען און אויספאָרשונגען וועגען דער „גוטער ווירקונג פון איינ־צעל־פארהאפטונג" אין א מוסטערהאפטער געפענגניס. וועגען דער אדמיניסטראַציע פון אָט דער געפענגניס, מיין איך, איז גענוג צו זאָגען, אז אפילו די רוסישע צענזורירטע אויסגאבען האָבען אָפען אָנגעוויזען, ווי די געפענגניס באַאמטע האָבען צוגענומען פאַר זיך וואָס עס איז געווען באַשטימט פאַר די ארעסטאַנטען. אין 1882 איז וועגען דעם באַשטימט געוואָרן אַן אויספאָרשונג, פון וועלכער עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז די ווירקליכקייט האָט ווייט אי־בערגעטראָפען די טונקעלע קלאַנגען. אָבער דאָס זיינען אַלץ קליינינגקייטען אין פארגלייך מיט דעם, ווי מען באַגעהט זיך אין אָט דער געפענגניס מיט די ארעסטאַנטען. גראָד אין אָט דער געפענגניס האָט גענעראַל טרעפּאָוו געהייסען שמייסען באָגאָליובאָוו׳ען, ווייל דער לעצטער האָט ניט אראָפּגענומען זיין היטעל פאַר דעם אַל־מעכטיגען סאַטראַפּ; און ער האָט געהייסען בינהען און שלאָגען די אנדערע ארעסטאַנטען, וואָס האָבען פּראָטעסטירט קעגען אַזאַ גוואַלדטאַט, און נאָכדעם האָט מען די פּראָטעסטאַנטען אריינגע־זעצט אויף פינף טעג אין די קארצערס, וואָס זיינען געווען באַדעקט מיט עקסקרעמענטען, און וואו די טעמפּעראַטור האָט אָפטמאָל דערגרייכט 45 גראַד צוליב דער שכנות מיט דעם וואַש־הויז. נע־מענדיג דאָס אַלץ אין באַטראַכט, זעהט מען קלאָר, וואָס פאַר א ביטערע איראָניע עס איז דער לויב־געזאַנג פון דעם ענגלישען פּאַנעגיריסט, דעם גייסטליכען לענסדעל, וואָס האָט געשריבען: „די, וואָס ווילען זיך איבערצייגען אין דעם, וואָס רוסלאַנד קאָן דערגרייכען, דארפען באַזוכען דאָס הויז פון פּרעלימינערער פּאַרהאַפטונג". אָ יע, דאָס אימפּערישע רוסלאַנד קאָן בויען געפענגניסען, אין וועלכע מען באַרויבט און מען שמייסט די ארעס־טירטע, און די געביידען גופא פון אָט די געפענגניסען מוז מען איבערבויען פינף יאָהר נאָכדעם, ווי מען האָט זיי אויפגעשטעלט.

די שטראָפען, וואָס אונזערע קרימינעלע געזעצען באַשטימען,

קאָנען אין אַלגעמיין אייגעטיילט ווערן אין פיער קאַטעגאָריעס. צו דער ערשטער געהערט די קאַטאָרזשנע ארבייט, מיט דער אָפּ־נעמונג פון אַלע ציווילע רעכט. דעם פאַראורטיילטען׳ס אייגענטום געהט איבער צו זיינע יורשים. ער ווערט באַטראַכט ווי אַ ציוויל געשטאָרבענער, און זיין פרוי האָט דאָס רעכט ווידער חתונה צו האָבען. יעדער שיכור׳ער געפענגנים וועכטער קאָן איהם שמייסען מיט ריטער וויפיל ער וויל נאָר. נאָכ׳ן אָפּזיין אויף קאַטאָרזשנע ארבייטען אין די סיבירער מינען אָדער אויף די פאַבריקען, פאַר־שיקט מען איהם ערגעץ וואו אין סיביר. די צווייטע קאַטעגאָריע איז די פאַרשיקונג מיט אָפּנעמען אַלע ציווילע רעכט, אָדער בלויז די רעכט, וואָס געהערען איהם לויט זיין געזעלשאפטליכען שטאַנד. אין דער ווירקליכקייט מיינט אָט די שטראָף אַ לעבענסלאַנגע פאַר־שיקונג אין סיביר. צו דער דריטער קאַטעגאָריע געהערן אַלע ארעס־טאַנטען, וואָס זיינען פאַראורטיילט געשיקט צו ווערן אין די „ארעס־טאַנטסקע ראָטעס", ניט פאַרלירענדיג דערביי זייערע ציווילע רעכט. ענדליך, אין די פערטע קאַטעגאָריע (אויסלאָזענדיג די וועניגער באַ־דייטענדע שטראָפען) געהען אריין מענשען, וואָס ווערן פאַרשיקט אין סיביר אָהן אַ פּראָצעס, אדמיניסטראַטיוו, אויף אַ גאַנץ לע־בען, אָדער אויף אַן אונבאַשטימטען טערמין.

פריהער פלעגט מען די קאַטאָרזשניקעס שיקען גלייך אין סי־ביר: אין די מינען, וואָס האָבען געהערט צו „זיין מאַיעסטעט׳ס קאַבינעט", דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, וואָס זיינען גע־ווען דאָס פּריוואַטע אייגענטום פון דער אימפּעראַטאָרשער פאַמי־ליע. איינינע פון אָט די מינען זיינען אָבער געווען אויסגעארבייט; וועגען די אַנדערע האָט מען אויסגעפונען (אָדער די אדמיניסטראַ־ציע האָט געפונען פאַר באַקוועם אויסצוגעפינען), אַז זייער אויס־ארבייטונג אין די הענט פון דער מלוכה באַצאָהלט זיך ניט, און מען האָט זיי דעריבער פאַרקויפט צו פּריוואַטע פּערזאָנען, וואָס האָבען געמאַכט אויף זיי אונגעהויערע פאַרמעגענס. צוליעב דעם אַלעמען האָט דאָס אייראָפּעאישע רוסלאַנד אַליין געמוזט זאָרגען וועגען דעם שיקזאַל פון איהרע קאַטאָרזשאַנעס. מען האָט אויס־געבויט אין רוסלאַנד עטליכע צענטראַלע געפענגניסען, וואו די פאַראורטיילטע זיצען אָפּ אַ דריטעל אָדער אַ פערטעל פון זייער טערמין, און דערנאָך פאַרשיקט מען זיי אויף סאַכאַלין. די גע־

זעלשאפט איז געווען צו באטראכטען די קאטארזשניקעס, ווי דעם שעדליכסטען מין פארברעכער; אבער אין רוסלאנד איז אזא באציהונג צו זיי קוים געדענקט. מארד, רויב, גנבה מיט איינברעכען, — אט די אלע פארברעכען ווערן באשטראפט מיט קאטארגא; אבער מיט קאטארגא באשטראפט מען אין רוסלאנד אויך פאר א פארזוך אויף זעלבסטמארד, און פאר גאט־לעסטערונג, וואס איז אפטמאל נאר אן ארויסווייזונג פון איינגעגארטיגע רעלי־גיעזע איבערצייגונגען; אויפ'ן זעלבען אופן ווערט באשטראפט פאר „אויפשטאנד", אדער, ריכטיגער, דאס, וואס מען רופט אין רוסלאנד אן אויפשטאנד, ד. ה. דאס איינפאכע ניט פאלגען ווען עס איז באפעלען פון די באאמטע. קאטארגא ווערט אויך באשטימט פאר אלערליי פאליטישע פארברעכען, ווי אויך פאר זיין א „וואגא־בונד". אפילו צווישען מערדער זיינען פאראן ניט ווייניג מענ־שען, וואס זיינען באגאנגען א מארד ביי אזעלכע אומשטענדען, אז, ווען דער פראצעס וואלט געקומען צו געשווארענע, אדער אין די הענט פון אן ערליכען אדוואקאט, וואלטען זיי געווים ערקלערט געווארן ניט שולדיג. יעדענפאלס ווערן ווייניגער פון א דריטעל פון די, וואס מען פארשיקט יעהרליך אויף קאטארגא, דאס הייסט, אינגאנצען פון 700 ביז 800 מענער און פרויען, פאראורטיילט ווי מערדער. די איבעריגע, — כמעט אין א גלייכער פראפארציע, — זיינען אדער „וואגאבונדען", אדער מענשען, וואס ווערן פאר־אורטיילט פאר א וועלכען עס איז פון די אויבען אויסגערעכענטע פארברעכען.

דאס אויפבויען פון צענטראלע געפענגניסען איז ארויסגע־רופען געווארן פון א פארלאנג צוצוגעבען דער שטראף א מעגליכסט שטרענגען כאראקטער. מען האט באשלאסען, אז מיט די ארעס־טאנטען מוז מען זיך באגעהן אויפ'ן גרויזאמסטען אופן, און אויב זיי וועלען ניט אויסהאלטען און וועלען שטארבען אין גרויסע צאהלען, — איז אויך ניט אזא אומגליק! מיט אט דעם צוועק ווערן פאר פארוואלטער און אויפזעהער אין אט די געפענגניסען באשטימט מענשען מיט דעם גרויזאמסטען כאראקטער, מעהר־סטענטיילס פון דעמיסיאנירטע מיליטער לייט; דערביי ווערן די ארעסטאנטען אפגעגעבען אין פולשטענדיגען רשות פון אט די דעספאטען, מיט א באפעהל פון אויבען — ניט קוקען אויף דער מאס

און דעם כאראקטער פון די באשטראפונגען. די געפענגנים וועכ־טער האבען גערעכטפערטיגט דעם צוטרוי פון די העכערע באאמ־טע: די צענטראלע געפענגניסען האבען באמת זיך פארוואנדעלט אין טארטור־קאמערן; און די שרעקען פון סיבירער קאטארגא זיינען א קינדער־שפיל אנטקעגען דעם לעבען אין די „צענטראלען". די אלע, וועמען עס איז אויסגעקומען צו זיין אין זיי א געוויסע צייט, ערקלערן, אז דער טאג, ווען דער ארעסטאנט ווערט פון „צענטראל" ארויסגעשיקט אין סיביר, האלט ער פאר דעם גליק־ליכסטען טאג פון זיין לעבען.

אויב איהר וועט קומען אין אט די געפענגניסען, ווי אן „עהרען באזוכער", וואס זוכט שטארקע עמפינדונגען, וועט איהר זיין זעהר אנטוישט. איהר וועט נאר חערזעהן א שמוציגע גע־בײדע, וואס איז פול אנגעפאקט מיט לײדיג ארומגעהענדיגע ארעסטאנטען, וואס וואלגערן זיך פויל אויף די נארעס, וועלכע גע־העןן אין דער לענג פון די ווענט און זיינען מיט קיין זאך ניט צוגע־דעקט, אויסער א דיקען שיכט שמוץ. מען קאן אייך ערלויבען ארײנצוקוקען אין די קאמערן פאר „אפגעזונדערטע" אדער פאלי־טישע ארעסטאנטען; אבער אויב איהר וועט אנהויבען פאנאנ־דערפרעגען די איינוואוינער פון געפענגנים, וועט איהר כמעט אלע מאל הערן פון זיי דעם סטערעאטיפען ענטפער, אז זיי זיינען „מיט אלץ צופרידען". כדי צו באקאנען זיך מיט דער ווירקליכקייט פון געפענגנים, דארף מען אליין זיין אין דער פעל פון דעם ארעס־טאנט. דערצעהלונגען פון מענשען, וואס האבען דאס אליין דורכ־געמאכט, זיינען פאראן ניט פיעל; דאך זיינען אזעלכע דער־צעהלונגען פאראן, און איינעם פון די שטארקסטע פון זיי ברענג איך דא אונטען. ער איז אנגעשריבען געווארן פון אן אפיציר, וואס איז פאראורטיילט געווארן צו קאטארזשנע ארבייט פאר א באליידיגונג אין א מאמענט פון אויפרעגונג; דער אפיציר איז שפעטער באגנאדיגט געווארן פון צאר נאך עטליכע יאהר פאר־האפטונג. זיין דערצעהלונג איז פארעפענטליכט געווארן אין א קאנסערוואטיווען זשורנאל („רוסקאיא ריעטש", יאנואר, 1882), אין דער צייט, ווען, אונטער'ן איינפלוס פון דעם קורצען רעזשים פון לאריס־מעליקאוו, האט מען א סך גערעדט וועגען דער נויטיגקייט פון א געפענגנים רעפארם, און עס האט עקזיסטירט א

געוויסע פרייהייט פון פרעסע; די דאָזיגע דערצעהלונג האָט ניט ארויסגערופען קיין באַשטרייטונגען, און די ערפאַהרונגען פון אונזערע פריינד באַשטעטיגען פולשטענדיג די ריכטיגקייט פון דעם אויטאָר׳ס באַשרייבונגען.

אייגענטליך איז די באַשרייבונג פון דער מאַטעריעלער לאַגע, אין וועלכער די אַרעסטאַנטען פון אָט דער צענטראַלער געפענגניס קומט אויס צו לעבען, קיין נייס ניט, ווייל די לאַגע איז כמעט דיזעלביגע אין אַלע רוסישע געפענגניסען. אזוי ווי ער ווייזט אָן, אַז די געפענגניס איז געבויט געוואָרן פאר 250 מענשען און האָט געהט אין זיך פיער הונדערט, וועלען מיר זיך דאָ ניט אָפּשטעלען אויף איהר סאַניטאַרישען צושטאַנד. די שפייז איז אויך געווען ניט בעסער און ניט ערגער ווי אין אַנדערע געפענגניסען. זיבען קאָפּיקעס א טאָג איז ניט צו פיעל פאַר אַן אַרעסטאַנט, באַזונדערס ווען מיר נעמען אין באַטראַכט, אַז דער געפענגניס פאַרוואַלטער און עלטסטער אויפזעהער זיינען „פאַמיליען פאָטערס", וואָס ווילען אַפילו פון אָט דעם בעטלערישען טייל אָפּרייסען עפּעס פאַר זיך. אַ פערטעל פונט שוואַרץ ברויט אויף פרישטיק; זופּ געקאָכט פון אָקסענעם האַרץ און לעבער, אָדער פון זיבען פונט פלייש, 20 פונט צופוילטע האָבערנע גרויפּען און 20 פונט זויערקייט, — דאָס איז דאָס געוועהנליכע אַרעסטאַנטישע עסען, און אַ סך רוסישע אַרעסטאַנטען זיינען מיט דעם פולשטענדיג צופרידען. די מאָראַלע לעבענס־באַדינגונגען זיינען ווייט ניט אזוי צופרידענשטעלענדיג. אַ גאַנצען טאָג האָבען ניט די אַרעסטאַנטען וואָס צו טאָן, און אָט די אונטעטיגקייט ציהט זיך וואָכען, מאָנאַטען, יאָהרן. אמת, ביי דער געפענגניס זיינען פאַראַן ווערקשטאַטען (פון וועמעס אַרבייט די געפענגניס באַאַמטע ווערן רייך). אָבער פאַר די איבעריגע אַרעסטאַנטען איז ניט נאָר ניטאָ קיין אַרבייט, נאָר אַפילו קיין האָפנונג אויף אַרבייט, אויסער אַמאָל, ווען עס פאַלט אַ שניי, וועט דער פאַרוואַלטער צווינגען איין גרופּע אַרעסטאַנטען צונויפשאַרן דעם שניי אין קופּעס, און אַנאַנדער טייל אַרעסטאַנטען — צואוואַרפען אָט די קופּעס. די טויטליכע איינטאָניגקייט פון אַרעסטאַנטישען לעבען ווערט אונטערבראָכען נאָר פון באַשטראָפונגען. אין דער געפענגניס, וועלכע איך האָב אין זינען, צייכענען זיך די באַשטראָפונגען אויס מיט

זייער פארשידענארטיגקייט און קאמפליצירטקייט. פאר רויכערן און אנדערע עהנליכע פארברעכען האט מען דעם ארעסטאנט גע־צוואונגען צו שטעהן צוויי שעה אויף די קניה, אויף די שטיינערנע פליטעס, אין אזא ארט פון געפענגנים, וואס מען האט ספעציעל פאר דעם צוועק באשטימט, און וואו עס פלעגען אומגעהן וויג־מערדיגע צוגווינטען. אנאנדער שטראף פאר עהנליכע זאכען זיינען געווען די קארצערן, איינער פון זיי א ווארעמער, דער אנ־דערער — א קאלטער, אין קעלער, מיט א טעמפעראטור, ביי וועל־כער וואסער פריהרט. אין ביידע קארצערן פלעגט די ארעסטאנטען אויסקומען צו שלאפען אויף'ן שטיינערנעם דיל, און דערביי איז די לענג פון פארהאפטונג אינגאנצען אפגעהאנגען פון דעם פאר־וואלטער'ס קאפריז.

„איינינע פון אונז, — זאגט דער אויבענדערמאנטער אויטאר, — זיינען געהאלטען געווארן אין די דאזיגע קארצערן אין פארלויף פון צוויי וואכען; נאך אט דעם טערמין האט מען איינינע שוין גע־מוזט בוכשטעבליך ארויסשלעפען פון דארטען, און דערנאך פלעגען זיי אוועקגעהן אהין, וואו עס איז ניטא קיין טרויער און קיין זיפצען". וואס איז דער וואונדער, אז אין פארלויף פון פיער יאהר, וואס דער אויטאר האט פארבראכט אין אט דער געפענגנים, האט די שטערב־ליכקייט אין איהר דערגרייכט 30% א יאהר? „מען דארף ניט מיינען, — זאגט דער אויטאר ווייטער, — אז די מענשען, וואס זיינען אזוי שווער באשטראפט געווארן, זיינען געווען דורכאויס פארברעכעריש; מיר האבען באקומען אזעלכע שטראפען, אויב מיר האבען באהאלטען א שטיקעל ברויט, וואס איז איבערגעבליבען נאך מיטאג אדער אוועטברויט, אדער אויב מען האט ביי אן ארעס־טאנט געפונען א שוועבעלע". אונגעהערכזאמע האט מען בא־שטראפט אויף אנאנדער אופן. איינער, צום ביישפיעל, איז געווען איינגעשפארט אין פארלויף פון ניין מאנאטען אין אן איינ־צעלנעם פינסטערן קאמער (וואס איז ביים בויען באשטימט גע־ווען פאר די, וואס ליידען פון אויגען קראנקהייטען), און איז פון דארטען ארויסגעקומען א בלינדער, האבענדיג פארלארן אויך זיין פארשטאנד. אבער דאס זיינען אלץ קלייניגקייטען אין פאר־גלייך מיט דעם, וואס דער אויטאר דערצעהלט אונז ווייטער.

„אין די אוועגטען, — זאגט ער, — פלעגט דער פארוואלטער

געוועהנליך ארומקוקען די געפענגנים און זיך אפגעבען מיט זיין באליעבטער באשעפטיגונג, — שמייסען די ארעסטאנטען. מען פלעגט ברענגען א זעהר שמאלען בענקעל, און באלד פלעגען אי־בער דער גאנצער געפענגנים אפהילכען געשרייען, בעת דער פאר־וואלטער פלעגט, רויכערענדיג א ציגאר, צוקוקען און צעהלען די שמיץ. ריטער פלעגט מען באנוצען פון אויסערגעוועהנליכער גרויס, און מען פלעגט זיי צוערשט איינווייקען אין וואסער, אז זיי זאלען ווערן בויגזאמער. נאך דעם צעהנטען שמיץ פלעגען די געשרייען געוועהנליך אפגעשטעלט ווערן, און מען האט נאר גע־הערט קרעכצען. געשמיסען האט מען געוועהנליך אין גרופען, צו פינף, צעהן און מעהר מענשען, און ווען די עקזעקוציע האט ענדליך אויפגעהערט, האט מען איהר ארט אלע מאל געקאנט בא־שטימען נאך א גרויסער לוזשע בלוט. אונזערע שכנים פון ארי־בער די געפענגנים ווענט, ווען זיי פלעגט אויסקומען אין דער צייט פארבייצוגעהן, האבען זיך געאיילט אריבערצוגעהן אויף די אנ־דערע זייט גאס, צלמ׳ענדיג זיך פאר שרעק. נאך אזא סצענע פלעגט א צוויי־דריי טעג שטיל ווערן; דאס שמייסען האט, ווייזט אויס, געווירקט בארוהיגענדיג אויף דעם פארוואלטער׳ס נערוועז. אבער באלד האט ער זיך ווידער גענומען צו דער ארבייט. ווען ער פלעגט זיין שטארק שיכור, און זיין לאנגע וואנצע פלעגט דער־ביי מאכטלאז אראפהענגען, אדער ווען ער פלעגט קומען אהיים פון יאגד מיט א ליידיגען יאגדטאש, האבען מיר שוין געוואוסט, אז אין אווענט וועט מען שמייסען״. מיר וועלען ניט ברענגען נאך אנדערע אזעלכע עמפערענדיגע סצענען פון דעם לעבען פון אט דער געפענגנים, מיר וואלטען אבער געוואלט ציהען די אויפ־מערקזאמקייט פון די אויסלענדישע רייזענדע אויף די פאלגענדיגע איינצעלהייט אין אונזער אויטאר׳ס דערצעהלונג:

„איינמאל, — זאגט ער, — איז צו אונז געקומען דער גע־פענגנים אינספעקטאר. ער האט א קוק געטאן אויפ׳ן קעסעל מיט עסענוואַרג און האט געפרעגט: צי זיינען מיר צופרידען מיט׳ן עסען? און צו האבען מיר בכלל וועלכע עס איז קלאגען? די ארעסטאנטען האבען ניט נאר געענטפערט, אז זיי זיינען מיט אלץ צופרידען, נאר זיי האבען אויסגערעכענט אזעלכע שפייז, וועלכע מיר האבען קיינמאל אפילו ניט אנגעזעהן. און דאס איז

נאנץ נאטירליך, — באמערקט דער אויטאָר, — ווייל וואָלטען געווען קלאגען, וואָלט דער אינספעקטאָר געמאכט איינינע פאָר־ווארפען דעם פארוואלטער און וואָלט זיך אוועקגעפאָהרן, בעת די איבערגעבליבענע ארעסטאנטען וואָלטען געמוזט באצאָהלען פאר זייער דרייסטקייט מיט שמיץ און קארצער".

די געפענגנים, וועגען וועלכער עס ווערט אויבען גערעדט, געפינט זיך לעבען פעטערבורג. די לעזער קאָנען זיך לייכט פאָר־שטעלען, וואָס עס קומט פאָר אין די ווייטערע פראָווינציעלע גע-פענגניסען. איך האָב שוין אויבען גערעדט וועגען פערמער און כארקאָווער געפענגניסען; אורטיילענדיג נאָך די ידיעות פון „גאָלאָס", איז די צענטראלע סימבירסקער געפענגנים א נעסט פון גנבה און רויב. נאָר אין צוויי פון אלע צענטראלע געפענגניסען, אין ווילנער און סימבירסקער, באשעפטיגט מען די ארעסטאנטען מיט נוצליכער ארבייט. אין טאָבאָלסק האָבען די באאמטע, נאָך א לאנגען ישוב הדעת וועגען דעם, מיט וואָס מען קאָן באשעפטיגען די ארעסטאנטען, אויסגעגראָבען דאָס געזעץ פון 27טען מערץ, 1870, לויט וועלכען די ארעסטאנטען דארפען זיך באשעפטיגען מיט אריבערטראָגען זאמד, שטיינער אָדער קאנאָנען קוילען פון איין אָרט אויפ'ן אנדערן און צוריק. די טאָבאָלסקער באאמטע האָבען א געוויסע צייט אָנגעווענדעט דאָס געזעץ, וועלענדיג געבען די ארעסטאנטען באשעפטיגונג און פארהינדערן די פארשפרייטונג פון סקאָרבוט. אָבער אין אנדערע קאטאָרזשנע געפענגניסען זיינען נאָר ווייניג ארעסטאנטען פארנומען מיט קליינע ארבייטען און פאר־ריכטונגען, די מעהרהייט אָבער פארברענגען זייער לעבען אין אב־סאָלוטען ליידיגגעהן. „אלע ארעסטאנטען געפינען זיך אין דער־זעלביגער עקעלהאפטער לאגע, ווי אין די אלטע צייטען", — זאָגט איין רוסישער פאָרשער *).

איינע פון די ערגסטע קאטאָרזשנע געפענגניסען איז געווען די בעלגאָראָדער, אין כארקאָווער גובערניע, און גראָד אָט די גע־פענגנים איז אויסגעקליבען געוואָרן פאר די פאָליטישע פארברע־כער, וואָס זיינען פאר'משפט אויף קאטאָרזשנע ארבייט; דאָ האָט מען זיי געהאלטען פון 1874 ביז 1882, ווען מען האָט זיי ארויס־געשיקט אין סיביר. די דריי ערשטע גרופען פון אונזערע פריינד —

*) טאָלבערג אין „וועסטניק יעוורא̇פּי", נומער 5, 1879.

אין דאָלגושין און דמאָכאָווסקי'ס פּראָצעס, אין מאָסקווער פּראָצעס פון 50 און אין דעם פּראָצעס פון 193 — זיינען פארשיקט געוואָרן אין אָט די געפענגנים. די שרעקליכסטע קלאַנגען זיינען אַרומ־געגאַנגען וועגען אָט דער געפענגנים: אַ קבר, אין וועלכען עס זיי־נען געווען באַגראָבען זיבעציג פּאָליטישע פאַרברעכער, וואָס האָבען ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו פאַרקערן אויף אַ וועלכען עס איז אופן מיט דער אויסערליכער וועלט און האָבען אין דערזועל־ביגער צייט ניט געהאַט קיין באַשעפטיגונגען. זיי האָבען געהאַט מוטערס, שוועסטער, וואָס האָבען, ניט קוקענדיג אויף די שטענ־דיגע אָפּזאָגען, אונאויפהערליך געקלאַפּט אין די טירן פון יעדען פּעטערבורגער באַאַמטען, בעטענדיג אַן ערלויבניש צו זעהן, — כאָטש נאָר אויף עטליכע מינוט, — זייערע זיהן און ברידער. די איינוואוינער פון בעלגאָראָד האָבען געוואוסט, אַז מען באַנעהט זיך מיט די אַרעסטאַנטען אויפ'ן שענדליכסטען אופן. אָבער אין אַלגעמיין האָט מען ווייניג געוואוסט וועגען דעם, וואָס איז פּאָר־געקומען אין געפענגנים, זעלטען נאָר פלעגט דערגעהן עפּעס אַ קלאַנג, אַז עמיצער איז געשטאָרבען אָדער אראָפּ פון זינען. אָבער אפילו די מלוכה סעקרעטען האָבען מיט דער צייט אויפגעהערט צו זיין געהיימניסען. צוערשט האָט מען ערלויבט איין מוטער צו זעהן זיך מיט איהר זוהן איינמאָל אַ מאָנאַט, אין פאַרלויף פון נאָר איין שעה אין דער אנוועזענהייט פון דעם געפענגנים פאַרוואַלטער. און זי האָט קיין סך ניט געקלערט און האָט זיך באַזעצט אונטער די סאַמע ווענט פון אָסטראָג צוליעב אָט די זעלטענע און קורצע שעה'ן פון זעהן זיך מיט'ן באַליעבטען זוהן. באַלד נאָכדעם איז מען אין 1880 אין פּעטערבורג געקומען צום שלום (נאָכ'ן אויפ־רייס אין ווינטער פּאַלאַץ), אַז עס האָט מעהר ניט קיין זין צו פאַר־מאַטערן די פּאָליטישע אַרעסטאַנטען אין בעלגאראַד, אָפּזאָגענדיג זיי אין זייער רעכט — פאַרשיקט צו ווערן אויף קאַטאָרזשנע אַר־בייט אין סיביר. אויף אַזאַ אופן זיינען אין אָקטאָבער, 1880, דריי־סיג אונזערע חברים אַריבערגעפיהרט געוואָרן פון בעלגאַראַד אין מצענסק. אַזוי ווי זיי האָבען צוליעב שוואַכען געזונט ניט גע־קאָנט באַלד געשיקט ווערן אין ווייטען וועג צו די נערטשינסקע מינען, האָט מען זיי אויף אַ געוויסע צייט איבערגעלאָזען אין מצענסק, ביז זיי וועלען אביסעל קומען צו זיך. דעמאָלט איז דער

לאנג באהאלטענער אמת ענדליך ארויסגעקומען. די ידיעות וועגען די גפענגנים באדינגונגען אין בעלגאראָד זיינען ערשינען אין דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער פרעסע און זיינען טיילווייז אריינגעדרונגען אפילו אין די פעטערבורגער צייטונגען; אויסער דעם זיינען פון האנט צו האנט געגאנגען העקטאָגראפישע עראי־גערונגען פון די, וואָס זיינען אָפּגעווען זייער שטראָף אין דער בעלגאראָדער גפענגנים. פון די עראינערונגען האָט זיך דער עולם דערוואוסט, אז מען האָט די ארעסטירטע געהאלטען פון דריי ביז פינף יאָהר אין איינצעל־פארהאפטונג, געשמידט, אין פינסטערע, פייכטע קאמערן, 10 פוס לאנג און 6 פוס ברייט; אז מען האָט זיי געהאלטען אין אבסאָלוטער אונטעטיגקייט, פולשטענדיג איזאָלירט פון וועלכען עס איז פארקער מיט דער אויסערליכער וועלט און מיט מענשען. אזוי ווי די רעגירונג האָט פאר זייער אויפהאלטונג באשטימט איינגאנצען פינף קאָפּיקעס א טאָג, האָבען זיי זיך גענעהרט מיט ברויט און וואסער; איבריגענס, דריי אָדער פיער מאָל א וואָך האָט מען זיי געגעבען א קליינע טאש מיט הייסען געקעכטס, געקאָכט פון א הויפען האָבערנע גרויפען מיט א צומיש פון דער טייוועל ווייס וואָס. א צעהן־מינוטיגער שפּאציר איבער'ן הויף האָט, אין דער מיינונג פון די באאמטע, פולשטענדיג באפרידיגט דעם ארעסטאנט'ס באדערפניש אין פרישער לופט. זיי האָבען ניט געהאט ניט קיין בעטען, ניט קיין קישענס, ניט קיין מאטראצען, ניט קיין קאָלדרעס; שלאָפען האָט מען געמוזט אויפ'ן הוילען דיל, אונטערלעגענדיג אונטער'ן קאָפּ עפּעס פון די קליידער און צודעקענדיג זיך מיט דעם ארעסטאנטען כאלאט. אונערטרעגליכע איינזאמקייט, אבסאָלוטע שטילקייט און געצוואונגענע אונטעטיגקייט! ערשט נאָך דריי יאָהר פון אזא מאטערניש האָט מען זיי ערלויבט צו לייענען איניגע ביכער.

וויסענדיג, נאָך א מעהר ווי צוויי־יאָהריגער ערפאהרונג, די שווערקייט פון איינצעל־פארהאפטונג, מעג איך פריי זאָגען, אז אין דער פאָרם, ווי זי ווערט פראקטיצירט אין רוסלאנד, איז זי איינע פון די גרויזאמסטע מאטערנישען. דעם ארעסטאנט'ס געזונט, ווי שטארק ער זאָל ניט האָבען געוועזן ביים אריינגעהן אין געפענגנים, ווערט אויף אייביג אונטערגעגראָבען פון דער איינצעל־פארהאפטונג. די מיליטערישע וויסענשאפט זאָגט אונז, אז

אין יעדען באַלאַגערטען גארניזאָן, ווען מען גיט ארויס אין פאַר־לויף פון עטליכע מאָנאַטען זשוועניגער פראָוויאַנט, שטייגט די שטערבליכקייט אוננעהויער. אַט די באמערקונג איז נאָך ריכ־טיגער אין באצוג צו מענשען, וואָס געפינען זיך אין איינצעל־פארהאַפטונג. דער מאַנגעל אין פרישער לופט, די אפּוועזענהייט פון די נויטיגע איבונגען פון קערפּער און גייסט, דאָס געצוואונ־גענע שווייגען, די אפּוועזענהייט פון יענער גרויסער מאַסע איינ־דרוקען, וועלכע מיר נעמען אריין אויף דער פרייהייט אונבאַ־וואוסטזיניג יעדע שעה, און שוין דער פאַקט אַליין, וואָס די גאַנצע גייסטיגע אַרבייט באַשטעהט אויסשליסליך אין טעטיגקייט פון דער פאָרשטעלונג, — אַט די אַלע באַדינגונגען צוזאַמענגענומען מאַכען די איינצעל־פארהאַפטונג פאַר איינע פון די גרויזאַמסטע און ריכ־טיגסטע פאָרמען פון לאַנגזאַמער ערמאָרדונג. אויב עס געלינגט איינצושטעלען אַ פאַרקער מיט אַ שכנ׳ישען קאַמער (דורך לייכט איבערקלאַפּען זיך אויפ׳ן וואַנט), איז דאָס שוין אַזאַ ערלייכטע־רונג, וואָס איהר אונגעהויערע באַדייטונג קאָנען פולשטענ־דיג אָפּשאַצען נאָר די, וועמען עס איז אויסגעקומען אין פאַרלויף פון אַ יאָהר אָדער צוויי צו זיין פולשטענדיג אָפּגעזונדערט פון דער איבעריגער וועלט. אָבער אַזאַ ערלייכטערונג ווערט אַמאָל אַ נייער קוואַל פון ליידען, ווייל איירע אייגענע גייסטיגע ליי־דען פאַרגרעסערן זיך נאָך מיט דער איבערצייגונג, וואָס וואַקסט יעדען טאָג, אַז דער פאַרשטאַנד פון אייער שכן הויבט אָן זיך צו פאַרטונקלען; אין די פראַזען, וואָס ער קלאַפּט אויס, הויבט איהר אָן צו דערקענען שרעקליכע געשפּענסטער, וואָס דריקען זיין אויסגעמאַטערטען מאַרך. דאָס איז די געפענגנים־פאַר־האַפטונג, וועלכע עס מאַכען דורך די פּאָליטישע ארעסטאַנטען אָפּטמאָל אין פאַרלויף פון דריי־פיער יאָהר, וואַרטענדיג אויפ׳ן פּראָ־צעס. אָבער זייער לאַגע ווערט באַדייטענד פאַרערגערט, ווען זיי פאַלען אריין אין די כאַרקאָווער צענטראַלע געפענגנים. ניט נאָר זיינען אין איהר די קאַמערן טונקעלער און נאַסער, ניט נאָר איז אין זיי דאָס עסען ערגער, איידער וואו ניט איז אַנדערש, נאָר, אוי־סערדעם אַלעמען, האַלט מען זיי בכיון אין אַבסאָלוטער אונטעטיג־קייט. מען גיט זיי ניט קיין ביכער, ניט קיין שרייב־געצייג, ניט קיין אינסטרומענטען פאַר האַנט אַרבייט. זיי האָבען ניט קיין מעג־

ליכקייט צו פארנעמען מיט עפּעס זייער אויסגעמאַטערטען מוח, קאָנצענטרירן אויף עפּעס די אונגעזונטע טעטיגקייט פון מארך; און וואָס שוואכער עס ווערן די פיזישע קרעפטען פון די ארעסטאַנ־טען, אַלץ מעהר נעמט זייער גייסטיגע טעטיגקייט אָן אַן אוננאָרמאַ־לען כאַראַקטער; דער מענש פאַלט אמאָל אריין אין אַ פינסטערע פארצווייפלונג... מענשען קאָנען אריבערטראָגען די אונגלויבליכ־סטע פיזישע ליידען; אין דער געשיכטע פון מלחמות, פון רע־ליגיעזען מארטירערטום און אויף די שפּיטאָל־בעטלאַך, וועט איהר געפינען אַ מאַסע ביישפּיעלען פון דעם. אָבער די גייסטיגע ליי־דען, ווען זיי דויערן עטליכע יאָהר כסדר, זיינען אינגאַנצען אונ־ערטרעגליך, און אונזערע פריינד האָבען דאָס אויף זיך אַליין ער־פאהרן. צוערשט פארשפּארט אין פעסטונגען אָדער אין הייזער פון פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג, דערנאָך אריבערגעפיהרט אין די צענטראַלע געפענגניסען, זיינען זיי שנעל אָפּגעשוואכט געוואָרן, און אָדער זיי זיינען באַלד געשטאָרבען, אָדער זיי זיינען פון זינען אראָפּ. ניט אַלעמאָל קומט די פּסיכישע צושטערונג פאָר אין אזא שאַרפער פאָרם, ווי ביי דער פּרוי מ—סקאַיא, אַ יונגע טאַלאַנטפולע קינסטלערין, וואָס האָט פארלאָרען דעם פארשטאַנד מיט אמאָל, נאָכדעם ווי זשאַנדאַרמען האָבען זי פארגוואַלטיגט. די מעהרהייט געהען אראָפּ פון זינען נאָך אַ שווערן לאַנגזאַמען פּראָצעס, דער פארשטאַנד לעשט זיך אויס מיט יעדער שעה אַלץ מעהר אין דעם אָפּגעשוואַכטען קערפּער.

אין יוני 1878 איז דאָס לעבען פון די ארעסטאַנטען אין כאַר־קאָווער געפענגנים געוואָרן אַזוי אונערטרעגליך, אַז זעקס פון זיי האָבען באַשלאָסען צו שטאַרבען אַ הונגער־טויט. אין פארלויף פון אַ גאַנצער וואָך האָבען זיי זיך אָפּגעזאָגט אָנצונעמען וועלכע עס איז שפּייז, און ווען דער גענעראַל־גובערנאַטאָר האָט געהיי־סען אָנווענדען אַ קינסטליכע נאַהרונג, זיינען אין דער געפענגנים פאָרגעקומען אַזעלכע סצענען, אַז די געפענגנים באַאַמטע האָבען געמוזט זיך אָפּזאָגען פון דורכפיהרן דעם פּלאַן. כדי צו ברעכען זייער עקשנות, האָט מען די ארעסטאַנטען צוגעזאָגט איינִיגע הנחות, ווי, צום ביישפּיעל, די ערלויבניש ארויסצוגעהן אויף שפּאַ־ציר און דאָס אראָפּנעמען די קייטען פון קראַנקע; קיינער פון די צוזאָגען איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרן. ערשט שפּעטער,

ווען עטליכע מענשען זיינען געשטאָכבען, און צוויי (פּלאָטניקאָוו און באָגאָליובאָוו) זיינען פון זינען אראָפּ, האָבען די ארעסטאַנ־טען באַקומען אַן ערלויבניש צו זעגען האַלץ אין געפענגנים הויף, אינאיינעם מיט צוויי טאָטערן, וואָס האָבען קיין וואָרט רוסיש ניט פארשטאַנען. ערשט נאָך דרינגענדע פאָדערונגען, פאר וועל־כע מען האָט באַצאָהלט מיט וואָכען אין פינסטערן קארצער, האָבען זיי באַקומען ארבייט אין די קאַמערן, אָבער דאָס איז געשעהן ערשט צום סוף פון זייער דריטען יאָהר אין געפענגנים.

אין אָקטאָבער, 1880, איז די ערשטע פּארטיי, וואָס איז באַ־שטאַנען פון דרייסיג מענשען, מעהרסטענס פאַראורטיילטע אין 1874, ארויסגעשיקט געוואָרן אין מצענסקער איבערשיקונגס גע־פענגנים ביז מען וועט זיי אָפּשיקען אין סיביר. ווינטער איז אָנגעקומען די צווייטע פּארטיי פון פערציג מענשען, וואָס זיינען פאַראורטיילט געוואָרן אין דעם פּראָצעס פון 193. מען האָט זיי אַלע געזאָלט שיקען אין נערטשינסק, אויף די קארער גאָלדמינען. זיי האָבען אַלע גוט געוואוסט, וואָס פאר אַ שיקזאַל זיי ערווארט דאָרטען, און דאָך האָבען זיי געדרעכענט דעם טאָג, ווען זיי האָבען פארלאָזען דעם בעלגאראדער גיהנום, פאר זייער טאָג פון באַ־פרייאונג. נאָכ'ן לעבען אין אָט דער צענטראַלער געפענגנים האָ־בען די קאטאָרזשנע ארבייטען אין סיביר אויסגעזעהן ווי אַ גן־עדן.

איך האָב ביי מיר אַן ערצעהלונג, אָנגעשריבען פון אַ פּערזאָן, וואָס האָט געקריגען די ערלויבנים צו זעהן זיך מיט איינעם פון די ארעסטאַנטען אין מצענסקער איבערשיקונגס געפענגנים, און מיר איז ניט אויסגעקומען צו לייענען עפּעס ריהרענדערעס, ווי אָט די איינפאכע ערצעהלונג. זי איז אָנגעשריבען געוואָרן אונטער דעם פרישען איינדרוק פון זעהן זיך אין מצענסק מיט אַ באַליבטען ברו־דער, וועמען דעם אויטאָר איז ענדליך געלונגען צו זעהן ערשט נאָך אַ סך יאָהרען, וואָס דער ברודער איז געווען איינגעזעצט פארשוואונ־דען פון דער לעבעדיגער וועלט. מיט אַ ריהרענדער גוטסקייט שרייבט דער אויטאָר פון די עראינערונגען נאָך עטליכע שורות וועגען די שרעקען פון בעלגאָראָדער געפענגנים. „איך וועל ניט רעדען וועגען אָט די שרעקען, — ווערט געזאָגט אין די עראינע־רונגען, — ווייל איך איל מיך צו דערצעהלען וועגען יענעם שטראַל

פון פרייד, וואָס איז אַריינגעדרונגען אין דאָס פינסטערע לעבען פון דעם אַרעסטאַנט," — און נאָכדעם זיינען גאַנצע זייטען פון די עראינערונגען פארנומען מיט דעטאַלירטע באַשרייבונגען פון יענער פרייד, וואָס עס האָט געגעבען דאָס קורצע זעהן זיך אין מצענסק מיט מענשען, וואָס זיינען אין פארלויף פון אַ סך יאָהרען געוועזן לעבעדיג באַגראָבענע.

„אַלטע און יונגע, עלטערן, פרויען, שוועסטער און ברידער, — זיי אַלע זיינען זיך צונויפגעקומען אין מצענסק פון אַלע עקען רוס־לאַנד, פון די פאַרשידענסטע געזעלשאַפטליכע קלאַסען, די געמיינ־שאַפטליכע פרייד ביים זעהן זיך און דער געמיינשאַפטליכער טרויער ביים שיידען זיך האָט זיי פאַראייניגט אין איין גרויסער פאַמיליע. וואָס פאַר אַ ליבע, טייערע צייט דאָס איז געוועזן!"

„אַ ליבע, טייערע צייט!" — וואָס פאַר אַ טיפער טרויער עס קלינגט אין דעם אויסרוף, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסען פון טיפען הארצען, ווען מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט, אַז דאָס האָט מען זיך געזעהן מיט אַרעסטאַנטען, וואָס האָבען געזאָלט פאַרלאָזען רוסלאַנד אויף אייביג, אַריבערגעהן אַ וועג פון 7000 וויאָרסט און פאַרשפאַרט ווערן אין לאַנד פון טרערען און טרויער — סיביר.

„אַ ליבע, טייערע צייט!" און דער אויטאָר פון די עראינערונגען באַשרייבט די איינצעלהייטען פון דעם זעהן זיך; ער דערצעהלט וועגען דער שפייז, וואָס זיי האָבען געבראַכט די אַרעסטאַנטען, כדי צו דערהאַלטען זייערע כחות נאָך אַ זעקס־יאָהריגער פאַרהאַפטונג; וועגען די פאַרשידענע אַרבייטס אינסטרומענטען, וואָס מען האָט זיי געשאָנקען פאַר זייער צייט־פאַרטרייב; וועגען די זאָרגפעלטיגע צוגרייטונגען צו דער ווייטער און לאַנגער רייזע דורך סיביר; וועגען די שטיקלאַך מאַטעריאַל פאַר די פיס אונטער די קייטען, אַז די לעצטע זאָלען ניט אָנרייבען די פיס די פינף חברים אונזערע, וואָס האָבען געדאַרפט דורכמאַכען דעם גאַנצען וועג געשמידטע; און ענדליך קומט אַ באַשרייבונג פון אַ לאַנגער רייה פוהרען מיט צוויי אַרעסטאַנטען און צוויי זשאַנדאַרען אויף יעדערער, דאָס אָנקומען אויף די אייזענבאַהן סטאַנציע, און דער טרויער ביים שיידען זיך מיט געליבטע מענשען, קיינער פון וועלכע עס האָט זיך ביז איצט נאָך ניט אומגעקערט, און אַ סך זיינען שוין ניטאָ.

די אויבענגעבראַכטע ביישפּילען גיבען שוין אַ באַגריף וועגען

די רוסישע קרימינעלע געפענגניסען. א סך זייטען וואָלט מען נאָך געקאָנט אָנפילען, נעמענדיג ביישפילען פון אלערליי געפענגניסען, אָבער דאָס וואָלט נאָר געווען א ווידערהאָלונג. סאַי די אלטע, סאַי די נייע געפענגניסען אונטערשיידען זיך מיט קיין זאַך ניט איינע פון די אנדערע. אלע אונזערע שטראָף איינריכטונגען זיינען אויס־געצייכענט כאראקטעריזירט געוואָרן מיט די ווערטער פון דיזעל־ביגע עראינערונגען, וואָס איך האָב שוין אויבען באַנוצט.

„צום שלום, — זאָגט דער אויטאָר פון יענע עראינערונגען, — מוז איך צוגעבען, אז ענדליך האָט מען פאר דער געפענגניס באשטימט א נייעם פארוואלטער. דער אלטער האָט זיך געקריגט מיט׳ן קאסיר: זיי האָבען זיך ניט געקאָנט צוטיילען אויף א פרידליכען אופן מיט די הכנסות פון די ארעסטאנטסקע פּאָרציעס, און ענדליך האָט מען זיי ביידען פארטריבען פון דאָרט. דער נייער פארוואלטער איז ניט אזא ווילדע חיה ווי זיין פאָרגענגער. איך האָב אָבער געהערט, אז אונטער איהם הונגערן די ארעסטאנטען נאָך מעהר, און אז ער שעהמט זיך ניט צו פארפאָהרן זיי מיט׳ן פויסט אין פיזיאָנאָמיע”. דער אויבענגעבראכטער אויסצוג סו־מירט אויסגעצייכענט די „געפענגניס רעפאָרמען” אין רוסלאנד. איין אויסוואורף פארטרייבט מען פון דינסט, אָבער אויף זיין אָרט זעצט מען ארויף אנ׳אנדערען, אמאָל נאָך אן ערגערען. ניט מיט פארבייטען איין אויסוואורף אויף א צווייטען, נאָר דורך א גרינד־ליכער רעפאָרם פון דעם גאנצען סיסטעם קאָן מען דערגרייכען א וועלכען עס איז אויסבעסערונג אויף אָט דעם געביט. צו דעמזעל־ביגען שלום איז אויך געקומען די ספּעציעלע רעגירונגס קאָמיסיע, וואָס האָט ניט לאנג צוריק באטראכט די פראגע. עס וואָלט אָבער געווויס געווען די גרעסטע זעלבסט־טוישונג צו מיינען, אז עס זיי־נען מעגליך וועלכע עס איז אויסבעסערונגען ביי דעם עקזיסטירענ־דען סיסטעם פון מלוכה פארוואלטונג. ווייניגסטענס א האלב טוץ רעגירונגס קאָמיסיעס זיצען ביים פארהאנדלען די אויבענדערמאָנ־טע פראגען, און זיי זיינען אלע געקומען צום שלום, אז די רעגירונג מוז זיך אנטשליסען אויף זעהר גרויסע הוצאות, אנדערש וועלען אין אונזערע געפענגניסען הערשען די אלטע פּיהרונגען. נאָך מעהר ווי אין גרויסע הוצאות, נויטיגען זיך אונזערע געפענגניסען אין עהרליכע און פעהיגע מענשען, אָבער נאָך אזעלכע מענשען יאָגט

זיך ניט די איצטיגע רוסישע רעגירונג, כאָטש זיי זיינען פאַראַן, און ניט ווייניג. איך וועל אָנווייזען, פאַר אַ ביישפּיל, אויף איינעם אַזאַ עהרליכען מענשען, דעם פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש, דעם קאָ־מענדאַנט פון די קאַרער גאָלד־מינען. ניט אַריינציהענדיג די מלוכה קאַסע אין נייע הוצאות, האָט דער פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש געפונען אַ מיטעל צו פאַרריכטען און ברענגען אין אָרדנונג די אַלטע און האַלב־צופוילטע געפענגנים געביידען, מאַכענדיג זיי מעהר־ווייניג באַקוועם צו באַוואוינען; מיט אונבאַדייטענדע סומען האָט ער אויסגעבעסערט די שפּייזען פון די אַרעסטאַנטען. אָבער עס איז גענוג געווען אַ צופעליגער לויב פון אַ טוריסט, וואָס האָט באַ־זוכט די קאַרער קאָלאָניע פון פאַרשיקטע, און אַן עהנליכער לויב אין אַ בריף, וואָס איז איבערגעכאַפּט געוואָרען אויפ׳ן וועג פון סיביר, צו מאַכען פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש פאַר אַ באַרדעכטיגע פערזאָן אין די אויגען פון אונזער רעגירונג. ער איז באַלד אַנט־לאַסען געוואָרען, און זיין יורש האָט באַקומען דעם באַפעהל אומ־צוקערן זיך צום אַלטען שטרענגען רעזשים. אויף די פּאָליטישע פאַרברעכער, וואָס זיינען געווען פאַרהעלטניסמעסיג פריי, נאָכדעם ווי זיי זיינען אָפּגעווען זייערע טערמינען, האָט מען צוריק אָנגעטאָן די קייטען; צוויי פון זיי האָבען אָבער ניט געוואָלט אונטערוואַר־פען זיך דעם באַרבאַרישען באַפעהל און האָבען פאָרגעצויגען צו באַגעהן זעלבסטמאָרד. אויף קאַרא איז איינגעשטעלט געוואָרן די „אָרדנונג", וואָס די רעגירונג האָט געוואָלט. אַנאַנדער סיבירער באַאַמטער, גענעראַל פּעדאַשענקאָ, איז געוואָרן אומבאַליבט ביי דער רעגירונג דערפאַר, ווייל ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו באַ־שטעטיגען דעם טויט־אורטייל, וואָס אַ קריגס־געריכט האָט ארויס־געגעבען פאַר דעם פּאָליטישען אַרעסטאַנט שטשעדרין. די אָנ־קלאַגע אויף שטשעדרינ׳ען איז געווען, וואָס ער האָט אַ פּאַטש גע־טאָן אַן אָפיציר, בעת יענער האָט באַליידיגט צוויי זיינע חברות אין געפענגנים, באָגאָמאָלעץ און קאָוואַלסקאַיאַ.

אַזעלכע זאַכען זיינען גאַנץ נאַטירליך אין רוסלאַנד. באַשעפ־טיגט איהר זיך מיט פאַרשפּרייטען בילדונג, אָדער מיט פאַרבעסערן דאָס לעבען פון די אַרעסטאַנטען, אָדער מיט אַ וועלכער עס איז אַנדערער הומאַניטאַרער אַרבייט, וועט איהר אונפאַרמיידליך מוזען אַרויסרופען די אונצופרידענהייט און דעם פאַרדאַכט פון דער

רעגירונג; און אויב עס וועט זיך ארויסשטעלען, אז איהר זייט דער שולדיגער, וועט מען אייך הייסען אַנגעבען אין דעמיסיע. לע־בען פעטערבורג איז פאראַן אַ קאָלאָניע פאר איינגערע און עלטערע קינדער. פאר אָט די קינדער האָט איינער אַ העדר גערד (אַן איי־ניקעל פון באריהמטען שאָטלענדער, וואָס האָט געהאָלפען אַלעק־סאַנדער דעם ערשטען אין רעפאָרמירן אונזערע געפענגניסען) אָפּ־געגעבען זיין גאַנצע ענערגיע. ער האָט זיך דער ארבייט אָפּגעגע־בען מיט'ן גאַנצען הארצען, און מען קאָן איהם מיט רעכט אָנרופען אַ צווייטער פעסטאַלאָצי. אונטער זיין גוטען איינפלוס זיינען פארברעכערישע קליינע גנבים און אַנדערע קינדער, וועמען די גאַס און די תפיסה האָבען פארדאָרבען, געוואָרן מענשען אין פולען זינען פון וואָרט. ארויסשיקען אַ אינגעל פון די אַלגעמיינע ווערק־שטאַטען אָדער פון קלאַס, — דאָס איז געוועזן די ערנסטעסטע שטראָף, וואָס מען האָט פראַקטיצירט אין דער קאָלאָניע; עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס אינגיכען איז זי געוואָרן אַ מוסטער־האַפטע. אָבער די רוסישע רעגירונג נויטיגט זיך ניט אין מענשען ווי גערד. האָט מען איהם אַנטלאַסען פון זיין שטעל, און די קאָ־לאָניע, וועלכע ער האָט פארוואַלטעט אויף אַזאַ הומאַנעם אופן, האָט זיך פארוואַנדעלט אין אַ געוועהנליכע רוסישע געפענגניס, מיט דעם געוועהנליכען שטראָף סיסטעם, איינשליסענדיג שמיץ און קארצער.

די אויבענגעבראַכטע ביישפּילען ווייזען אָן גענוג קלאָר אי אויף די חסרונות פון דעם סיסטעם, ווי אויך אויף דעם, וואָס מען קאָן ערווארטען פון אונזערע באַאַמטע. מיינען, אַז אַ וועלכע עס איז רעפאָרם איז מעגליך אין אונזערע געפענגניסען, וואָלט אונטער די איצטיגע אומשטענדען געוועזן אַן אויגענשיינליכער אונזין. אונ־זערע געפענגניסען זיינען נאָר אַן אָפּשפּיגלונג פון אונזער גאַנצען לעבען אונטער דעם איצטיגען רעזשים; און אַזוי וועלען זיי בלייי־בען, ביז וואַנען אונזער רעגירונגס סיסטעם און דאָס גאַנצע לעבען אונזערע וועלען אויף אַ גרינדליכען אופן ניט געענדערט ווערן; דאַן, און נאָר דאַן, וועט „רוסלאַנד קאָנען באַווייזען, וואָס זי איז אימשטאַנד צו טאָן"; אָבער דעמאָלט וועלען מיר, האָף איך, גע־פינען אַ בעסערן מיטעל אין דעם קאַמף מיט פארברעכערן, איידער די אַזוי גערופענע „אויסגעצייכענטע געפענגניסען."

קאַפּיטעל 3.

די פּעטראָפּאַװלער פעסטונג.

אַן אונבאַשרענקטע מאָנאַרכיע איז ניט מעגליך אָהן אַ טאַוער אָדער אַ באַסטיל. די פּעטערבורגער רעגירונג איז ניט קיין אויס־נאַם פון דעם כלל, און זי האָט איהר אייגענע באַסטיל — די „פּעט־ראָפּאַװלאָװסקאַיאַ קרעפּאָסט". פון דרויסען האָט זי ניט אַזאַ פינס־טערן אויסזעהן, ווי עס האָט געהאַט די פּאַריזער באַסטיל. איהרע נידריגע שטיינערנע באַסטיאָנען, וואָס קומען אַרויס אויף דער נעוואַ, האָבען אַ גאַנץ מאָדערנעם אויסזעהן. אין די װענט פון דער פעסטונג געפינען זיך דער מינץ־הויף, די קאַטעדראַל מיט די קברים פון די מיטגלידער פון דער קייזערליכער פאַמיליע, עטליכע געביידעס, וואָס ווערן פאַרנומען פון אינזשינערען און מיליטער־רישע באַאַמטע, און גרויסע אַרסענאַלען אין נייעם קרוינווערק אויף דער צפון'דיגער זייט. ביי טאָג זיינען די טויערן פון דער פעסטונג אָפען פאַר דעם געוועהנליכען גאַסען פּאַרקער.

אָבער אַ געפיהל פון בלוט־פאַרגליווערענדיגען שרעק כאַפּט אַרום די איינוואוינער פון פּעטערבורג, ווען זיי קוקען זיך איין אין די גרויע באַסטיאָנען פון דער פעסטונג, וואָס ליגען אויף יענער זייט נעוואַ, אַנטקעגען דעם קייזערליכען פּאַלאַץ; און פינסטערע געדאַנ־קען באַהערשען זיי, ווען דער צפון ווינט דערטראָגט צו זייער אויער די דיסהאַרמאָנישע קלאַנגען פון די פעסטונג גלאָקען, וואָס קלינגען יעדע שעה אויס אַ מעלאַנכאָלישע מעלאָדיע. אַ הונדערט־יאָהריגע טראַדיציע פאַרבינדט די פעסטונג און אפילו איהר נאָמען מיט דעספּאָטיזם און ליידען. טויזענטער, צעהנדליגער טויזענטער פון פאָלק, מעהרסטענטיילס אוקראַינער, האָבען דאָ אוועקגעלייגט זייער לעבען, לייגענדיג דעם פונדאַמענט פון די באַסטיאָנען אויפ'ן ניד־ריגען, זומפּיגען אינזעל יעני־סאַרי. מיט'ן נאָמען פון דער פעסטונג

זיינען ניט פארבונדען קיין עראינערונגען וועגען א וועלכער עס איז הערליכער פארטיידיגונג; איהר רוהם בארוהט אינגאנצען אויף די ליידען, וואס די אין איהר פארשפארטע שונאים פון זעלבסטהערשאפט האבען דא דורכגעמאכט.

אין אט דער פעסטונג האט פעטער דער ערשטער געפלאגט און געמאטערט די שונאים פון דער נייער מיליטערישער אימפעריע, אין וועלכע ער האט אויף א געוואלטזאמען אופן געוואלט פארוואנדלען רוסלאנד. דא האט ער געהייסען פארמאטערען זיין זוהן אלעקסעי, און מעגליך, אז ער האט איהם מיט זיינע אייגענע הענט געטויט, ווי אייניגע היסטאריקער באהויפטען. דא האבען, אין דער צייט פון דער הערשאפט פון די קייזערינען, די אלמעכטיגע הויפ־לייט באגראבען זייערע פערזענליכע שונאים, און געמאכט אז א סך משפחות זאלען זיך פארטראכטען: וואוהין זיינען פאר־שוואונדען זייערע אייגענע? האט מען זיי דערטרונקען אין דער נעווא, אדער מען האט זיי באגראבען לעבעדיגערהייד אין די שטיי־נערנע זעק פון דער פעסטונג? דא האט מען פארשפארט די העל־דען פון דער ערשטער און איינציגער אפענער רעוואלוציע אין פעטערבורג, די דעקאבריסטען, און דערביי האבען אייניגע פון זיי, צום ביישפיעל, באטענקאוו, פארבראכט דא צוועלף יאהר. דא האט מען געמאטערט און דערנאך אויפגעהאנגען קאראקאזאוו'ן. און פון יענער צייט אן האט א גאנצער דור מענער און פרויען, באַ־גייסטערט מיט א הייסער ליעבע צום געדריקטען פאלק, אינספי־רירט פון פרייהייטס אידעען, וואס זיינען צו אונז ארייגעדרונ־גען פון מערב, אדער וואס זיינען אויסגעוואקסען אויפ'ן באדען פון אלטע פאלקס־טראדיציעס, — א גאנצער דור פון אידעאליס־טישער יוגענט האט זיך אנגעקליבען אין די ווענט פון דער פעס־טונג: אייניגע פון זיי זיינען פארשוואונדען אין איהר אויף אייביג, און אנדערע האבען געענדיגט זייער לעבען אויף איהר גלאסים — אויף דער תליה. פאר הונדערטער אנדערע איז די פינסטערע פעסטונג געווען נאר א צייטווייליגע וואוינונג, פון וועלכער מען האט זיי אין געהיים אוועקגעפיהרט אין די שנייאיגע וויסטען פון סיביר. א גאנצער דור, אויף וועלכען מען האט גע־קוקט מיט האפנונג, ווי אויף די ליטערארישע און וויסענשאפט־ליכע פארשטעהער פון רוסלאנד, איז צוועקלאז פארמוטשעט און

דערשטיקט געוואָרען! וויפיל פון זיי מאַטערן זיך נאָך ביז איצט אין פעסטונג? וואָס פאַר אַ טרויעריגע, פּיינליכע עקזיסטענץ ציהען זיי דאָרטען? וואָס וועט זיין זייער ווייטערדיגער שיקזאַל?... קיינער קאָן אויף די פראַגען ניט געבען קיין ענטפער. אַ געפיהל פון עפּעס אַן אַבערגלויבערישען שרעק איז פאַרבונדען מיט דער פאָרשטעלונג גופא פון אָט דער קאָלאָסאַלער מאַסע שטיין, איבער וועלכער עס וועהט די אימפּעראַטאָרשע פאָהן. דאָס איז אונזער באַסטיל.

די פעסטונג מיט איהרע זעקס באַסטיאָנען און זעקס קורטינען, צוויי ראַוועלינען און אַ גרויסען קרוינווערק פון רויטע ציגעל, וואָס ניקאָלאַי דער ערשטער האָט געבויט אויף דער צפון זייט, פאַרנעמט איבער הונדערט דעסיאַטין. אינוועניג אין איהרע יוענט זיינען פאַראַן אַ סך וואוין־ערטער פאַר אַלערליי אַרעסטאַנטען. קיינער, אויסער דעם קאָמענדאַנט פון דער פעסטונג, ווייס ווי ניט אַלע*).

צווישען די אַנדערע געביידען פון דער פעסטונג דערהויבט זיך אַ דריי־עטאַזשיגע געביידע, וואָס מען האָט איינמאָל אין

---

*) פאַר מענשען, וואָס זיינען ניט באַקאַנט מיט דער פעסטונג טערמינאָלאָגיע, וועלען אפשר זיין ניט איבריג די פאָלגענדע ערקלערונגען. יעדע פעסטונג האָט די פאָרם פון אַ פיעלעקיגער פיגור: אויף די אַרויסשטאַרטשענדיגע ווינקלען געפינען זיך די באַסטיאָנען, דאָס הייסט, פינףעקיגע פלעצער, וואָס זיינען איינגעשלאָסען צווישען צוויי לאַנגע און צוויי קורצע וועגט און האָבען אויך נאָך אַנדערע, אינערליכע געביידען — אַ רודוט, אַ צוויי־עטאַזשיגע, פינף־עקיגע רייה פון זייליגע קאַזעמאַטען, וואָס זיינען באַשטימט פאַר דער פאַרטיידיגונג פון באַסטיאָן, אין פאַל די אויסערליכע וועגט וועלען צושטערט. יעדע צוויי באַסטיאָנען זיינען פאַראייניגט מיט אַ קורטין. אזוי ווי די קורטין און די צוויי אינערליכע ווינקלען פון די באַסטיאָנען זיינען די שוואַכסטע טיילען פון די באַפעסטיגונגען, ווערען זיי אָפט מאַסקירט פון אַ דרייעקיגער געביידע אויסערהאַלב דער פעסטונג (וואָס איז אָבער אַרומגערינגעלט פון דעם־זעלביגען גלאַסיס); אָט די באַפעסטיגונג רופט מען ראַוועלין. עס באַשטעהט פון צוויי וועגט, וואָס באַשיצען די קורטין און די ווינקלען פון באַסטיאָן, מאַכענדיג אונמעגליך צוצוטרעטען צום באַסטיאָן, ביז וואַנען דער ראַוועלין גופא איז ניט איינגענומען געוואָרן. די פעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט האָט נאָר צוויי ראַוועלינען: טרובעצקאָי אויף דער מערב׳דיגער זייט און אַלעקסעיעווסקי — אויף דער מזרח׳דיגער.

שפּאָס אָנגערופען „דער פּעטערבורגער אימפּעראַטאָרשער אוניווער־סיטעט״, ווייל אהער האָט מען געשיקט, נאָך די אוניווערסיטעטישע אומאָרדנונגען פון 1861, הונדערטער סטודענטען. א מאסע יונגע לייט האָבען דאָ פארבראכט עטליכע מאָנאטען, איידער מען האָט זיי פארשיקט „אין מעהר אָדער ווייניגער דערווייטערטע גובער־ניעס פון דער אימפּעריע״; א דאנק אזא „צארישען חסד״ איז, פארשטעהט זיך, זייער וויסענשאפטליכע קאריערע אויף אייביג צעשטערט געוואָרן.

אין דער פעסטונג איז אויך פאראן די אזוי גערופענע יעקאַ־טערינינער קורטין, וואָס קומט ארוים צו דער נעווא; אונטער איהרע שווערע אמבראזורען ביי די שטיינערנע ווענט, צווישען די צוויי פעסטונג באסטיאָנען, וואקסען מאי־בוימער. דאָ האָט טשערנישעווסקי אין 1864 אָנגעשריבען זיין באריהמטען ראָמאן „וואָס זאָל מען טאָן?״ וואָס האָט אין יענער צייט אָנגעמאכט א גאנצע רעוואָלוציע אין די באציהונגען פון די סטודענטען צו פרוי־ען, וואָס האָבען געקעמפט פאר דאָס רעכט צו באקומען וויסענ־שאפטליכע קענטניסען גלייך מיט די מענער. פון דער טיפעניש פון קאזעמאט פון אָט דער קורטין האָט טשערנישעווסקי געלע־רענט די יוגענט צו זעהן אין דער פרוי ניט א הויז־קנעכט, נאָר א חבר און פריינד; און דאָס, וואָס ער האָט געלערענט, איז אומזיסט ניט פארלאָרן געגאנגען.

דאָ איז אויך געוועזן פארשפארט ד. א. פּיסארעוו, דער פארט־זעצער פון טשערנישעווסקי׳ס ארבייט. ניט האָבענדיג קיין מעג־ליכקייט צו באשעפטיגען זיך מיט אקטיווער טעטיגקייט אויף דער פריי, האָט ער זי פאָרטגעזעצט אין דער פעסטונג: דאָ האָט ער אָנגעשריבען איינע פון די גלענצענדסטע און פּאָפּולערסטע דאר־לעגונגען פון „אָפּשטאַמונג פון מינים״. אויף אזא אופן זיינען אומגעבראכט געוואָרן צוויי מעכטיגע טאלאנטען, אין דער צייט ווען זיי האָבען דערגרייכט די פולע קראפט פון זייער אנטוויקלונג. טשערנישעווסקי איז פארשיקט געווארען אין סיביר, וואו מען האָט איהם אָפּגעהאלטען צוואנציג יאָהר, צוערשט אין די מינען, און דערנאָך, אין פארלויף פון דרייצעהן יאָהר, אין ווילויסק, א קליי־נינקע שטעטעלע, וואָס ליגט ניט ווייט פון די פּאָלארע געגענטען. א ביטע ווענען זיין באפרייאונג, וואָס איז אונטערגעשריבען גע־

וואָרן פון מיטגלידער פון אַן אינטערנאַציאָנאַלען ליטעראַרישען קאָנגרעס, האָט ניט געמאַכט קיין איינדרוק. די רוסישע רעגירונג האָט אַזוי שטאַרק מורא געהאַט פאַר טשערנישעווסקי'ס איינפלוס אין רוסלאַנד, אַז זי האָט איהם ערלויבט זיך אומצוקערן פון סיביר און זיך באַזעצען אין אַסטראַכאַן ערשט דאַן, ווען עס האָט שוין גאָר קיין רעד ניט געקאָנט זיין וועגען טשערנישעווסקי'ס פריהער־דיגער ליטעראַרישער אַרבייט: דעם גרויסען שרייבער'ס געזונט איז אינגאַנצען צושטערט געוואָרן פון צוואַנציג יאָהר לעבען אין נויט און אין גייסטיגע ליידען; אַ לעבען, וואָס איז אויף אַן אונפּרוכטבאַרען אופן פאַרשווענדט געוואָרן צווישען האַלב־ווילדע.
דעם סענאַט'ס פּראָצעס איבער טשערנישעווסקי'ן איז אין דער אמת'ען געוועזען אַ פאַריסעאישע קאָמעדיע; עס איז גענוג אָנצו־ווייזען, אַז צווישען די באַווייזען פון זיין שולד האָבען פיגורירט זיינע אַרטיקלען, וואָס די צענזור האָט אַלע דורכגעלאָזען, און זיין ראָמאַן, וואָס ער האָט אָנגעשריבען אין דער פעסטונג. מיט פּי־סאַרעוו'ען איז מען זיך באַגאַנגען נאָך איינפאַכער: מען האָט איהם געהאַלטען אין פעסטונג, אַזוי לאַנג ווי מען האָט עס באַטראַכט פאַר נויטיג... ער איז דערטרונקען געוואָרן עטליכע מאָנאַטען נאָכדעם, ווי מען האָט איהם באַפרייט.

אין פאַרלויף פון 1870 און 1871 זיינען אין די קורטינען געווען פאַרשפּאַרט יונגע לייט פון ביידע געשלעכטער, וועמען מען האָט באַשולדיגט, אַז זיי געהערן צו ניעטשאַיעוו'ס קרייזען, וואָס זייער לאָזונג איז געווען: „אין פאָלק!" זיי האָבען געלערנט די רוסישע יוגענט צו טראָגען די לעהרע פון סאָציאַליזם אין די טי־פענישען פון די פאָלקס־מאַסען, טיילענדיג אין דערזעלביגער צייט מיט'ן פאָלק זיין שווער לעבען פון אַרבייט. אינגיכען אָבער, אין 1873, איז געעפענט געוואָרן אַ נייע, אַ גראַמערע און אַ זיכערערע געפענגניס אין די ווענט פון פעסטונג, נעמליך דער טרובעצקאָי באַסטיאָן. פון יענער צייט אָן ווערט די יעקאַטערינינער קורטין אַן אויסשליסליך מיליטערישע געפענגניס, באַשטימט פאַר פּעטער־בורגער אָפיצערן, וואָס זיינען פאַר'משפט געוואָרן צו זיצען אין פעסטונג פאַר עובר זיין אויף די מיליטערישע דיסציפּלין. אָבער די פּאָליטישע אַרעסטאַנטען, וואָס וואַרטען אויפ'ן פּראָצעס ווערן געהאַלטען אין טרובעצקאָי באַסטיאָן. די גראַמע און הויכע

קאַזעמאַטען פון דער קורטין זיינען איבערגעמאַכט, באַצירט און בכלל געמאַכט געוואָרן מעהר־ווייניג באַקוועם. אַזוי ווי מען קאָן פון דאָנען צוקומען צום טרובעצקאָי באַסטיאָן, קומען איצט אָהער קרובים זעהן זיך מיט די ווייניג אַרעסטאַנטען, וואָס באַקומען אַזאַ פּריווילעגיע. דאָ זיצט אויך אַ ספּעציעלע קאָמיסיע, וואָס מאַכט די פּרעלימינערע אויספאָרשונגען אין מלוכה פּראָצעסען און קריגט אַרויס קאָנפעסיעס. סאָלאָוויאָוו, וואָס איז געהאַנגען געוואָרן אין 1879, איז, ווייזט אויס, געוועזן דער לעצטער „פּאָליטישער", וואָס איז געזעסען אין קורטין. איבריגענס, אייניגע באַוואוינער פון טרובעצקאָי באַסטיאָן פיהרט מען אויף עטליכע טעג אַריבער אין קורטין, כדי אָפּצוזונדערן זיי, פאַר עפּעס אומבאַקאַנטע צוועקען, פון די איבריגע חברים. מיר איז באַקאַנט איין פאַל אַזאַ מיט סאַבוראָוו'ען. מען האָט איהם אַוועקגעפיהרט אין קורטין און איינ־געשלעפערט מיט מעדיקאַמענטען, כדי איהם צו פאָטאָגראַפירן... אַזוי, ווענינגסטענס, האָט מען איהם געזאָגט, ווען מען האָט איהם געבראַכט צו זיך. יעדענפאַלס, שפּיעלט שוין די יעקאַטערינינער קורטין מעהר ניט די ראָל פון אַ פּאָליטישער געפענגניס. דער טרובעצקאָי באַסטיאָן, וואָס געפינט זיך דאָ דערביי, איז פאַר דעם צוועק איבערגעבויט געוואָרען אין 1872.

דאָ האַלט מען די „פּאָליטישע" ניט זעלטען צו צוויי־דריי יאָהר, ביז וואַנען עס ווערן אַרויסגעגעבען די אַנטשיידונגען פון די פאַרשידענע געהיימע קאָמיסיעס, וואָס קאָנען זיי שטעלען צום פּראָצעס, אָדער איינפאַך אַרויסשיקען זיי אין סיביר „אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן" אָהן קיין שום פּראָצעס.

דער טרובעצקאָי באַסטיאָן, אין וועלכען מיר איז אויסגעקו־מען צו פאַרברענגען מעהר ווי צוויי יאָהר, איז שוין מעהר ניט איינגעהילט אין אַזאַ געהיימניספולקייט, ווי אין 1873, ווען ער איז צום ערשטען מאָל געמאַכט געוואָרן פאַר אַ הויז פון פּרעלי־מינערער פאַרהאַפטונג פאַר פּאָליטישע. די צוויי און זיבעציג קאַמערן, אין וועלכע די אַרעסטאַנטען ווערן אויפגעהאַלטען, פאַר־נעמען צוויי עטאַזשען פון דעם רעדוט, אַ פינף־ווינקעלדיגע גע־ביידע מיט אַ הויף אינוועניג; איינער פון די פאַסאַדען פון אָט דער געביידע איז די וואַנט פון דעם באַסטיאָנ'ס פאַרוואַלטער; דאָ געפינט זיך אויך דער וואַך־צימער. די קאַמערן פון באַסטיאָן

זיינען גאַנץ גראָם; יעדערער פון זיי שטעלט מיט זיך פאָר א קאַזעמאַט מיט זיילען, באַשטימט פאַר א גרויסער פעסטונג קאַנאָן. יעדערער האָט עלף טריט (אַרום 25 פוס) אין דיאַגאָנאַל, האָב איך אויף אזא אופן יעדען טאָג געקאָנט מאַכען א זיבען־ווויאָרסטינגען שפּאַציר איבער מיין קאַמער, ביז מיינע קרעפטען זיי־גען איינגאַנצען ניט אונטערגעגראַבען געוואָרען פון דער לאַנגער פאַרהאַפטונג.

ליכט איז אין זיי פאַראַן זעהר ווייניג. די אַמבראַזור, וואָס פאַרבייט דאָס פענסטער, איז כמעט פון דערזעלביגער גרויס, ווי די פענסטער פון געוועהנליכע געפענגניסען. אָבער די קאַמערן געפינען זיך אין דעם אינוועניגסטען טייל פון באַסטיאָן (דאָס הייסט אין רעדוט), און די פענסטער קומען אַרוים אויף די הויכע וועגט פון באַסטיאָן, וואָס געפינען זיך פון זיי אויף א דיסטאַנץ פון 15—20 פוס. אויסער דעם זיינען די וועגט פון רעדוט, וואָס האָבען געדאַרפטביישטעהן אַנטקעגען קאַנאָנען־קוילען, געוועזען כמעט פינף פוס דיק, און דער צוטריט פון ליכט ווערט נאָך מעהר געשטערט פון טאָפּעלטע ראַמען מיט קליינע שויבען און אַן איי־זערנער גראַטע. און דער פּעטערבורגער הימעל, ווי באַקאַנט, ציי־כענט זיך ניט אויס מיט קיין באַזונדערער קלאָרקייט. די קאַ־מערן זיינען טונקעל *), — און דאָך האָב איך אין איינעם פון זיי, — אמת, דעם ליכטיגסטען אין דער גאַנצער געביידע, — אָנגע־שריבען צוויי בענד פון מיין אַרבייט וועגען דעם אייז־פּעריאָד, און, באַנוצענדיג זיך מיט די קלאָרע זומער טעג, האָב איך גע־צייכענט די לאַנדקאַרטען, וואָס זיינען צוגעגעבען צו יענער אַרבייט. דער נידריגסטער עטאַזש איז זעהר טונקעל, אפילו זומער. די אויסוועניגסטע וואַנט פאַרהאַלט דאָס גאַנצע ליכט, און איך גע־דענק, אַז אפילו אין לויטערע טעג איז גאַנץ שווער געווען צו שרייבען; אייגענטליך האָט מען דאָ געקאָנט אַרבייטען נאָר דע־מאָלט, ווען די זונענשטראַלען זיינען אָפּגעשלאָגען געוואָרען פון די

---

*) די קאַמערן אין געוועהנליכע געפענגניסען, ווי צום ביישפּיל, אין דער ליאָנער, אין פראַנקרייך, כאָטש זיי האָבען פענסטער פון דער־זעלביגער גרויס, קאָנען בכלל זייער ליכטיגקייט ניט פאַרגליכען ווערן מיט די קאַזעמאַטען פון דער פעסטונג.

אויבערשטע טיילען פוןביידע ווענט.ביידע עטאַזשען פון דעם גאַנצען צפונ'דיגען פאַסאַד זיינען זעהר טונקעל.

דער דיל אין די קאַמערען איז באַדעקט מיט געפאַרבטען וואַילאַק; די ווענט זיינען געמאַכט אויף אַ באַזונדערן אופן — זיי זיינען טאָפּעלטע; די ווענט גופא זיינען אויך באַדעקט מיט וואָילאָק, אָבער אויף אַ שטרעקע פון אַרום פינף צאָל געהט דאָ אַ דראָטענע נעץ, וואס איז באַדעקט מיט אַ דיקען לייווענט און איז פון אויבען אַרומגעקלעפּט מיט אַ געלען פאַפּיר. אָט די מאַ־כינאַציע איז אויסגעטראַכט געוואָרן מיט'ן צוועק צו שטערן די אַרעסטאַנטען זיך דורכצורעדען מיט די שכנ'ישע קאַמערן, דורך איבערקלאַפּען זיך אויפ'ן וואַנט. אין די ביידע מיט וואָילאָק באַדעקטע קאַמערן הערשט די שטילקייט פון קברים. איך וויים פון אַנדערע געפענגניסען; אין זיי דערגעהט דאָס אויסערליכע לעבען און דאָס לעבען פון דער געפענגנים גופא צום אויער פון אַרעס־טאַנט דורך די טויזענטער פאַרשידענסטע קלאַנגען, אָפּגעריסענע פראַזען און ווערטער, וואָס דערפליהען צו איהם צופעליג; דאָך פיהלט ער זיך דאָרטען ווי אַ טיילכעל פון עפּעס וואָס לעבט. די פעסטונג אָבער איז אַן אמת'ער קבר. צו אייך קומט ניט צו קיין איינציגער קלאַנג, אויסער די טריט פון דעם סאָלדאַט אויפ'ן וואַך, וואס גנב'עט זיך, ווי אַ יעגער, פון איין טיר צו דער אַנדערער, כדי אַריינצוקוקען אין די טיר־פענסטערלעך, וואָס מיר האָבען אָנ־גערופען „יודא'ס". אייגענטליך זייט איהר קיינמאָל ניט אַליין, שטענדיג פיהלענדיג אַ באַאָבאַכטענדיג אויג, און אין דערזעלביגער צייט זייט איהר דאָך פולשטענדיג איינזאַם. ווענט איהר פּרואווען אַנהויבען רעדען מיט דעם וועכטער, וואָס ברענגט אייך קליידער פאַר'ן שפּאַציר אויפ'ן געפענגנים הויף, וועט איהר איהם פרעגען אפילו וועגען וועטער, וועט איהר קיין ענטפער ניט באַקומען. דער איינציגער מענש, מיט וועלכען איך פלעג יעדען אינדערפריה רע־דען אַ פּאָר ווערטער, איז געווען דער פּאָלקאָווניק, וואָס פלעגט קומען פאַרשרייבען די איינפּאַכע איינקויפונגען, וואס מען האָט געדאַרפט מאַכען, ווי, צום ביישפּיל, טאַבאַק, פּאַפּיר א. אז. וו. אָבער ער האָט קיינמאָל ניט געוואַגט אַנצוהויבען מיט מיר אַ שמועס, וויסענדיג, אַז אויף איהם גופא גיט אַכטונג דער וועכטער. די אַבסאָלוטע שטילקייט ווערט געשטערט נאָר דורכ'ן קלינגען

פון דעם פעסטונג זייגער, וואָס קלינגט אויס אַלע פערטעל שעה „האָספּאָדי פּאָמילוי”, אַלע שעה — „קאָל סלאַווען נאַש האָספּאָד וו סיאָנע”, און צו דערצו נאָך אַלע צוועלף שעה — „באָזשע צאַריאַ כראַני”. די קאַקאָפאָניע, וואָס די גלאָקען מאַכען אָן, בייטענדיג שטענדיג דעם טאָן ביי די שאַרפע ענדערונגען פון דער טעמפּעראַטור, איז באמת שרעקליך, און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס נערוועזע מענשען האַלטען אָט דאָס קלינגען פאַר איינע פון די פיינליכסטע זייטען פון דער פאַרהאַפטונג אין פעסטונג.

די קאַמערן ווערן באַהייצט פון קאָרידאָר מיט דער הילף פון גרויסע אויוועגס, און די טעמפּעראַטור איז אַלעמאָל זעהר הויך; דער צוועק איז, ווייזט אויס, צו פאַרהינדערן פייכטקייט אויף די ווענט. כדי אויפצוהאַלטען אַזאַ טעמפּעראַטור, ווערן די אויוועגס פאַרמאַכט צו־פריה, ווען די קוילען האָבען נאָך ניט באַוויזען גוט דורכצוברענען, און צוליב דעם ליידען די געפאַנגענע אָפטמאָל פון שרעקליכען טשאַד. ווי די מעהרסטע רוסלענדער איינוואוינער, בין איך געוואוינט צו א גאַנץ הויכער צימער־טעמפּעראַטור, אבער איך האָב אויך ניט געקאָנט שלום מאַכען מיט אַזאַ היץ, און נאָך וועניגער — מיט׳ן שטאַד, און ערשט נאָך א לאַנגען קאַמף האָב איך אויסגעפיהרט, אז מען זאָל מיין אויוועגס פאַרמאַכען שפּעטער. מען האָט מיך געוואָרענט, אז אין אַזאַ פאַל וועלען מיינע ווענט פייכט ווערן, און, ווירקליך, אינגיכען האָבען זיך די ווינקלען פון געוועלב באַדעקט מיט פייכטקייט און דער פאַפּיר אויף דער אויסערליכער וואַנט איז נאַס געוואָרן, ווי מען וואָלט איהם שטענדיג באַגאָסען מיט וואַסער. אָבער אַזוי ווי איך האָב געמוזט אויסקלייבען צווישען פייכטע ווענט און א טעמפּעראַטור פון א באָד, האָב איך פאַרגעצויגען דאָס ערשטע, כאָטש איך האָב פאַר דעם געמוזט באַצאָהלען מיט א לונגען־קראַנקהייט און רעמאַטעס. שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אז אייניגע פון מיינע פריינד, וואָס זיינען געזעסען אין דעמזעלביגען באַסטיאָן, זיינען געווען טיף איבערצייגט, אז מען האָט זייערע קאַמערן אויף עפּעס אַן אומבאַקאַנטע אופן אָנגעפילט מיט שטיקענדיגע, גיפטיגע גאַזען. אָט דער קלאַנג איז געווען ברייט פאַרשפּרייט און איז אפילו דערגאַנגען צו אויסלענדער, וואָס האָבען געוואוינט אין פעטערבורג; דער קלאַנג איז נאָך מערקווירדיגער

מיט דעם, וואָס מען האָט זיך ניט באַקלאָגט, אַז מען האָט זיי גע־פּרואווט פּאַר׳סמ׳ען אויף אַ וועלכען עס איז אנדערען אופן, צום ביישפּיעל, דורך שפּייז. מיר דוכט, אַז דאָס, וואָס איך האָב אויבען געזאגט, ערקלערט די אפּשטאמונג פון דעם קלאַנג: כדי אנ־צוהאלטען די אויוועגס אין אַן אנגעברענטען צושטאנד אין פּאַר־לויף פון אַ מעת־לעת, האָט מען זיי פּאַרמאַכט זעהר פריה, און די אַרעסטאַנטען האָבען געמוזט יעדען טאָג דערשטיקט ווערן פון טשאַד. נאָר מיט דעם קאָן איך ערקלערן די שטיקעניש אין האלז, פון וועלכער איך פלעג מוזען ליידען כמעט יעדען טאָג, און נאָך וועלכער עס פלעגט געוועהנליך קומען אַ פולשטענדיגע מאַטקייט און אלגעמיינע שוואכקייט. איך האָב זיך באַפרייט פון אָט די אָנפאַלען, ווען איך האָב זיך דערשלאָגען, אַז מען זאָל ביי מיר איינגאַנצען ניט עפענען דעם לופטציהער.

ווען גענעראל קאָרסאַקאָוו איז געווען קאָמענדאַנט פון דער פעסטונג, איז די שפּייז אין אלגעמיין געווען גוט; כאָטש זי איז ניט געווען באַזונדערס נאַרהאַפטיג, האָט מען זי אָבער גוט געמאַכט. שפּעטער אָבער האָט זי זיך שטאַרק פאַרערגערט. קיין פּראָוויזיע פון דרויסען האָט מען ניט אַריינגעלאָזען, מען האָט ניט געטאָרט אַריינברייגנען אפילו קיין פרוכט; אַן אויסנאַם איז גע־מאכט געוואָרן נאָר פאַר די „קאַלאַטשי", וואָס גוטהערציגע סוחרים גיבען די אַרעסטאַנטען אויף ווייהנאַכטען און פסח, נאָך אַן אלטען רוסישען מנהג, וואָס איז נאָך ביז איצט פאַרבליבען. אונזערע קרובים האָבען אונז געקאָנט ברענגען נאָר ביכער. די פון די פאַרשפּאַרטע, וואָס האָבען קיין קרובים ניט געהאַט, האָבען זיך געמוזט צופרידענשטעלען מיט איבערלייענען פיעל מאָל דיזעלביגע ביכער פון דער פעסטונג ביבליאָטעק, אין וועלכע עס האָבען זיך געפונען צופעליגע ביכער, וואָס זיינען אונז איבער־געלאָזען געוואָרען בירושה פון עטליכע דורות אַרעסטירטע, אנ־הויבענדיג פון 1826. דאָס געבען פרישע לופט האָט מען דער־פיהרט ביז צו אַ מעגליכען מינימום. אין פאַרלויף פון די ערשטע זעקס מאָנאַטען פון מיין פאַרהאַפטונג האָב איך געהאַט 30—40 מינוט שפּאַציר אין טאָג; אָבער שפּעטער, ווען די צאָהל פאַר־שפּאַרטע אין אונזער באַסטיאָן האָט דערגרייכט כמעט ביז 60 מענשען, און אַזוי ווי אויף שפּאַציר איז געווען נאָר איין געפענג־

ניס הויף, און אונטער 60° געאָגראַפישער ברייט ווערט טונקעל שוין ארום 4 אזייגער אין אָוועגט, האָט מען אונז געגעבען נאָר 20 מינוט אויף שפּאַציר יעדען אנדערען טאָג זומער און צוויי מאָל א וואך ווינטער. מען דארף נאָך צוגעבען, אז א דאנק די שווערע אויסדאמפּונגען פון אמאָניאַק, וואָס זיינען ארויסגעקו־מען פון קוימען פון דעם מינץ־הויף, — א קוימען, וואָס האָט זיך דערהויבען איבער אונזער הויף, און דערפאר פלעגען די אויס־דאמפּונגען ארייגפאלען אין הויף, ווען עס פלעגט בלאָזען א ווינט פון מזרח, — איז דאָ די לופט אמאָל געווען איגגאנצען פאר׳סם׳ט. איך האָב דעמאָלט ניט געקאָנט אריבערטראָגען דאָס שטענדיגע הוסטען פון די סאָלדאטען, וואָס האָבען א גאנצען טאָג געמוזט ארייגאָטעמען דעם גיפטיגען רויך, און האָב געוועהנליך געבעטען, מען זאָל מיך אוועקפיהרען צוריק אין מיין קאמער.

אָבער אָט די אלע אומבאקוועמליכקייטען זיינען געווען קליי־ניגקייטען אין אונזערע אויגען, און קיינער פון אונז האָט זיי ניט געהאלטען פאר באזונדערס וויכטיג. מיר האָבען אלע זעהר גוט געוואוסט, אז פון דער געפענגניס קאָן מען קיין סך ניט ערווארטען, און אז די רוסישע רעגירונג האָט קיינמאָל ניט ארויסגעוויזען קיין צערטליכקייט צו די, וואָס האָבען געפּרואווט אראָפּווארפען איהר אייזערנעם יאָך. נאָך מעהר, מיר האָבען געוואוסט, אז דער טרו־בעצקאָי באסטיאָן איז א פּאלאַץ, אין פארגלייך מיט יענע געפענג־ניסען, אין וועלכע עס מאטערן זיך יעהרליך הונדערטער טויזענ־טער פון אונזערע לאנדסלייט, ווערענדיג אונטערוואָרפען צו די אלע שרעקען, וואָס איך האָב אויבען באשריבען.

קורץ, די מאטעריעלע באדינגונגען פון זיין פארשפּארט אין טרובעצקאָי באסטיאָן זיינען ניט געווען באזונדערס שלעכט, כאָטש אין אלגעמיין זיינען זיי, נאַטירליך, געווען גענוג שטרענג. מען דארף ניט פארגעסען, אז ווענעגסטענס א העלפט פון די, וואָס זיינען געזעסען אין פעסטונג, זיינען אהין אריינגעפאלען איינפאך צוליעב א מסירה פון עפּעס א שפּיאָן, אָדער פאר זיין באקאנט מיט רעוואָלוציאָנערען; מען דארף אויך ניט פארגעסען דעם אומ־שטאנד, אז א באדייטענדער טייל פון זיי זיינען, נאָך א פארהאפ־טונג פון 2—3 יאָהר דאָ, גאָר ניט געשטעלט געוואָרן צום פּראָצעס, און אויב זיי פלעגען אפילו געבראַכט ווערן אין געריכט, פלעגט

מען זיי דאָרטען פריישפּרעכען (ווי, צום ביישפּיעל, אין דעם פּראָצעס פון 193) און דערנאָך אַרויסשיקען „אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן" אין סיביר אָדער ערגעץ וואו אין א דערפעל אויפ'ן ברעג פון אייז־מער. די אויספאָרשונג ווערט געפיהרט געהיים און קיינעם איז ניט באַקאַנט, ווי לאַנג זי וועט דויערן; מען ווייס ניט, וועלכע געזעצען וועלען אַנגעווענדעט ווערן: אַלגעמיין ציווילע אָדער געזעצען פון קריגס־צייט, און וואָס ערוואַרט דעם אַרעסטירטען, — מען קאָן איהם פריישפּרעכען, מען קאָן איהם אבער אויך אויפהענגען. קיין אַדוואָקאַט ווערט ניט צוגעלאָזען בעת דער אויספאָרשונג; עס ווערט אפילו פאַרבאָטען זיך דורכצורעדען אָדער דורכצושרייבען מיט די קרובים וועגען די אומשטענדען, וואָס האָבען געפיהרט צום אַרעסט. אין פאַרלויף פון דער גאַנצער אומענדליך לאַנגער צייט פון דער אויספאָרשונג גיט מען די אַרעסטירטע ניט קיין אַרבייט. פעדערן, טינט, בלייפעדער זיינען שטרענג פאַרבאָטען אין די ווענט פון באַסטיאָן; פאַר שרייבען גיט מען נאָר אַ גריפעל־ברעט; און ווען דער ראַט פון דער געאָגראַפישער געזעלשאַפט האָט געזוכט צו קריגען פאַר מיר אַן ערלויבניש צו ענדיגען אַ וויסענשאַפטליכע אַרבייט, האָט ער דאָס געמוזט בעטען ביים אימפּעראַטאָר אַליין. באַזונדערס שווער רופט זיך אָפּ אָט די, אָפּטמאָל יאָהרענלאַנגע, געצוואונגענע אונטעטיגקייט אויף אַרבייטער און פּויערים, וואָס קאָנען ניט לייענען גאַנצע טעג; דעריבער באַמערקט מען דאָ אַ גרויסען פּראָצענט פון פּסיכישע קראַנקהייטען. אין די מערב־אייראָפּעאישע געפענגניסען האַלט מען אַ צוויי־דריי יאָהר איינצעל־פאַרהאַפטונג פאַר אַ געוויינליך שווערע שטראָף, וואָס זאָל קאָנען פיהרן צו משוגעת. אבער אין אייראָפּא איז דער אַרעסטאַנט אין זיין קאַמער פאַרנומען מיט אַ וועלכער עס איז האַנט־אַרבייט; מען ערלויבט איהם נאָר ניט צו לייענען און שרייבען, אָבער מען גיט איהם אַלע נויטיגע אינסטרומענטען אויף אויסצופיהרן אַ וועלכע עס איז אַרבייט. זיין לעבען איז ניט אויסשליסליך פאַרנומען מיט דער טעטיגקייט פון זיין פאָרשטעלונג אַליין; זיין קערפּער, זיינע מוסקולען זיינען אויך פאַרנומען. און דאָך זיינען קאָמפּעטענטע באָאָבאַכטער געצוואונגען, דורך ביטערער ערפאַהרונג, צו קומען צום שלוס, אַז צוויי־דריי יאָהר פון איינצעל־פאַרהאַפטונג זיינען צו געפעהר־

ליך. אין טרובעצקאָי באסטיאָן איז דאָס לייענען געווען די איינציגע באשעפטיגונג; אָבער די פארשפּארטע אין „אלעקסעיעוו־סקי ראוועלין" איז אפילו לייענען אויך ניט געווען ערלויבט.

אפילו די ווענינגע „מילדקייטען", וואס ווערן איצט צוגעלאָזען ביים זעהן זיך מיט קרובים, האָט מען אויך זיך דערשלאָגען ערשט נאָך א שווערן קאמף. אין אָנהויב איז דאָס זעהן זיך מיט קרובים באטראכט געוואָרן ניט ווי א רעכט פון דעם ארעסטאנט, נאָר ווי א חסד פון די באאמטע. מיט מיר האָט איינמאָל פּאסירט, נאָכ'ן ארעסט פון מיין ברודער, אז איך האָב קיינעם פון מיינע קרובים ניט געזעהן אין פארלויף פון דריי מאָנאטען. איך האָב געוואוסט, אז מיין ברודער, מיט וועלכען איך בין געווען פארבונ־דען מיט מעהר ווי א צובונד פון ברודערליכער ליעבע, איז ארעסטירט. דורך א בריעף פון עטליכע שורות האָט מען מיר גע־לאָזט וויסען, אז וועגען אלץ, וואָס האָט א שיכות צום ארויס־געבען מיין ארבייט, דארף איך מיך ווענדען צו אנאנדער פּערזאָן, און איך האָב גענומען פארשטעהן די אורזאך, דאָס הייסט, אז מיין ברודער איז ארעסטירט. אָבער אין פארלויף פון דריי מאָנא־טען האָב איך ניט געוואוסט, פארוואָס מען האָט איהם ארעס־טירט; איך האָב ניט געוואוסט, אין וואָס ער ווערט באשולדיגט; איך האָב ניט געוואוסט, וואָס פאר א שיקזאל עס ערווארט איהם. און עס פארשטעהט זיך, אז איך וויל קיינעם אויף דער וועלט ניט ווינשען צו פארברענגען אזעלכע דריי מאָנאטען, ווי איך האָב פארבראכט, ניט האָבענדיג קיין ידיעות וועגען דעם, וואָס עס קומט פאר אויסערהאלב די געפענגנים ווענט. ווען מען האָט מיר ענדליך ערלויבט צו זעהן זיך מיט מיין שוועסטער, האָט מען איהר שטרענג פארווערט צו זאָגען מיר עפּעס וועגען ברודער, אנ־דערש האָט מען איהר געדראָהט ניט צו לאָזען איהר מעהר זיך זעהן מיט מיר. וואָס אנבאטרעפט מיינע חברים, האָבען א סך פון זיי קיינעם ניט געזעהן אין פארלויף פון די גאנצע 2—3 יאָהר פון זייער פארהאפטונג. אייניגע פון זיי האָבען ניט געהאט קיין נאָהענטע קרובים אין פּעטערבורג, און זעהן זיך מיט פריינד איז ניט געווען ערלויבט; אנדערע האָבען יע געהאט קרובים, אבער אזעל־כע, וועמען מען האָט פארדעכטיגט אין ראקאנטשאפט מיט סאָ־ציאליסטען און ליבעראלען, און דעריבער האָט מען זיי גערעכענט

פאַר ניט ווערט אזא „חסד", ווי זעהן זיך מיט'ן ארעסטירטען ברודער אָדער שוועסטער. אין 1879 און 1880 האָט מען ערלויבט צו זעהן זיך מיט קרובים אַלע צוויי וואָכען. אָבער מען דאַרף געדענקען, ווי אזוי מען האָט זיך דערשלאָגען אזא אויסברייטונג פון רעכט. מען האָט עס באַקומען נאָך א שטאַרקען קאַמף, דורך דעם באַריהמטען הונגער־סטרייק, אין צייט פון וועלכען איינינגע פארשפאַרטע אין טרובעצקאָי באסטיאָן האָבען אין פארלויף פון 5—6 טעג זיך אָפּגעזאָגט צו נעמען וועלכע ניט איז שפּייז, און האָבען געענטפערט מיט א פיזישען ווידערשטאַנד אויף אַלע פּרואווען פון קינסטליכער נאַהרונג. שפּעטער, איבריגענס, האָט מען דאָס רעכט, וואָס איז אזוי שווער ערוואָרבען געוואָרן, צוריק אָפּגענומען. די צאָהל פון זעהונגען מיט קרובים האָט מען שטאַרק באַשרענקט, און אַן אייזערנע דיסציפּלין איז ווידער איינגעפיהרט געוואָרן.

באַזונדערס עמפּערענד זיינען די מעטאָדען, וואָס ווערן אַנגעווענדעט ביים פיהרן די געהיימע אויספאָרשונגען: די אויספאָרשער באַנוצען זיך מיט די שענדליכסטע מיטלען, כדי ארויסצורייסען ביים ארעסטירטען אַן אומפאָרזיכטיגע קאָנפעסיע, באַזונדערס, ווען ער באַהערשט ניט אינגאַנצען זיינע נערווען. מיין פריינד סטעפּניאַק האָט אין זיין ארבייט געגעבען עטליכע מוסטערן פון אזא באַהאַנדלען די ארעסטירטע; א מאַסע ביישפּילען קאָן מען געפינען אין פאַרשידענע נומערן פון „נאַראָדנאַיא וואָליא". די אויספאָרשער שוינען אפילו ניט די הייליגע מוטערליכע געפיהלען. אויב די ארעסטירטע האָט געבאָרן א קינד. — אַן עופה'לע, וואָס האָט אין קאַזעמאַט צום ערשטען מאָל דערזעהן דאָס ליכט, — פלעגט מען ביי דער מוטער אפּנעמען דאָס קינד און דראָהען ניט אוועקצוגעבען עס, ביז די מוטער „וועט ניט וועלען זיין אויפריכטיגער", דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, ארויסגעבען איהרע חברים. זי האָט געמוזט עטליכע טעג זיך אָפּזאָגען פון שפּייז אָדער מאַכען א פארזוך אויף זעלבסטמאָרד, אז מען זאָל איהר אָפּגעבען דאָס קינד... אויב עס ווערט דערלאָזען אזא שרעקליכער חוזק מאַכען פון די בעסטע מענשליכע געפיהלען, לוינט דען צו רעדען וועגען די פאַרשידענע עהנליכע קליינע אָפּקומעגישען? און דאָך פאַלט דאָס ערגסטע אוים ניט אויפ'ן גורל פון

די אַרעסטירטע, נאָר פון די, וואָס געפינען זיך אויסערהאַלב די ווענט פון געפענגנים; אויף די, וועמעס גאַנצע שולד באַשטעהט אין דעם, וואָס זיי ליבען היים זייערע אַרעסטירטע טעכטער, ברידער און שוועסטער! די שוידערליכסטע מעטאָדען פון איינשרעקען, — העכסט גרויזאַמע און אין דערזעלביגער צייט אַזוינע ראַפּי־נירטע, — ווערן פּראַקטיצירט פון די געדונגענע קנעכט פון דער זעלבסטהערשאַפט אויף די קרובים פון די אַרעסטירטע; און איך מוז זאָגען, אז די געבילדעטע פּראָקוראָרען, וואס זיינען אין דינסט פון דער מלוכה־פּאָליציי, זיינען נאָך אַמאָל ערגער פון די האַלב־אַנאַלפאַבעטישע זשאַנדאַרמען־אָפיצערען און באַ־אַמטע פון דער „דריטער אָפּטיילונג".

עס פארשטעהט זיך, אז שטענדיגע פּארזוכען אויף זעלבסט־מאָרד זיינען דער אומפארמיידליכער רעזולטאַט; אַמאָל ווערן אַזעלכע פּאַרזוכען געמאַכט מיט אַ שטיקעל גלאָז פון אַ צובראָ־כענער שויב, אָדער מיט קעפּלאַך פון שוועבעלעך, וואָס ווערן זאָרגפעלטיג צונויפגעקליבען און באַהאַלטען אין פארלויף פון עט־ליכע מאָנאַטען, אָדער דורך אויפהענגען זיך אויף אַ האַנטוך. פון די באַשולדיגטע אין דעם גרויסען פּראָצעס פון 193 זיינען 9 מענשען משוגע געוואָרן, און 11 האָבען געמאַכט פּארזוכען אויף זעלבסטמאָרד. איך האָב זיך באַגעגענט מיט איינעם פון זיי נאָך זיין באַפרייאונג. ער האָט געמאכט זעקס פּאַרזוכען אויף זעלבסט־מאָרד, און איצט האַלט ער ביים שטאַרבען אין אַ שפּיטאָל אין פראַנקרייך.

און דאָך, אויב מיר וועלען געדענקען די טרערן, וואָס ווערן פאַרגאָסען איבער גאַנץ רוסלאַנד, אין יעדען פּאַרוואַרפענעם דער־פעל, אין פאַרבינדונג מיט'ן שיקזאַל פון הונדערטער טויזענטער אַרעסטאַנטען, אויב מיר וועלען געדענקען די שרעקען פון אונזערע אָסטראָגען און צענטראַלע געפענגניסען, וועגען די זאַלץ־פאַבריקען אין אוסט־קוט, די גאָלד־מינען פון סיביר, וועט ביי אונז פאַר־שווינדען יעדער חשק צו רעדען וועגען די ליידען פון אַ קליינעם הייפעל רעוואָלוציאָנערען. איך וואָלט גאָר וועגען זיי ניט גערעדט, ווען די פאַרטיידיגער פון דער רוסישער רעגירונג וואָלטען זיך ניט גענומען פאַרדרעהען די פאַקטען.

די רוסישע רעגירונג האָט עפּעס נאָך ערגערס פאַר די פּאָ־

ליטישע ארעסטירטע, ווי זייער פארשפארונג אין טרובעצקאָי באס־טיאָן. נאָכ'ן פּראָצעס פון 16 (אין נאָוועמבער 1880), האָט מען זיך אין איילאפא מיט פארגעניגען דערוואוסט, אז פון די פינף פאראורטיילטע צום טויט זיינען דריי באגנאדיגט געווארן פון צאר. איצט ווייסען מיר די אמת'ע באדייטונג פון דער באגנא־דיגונג. אָנשטאָט ווערן ארויסגעשיקט, לויט'ן געזעץ, אין סיביר אָדער אין א צענטראַלע געפענגנים, האָט מען זיי אוועקגעזעצט אין טרובעצקאָי ראוועלין*) (אין מערב'דיגען טייל פון פעטרא־פּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט). די קאזעמאטען זיינען געווען אזוי פינסטער, אז נאָר אין פארלויף פון צוויי שעה אין מעת לעת האָט מען זיך אין זיי געקאָנט באגעהן אָהן ליכט; פון די ווענט האָט אזוי שטארק גערונען, אז „אויפ'ן דיל זיינען געוואָרן לוזשעס". „ניט נאָר האָט מען קיין ביכער ניט געגעבען, נאָר מען האָט פאר־באָטען אלץ, וואָס וואָלט אויף א וועלכען עס איז אופן געקאָנט ווערן א צייט־פארטרייב". כדי צו מאכען די פארשפארונג נאָך אונערטרעגליכער, פלעגט מען אין קאַמער ארייַנשטעלען א זשאנ־דארם אָדער א סאָלדאט. דער זשאַנדארם האָט ניט אראפּגעלאָזט די אויגען פון ארעסטירטען; דער לעצטער האָט נאָר געדארפט אויף עפּעס א קוק טאָן, ווי דער זשאַנדארם האָט זיך באלד געוואר־פען אויספאָרשען דעם געגענשטאַנד פון זיין אויפמערקזאמקייט. אויף אזא אופן זיינען די שרעקען פון איינצעל־פארהאפטונג פאר־צעהנפאכט געוואָרן. דער רוהיגסטער מענש האָט גענומען האַ־סען דעם שפּיאָן, וואָס האָט נאָכגעקוקט זיין יעדע באוועגונג, יעדען בליק, און איז דערגאַנגען ביז וואנזיניגען צאָרן. די קלענסטע אונ־געהאָרכזאמקייט איז באשטראפט געוואָרן מיט קלעפּ און פינס־טערן קארצער. אלע אונטערגוואָרפענע אונטער אזא רעזשים זיי־נען איינגיכען קראנק געוואָרן. שיריאַיעוו איז נאָך א יאָהר פאר־האפטונג געווארען שווינדזיכטיג. אָקלאדסקי, א שטאַרקער, גע־זונטער ארבייטער, וועמעס מערקווירדיגע רעדע אויפ'ן פּראָצעס איז געווען אפּגעדרוקט אין די לאָנדאָנער צייטונגען, איז משוגע געוואָרן. טיכאָנאָוו, אויך א שטארקער מענש, איז קראנק געווארן

*) אַן ערצעהלונג וועגען דעם איז געווען פארעפענטליכט אין „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" און איז שפּעטער איבערגעדרוקט געוואָרן אין זאַמעלבוך „נאַ ראָדינע".

אויף סקאָרבוט און האָט אפילו ניט געקאָנט זיך אויפהויבען פון בעט. אויף אזא אופן זיינען אלע דריי, ניט קוקענדיג אויף די „באגנאַדיגונג", אין פארלויף פון נאָר איין יאָהר שוין געווען מיט איין פוס אין קבר. פון די איבעריגע פינף, וואס זיינען געווען פאראורטיילט אויף קאַטאָרזשנע ארבייט, זיינען צוויי, מארטי־נאָווסקי און צוקערמאן, — אראפּ פון זינען, און אין אזא צושטאנד האָט מען זיי שטענדיג געזעצט אין קארצער, אזוי, אז ענדליך האָט מארטינאָווסקי געמאכט א פארזוך אויף זעלבסטמאָרד.

אין דעמזעלביגען ראוועלין האָט מען אריינגעזעצט נאָך עטליכע אנדערע, און די רעזולטאטען זיינען אלעמאָל געווען די־זעלביגע: מען האָט זיי שנעל דערפיהרט צום קבר. אין זומער 1883 האָט די רעגירונג באשלאָסען מילדער צו מאכען דאָס שיק־זאל פון אייניגע, אוועקשיקענדיג זיי אויף קאטאָרגא אין סיביר. דעם 27טען יולי, 1883, האָט מען זיי אין געפענגנים וואגאָנען געבראכט אין מאָסקווע; און צוויי צופעליגע עדות, וועמען עס איז געלונגען זיי צו זעהן, האָבען געגעבען א בלוט־פארגליווערענ־דיגע באשרייבונג פון דעם צושטאנד, אין וועלכען עס האָבען זיך געפונען די געוועזענע ארעסטאנטען פון פעטראפּאַוולאָווסקאיא קרעפּאָסט. וואָלאָשענקאָ, איינגאנצען באדעקט מיט סקאָרבוט־וואונדען, האָט זיך ניט געקאָנט באוועגען. מען האָט איהם ארויס־געטראָגען פון וואגאָן אויף א טראג־בעטעל. פּריבילעוו און פאָמין זיינען געפאלען אין חלשות, ווען מען האָט זיי ארויסגעטראגען אויף דער פרישער לופט. פּאוועל אָרלאָוו, וואָס האָט אויך געלי־טען פון סקאָרבוט, האָט קוים געקאנט געהן. „ער איז איינגאנצען אויסגעבויגען ווי א דוהע, און איין פוס ביי איהם איז איינגאנצען איינגעדרעהט", — דערצעהלט אן עדות. טאטיאנא לעבעדעוו איז נע'משפט געוואָרן, און מען האָט זי פאראורטיילט צום טויט, אָבער דערנאָך האָט מען זי באגנאדיגט און פארשיקט אויף אייביגע קאַ־טאָרגע. איהר איז איבריגענס געוועזן אלץ איינס, אויף וויפיעל יאָהר מען האָט זי פאראורטיילט, ווייל לאנג וועט זי שוין אזוי אויך ניט לעבען. דער סקאָרבוט האָט זיך ביי איהר שרעקליך אנטוויקעלט: קיין יאסלעס זיינען איינגאנצען ניטאָ, און די ציין זיינען אפּגעדעקט. דערצו איז זי נאָך אין די לעצטע גראדען פון שווינדזוכט... נאָך לעבעדעוו'ן האָט זיך באוויזען יאקימאָווא

(קאָבאָזעווא) מיט א האלב־יאָהריגען קינד אויף די הענט. אויף דאָס קינד קאָן מען ניט קוקען אָהן רחמנות: ער שטאַרבט, דוכט זיך, אָפּ יעדע מינוט. וואָס אנבאטרעפט יאקימאָווא׳ן אליין, האָט זי ניט געליטען באזונדערס ניט פיזיש, ניט מאָראליש, און ניט קוקענדיג אויף די אייביגע קאטאָרגא, וואָס האָט זי ערוואַרט, איז זי אלעמאָל רוהיג. די איבעריגע פעטערבורגער האָבען זיך גע־פיהלט אויף אַזוי פיעל בעסער, אַז זיי האָבען אליין געקאָנט ארוי־בערגעהן פון איין וואגאָן אין צווייטען... וואָס אנבאטרעפט מיר־סקי׳ן, האָט מען אויף איהם אינגאנצען ניט אָנגעזעהן קיין שום שפּורען פון א פיער־יאָהריגער פאַרהאַפטונג אין פּעטראָפּאַוולאָוו־סקאיא קרעפּאָסט. ער איז נאָך געוואָרען א סך מענליכער*). מיר־סקי איז, איבעריגענס, אין יענער צייט אלט געווען אינגאנצען 23 יאָהר.

אָבער אפילו צווישען אָט די האלבע בר־מינן׳ס וויפיעל האָבען געפעהלט פון די חברים, וואָס זיינען גע׳משפט געוואָרען צוזאמען מיט זיי! וויפיעל פון זיי זיינען געבליבען באגראָבען אין טרו־בעצקאָי ראַוועלין! פון זינט עס אַז איבערגעריסען געוואָרען יעדער דירעקטער פאַרקעהר מיט דער פעסטונג, איז גאָר ניט באַקאַנט וועגען דעם, וואָס קומט פאָר אין ראַוועלין; עס זיינען נאָר איבער פּעטערבורג ארומגעגאַנגען שרעקליכע קלאַנגען וועגען א שענד־ליכער גוואַלדטאַט, און מען האָט דערביי אויף אָט די גוואַלטאַט אָנ־געוויזען, ווי אויף די אורזאַך פון לודמילא טערענטיעווא׳ס טויט.

מיר האָבען ניט אויסגעשעפּט אלע שרעקען... עס בלייבט נאָך איבער צו דערצעהלען וועגען די „גריבער" פון אלעקסעיעווער ראַוועלין. מיט פיער יאָהר צוריק האָט מען א געוויסען מר. לענסדעל ערלויבט ארייַנצוקוקען אין צוויי קאַזעמאַטען פון טרו־בעצקאָי באַסטיאָן, און ער האָט נאָכדעם פייערליך אָפּגעלייקענט אין דער ענגלישער פּרעס די עקזיסטענץ פון די האלב־אונטערער־דישע קאַזעמאַטען אין טרובעצקאָי ראַוועלין, וואָס זיינען באַשרי־בען געוואָרען אין „טיימס"... מר. לענסדעל האָט געפרעגט: „וואו זיינען אהינגעקומען אָט די אלע „באַהעלטעניש׳ען", „גריבער"

---

*) „וועסטניק נאַראָדנאָי וואָלי", נומער 3, 1883, זייט 180; סטעפּניאַק, „ראָסיע אָנדער דהי צאַרס", קאַפּיטעל 19.

און פינסטערע קאַזעמאַטען פון פעטראָפּאַװלאָװסקאַיאַ קרעפּאָסט, װעגען װעלכע מען האָט אונז אַזױפיל דערצעהלט?" אויף אָט דער אַרױספאָדערונג האָב איך דעמאָלט געענטפערט אַזױ:

„איך װעל ניט אָפּלײקענען די עקזיסטענץ פון די „גריבער" אין פעסטונג, שױן צוליב דעם אַלײן, װאָס אין רוסלאַנד װערן נאָך איצט אַפילו פאַרשװאונדען מענשען אַזױ שפּורלאָז, אַז קײנער קאָן ניט אױסגעפינען, װאו זײ געפינען זיך. פאַר אַ בײשפּיעל װעל איך אָנװײזען אויף ניעטשאַיעװ'ען. ער האָט אין מאָסקװע געטױט אַ שפּיאָן, איז אַנטלאָפען אין שװײץ און איז פון פעדע־ראַלען ראַט אַרױסגעגעבען געװאָרן מיט'ן באַדינג, אַז די רוסישע רעגירונג זאָל באַהאַנדלען ניעטשאַיעװ'ען, װי אַ געװעהנליכען קרי־מינעלען פאַרברעכער, ניט װי איהר פּאָליטישען שונא. אַ געריכט פון געשװאָרענע האָט איהם אין מאָסקװאַ פאַראורטײלט אויף קאַ־טאָרזשנע אַרבײט, און נאָך אַלערלײ מאַטערנישען, — װעגען װעל־כע איך רעד אויף אַנאַנדער אָרט, — איז ער פ א ר ש װ א ו נ ־ ד ע ן. לױט'ן געזעץ האָט ער איצט געזאָלט זײן אויף קאַראַ, אויף סאַכאַלין, אָדער אין אײנער פון די קאַטאָרזשנע קאָלאָניעס אין סיביר. אָבער מיר װײסען, אַז אין 1881 איז ער ניט געװען אין קײן אײנעם ניט פון די אַלע ערטער. װאו זשע איז ער? פאַר־אַ־יאָהרען איז אַרומגעגאַנגען אַ קלאַנג, אַז איהם איז גע־לונגען צו אַנטלױפען פון פעסטונג, אָבער דער קלאַנג איז ניט באַ־שטעטיגט געװאָרן; און איך האָב אײניגע אורזאַכען צו מײנען, אַז מיט צװײ יאָהר צוריק איז ער געװען — און אפשר געפינט ער זיך איצט אויך דאָרטען, — אין אײנעם פון די פעסטונג קאַזע־מאַטען. איך באַהױפּט ניט, אַז מען באַהאַנדעלט איהם דאָרטען שלעכט; פאַרקערט, איך מײן, אַז ער, פּונקט װי אַלע אַנדערע פּאָליטישע אַרעסטירטע, האָט באַװיזען צו געװינען די סימפּאַטיע פון זײנע װעכטער, און איך האָף, אַז מען האָט איהם אַרײנגעזעצט אין אַ באַװאױנבאַרן קאַמער. ער האָט דאָך אָבער אַ רעכט צו זײן איצט אין סיביר און האָבען די פאַרהעלטניסמעסיגע פרײהײט אין דער קאַראַ'ער פרײער קאָמאַנדע, לעבען די מינען. ער האָט קרובים און פרײנד, װאָס װאָלטען ענדליך געװאָלט אױסגעפינען: צי לעבט ער נאָך? און אױב ער לעבט, װאו געפינט ער זיך? און איך פרעג מר. לענסדעל'ן: איז ער פּולקאָם זיכער אין דער

ריכטיגקייט פון דעם, וואָס עס האָבען איהם וועגען דער פעסטונג געזאָגט די מענשען, וועלכע האָבען איהם ערלויבט זי צו באטראַכ־טען, און צי באפולמאכטיגט ער אָנצושרייבען ניעטשאיעוו׳ס פריינד, אז אין דער פעסטונג זיינען ניטאָ קיין „גריבער״, און אז זיי דאַר־פען איהם זוכען ערגעץ אנדערשוואו?״*).

עס פארשטעהט זיך, אז מיין פראגע איז, ווי מען האָט דאָס געדארפט ערווארטען, געבליבען אָהן אן ענטפער; אָבער פון זינט דאַן האָט די רוסישע רעגירונג אליין מודה געווען, אז „גריבער״ זיינען פאראן אין פעסטונג, איבערלאָזענדיג פאר איהרע ענגלישע לויב־זינגער זיך ארויסצופלאָנטערן פון דעם ווידערשפרוך, ווי זיי וועלען אליין וועלען. די רעגירונג האָט איבערגעגעבען צום געריכט סאָלדאטען פאר צושטעלען בריף גראד אין אָט די „גרי־בער״ פון אלעקסעיעווער ראַוועלין!

אין 1882 זיינען אכצעהן סאָלדאטען, וואָס זיינען געשטאנען אויף קאראאול אין אלעקסעיעווער ראַוועלין, איבערגעגעבען געוואָרן צום קריגס־געריכט, אינאיינעם מיט דעם סטודענט־מעדיקער דוב־ראָוו׳ן **). מען האָט די סאָלדאטען באשולדיגט, אז זיי האָבען אין געהיים איבערגעגעבען בריף פון דריי ארעסטירטע אין ראַ־וועלין צום סטודענט דובראָוו׳ן, און פארקערט. דער באשולדי־גונגס־אקט, וואָס איז אונטערגעשריבען געוואָרן פון מיליטערישען פּראָקוראָר, פּאָלקאָווניק מאסלאָוו, איז אינגאנצען פארעפענטליכט געוואָרן ***); דער ווערדיקט פון געריכט איז אָפּגעדרוקט גע־וואָרן אין די פעטערבורגער צייטונגען. פון דעם באשולדיגונגס־אקט זעהט מען, אז אין 1881 זיינען אין ראַוועלין געווען פאר־שפּארט פיער מענשען. אין טעקסט פון דעם אקט זיינען זייערע נעמען ניט אנגעגעבען געווארען: דער פראָקוראָר רעדט וועגען זיי, ווי וועגען די ארעסטאנטען, וואָס פארנעמען די קאמערען נומער 1, נומער 5, נומער 6 און נומער 13. ביז נאָוועמבער 1879, — ווערט דערצעהלט אין אקט, — זיינען אין ראַוועלין געווען נאָר צוויי מלוכה פארברעכער: אין די קאמערען נומער 5 און נומער

*) „גיינטינכשה סענטשורי״, יוני, 1883.

**) זייערע נעמען ווערען דאָ געבראַכט אין דער ביילאַגע.

***) „וועסטניק נאַראָדנאַי וואָלי״, נומער 1, נאָוועמבער, 1883.

6. אין נאָװעמבער איז געבראַכט געװאָרן אַ דריטער אַרעסטאַנט, װעמען מען האָט אַרײַנגעזעצט אין קאַמער נומער 1, און אין אַ יאָהר אַרום (דעם 19טען נאָװעמבער 1880) איז געבראַכט געװאָרן דער פערטער, װאָס האָט פאַרנומען דעם קאַמער נומער 13. אָט דער לעצטער אַרעסטאַנט, — װי מען קאָן דאָס זעהן פון דעם אויבענדערמאָנטען אָפּיציעלען דאָקומענט, — איז געװען שיריאַיעװ. די סאָלדאַטען האָט מען, צװישען אַנדערעס, באַשולדיגט אין דעם, אַז זײ האָבען געפיהרט שמועסען „פון אַ פאַרברעכערישען אינהאַלט" מיט'ן אַרעסטאַנט נומער 5; אַז זײ האָבען איבערגעגעבען בריף פון די אַרעסטאַנטען נומערן 1, 5 און 13, פון איינעם צום אַנדערן, און אַז פון זינט דער לעצטער (נומער 13) איז אָנגעקומען, האָבען זײ אָנגעהויבען טראָגען בריף פון ראַװעלין צום סטודענט דובראָװו'ן און ברענגען אין ראַװעלין פּעריאָדישע אויסגאַבען, בריף און געלט, װאָס זײ האָבען איבערגעגעבען צו די דרײ אַרעסטירטע אין ראַװעלין.

די שמועסען, „פון אַ פאַרברעכערישען אינהאַלט", װאָס די סאָלדאַטען האָבען געפיהרט מיט'ן אַרעסטאַנט נומער 5, װערן געבראַכט אין באַשולדיגונגס אַקט, נאָך די אָנװײזונגען פון די סאָלדאַטען גופא אין דער צייט פון דער פּרעלימינערער אויספאָרשונג; און עס װײזט אויס, אַז אָט די שמועסען האָבען זיך טיף אײַנגעקריצט אין זכרון פון די סאָלדאַטען. „די סאָלדאַטען און מוזשיקעס, — האָט נומער 5 גערעדט, — װערן איצט באַלײדיגט, אָבער אײַניכען װעט אָנקומען אַ נײַע צייט"... א. אַז. וו.

נומער 5, — װי מיר װייסען דאָס איצט, — איז געװען ניט קײן אַנדערער, װי נעטשאַיעװ. דרוקענדיג דעם טיף אינטערעסאַנטען אָפּיציעלען דאָקומענט, פון װעלכע מיר האָבען אויבען געבראַכט אויסצוגען, ברענגט אויך דער „װעסטניק נאַראָדנאַי װאָלי" עטליכע בריף, װאָס דער אויספיר קאָמיטעט האָט באַקומען פון נעטשאַיעװ'ען. איצט, הייסט דאָס, קאָן מען מיט זיכערהייט זאָגען, אַז די רוסישע רעגירונג האָט באַװאוסטזיניג און מיט אַ כיון געזאָגט ליגען, װען זי האָט דער שװײצער רעפּובליק ביים אַרויסגעבען נעטשאַיעװ'ען פייערליך צוגעזאָגט, אַז דער לעצטער װעט באַטראַכט װערן נאָר װי אַ קרימינעלער פאַרברעכער. מען האָט ניעטשאַיעװ'ען קײנמאָל ניט באַהאַנדעלט, װי אַן אײַנפאַכען קרי-

מינעלען פארברעכער. פון מאָסקווער געריכט איז ער פאראור־טיילט געוואָרן צו קאטאָרזשנע ארבייט, ניט צו זיין פארשפארט אין פעסטונג. אָבער מען האָט איהם ניט געשיקט ניט אין סיביר, ניט אין איינע פון די קאטאָרזשנע געפענגניסען. באלד נאָכ׳ן אורטייל האָט מען איהם ווי פארמויערט אין אלעקסעיעווער ראַ־וועלין, און ער איז דאָרטען געבליבען פון 1874 אָן. דער אָפי־ציעלער דאָקומענט, — דער באשולדיגונגס אקט, — רופט איהם אָן אָפען „מלוכה פארברעכער״.

וואָס איז מיט נעטשאַיעוו׳ען געשעהן אין ראַוועלין? איצט ווייס מען, אז די רעגירונג האָט צוויי מאָל פאָרגעשלאָגען נע־טשאַיעוו׳ען, ער זאָל „געבען אויפריכטיגע אויסזאָגונגען״. דער ערשטער פאָרשלאָג איז געמאכט געוואָרן דורך גראף לעוואשאָוו, און דער צווייטער — דורך גענעראל פאָטאפאָוו. נעטשאַיעוו האָט מיט צאָרן זיך אָפּגעזאָגט. דער פאָרשלאַג, וואָס גענעראל פאָטא־פאָוו האָט געמאכט, האָט נעטשאַיעוו׳ען אזוי אויפגעבראכט מיט דער פאָרם און מיט׳ן אינהאַלט, אז נעטשאַיעוו האָט אויף איהם געענטפערט מיט א הילכיגען פאטש דעם מעכטיגען סאטראפּ פון אלעקסאנדער דעם צווייטען. מען האָט דערפאר נעטשאַיעוו׳ען שרעקליך צושלאָגען, אָנגעטאָן קייטען אויף די הענט און די פיס און מיט קייטען צוגעשמידט צו דער וואנט פון קאזעמאט. סוף 1881 האָט ער אָנגעשריבען, באנוצענדיג אנשטאָט א פעדער זיין נאָ־געל און אָנשטאָט טינט — זיין אייגען בלוט, א בריף צו אלעקסאנ־דער דעם דריטען, — מיר ווילען דאָ אגב באמערקען, אז דער בריף איז געווען זעהר באשיידען, — אין וועלכען ער האָט אָנגעוויזען אויף זיין אונגעזעצליכע פארהאפטונג אין פעסטונג... דעם בריף (א קאָפּיע פון וועלכען נעטשאַיעוו האָט איבערגעגעבען דעם אויס־פיר קאָמיטעט, און וואָס איז שפּעטער אָפּגעדרוקט געוואָרן אין „וועסטניק נאראָדנאָי וואָלי״) האָט נעטשאַיעוו איבערגעגעבען א פערזאָן, וואָס איז צופעליג פארבייגעגאנגען אונטער די פענסטער פון זיין קאזעמאט, אין דער צייט פון עפּעס א רעמאָנט אין ראַ־וועלין; דער קאָמענדאנט פון פעסטונג איז קיינמאָל ניט אריינ־געקומען צו נעטשאַיעוו׳ען אין קאמער, און דער אויפזעהער פון ראַוועלין וואָלט, נאטירליך, אזא בריף ניט איבערגעגעבען.

אָנהויבענדיג פון 1882 האָבען מיר ניט קיין דירעקטע ידיעות

פון נעטשאַיעוו׳ען אַליין. אין דעצעמבער 1882 זיינען אַרומגע־גאַנגען קלאַנגען, אַז, ניט קאָנענדיג מעהר אַריבערטראָגען די שטענ־דיגע צודרינגליכקייטען, האָט ער געמאַכט עפּעס אַ סצענע דעם אויפזעהער, און מען האָט איהם דערפאַר שרעקליך צושלאָגען און אפשר נאָך געשמיסען אויך; נאָך דיזעלביגע קלאַנגען זאָל ער האָ־בען באַגאַנגען זעלבסטמאָרד אין עטליכע טעג אַרום. די איינ־ציגע ריכטיגע ידיעה איז, אַז דעם 5טען אָדער 8טען דעצעמבער איז איינער פון די אַרעסטירטע אין ראַוועלין געשטאָרבען. דער אויספיר קאָמיטעט האָט פאַררעכענט נעטשאַיעוו׳ען פאַר געשטאָר־בען, און סוף 1883 האָט ער פאַרעפענטליכט אויסצוגען פון זיינע בריף. עס קאָן אָבער זיין, אַז ער לעבט נאָך ביז היינטיגען טאָג.

אַנאַנדער אַרעסטאַנט פון אַלעקסעיעווער ראַוועלין, שיריאַ־יעוו, איז געשטאָרבען דעם 16טען סעפּטעמבער 1881. ווען מען האָט אויפגעהערט אַרויסצולאָזען די אַרעסטאַנטען אויף שפּאַציר, און מען האָט פאַרקלאַפּט זייערע פענסטער (אַ רעזולטאַט פון נע־טשאַיעוו׳ס פאַרזוך איבערצוגעבען דעם בריף) און אפילו די לופט־ציהער, האָט ביי שיריאַיעוו׳ען שנעל זיך אַנטוויקעלט טובערקולאָ־זיס. נעטשאַיעוו האָט מיטגעטיילט, אַז שיריאַיעוו איז געשטאָר־בען אין אַ צושטאַנד פון אַן אונגעוועהנליכער אויפרעגונג און האָט געמיינט, אַז מען האָט איהם פאַר׳סמ׳ט מיט עפּעס אַן אויפרעגענ־דען מיטעל, וואָס מען האָט איהם איינגעגעבען, כדי אַרויסצוקריגען פון איהם וועלכע עס איז ידיעות. די השערה איז גאַנץ וואַרשיינ־ליך. האָט מען דאָך איינגעגעבען עפּעס אַזעלכע שלאָף־מיטלען סאַבוראָוו׳ען, מיט׳ן צוועק, ווי די אויסוואָרפען האָבען געזאָגט, צו „פאָטאָגראַפירן” איהם. קאָנען מיר דען זיין זיכער, און איז דען סאַבוראָוו אַליין זיכער אַז אין דער ראָל פון „פאַרשלעפערונגס מיטעל” האָט פיגורירט נאָר כלאָראָפאָרם אָדער אָפּיום? מענשען, וואָס באַהאַלטען זייערע שענדליכע מעשים אונטער׳ן צודעק פון נעהיימנים, וועלען זיך דאָך פאַר קיין זאַך ניט אָפּשטעלען.

ווער אָבער זיינען געווען די אַרעסטאַנטען נומער 1 און נו־מער 6? נומער 1 איז וואַרשיינליך געווען אַ טעראָריסט. וואָס אָנבאַטרעפט נומער 6, האָט ער ניט געשריבען קיין בריף צו די איב־ריגע דריי אַרעסטירטע, און מיר ווייסען וועגען איהם נאָר פון נעטשאַיעוו׳ס בריף. דאָס איז איינער אַ שעוויטש, אַן אָפיציר, אַן

אקאדעמיקער, וועמען די פעסטונג האָט דערפיהרט ביז צו משוגעת, וועמעס געשרייען עס האָבען געהערט אַלע דורכגעהער ביי די ווענט פון ראַוועלין. און וואָס איז באשטאנען זיין שולד? ער איז ניט געווען קיין פּאָליטישער פאַרברעכער; ער האָט ניט געהערט צו קיין רעוואָלוציאָנערער אָרגאַניזאַציע; אפילו זיין נאָמען איז די רעוואָלוציאָנערען אונבאַקאַנט. און וואָס זשע אָבער איז באשטאנען זיין שולד? — — — — — — — — — — — — —
מיר האָבען וועגען דעם ניט קיין ריכטיגע ידיעות. אָבער די גע־שיכטע מיט שעוויטש'ען דאַרף זיין באַקאַנט אין פּעטערבורג, און פריהער אָדער שפּעטער וועט דער אמת אַרויסקומען. מיר זיינען נאָר זיכער אין איין זאַך, נעמליך, אַז שעוויטש איז ניט געווען קיין פּאָליטישער פאַרברעכער און איז ניט געווען פאַרמישט אין קיין פּאָליטישען פּראָצעס, אָנהויבענדיג פון 1866. ער איז דערפיהרט געוואָרען ביז צו משוגעת אין אַלעקסעיעווער ראַוועלין, ווי אַ שטראָף פאַר עפּעס אַנאַנדער פאַרברעך.

זיינען די „גריבער" פון אַלעקסעיעווער ראַוועלין די איינציגע אין רוסלאַנד? — געווים ניט. ווער ווייס, וויפיעל אַזעלכע „גריי־בער" געפינען זיך אפשר אין אַנדערע פעסטונגען, אָבער אויף זיכער ווייסען מיר איצט וועגען די „גריבער" פון סאָלאָוועצקי מאָ־נאַסטיר, וואָס ליגט אויף איינעם פון די אינזלען אויפ'ן ווייסען ים.

אין 1882 האָבען מיר מיט אַ געפיהל פון גרויסער פרייד איי־בערגעלייענט אין די פּעטערבורגער צייטונגען, אַז איינער פון די אַרעסטאַנטען, וואָס איז אָפּגעזעסען אין סאָלאָוועצקער קאַזעמאַט פּ ו פ צ ע ה ן י אָ ה ר , איז ענדליך באַפרייט געוואָרן. איך רעד דאָ וועגען פּושקינ'ען. אין 1858 איז ער געקומען צום שלום, אַז די לעהרע פון דער פּראַוואָסלאַוונער קירך איז ניט אין איינ־קלאַנג מיט'ן אמת. ער האָט איבערגעגעבען זיינע אידעען אין דער פאָרם פון אַ בוך און סכעמאַטישע צייכנונגען; צוויי מאָל, אין 1861 און אין 1863, איז ער געפאָרן אין פּעטערבורג, וואו ער־האָט זיך געווענדט צו די קירכליכע אויטאָריטעטען מיט דער ביטע צו פאַרעפענטליכען זיין אַרבייט. — „די וועלט, — האָט פּושקין געזאָגט, — איז פאַרטרונקען אין זינד; קריסטוס האָט

ניט אינגאַנצען דורכגעפיהרט איהר אויסלעזונג, דעריבער מוז קאַ־
מען אַ נייער משיח". אַזעלכע געדאַנקען האָבען אין 1866 גע־
פיהרט צו זיין אַרעסט און אַרויסשיקונג, אין דער באַגלייטונג
פון צוויי זשאַנדאַרמען, אין סאָלאָוועצקער געפענגנים, נאַטירליך,
אָהן קיין שום אויספאָרשונג און פּראָצעס. דאָרטען האָט מען
איהם אַריינגעזעצט אין אַ פינסטערען און פייכטען קאַמער, אין
וועלכען מען האָט איהם אָפּגעהאַלטען פופצעהן יאָהר. ער האָט
געהאַט אַ פרוי, אָבער אין פאַרלויף פון 14 יאָהר, דאָס הייסט, ביז
1881, איז איהר ניט געוועזן ערלויבט צו זעהן זיך מיט איהר מאַן.
לאָריס־מעליקאָוו, וואָס איז געוואָרן דיקטאַטאָר נאָכ'ן אויפרייס אין
ווינטער פּאַלאַץ, האָט איהר ערלויבט צו זעהן זיך מיט'ן מאַן, ביז
דאַן אָבער האָט מען פּושקינ'ען געהאַלטען אין דער שטרענגסטער
געהיימקייט, ווי אַ מלוכה פאַרברעכער. די גאַנצע צייט איז קיי־
נעם ניט געוועזן ערלויבט אַריינצוקומען אין זיין קאַזעמאַט, אויסער
דעם אַרכימאַנדריט פון מאָנאַסטיר: נאָר ווי אַן אויסנאַם האָט מען
איינמאָל אין קאַזעמאַט אַריינגעלאָזען דעם באַוואוסטען טוריסט ג.
דיקסאָן. פּרוגאַווין, וואָס איז געוועזן אַ באַאַמטער ביים אַרכאַנ־
געלסקער גובערנאַטאָר, האָט באַזוכט פּושקינ'ען אין 1881. צו
דער צייט פון פּרוגאַווין'ס וויזיט איז ער שוין אַלט געוועזן 55
יאָהר, און ער האָט געזאָגט צו זיין באַזוכער: „איך ווייס ניט,
אין וואָס איך בין שולדיג, און ווייס ניט, ווי אַזוי זיך צו רעכטפאַר־
טיגען. מען זאָגט מיר: „שטעה צו צו דער קירך, זאָג זיך אָפּ פון
דיין אַפּיקורסות, און מען וועט דיך באַפרייען". אָבער ווי אַזוי
קאָן איך דאָס טאָן? איך האָב מקריב געוועזן אַלץ צוליעב מיינע
איבערצייגונגען: פאַרמעגען, פאַמיליען־גליק, מיין גאַנץ לעבען...
ווי אַזוי קאָן איך זיך אָפּזאָגען פון מיינע איבערצייגונגען? נאָר
די צייט וועט, ווי איך האָף, ווייזען, צי איך בין געוועזן גערעכט.
און אויב איך בין געוועזן אומגערעכט, אויב דאָס, אין וואָס איך האָב
נעגלויבט, האָט מיר נאָר אויסגעוויזען, ווי דער אמת, דאַן זאָל אָט
די געפענגנים זיין מיין קבר!" אין 1881, ווי מיר האָבען אויבען
געזאָגט, איז פּושקין'ס פרוי ערלויבט געוואָרן צו זעהן זיך מיט
איהם, און זי איז גלייך נאָכדעם אוועקגעפאָהרן אין פּעטערבורג בע־
טען, מען זאָל איהם באַפרייען. צו יענער צייט האָט שוין פּרו־
גאַווין באַוויזען צו דערצעהלען וועגען דער שרעקליכער געשיכטע

אין זיין זשורנאל און עטליכע צייטונגען. די פרעס האט גענומען רעדען וועגען „דערבארמונג“, און מען האט פושקינ׳ען באפרייט; אבער — מען האט איהם געהאלטען פופצעהן יאהר אין א „גרוב“.*)

איז פושקין געווען די איינציגע פערזאן, וואס מען האט גע־מאטערט אויף אזא אופן? איך גלויב נים. מיט ארום 15 יאהר צוריק האט איינער פון מיינע פריינד, דער דייטשער געאלאג הע־בעל, „אנטדעקט“ אויף סאלאווקי אן ארטילעריע אפיציר, וואס איז געווען אין פושקינ׳ס לאגע. מיר האבען געמאכט אלערליי פאר־זוכען אין פעטערבורג, האבען זיך געווענדט צו אלערליי איינפלוס־רייכע פערזאנען, כדי אויסצואווירקען, אז מען זאל איהם באפרייען. עס איז אפילו געלונגען צו פאראינטערעסירן אין זיין שיקזאל איי־נע פון די גרויספירשטינס. אבער אלע אונזערע אנשטרענגונגען און באמיהונגען האבען צו קיין זאך נים געפיהרט, און אפשר מאַ־טערט זיך דער אונגליקליכער נאך ביז היינטיגען טאג אין דער „געפעננגים“, אויב ער איז נאר נים געשטארבען.

מען דארף, איבריגענס, באמערקען, אז די לעצטע צייט האט די רוסישע רעגירונג נים קיין הצלחה מיט איהרע „גריבער“. פריהער, ווען עמיצער איז דורכגעגאנגען די זיילען ארקע פון דע־פעסטונג אין דער באגלייטונג פון צוויי זשאנדארמען, פלעגט ער געוועהנליך שפורלאז פארשווינדען. צעהן, צוואנציג יאהר האבען געקאנט פאריבערגעהן, און וועגען דעם פארשוואונדענעם זאל מען גארנישט נים הערן, אויסער די קלאנגען, וואס מען האט זעהר שטרענג־געהיים איבערגעגעבען אין דעם פאמיליען קרייז. וואס אנבאטרעפט די, וואס האבען געהאט דאס אונגליק אריינצופאַ־לען אין אלעקסעיעווער ראוועלין, זיינען די רוסישע זעלבסטהער־שער געווען פולשטענדיג זיכער, אז קיין קלאנג וועגען זייער מזל וועט נים ארויסקומען דורך די שטיינערנע ווענט פון דער פעסטונג. אבער די לעצטע האט זיך פון זינט דאן שטארק געענדערט, און

*) די, וואס צווייפלען אין דער ריכטיגקייט פון דעם אויבענגע־בראכטען, קאנען געפינען א באריכט פון דעם שענדליכען פאל, געשריבען פון ה׳ פרוגאווין אין „רוסקאיא מיסל“ (1881); זיינע ארטיקלען וועגען דעם זיינען אויך געווען געדרוקט אין „גאלאס“ און אין „מאסקאווסקי טעלעגראף“ (דעם 15טען נאוועמבער 1881).

אפשר ווייזט אָט די ענדערונג בעסער פון אַלץ, אויף וויפיעל דער פרעסטיזש פון זעלבסטהערשאַפט איז געפאַלען. וואָס מעהר עס איז געוואַקסען די צאָהל שונאים פון דעם עקזיסטירענדיגען רע־זשים, אַלץ מעהר איז געוואַקסען די צאָהל פאַרשפּאַרטע אין פעס־טונג, ביז זי האָט דערגרייכט אַזאַ גרויס, אַז עס איז געוואָרן אונ־מעגליך צו באַגראָבען די אַרעסטירטע לעבעדיגערהייד, ווי מען האָט דאָס געטאָן מיט זייערע פאָרגעננער. די זעלבסטהערשאַפט האָט געמוזט איינגעהן אויף הנחות צו דער געזעלשאַפטליכער מיינונג; די רעגירונג האָט געפונען פאַר אונמעגליך צו פאַראורטיילען צום טויט אָדער אויף לעבענסלענגליכע פאַרשיקונג אין סיביר אַלעמען, ווער עס איז נאָר געווען איינגעשפּאַרט אין פעסטונג. איינינע פון זיי האָט מען סוף כל סוף אַרויסגעשיקט אין די „ווענינער דערוויטערטע טיילען פון דער אימפּעריע", ווי, צום ביישפּיעל, אין קאָלאַ, און זיי האָבען באַוויזען צו אַנטלויפען פון דאָרטען. איינער פון אָט די אַנטלאָפענע האָט אין דער איירָאָפּעאישער פּרע־סע דערצעהלט די געשיכטע פון זיין פאַרהאַפטונג.*) און די פעס־טונג גופא האָט ביסלעכווייז פאַרלאָרען איהר געהיימניספולקייט. די ריה קאַזעמאַטען פון טרובעצקאָי באַסטיאָן איז אויסגעבויט געוואָרן אין 1873. איך בין געווען איינער פון די ערשטע איינ־וואוינער, ווייל איך בין אַהין אריינגעפאַלען אין אָנהויב 1874. דעמאָלט איז דער באַסטיאָן ווירקליך געווען אַ קבר. אַ חוץ בריף, וואָס זיינען זעהר גרינדליך איבערגעקוקט געוואָרן, איז קיין זאַך פון איהם ניט אַרויסגעקומען. מיר, אַרעסטירטע, זיינען אינגאַנצען געווען זעקס מענשען אויף 36 קאַמערן פון דעם אויבערשטען עטאַזש, אַזוי אַז איינעם פון דעם אַנדערן האָבען אונז אָפּגעטיילט 5־4 קאַמערן. פינף סאָלדאַטען האָבען באַוואַכט דעם קאָרידאָר, דאָס הייסט, אַז אויף יעדע טיר פון אַ קאַמער איז אויסגעקומען כמעט צו איין סאָלדאַט, און אויף יעדען סאָלדאַט ווידער האָט אַכ־טונג געגעבען אַן אונטער־אָפיציר, וואָס איז ניט לאַנג צוריק דער־הויבען געוואָרן צו זיין ראַנג, און ער האָט אַכטונג געגעבען מיט דעם גאַנצען אייפער פון אַ נייעם, וואָס וויל זיך אויסדינען. עס

---

*) א. פּאַוולאָווסקי, אין אַ סעריע אַרטיקלען, וואָס זיינען געווען געדרוקט אין פּאַריזער „טאַן", מיט אַ פאָרוואָרט פון א. ס. טורגענעוו.

פארשטעהט זיך, אז אונטער אזעלכע באדינגונגען האט קיין פאר־קער צווישען די ארעסטירטע ניט געקאנט זיין; נאך וועניגער מעג־ליך איז געווען א פארקער מיט דער אויסערליכער וועלט. דאס סיסטעם איז ערשט דעמאלט איינגעפיהרט געווארן און האט אויס־געצייכענט געארבייט: דער געגענזייטיגער שפיאנאזש איז דער־פיהרט געווארן ביז צו אזא פולקאמענהייט, אזוי ווי דאס וואלט געווען א יעזואיטישער מאנאסטיר.

עס זיינען אבער נאך ניט פארגאנגען קיין צוויי יאהר, ווי דאס סיסטעם האט גענומען פארערגערן זיך. די באאמטע האבען זיך איבערצייגט, אז די רעוואלוציאנערען ווערן עפעס אויף אונבאַ־קאנטע וועגען אינפארמירט וועגען אלץ, וואס קומט פאר אין טרו־בעצקאי באסטיאן. אין דער פעסטונג האט מען מעהר ניט געקאנט איינהאלטען קיין מלוכה געהיימניסען. בעת די וועניגע באזוכען פון קרובים האבען די באאמטע אנגענומען די שטרענגסטע פאר־זיכטיגקייטס מיטלען. אין סוף 1875 האט מען אונז אפילו ניט ערלויבט נאהנט צוצוקומען צו די קרובים, וואס זיינען געקומען אונז זעהן: צווישען זיי און אונז האט זיך אלעמאל געפונען דער פאלקאווניק פון באסטיאן און א זשאנדארמען אפיציר. שפעטער, ווי מען האט מיר דערצעהלט, זיינען איינגעפיהרט געווארן די איי־זערנע גראטעס און אנדערע „לעצטע ווערטער פון ציוויליזאציע".

אבער אט די אלע פארזיכטיגקייטס מיטלען האבען גארנישט ניט געהאלפען, און מען האט פון באסטיאן, זוי מיין פריינד סטעפניאק האט מיר דערצעהלט, באקומען א מאסע בריף.

עס איז צוגעגרייט געווארן א רייה קאזעמאטען, אין וועלכע מען האט אין פארלויף פון א סך יאהרן ניט ארייגעזעצט קיין ארעסטאנטען (די אזויגערופענע אויספרואוואונגס קאמערן פון טרו־בעצקאי ראוועלין). די רעגירונג האט געהאפט, אז אין אט די קאמערן וועט זי קאנען באגראבען לעבעדיגערהייד איהרע שונאים, און אז איצט וועט שוין וועגען זייער שיקזאל קיינער גארנישט ניט דערוויסען זיך. אבער אויף עפעס אונגעוועהנליכע אופנים זיינען די בריף אלץ דורכגעקומען אפילו דורך די דיקע ווענט פון ראוועל־לין; נאך מעהר, די בריף זיינען פארעפענטליכט געווארן אין דער רעוואלוציאנערער פרעסע. אויף אזא אופן זיינען ארויסגעקומען די סעקרעטען פון איינעם פון די געהיימסטע ווינקלען פון דער פעס־

טונג. נאָך שפּעטער זיינען איינינע פון די איינגעשפּארטע אין די אויבענדערמאָנטע קאַזעמאַטען אַרויסגעקומען ענדליך אויף גאָט'ס וועלט. עס איז גאַנץ וואַרשיינליך, אַז אין אָנהויב האָט די רעגירונג גערעכענט צו האַלטען זיי פּאַרמויערטע אין ראַוועלין אַ צוועלף־צוואַנציג יאָהר, דאָס הייסט, דעם גאַנצען טערמין פון קאַ־טאָרגאַ, אויף וועלכע זיי זיינען געוועזען פאַר'משפּט, און אפשר אויף זייער גאַנצען לעבען. זיינען דאָך אָבער אין שרעקליכען ראַוועלין אַריינגעפאַלען אַזויפיעל מענשען, און די אַרעסטאַנטען זיינען דאָ געשטאָרבען אָדער אַראָפּ פון זינען אַזוי שנעל, אַז מען האָט געמוזט אויפגעבען דעם ערשטען פּלאַן, אין פאַרשיקען אַ סך פון די אַרעס־טירטע אין סיביר, ווען זיי זיינען שוין געוועזען מיט איין פוס אין קבר.

פונדעסטוועגען זיינען אין פעסטונג געוועזן „גריבער", פון וועלכע עס איז ניט אַרויסגעקומען קיין ידיעה, אפשר פון דער צייט אָן, ווען מען האָט זיי אויסגעבויט. איך האָב אין זינען, נאַ־טירליך, דעם אַלעקסעיעווער ראַוועלין, אָט די פּאָליטישע געפענגנים פאַר עקסעלאַנס, דעם שטומען עדות פון אַזויפיעל פאַרברעכען פון דער רוסישער רעגירונג. יעדערן אין פּעטערבורג איז באַקאַנט דער שרעקליכער נאָמען. די רעגירונג האָט אָט דעם ראַוועלין גערע־כענט פאַר דעם זיכערסטען אָרט, און אין איהם האָבען זיך אויפ־געהאַלטען אינגאַנצען צוויי מענשען. אָבער, ווי די לעזער האָבען שוין געזעהן, ווי נאָר אין ראַוועלין האָבען זיך באַוויזען אָנשטאָט צוויי — פיער אַרעסטירטע, האָט דער שטומער ראַוועלין גענומען אַרויסגעבען זייערע געהיימניסען. די סאָלדאַטען אויף וואַך זיי־נען געשטעלט געוואָרן צום געריכט. אָבער ווער וועט גאַראַנטירן, אַז די נייע סאָלדאַטען, וואָס מען וועט באַשטימען אויפ'ן אָרט פון די פריהערדיגע, וועלען ניט איבערגעבען קיין בריף פון ראַוועלין?

גלייך נאָכדעם האָט די רעגירונג... אויפגעשטעלט די נע־פענגנים אין שליסעלבורג *).

אַרום אַ זעכציג ווייאָרסט פון פּעטערבורג, ביי נעוואַ'ס אויס־פלוס פון לאַדאָגער אָזערע, שטעהט אָט די פינסטערע פעסטונג אויף אַן איינזאַמען אינזעל. אַרום איהר ליגט אַ קליין פאַרוואָר־

---

*) געשריבען אין יאָהר 1882.

פען שטעטעל, אויף וועמעס איינוואוינער מען קאָן זעהר לייכט אָב־טונג געבען, אזוי אז גאנצע יאָהרן קאָנען אפשר פארבייגעהן, איי־דער די רעוואָלוציאָנערן וועלען קאָנען געפינען וועלכע עס איז מיט־לען צו פארקערן מיט דער פעסטונג און אָנצופיהרן אין איהר פראָ־פאגאנדא. אויף אזא אופן האָט די רוסישע רעגירונג, וואָס נוי־טיגט זיך אזוי שטארק אין געלט, אז זי קאָן ניט אויסגעבען א וועלכע עס איז 10,000 רובעל אויף פאררי‌כטען די צופוילטע און צוזאמענגעבראָכענע געביידעס פון קארער געפענגנים, גאָר ניט לאנג געקלערט און אויסגעגעבען 150,000 רובעל, אויף צו מאכען די שליסעלבורגער פעסטונג פאר א נייע פּאָליטישע געפענגנים, וואו־הין צו שיקען די ענערגישערע רעוואָלוציאָנערן, וואָס ווערן פאר־אורטיילט אויף קאטאָרזשנע ארבייטען. אורטיילענדיג נאָך די אויסגעגעבענע סומען, קאָן מען מיינען, אז די נייע געפענגנים איז, לויט איהר קאָמפּאָרט און לוקסוס, עהנליך צו א פּאלאץ; דער אמת אָבער איז, אז מען האָט דאָס געלט אויסגעגעבען ניט אזוי פאר די באקוועמליכקייט פון די ארעסטאנטען, ווי אויף אלערליי מיטלען פון דער שטרענגסטער אויפזיכט איבער זיי, און צו פאר־הינדערן וועלכע עס איז פארזוכען פון זייער זייט צו פארקערן מיט דער אויסערליכער וועלט.

ווען מען האָט מען אהין געשיקט? מיר ווייסען ארום א טוץ נעמען, אָבער גענוי וויפיעל זיינען דאָרטען פארשפארט, דאָס ווייס קיינער ניט. וואָס וועט זיין זייער ווייטערדיגער גורל? דאָס ווייס אויך קיינער ניט. וועט מען זיי ניט פּרואווען דערטרינקען דאָר־טען? אפשר... אָדער מען וועט זיי דערשיסען איינעם נאָכ'ן אנדערן, פאר „שטערן די געפענגנים דיסציפּלין", ווי מען האָט דער־שאָסען מינאקאָוו'ען, אָדער דעם פּאָלקאָווניק אשענברענער*), וואָס איז „באגנאדיגט" געוואָרן און איז דערנאָך פארשיקט געוואָרן אין

*) איך לאָז בכיון איבער דעם אָרט אונפארענדערט. ער ווייזט, ווי אונוויסענד עס זיינען אַלע אויסערהאלב רוסלאַנד וועגען אַלץ, וואָס טוט זיך אין שליסעלבורג. איצט איז באַקאַנט, אַז מינאַקאָוו איז ווירק־ליך דערשאָסען געוואָרען, אָבער אַשענברענער איז געבליבען לעבען. אָבער אויך אָט די באַסטיל האָט איצט געעפענט איהרע געהיימניסען. דער אַלגעמיינער סטרייק פון 1905 האָט באַפרייט צעהן קיבנות אַפילו פון שליסעלבורג.

שליסעלבורג, כדי מען זאָל איהם דאָרטען דערשיסען אין געהיים! אָדער וועט מען זיי לאָזען צורוה, ווארטענדיג, אז זיי זאָלען, איי־נער נאָכ׳ן אנדערן, אויסשטארבען פון סקאָרבוט און טובערקולאָזים? דאָס איז אויך מעגליך. קיינער ווייס ביז איצט ניט, וואָס עס איז ווייטער געשעהן מיט די שליסעלבורגער ארעסטאנטען. באַהאלטען הינטער די דיקע ווענט פון דער פעסטונג, קאָנען די וועכטער און הויפּלייט טאָן מיט די ארעסטירטע, וואָס זיי ווילען אליין — ביז וואנען עס וועט ניט אָנקומען דער רוסישער „14טער יולי", וואָס וועט אָפּווישען פון דער ערד סאַי די שענדליכע געפענגניסען, סאַי די געפענגנים וועכטער, וואָס זיינען א שאנד פאר דער וועלט.

פערטער קאַפּיטעל.

דאָס פאַרשטויסענע רוסלאַנד.

אויפ'ן וועג קיין סיביר.

סיביר, דאָס לאַנד פון אויסווייזונג, איז אַלעמאָל געווען אין דער פאָרשטעלונג פון די אייראָפּעער א לאַנד פון שרעקען, א לאַנד פון קייטען און קנוט, וואו גרויזאַמע באַאַמטע פאַרשמייסען די אַרעסטאַנטען אויף טויט אָדער טויטען זיי מיט אונערטרעגליכער אַרבייט אין די מינען; א לאַנד, אין וועלכען די פאָלקסמאַסען קרעכצען פון אונערטרעגליכע ליידען, און אין וועלכען די שונאים פון דער רוסישער רעגירונג ווערן שרעקליך פאַרפאָלגט. געוויס האָט יעדערער, וואָס איז אַריבערגעפאָהרען די אוראַלער בערג און האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער וואַסער־צוטיילונג, וואו עס שטעהט א סלופּ, מיט דער אויפשריפט „אייראָפּא" אויף איין זייט, און „אזיען" אויף דער אַנדערער, — געוויס האָט ער ניט געקאָנט באַ־הערשען אין זיך א געפיהל פון עפּעס א שרעק ביים געדאַנק, אַז ער טרעט אַריין אין א לאַנד פון טרויער און צער... א סך רייזענדע האָבען מסתמא געקלערט פאַר זיך, אַז א ציטאַט פון דאַנטע'ס „גיהנום" וואָלט מעהר געווען אם פּלאַץ אויף אָט דעם גרענעץ סלופּ, איידער די אויבערגעבראַכטע ווערטער, וואָס פּרעטענדירן אָפּצוגרע־נעצען צוויי וועלט־טיילען.

אָבער אָט לאָזט זיך דער רייזענדער אַראָפּ נידריגער צו די פּרעכטיגע סטעפּעס פון מערב סיביר. ער באַאָבאַכטעט די פאַר־העלטניסמעסיג פאַרמעגליכע און גלייכצייטיג אונאָפּהענגיגע סיבי־רער פּויערים און פאַרגלייכט אָט די שטריכען פון זייער לעבען מיט דער אָרימקייט און שקלאַפּישען צושטאַנד פון די פּויערים אין רוס־לאַנד, און ער הויבט אָן פאַרקלערן זיך: ער באַקאַנט זיך מיט דער גאַסט־פריינדליכקייט פון די „סיביריאַקעס", וועל־

כע ער נעמט אָן פאַר געוועזענע קאַטאָרזשאַנעס, און מיט דער אינטעליגענטער געזעלשאַפט פון די סיבירער שטעט; אין דערזעל־ביגער צייט זעהט ער נים קיין שום שפּורען פון פאַרשקלאַפונג, הערט ניט וועגען איהר קיין וואָרט אין די אַלטעגליכע שמועסען, זאָל זיין כאָטש אין דער פאָרם פון א באַריהמעריי ביים „סיביריאַק", אָט דעם יענקי פון מזרח, אז די פאַרשיקטע אין סיביר לעבט זיך בעסער, איידער די פויערים אין רוסלאַנד. און דער רייזענדער איז גענייגט צו מיינען, אז זיינע פריהערדיגע פאָרשטעלונגען וועגען דער גרויסער פאַרשיקונגס קאָלאָניע זיינען געוועזן אביסעל איבער־טריבען, און אז סוף כל סוף לעבט זיך די פאַרשיקטע אין סיביר גאָרניט אזוי שלעכט, ווי סענטימענטאַלע שרייבער האָבען וועגען דעם גערעדט.

א סך רייזענדע איבער סיביר,—און ניט נאָר אויסלענדער,— זיינען אריינגעפאַלען אין אזא טעות. נאָר א וועלכער עס איז צו־פאַל: א באַגעגעניש מיט אַן ארעסטאַנטען־פּאַרטיע, וואָס שלעפּט זיך איבער א טיפער בלאָטע, אונטער א הערבסטיגען שלאַגס־רעגען, אָדער אַן אויפשטאַנד פון פּאָליאַקען אויפ'ן וועג ארום באַיקאַל, אָדער א באַגעגעניש מיט א פאַרשיקטען אין די אוראַלטע יאַקוטער וועל־דער, ווי די, וואָס אדאָלף ערמאַן האָט מיט אזויפיל וואַרימקייט באַשריבען אין זיינע „רייזען", — קאָן מאַכען דעם רייזענדען נאָכ־צודענקען און קאָן איהם העלפען ענטדעקען די וואַרהייט, וועלכע איז שווער צו באַמערקען, א דאַנק די אָפיציעלע ליגענס און דער באַלעבאַטישער גלייכגילטיגקייט. איך ווידערהאָל: נאָר אזא צופאַל עפענט געוועהנליך דעם רייזענדען די אויגען, און ער הויבט אָן זעהן דעם אָפּגרונד פון ליידען, וואָס באַהאַלט זיך אונטער די דריי איינ־פאַכע ווערטער: פ א ר ש י ק ו נ ג א י ן ס י ב י ר. דעמאָלט הויבט ער אָן צו פאַרשטעהן, אז אויסער דער אָפיציעלער געשיכטע פון סיביר איז פאַראַן אַן אנדערע, א טיף־טרויעריגע געשיכטע, וועמעס בלעטער, זינט סיביר איז איינגענומען געוואָרן, ביז אויף היינטיגען טאָג, זיינען געשריבען מיט בלוט און דערצעהלען וועגען אונענדליכע ליידען. דעמאָלט וועט ער זיך דערוויסען, אז ווי פינ־סטער עס איז ניט די פאָרשטעלונג וועגען סיביר ביים פאָלק, איז זי דאָך ליכטיגער פון דער שרעקליכער ווירקליכקייט; ער זעהט איין, אז די שרעקליכע דערצעהלונגען, וואָס איהם איז אויסגעקומען צו

הערן לאנג, נאָך אין זיין קינדהייט, און וועלכע ער האָט געהאַלטען פאַר אַ שטיק פון דער לאנג פארגעסענער פארגאַנגענהייט, זיינען נאָר אַ שוואַכע רעפּראָדוקציע פון דעם, וואָס קומט פאָר יעדען טאָג, איצט, אין אונזער יאָהרהונדערט, וואָס רעדט אזויפיל וועגען הומאַ־ניטאַרע פּרינציפּען און וועגדט זיי אזוי ווייניג אָן.

אָט די געשיכטע ציהט זיך שוין אין פארלויף פון דריי יאָהר־הונדערטער. ווי נאָר די מאָסקוועער צאַרען האָבען זיך דערוואוסט, אַז זייערע פרייע קאָזאַקען האָבען איינגענומען אַ נייע לאַנד „היג־טער'ן שטיין" (ווי מען האָט דעמאָלט אָנגערופען דעם אוראַל), האָבען זיי גענומען שיקען אַהין פּאַרטיעס ארעסטאַנטען. די קאָ־זאַקען האָבען באַזעצט אָט די פאַרשיקטע ביי די טייכען און שטע־גען, וואָס זיינען דורכגעלייגט געוואָרען צווישען די וואַך־טורעמס, וואָס זיינען ביסלעכווייז, אין פאַרלויף פון 70 יאָהר, אויסגעבויט געוואָרען פון דעם אויסגוס פון קאַמאַ ביז צום אָכאָטסקען ים. וואו פרייע מענשען האָבען ניט געוואָלט זיך באַזעצען, דאָרט האָבען גע־שמידטע קאָלאָניסטען געמוזט אָנהויבען אַ פאַרצווייפעלטען קאַמף מיט דער ווילדער נאַטור. וואָס אָנבאַטרעפט די, וועמען די מאָס־קוועער צאַרען האָבען געהאַלטען פאַר די געפעהרליכסטע שונאים, געפינען מיר זיי צווישען די פאַרוואָרפענסטע קאָזאַקישע אָפּטיילונ־גען, וואָס זיינען געשיקט געוואָרען „איבער בערג צו זוכען נייע ערדען". קיין מרחק איז פאַר אַ באַיאַרין ניט געווען גענוג צו דערווייטערן אָט די שונאים פון דער צארישער הויפּטשטאָדט. און ווי נאָר מען פלעגט אויסבויען דעם קלענסטען אָסטראָגעל אָדער אויפשטעלען אַ מאָנאַסטיר, ערגעץ וואו אויפ'ן ברעג פון די צארישע באַזיצונגען, — איבער דעם פּאָלאַרען קרייז, אין די טונ־דרעס פון אָב, אָדער אריבער די בערג פון דאַאוריע, — זיינען שוין דאָרט געווען פארשיקטע און האָבען מיט די אייגענע הענט געבויט טורמעס, וואָס האָבען געזאָלט זיין זייערע אייגענע קברים.

אפילו איצט איז סיביר, מיט איהרע משופּע'דיגע בערג, מיט איהרע אונדורכדרינגליכע וועלדער, ווילדע טייכען און שטרענגען קלימאַט, געבליבען איינע פון די אונצוטריטליכסטע לענדער. עס איז לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס זי איז געווען מיט דריי יאָהר־הונדערטער צוריק. נאָך איצט איז סיביר געבליבען דער טייל פון דער רוסלענדישער אימפּעריע, וואו דער ווילקיר און די גראָבקייט

פון די באַאמטע האָבען ניט קיין גרענעץ. ווי איז שוין דאָ געווען אין דעם 17טען יאָהרהונדערט? „דער טייך א פלאַכער, די פליי־טעס שווערע, די פריסטאַווען אונ׳ברחמנות׳דיגע, די שטעקענס גרויסע, די דיקע ריטער מיט סוקעס, די פייניגונגען גרויזאַמע, — פייער און קלעפּ, — די מענשען הונגעריגע: נעמט מען ווערען מאַטערן, קאָן ער אַוועקשטאַרבען", — האָט געשריבען פּראָטאָ־פּאָפּ אוואַקום, א פּאָפּ פון אַלטען גלויבען, וואָס איז געגאַנגען מיט איינער פון די ערשטע פאַרטיעס, וואָס זיינען געשיקט געוואָרען אויפ׳ן אמור. „לאַנג נאָך וועלען די מאַטערנישען אָנהאַלטען, פּראָ־טאָפּאָפּ?" — האָט געפרעגט זיין פרוי, פאַלענדיג א מאַטע אויפ׳ן אייז פון טייך נאָך א רייזע, וואָס האָט זיך געצויגען שוין דאָס פינפטע יאָהר. „ביז צום טויט, מאַרקאָוונאַ, ביז צום טויט", האָט געענטפערט אָט דער פאַרגעננגער פון די מענשען מיט אייזערנע כאַראַקטערן פון אונזער צייט. און ביידע, דער מאַן און זיין פרוי, זיינען ווייטער געגאַנגען אויפ׳ן וועג, צום סוף פון וועלכען מען וועט דעם פּראָטאָפּאָפּ צושמידען מיט קייטען צו דער וואַנט פון א פאַר־פראָרענער גרוב, וואָס ער וועט האָבען מיט זיינע אייגענע הענט אויסגעגראָבען.

אָנהויבענדיג פון 17טען יאָהרהונדערט, האָט דער שטראָם פון פאַרשיקטע, וואָס זיינען געגאַנגען אין סיביר, קיינמאָל ניט אויפ־געהערט צו פליסען. שוין אין די ערשטע יאָהרען ווערן אין פעלים פאַרשיקט די איינוואוינער פון אוגליטש, צוזאַמען מיט זייער גלאָק, וואָס האָט געשלאָגען טרעוואָגע, ווען עס האָט זיך פאַרשפּרייט די ידיעה, אַז דער פרינץ דימיטרי איז פאַררעטעריש דער׳הרג׳עט גע־וואָרן פון באָרים גאָדונאָוו. סאַי די מענשען, סאַי דער גלאָק זיי־נען פאַרשיקט געוואָרן אין א פאַרוואָרפען דערפעל אויפ׳ן ברעג פון דער טונדראַ. סאַי ביי די מענשען, סאַי ביים גלאָק האָט מען ארויסגעריסען די צינגער און אָפּגעריסען די אויערן. שפּעטער געהט נאָך זיי אַן אונענדליכע רייה ראַסקאָלניקעס, וואָס זיינען אויפגעשטאַנען געגען ניקאָנ׳ס אריסטאָקראַטישע איינפירונגען אין דער קירכליכער פאַרוואַלטונג. די פון זיי, וואָס זיינען ניט אומ־געקומען ביי דער מאַסען אויסשלאַכטונג אין רוסלאַנד, זיינען גע־גאַנגען באַזעצען די סיבירער וויסטענישען. נאָך זיי האָבען באַלד נאָכגעפאָלגט מאַסען לייב־אייגענע, וואָס האָבען געפּרואווט אַראָפּ־

ווארפען פון זיך דעם יאָך, וואָס מען האָט ניט לאנג צוריק אויף זיי ארויפגעלייגט; די „סטרעלצי" (שיסער), וואָס זיינען אויפגע־שטאנען געגען דעם אלץ־צושמעטערענדען דעספאָטיזם פון פעטער דעם ערשטען; די אוקראינער, וואָס האָבען געקעמפט פאר די אוי־טאָנאָמיע פון זייער פאָטערלאנד און איהרע אוראלטע איינריכטונ־גען; די פאָרשטעהער פון פארשידענע פעלקערשאפטען, וואָס האָ־בען זיך ניט געוואָלט אונטערווארפען צום יאָך פון דער נייער אימפעריע; די פאָליאקען, וואָס ווערן פארשיקט אין צעהנדליגער טויזענד אויף אמאָל נאָך יעדען אונגעלונגענעם פארזוך אויף אן אויפשטאנד, און הונדערטער־ווייז יעהרליך, פאר ארויסווייזען א ניט־פאסיגען „פאטריאָטיזם", אין דער מיינונג פון דער רוסישער רעגירונג. ענדליך קומען אהער שפעטער אלע, וועמען רוסלאנד האָט מורא צו האלטען אין איהרע שטעט און דערפער,—מערדער און איינ־פאך וואגאבונדען, ראסקאָלניקעס און אונגעהאָרכזאמע, גנבים און אָרימע, וואָס זיינען ניט אימשטאנד צו באצאָהלען פאר זייער פאס־פאָרט; לייב־אייגענע, וואָס האָבען ארויסגערופען אויף זיך די אונ־צופרידענהייט פון זייערע הארען; נאָך שפעטער, „פרייע פויערים", וואָס זיינען ניט געפעלען געוואָרן א וועלכען עס איז איספראווניק, אָדער וואָס האָבען ניט געקאָנט באצאָהלען די יעהרליך שטייגענדע שטייערען, — די אלע געהען שטארבען אין די איינגעפראָרענע

זומפען, אין דער אונדורכגאנגבארער טאיגא, אין די פינסטערע מינען. און אָט דער שטראָם פליסט אונאויפהערליך ביז אונזערע טעג, פארגרעסערענדיג זיך אין א שרעקליך גרויסער פראָפאָרציע. אין אָנהויב פון איצטיגען יאָהרהונדערט האָט מען אין סיביר פאר־שיקט פון 7000 ביז 8000 מענשען; איצט, צום סוף פון יאָהרהונ־דערט, איז די פארשיקונג ארויפגעשטיגען ביז 19,000—20,000 מענשען יעהרליך, ניט רעכענענדיג אזעלכע יאָהרען, ווען די ציפער איז כמעט פארדאָפעלט געוואָרן, ווי דאָס איז געווען, צום ביישפיל, נאָכ'ן לעצטען פוילישען אויפשטאנד; אויף אזא אופן, אָנהויבענדיג פון 1823 (ווען עס איז צוערשט איינגעפיהרט געוואָרן די סטאטיס־טיק פון פארשיקטע), זיינען אין סיביר פארשיקט געוואָרן מעהר פון 700,000 מענשען.

צום באדויערן האָבען ווייניג פון די, וועמען עס איז אויסגע־קומען איבערצולעבען די שרעקען פון קאטאָרזשנע ארבייט און פַאר־

שיקונג אין סיביר, פאַרצייכענט אויף פּאַפּיר די רעזולטאַטען פון זייער טרויעריגער ערפאַהרונג. דאָס האָט געטאָן, ווי מיר האָבען געזעהן, פּראָטאָפּאָפּ אַוואַקום, און זיינע כתבים רייצען נאָך ביז איצט אויף די פאַנטאַזיע פון די ראַסקאָלניקעס. די טרויעריגע געשיכטע פון מענשיקאָוו, די דאָלגאָרוקי׳ס, ביראָן און אַנדערע פאַרשיקטע, וואָס האָבען געהערט צום אדעל, איז פאַר די שפּעטערדיגע דורות באַהאַלטען געוואָרן פון די וואָס עהרען זייער אָנדענק. אונזער יונגער פּאָעט־רעפּובליקאַנער, רילעיעוו, האָט, איידער מען האָט איהם אויפגעהאַנגען אין 1827, באַוויזען צו דערצעהלען אין דער ריהרענדער פּאָעמא „וואָינאַראָווסקי" וועגען די ליידען פון אָט דעם אוקראַינער פּאַטריאָט. די עראינערונגען פון אייניגע דעקאַבריסטען און נעקראַסאָוו׳ס פּאָעמען „רעדושקאַ" און „רוסקיא זשענשטשיני" פילען נאָך ביז איצט אָן די הערצער פון דער רוסישער יוגענד מיט ליבע צו די געדריקטע און האַס צו די דריקער. אין זיין באַריהמטען „מיאָרטווי דאָם" (דאָס טויטען־הויז), אין דער מערקווירדיגער פּסיכאָלאָגישער אויספאָרשונג פון געפענגנים לעבען, האָט דאָסטאָיעווסקי דערצעהלט וועגען זיין פאַרהאַפטונג אין אָמסקער פעסטונג נאָך 1848. עטליכע פּאָליאַקען האָבען באַשריבען דאָס מאַרטירערישע לעבען פון זייערע פריינד נאָך די רעוואָלוציעס פון 1831 און 1848. אָבער וואָס זיינען אָט די אַלע ליידען, ווען מען פאַרגלייכט זיי מיט יענע מאַטערנישען, וואָס עס האָבען געדאַרפט איבערטראָגען מעהר ווי א האַלב מיליאָן מענשען פון פאָלק, אָנהויבענדיג פון דעם טאָג, ווען זיי פלעגען, צוגעשמידעט צו אַן אייזערנעם שטאַנג, געהן פון מאָסקוואַ אויף א צוויי אָדער דריי־יאָהריגער רייזע צו די זאַבאַיקאַלער מינען, ביז צום טאָג, ווען זיי פלעגען שטאַרבען, צובראָכענע פון שווערער מיה און נויט, אָפּגעזונדערט אויף א שטרעקע פון זיבען־אַכט טויזענט ווי־אָרסט פון זייערע דערפער, — שטאַרבען אין א לאַנד, וועמעס מנהגים זיינען געווען פונקט אַזוי פרעמד פאַר זיי, ווי די שטענדיגע איינוואוינער פון דעם לאַנד, די סיביריאַקעס, א קרעפטיגע, אינטעליגענטע, אָבער עגאָאיסטישע ראַסע!

וואָס זיינען די ליידען פון אָט די קולטורעלע אָבער אויך גע־בּאָרענע מענשען, ווען מען פאַרגלייכט זיי מיט די מאַטערנישען פון טויזענדער, וואָס האָבען זיך איינגעדרעהט פאַר וועהטאָג אונטער

דער בייטש און קנוט פון דעם לעגענדארישען אויסוואורף, ראזניל־דעיעוו, וועמענס נאמען עס ווערט נאך ביז איצט ארויסגערעדט מיט שרעק אין די זאבאיקאלער דערפער; ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די, וואס זיינען, פונקט ווי דער פוילישער דאקטאר שאקאלסקי, און זיינע חברים, געשטארבען בעת דעם ז י ב ע ט ע ן ט ו י ז ע נ ט שפיצרוטענס פאר א פארזוך צו אנט־לויפען; אדער ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די טוי־זענדער פרויען, וואס האבען אין פארשיקונג נאכגעפאלגט זייערע מענער, און וועמען נאר דער טויט האט באפרייט פון א לעבען פון הונגער, צרות און באליידיגונגען; און ענדליך, ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די טויזענטער וואגאבונדען, וואס פרואווען אנטלויפען פון סיביר און קלייבען זיך דורך די טיפע טאיגא, נעה־רענדיג זיך מיט שוואמען און יאגדעס, ועמען עס האלט אויף נאר די האפנונג, אז אפשר וועט זיי געלינגען א קוק צו טאן אויף זייער דארף, דערזעהן די פנים׳ער פון אייגענע?

און ווער האט ענדליך דערצעהלט דער וועלט וועגען די ליידען, וואס ווארפען זיך נאך ווניגער אין די אויגען, וואס זיינען אבער ניט קלענער, פון טויזענדער מענשען, וואס פיהרן א נוצלאז לעבען אין די פארווארפענע דערפלעך פון ווייטען צפון, און וואס ענדיגען אפטמאל זייער טרויעריגע עקזיסטענץ, ווארפענדיג זיך פאר בענק־שאפט אין די קאלטע וועלען פון יעניסיי? מאקסימאוו האט אין זיין ארבייט „סיביר און קאטארגא" געפרואווט אויפהויבען אביסעל דעם פארהאנג, וואס פארדעקט אט די ליידען; אבער איהם איז נאר געלונגען צו ווייזען א קליין ווינקעל פון דעם פינסטערן בילד. די פולע געשיכטע פון אט די ליידען בלייבט נאך אונבאקאנט, און וועט נאך מסתמא אייביג אזוי בלייבען. איהרע כאראקטערים־טישע שטריכען ווערן מיט יעדען טאג אפגעריבען, איבערלאזענדיג נאך זיך נאר שוואכע שפורן אין די פאלקס לעגענדען און אין די ארעסטאנטען לידער. אבער יעדער יאהרצעהנדליג לייגט ארויף זיינע נייע שטריכען, ברייננגענדיג נייע פארמען פון ליידען דער אלע וואקסענדער צאהל פארשיקטע.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז איך קאן אט דאס בילד ניט אנווארפען אין זיין פולקייט, אין די ענגע ראמען פון מיין איצ־טיגער ארבייט. איך וועל מיך מוזען באגרענצען מיט א בארופונג,

לאָמיר זאָגען, אויף די לעצטע צעהן יאָהר. ניט וועניגער פון 165,000 מענשען זיינען פאַרשיקט געוואָרן אין סיביר אין פאַרלויף פון אָט דער פאַרהעלטניסמעסיג קורצער צייט. אויב אַלע פאַרשיקטע וואָלטען געווען „פאַרברעכער", וואָלט אַזאַ ציפער געווען הויך פאַר אַ לאַנד מיט אַ באַפעלקערונג פון אַכציג מיליאָן מענשען. אָבער נאָר אַ העלפט פון די פאַרשיקטע, וואָס זיינען אַריבער דעם אוראַל, ווערן פאַרשיקט אין סיביר נאָך אורטיילען פון געריכט. די איבריגע העלפט ווערט פאַרשיקט גאָר אָהן אַ פראָצעס, נאָך אַן אדמיניסטראַטיווען באַפעהל אָדער נאָכ'ן אורטייל פון „וואָלאָסטנאָי סכאָד", כמעט אַלע מאָל אונטער'ן דרוק פון די אַלמעכטיגע אָרטיגע באַאמטע. פון 151,184 פאַרשיקטע, וואָס זיינען אַריבער דעם אוראַל אין פאַרלויף פון 1867־1876, געהערן ניט וועניגער ווי 78,676 צו דער לעצטער קאַטעגאָריע. די איבריגע זיינען געגאַנגען נאָך אורטיילען פון געריכטען: 18,582 אויף קאַטאָרגע און 54,316 אויף באַזעצען זיך אין סיביר, מעהרסטענס אויף אַ גאַנץ לעבען, מיט פאַרלירען אייניגע אָדער אַלע ציווילע רעכט.*)

אין די 60־ער יאָהרען האָבען די פאַרשיקטע געמוזט דורכמאַכען צופוס דעם גאַנצען וועג פון מאָסקווא ביז דעם אָרט, וואָס איז

*) אונזער קרימינעלע סטאַטיסטיק איז אַזוי אונפאָלקאָם, אַז אַ מעהר אָדער וועניגער ריכטיגע קלאַסיפיקאַציע פון פאַרשיקטע איז זעהר שווער צו פיהרען. מיר ווייסען נאָר פון איין גוטער אַרבייט איבער דער פראַגע, פון העררן מ. אַנוטשין. די אַרבייט איז מיט אייניגע יאָהר צוריק אַרויסגעגעבען געוואָרן פון דער רוסישער געאָגראַפישער געזעלשאַפט און איז באַלוינט געוואָרן מיט אַ גרויסען גאָלדענעם מעדאַל. אין איהר זיינען צונויפגעפיהרט די דאַטען פון קרימינעלער סטאַטיסטיק פון 1827 ביז 1846. ניט קוקענדיג אויף די אַלטקייט פון די סטאַטיסטישע דאַטען, וואָס ווערן געבראַכט אין דער אַרבייט, גיבען זיי אונגעפעהר אַ באַגריף וועגען דער ווירקליכער לאַגע אין דער איצטיגער צייט, ווייל די מאָדערנע סטאַטיסטיק ווייזט אָן, אַז הגם די ציפען־דאַטען מוזען זינט יענער צייט פ אַ ר ד אָ פ ע ל ט ווערן, איז אַבער די רעלאַטיווע פראָפּאָרציע פון די פאַרשידענע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע געבליבען כ מ ע ט ד י ז ע ל ב י ג ע. אזוי, צום ביישפיל, פון 159,755 פאַרשיקטע אין דער צייט פון 1827 ביז 1846 זיינען ניט וועניגער פון 79,909, דאָס הייסט, 50%, אַרויסגעשיקט געוואָרן אָהן אַ פראָצעס, „אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן"; מיט דרייסיג יאָהר

פאַר זיי געווען באַשטימט. אויף אַזאַ אופן האָבען זיי געדאַרפט אריבערגעהן אַרום 7000 וויאָרסט, כדי צו דערגרייכען די קאַטאָרזשנע געפענגניסען פון זאַבאַיקאַלער געגענט, און אַרום 8000 וויאָרסט, כדי צו קומען אין יאַקוטער פּראָווינץ, — צוויי יאָהר אין דעם ערשטען פאַל און צוויי־אַ־האַלב יאָהר אין צווייטען. פון יענער צייט אָן זיינען געמאַכט געוואָרן איינציגע אויסבעסערונגען אין דער טראַנספּאָרטירונג. איצט קלייבט מען צונויף די פאַרשיקטע פון אַלע עקען רוסלאַנד אין מאָסקווא אָדער ניזשני־נאָווגאָראָד, פון וואַנען מען שיקט זיי אויף אַ דאַמפּער ביז פּערם, פון דאָרטען מיט'ן אייזענבאַהן ביז יעקאַטערינבורג, דערנאָך אויף פערד ביז טיומען, און ענדליך ווידער אויף אַ דאַמפּער ביז טאָמסק. אויף אַזאַ אופן דאַרפען די פאַרשיקטע געהן צופוס, ווי עס דריקט זיך אויס דער אויטאָר פון אַן ענגלישען ביכעל וועגען דער פאַרשיקונג אין סיביר, „נאָר דעם שטח אויף יענער זייט טאָמסק.“ אָבער איבערזעצענדיג דאָס אין דער שפּראַך פון ציפערן, וועט אָט דער נישטיגער „שטח“, צום ביישפּיל, פון טאָמסק ביז קאַרא, זיין 3100 וויאָרסט, דאָס הייסט,

---

שפּעטער באַמערקט מען כמעט דיזעלביגע פּראָפּאָרציע, נעמליך, אין דער צייט פון 1867 ביז 1876 זיינען פון 151,184 פאַרשיקטען, געווען 78,871 אַזעלכע קרבנות פון ווילקיר. דאָס אייגענע קאָן מען באַמערקען אויך בשייכות צו די אַנדערע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע. אורטיילענדיג נאָך די דאַטען, וואָס ווערען געבראַכט אין הערר אנוטישנ'ס ווערק, זיינען פון 79,846 פאַרשיקטע נאָכ'ן אורטייל פון אַ געריכט, 14,531 (725 מענשען אַ יאָהר) גע'משפּט געוואָרן פאַר מאָרד; 14,248 זיינען געווען באַשולדיגט אין שוואַכערע קרימינעלע פאַרברעכען, ווי אונטערצינדען, רויב און פעלשונג; 40,666 זיינען גע'משפּט געוואָרן פאַר גנבה, און 1426 — פאַר באַשעפטיגען זיך מיט קאָנטראַבאַנד. סומירענדיג אָט די ציפערן, באַקומען מיר 70,871 (אַרום 3545 מענשען אַ יאָהר) אַזעלכע פאַרברעכער, וואָס וואָלטען פאַראורטיילט געוואָרן נאָך די קאָדעקסען פון אירגענד וועלכען אייראָפּעאישען לאַנד (כאָטש, נאַטירליך, ביי געשוואָרענע ריכטער וואָלט מעגליך געווען אויך אַ באַדייטענדער פּראָצענט פון פריי־שפּרעכונגען). די איבריגע (אַרום 89,000) זיינען אין דער גרויסער מעהרהייט פאַרשיקט געוואָרן פאַר פאַרברעכען, וואָס זיינען אַ דירעקטער רעזולטאַט פון רוסלאַנד'ס פּאָליטישער אָרדנונג. נעמליך: פאַר אַ בונט קעגען די לאַנדבאַזיצער און באַאמטע — 16,456; אַדויסווייזען סעקטאַנטישען פאַנאַטיזם — 2138 מענשען; אַנטלויפען פון מיליטער דיענסט (וואָס האָט דעמאָלט געדויערט 25 יאָהר) — 1651, און פאַר אַנטלויפען פון סי־

ארום ניין מאָנאַטען גאַנג צופוס. און אויב דער ארעסטאַנט ווערט פארשיקט אין יאַקוטסק, דאַרף ער געהן נאָך 4400 וויאָרסט. אָבער די רוסישע רעגירונג האָט אנטדעקט, אז אפילו יאַקוטסק איז א צו נאָהענטער אָרט צו פעטערבורג פאַר פּאָליטישע פאַרשיקטע, און זי שיקט זיי איצט און ווערכאָיאַנסק און ניזשני־קאָלימסק (אין שכנות מיט נאַרדענשילד'ס וואַסער סטאַנציע), — הייסט דאָס, אז צו דעם אויבענדערמאָנטען „נישטיגען שטח" דאַרף מען נאָך צוגעבען ארום צוויי און א האַלב טויזענט וויאָרסט, און מיר וועלען ווידער באַקומען די מאַגישע ציפער 7,000 וויאָרסט, מיט אנדערע ווערטער, צוויי יאָהר גאַנג צופוס.

מען מוז, איבריגענס, באַמערקען, אז פאַר א באַדייטענדער צאָהל פאַרשיקטע איז דער גאַנג צופוס פאַרקירצט אויף א העלפט, און זיי הויבען אָן זייער רייזע איבער סיביר אין ספּעציעל צוגעגרייטע

ביר, מעהרסטענטיילס פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג, — 18,328. ענדליך געפינען מיר אַ גרויסע צאָהל, 48,466 מענשען, „וואַגאַבונדען", וועגען וועלכע הערר אַנוטשין באַמערקט: „וואַגאַבונדען זיינען מעהר־סטענטיילס ניט קיין אַנדערע, ווי נאָר די, וואָס פאָהרן אַוועק אין אַ שכנ'ישע גובערניע אָ ה ן אַ פּ אַ ס פּ אָ ר ט"; פון דער אויבען אָנגעוויזענער צאָהל זיינען וועניגסטענס 40,000 מענשען „אַרויסגעשיקט געוואָרן פאַר פאַרברעכען קעגען פּאַספּאָרטען סיסטעם" (דאָס הייסט, דאָס זיינען געוועזען מענשען, וועמענס פאַמיליען האָבען געהונגערט, און וואָס האָבען ניט געהאַט קיין 5 אָדער 10 רובעל צו באַצאָהלען פאַר אַ פּאַספּאָרט, צו געהן זוכען אַרבייט, צום ביישפּיל, פון קאַלוגאַ אָדער טולאַ אין אָדעס אָדער אַסטראַכאַן). ווייטער באַמערקט הערר אַנוטשין: „וואָס אַנבאַ־טרעפט די 80,000 מענשען, וואָס זייטען פאַרשיקט געוואָרן אויף אַן אַד־מיניסטראַטיווען אופן, איז ביט נאָר צווייפלען מיר אין זייער פאַר־ברעכערישקייט, נאָר מיר צווייפלען אַפילו אין דער עקזיסטענץ גופא פון אזעלכע פארברעכענס, וואס מען האָט זיי צוגעשריבען". די צאָהל פון אַזעלכע „פאַרברעכער" האָט זיך פון יענער צייט אָן ניט פאַרקלענערט. זי האָט זיך כמעט פארדאָפּעלט, ווי אויך די ציפערן פון אנדערע קאַטעגאָריעס. רוסלאַנד פאַרשיקט יעהרליך אין סיביר, אויף אַ גאַנץ לעבען, 4000—5000 מענער און פרויען, וואָס וואָלטען אין אַנדערע לענדער פאַראורטיילט גע־וואָרן צו באַצאָהלען עטליכע רובעל. צו אַזעלכע „פאַרברעכער" דאַרף מען נאָך צוגעבען אַרום 1500 פרויען און 2000—2500 קינדער, וואָס פאָלגען נאָך יעהרליך אין סיביר זייערע מענער און עלטערן, וואָס טראָ־גען אָהן קיין שום שולד אַריבער אַלע שרעקען פון דער עטאַפּ־רייזע איבער סיביר און אַלע צרות פון פאַרשיקונג.

פוהרן. הערר מאַקסימאָוו באַשרייבט זעהר קלאָר, ווי די אַרעס־טאַנטען אין אירקוטסק, ווענען מען האָט ערלויבט אַרויסצוזאָגען זייער מיינונג וועגען די מעלות פון די דאָזיגע שווערע בוידען, האָבען באַלד ערקלערט, אַז זי איז די אומגלומפּערטסטע זאַך פאַר פאָהרן, וואָס איז ווען עס איז אויסגעפונען געוואָרן צו מאַטערן פערד און אַרעסטאַנטען. אָט די פוהרן אָהן רעסאָרן שלעפּען זיך איבער ניט גלייכע, גריבערדיגע וועגען, וואָס זיינען צואַקערט געוואָרן פון די רעדער פון אַן אונענדליכער צאָהל פוהרן. אין מערב סיביר, אויף די בלאָטיגע זייטען פון די מזרח־אוראַלער בערג, איז די רייזע אויף אַזעלכע פוהרן אַן אמת׳ע מאַטערניש, ווייל דער וועג איז אויסגעלעגט מיט קלעצער, און דאָס טרייסלען דערמאָנט אייך אָן דער עמפּינדונג איבער׳ן גאַנצען קערפּער, וואָס מען שפּירט בעת מען טוט אַ פּיהר מיט׳ן פינגער איבער אַלע קלאַווישען פון ראָיאַל, איינשליסענדיג די שוואַרצע. די רייזע אונטער אַזעלכע אומשטענדען איז ניט באַזונדערס אַנגענעהם אפילו פאַר דעם רייזענדען, וואָס ליגט אויף אַ דיקען וואָילאָק־אונטערבעט אין אַ באַקוועמען טאַראַנטאַס; עס איז לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס עס טראָגען אַריבער די אַרעסטאַנטען, ווענען עס קומט אויס אָפּצוזיצען אַכציג שעה אונבאַוועגליך אויף אַ באַנק, וואָס איז ערפונדען געוואָרן פון דעם באַאַמטען פון פוהר, קוים צוגערעקט מיט אַ שמאַטע אַנטקעגען רעגען און שניי.

צום גליק דויערט אַזאַ רייזע נאָר עטליכע טעג, ווייל אין טיומען זעצט מען די פאַרשיקטע אַריבער אויף ספּעציעלע שיפלעך, שווימענדיגע געפענגניסען, וואָס ווערן געשלעפּט פון דאַמפּער, און אין אַ 8—10 טעג אַרום קומען זיי אָן אין טאָמסק. מען דאַרף קוים צוגעבען, אַז די גלענצענדע אידעע צו פאַרקירצען אויף אַזאַ אופן דעם לאַנגען וועג איבער סיביר אויף אַ העלפט, האָט, ווי געוועהנליך, שטאַרק געליטען ביי דער אָנווענדונג. די אַרעסטאַנטען שיפען זיינען אַזוי אָנגעפּילט און געפינען זיך אין אַזאַ שמוציגען צושטאַנד, אַז זיי זיינען געוועהנליך נעסטען פון אָנשטעקונג. „יעדע שיפעל איז אויסגעבויט געוואָרן אַריבערצופיהרען 800 אַרעסטאַנטען און זייער קאָנוואָי״, — זאָגט דער טאָמסקער קאָרעספּאָנדענט פון „מאָסקאָווסקי טעלעגראַף״ (15טען נאָוועמבער 1881). „אָבער מען האָט ניט אויסגערעכענט די גרויס פון די שיפלאַך אין איינ־

קלאַנג מיט די פאָדערונגען פון היגיענע; הױפּטזעכליך האָט מען גענומען אין אַכט די אינטערעסען פון די דאַמפּער אײגענטימער, די הערן קוראַטאָוו און איגנאַטאָוו. אָט די הערן פאַרנעמען פאַר זײערע אײגענע צװעקען צװײ אָפּטײלונגען, װאָס זײנען אױסגערעכנט אױף 100 מענשען יעדערע, און אױף אַזאַ אופן דאַרפען 800 אַרעסטאַנטען זיך אײנאָרדנען אױף אַזאַ שטח, װאָס איז אין אָנהױב געװען באַשטימט נאָר פאַר 600 מענשען. די װענטילאַציע פון די שיפען איז זעהר אַ שלעכטע; אײגענטליך איז פאַר װענטילאַציע גאָרניט געזאָרגט געװאָרן, און די סאָרטירן זײנען שרעקליך". דער קאָרעספּאָנדענט גיט נאָך צו, אַז „די שטערבליכקײט אױף די שיפען איז זעהר גרױס, באַזונדערס צװישען די קינדער", און זײן מיטטײלונג װערט פאָלשטענדיג באַשטעטיגט פון די ציפערן פון די אָפיציעלע באַריכטען פאַר פאַריגען יאָהר. פון זײ זעהט מען, אַז פון אַכט ביז צעהן פּראָצענט פון דער גאַנצער צאָהל אַרעסטאַנטען שטאַרבען אין דער צײט פון דער נײן־טאָגיגער רײזע אױף אָט די שיפען, דאָס הײסט, פון 60 ביז 80 אױף 800 מענשען.

„דאָ קאָנט איהר באַאָבאַכטען, — האָבען אונז געשריבען פרײנד, װאָס האָבען אַלײן דורכגעמאַכט די רײזע, — דאָס אמת'ע קעניגרײך פון טױט. דיפטעריט און טיפוס שנײדען אָהן רחמנות דערװאַקסענע און קינדער, באַזונדערס די לעצטע. דער שפּיטאָל, װאָס געפינט זיך אונטער דער אױפזיכט פון אַן אונװיסענדען, מיליטערישען פעלדשער, איז אַלעמאָל איבערפילט."

אין טאָמסק שטעלען זיך די פאַרשיקטע אָפּ אױף עטליכע טעג. אַ טײל פון זײ, באַזונדערס די קרימינעלע, װאָס װערן אַרױסגעשיקט אַדמיניסטראַטיװ, געהען אװעק ערגעץ װאו אין אַ אױעזד פון טאָמסקער גובערניע, װאָס ציהט זיך פון די גרענשפּיצען פון אַלטאַי אין דרום ביז צום אײזמער אין צפון. די איבריגע שיקט מען װײטער אין מערב. מען קאָן זיך פאָרשטעלען, אין װאָס פאַר אַ גיהנם עס פאַרװאַנדעלט זיך די טאָמסקער געפענגנים, װאו די אַרעסטאַנטען פאַרטיעס, װאָס קומען אָן יעדע װאָך, קאָנען באַלד ניט אַריבערגעשיקט װערען קײן אירקוטסק, צוליב דער פאַרפלײצונג פון טײכען אָדער אַנדערע אורזאַכען. די געפענגנים איז אױסגעבױט געװאָרן פאַר 960 מענשען, אָבער אין איהר געפינען זיך קײנמאָל ניט װעניגער פון 13 ביז 14 הונדערט אַרעסטאַנטען, און

אמאָל דערגרייכט זייער צאָהל ביז 2200 און נאָך מעהר. כמעט אַלע־מאָל זיינען ארום איין פערטעל פון זייער צאָהל קראנק, און דער גע־פעננגנים שפּיטאָל קאָן אריינגעמען ניט מעהר ווי א דריטעל פון דער גאנצער צאָהל קראנק געוואָרענע. צוליב דעם בלייבען די קראנקע אין דיאַלביגע קאמערן, וואלגערענדיג זיך אויף די נארעס אָדער אונטער זיי, לעבען די געזונטע; דערביי דערגרייכט די אי־בערפילונג אזוי וויט, אז דריי ארעסטאנטען דארפען זיך צופרי־דענשטעלען מיט א פּלאץ, וואָס איז באשטימט פאר איי־נעם. די קרעכצען פון קראנקע, די געשרייען פון די, וואָס רעדען פון היץ, דאָס כריפּען פון די שטארבענדע מישען זיך צונויף מיט די וויצען און געלעכטער פון די געזונטע און דער זידלעריי פון די וועכטער. די אויסדאמפונגען פון דער שמוציגער מאסע פון מענש־ליכע קערפּער מישען זיך צונויף מיט די אויסדאמפונגען פון זייערע שמוציגע און נאסע קליידער און שיך און דעם געשטאנק פון דער שרעקליכער „פּאראשא”. — „איהר ווערט דערשטיקט, אריינקומענ־דיג אין קאמער, און כדי ניט אריינצופאלען אין חלשות, מוזט איהר וואָס שנעלער ארויסשפּרינגען אין די פרישע לופט; צו דער שרעק־ליכער אטמאָספערע, וואָס הענגט איבער די קאמערן, ווי א נעבעל איבער די טייכען, קאָן מען נאָר ביסלעכווייז זיך צוגעוואוינען,” — דאָס באשטעטיגען אַלע, וועמען עס איז אויסגעקומען צו בא־זוכען די סיבירער געפענגניסען. די קאמער פון „פאמיליען־מענ־שען” איז נאָך שרעקליכער. „דאָ קאָנט איהר זעהן, — זאָגט הערר מישלא, א סיבירער באאמטער, וואָס איז געווען אן אויפזעהר אי־בער געפענגניסען, — הונדערטער פרויען און קינדער וואָס זיינען צונויפגעשפּארט אויף א קליינעם שטח און טראָגען אריבער שרעק־ליכע צרות.” די פרייוויליג מיטגעהענדע פאמיליעס פון די פאר־שיקטע באקומען ניט קיין קאָנוואָי קליידער. אזוי ווי זייערע פרויען געהערן מעהרסטענטייל צום פּויערים שטאנד, האָבען זיי קיינמאָל ניט מעהר ווי איין פּאָר קליידער; און האָבענדיג געהונ־גערט כמעט פון דעם ערשטען טאָג אָן, ווען דער מאַן, דער ברויט־געבער פון דער פאמיליע, איז ארעסטירט געוואָרן, טוען זיי אָן זייער איינציג קלייד און לאָזען זיך אין וועג פון אסטראכאן אָדער ארכאנגעלסק. און נאָך אזא לאנגער רייזע פון איין געפענגניס אין אַנ׳אנדערע, נאָך לאנגע יאָהרען פון פארשפּארט זיין אין אָסטראָ־

נען און מאָנאַטען נאַנג, װערט דאָס איינציגע קלייד פאַרוואַנדעלט אין צוריסענע שמאַטעס, וואָס האַלטען זיך קוים אויף די פּלייצעס. דער נאַקעטער, אויסגעמוטשעטער קערפּער און די צעוואונדעטע פיס קוקען אַרויס פון הינטער די שמאַטעס פון אַט די אומגליק־ליכע פרויען, וואָס זיצען אויפ׳ן שמוציגען דיל, קייענדיג דאָס טרוקענע ברויט, וואָס גוטהערציגע פּויערים האָבען זיי געגעבען. צווישען אַט דער מאַסע מענשליכע קערפּער, וואָס באַדעקען יעדען צאָל פון די נאַרעס און האַלטען זיך אויף אונטער זיי, וועט איהר ניט זעלטען דערזעהן אַ קינד, וואָס שטאַרבט אויפ׳ן שויס פון דער מוטער, און לעבען איהם — נאָך אַ קינד, וואָס איז נאָר וואָס גע־באָרן געוואָרן. אַט דאָס ניי־געבאָרענע קינד איז די פרייד און טרייסט פון די פרויען, יעדע פון וועלכע איז אַ סך מענשליכער פון אירגענד וועלכען וועכטער אָדער אויפזעהער. דאָס קינד ווערט איבערגעגעבען פון איינער צו דער אַנדערער, זיין ציטערענדיג קער־פּערל ווערט צוגעדעקט מיט די בעסטע שמאַטעס, ער באַקומט די צערטליכסטע לאַסקעס... וויפיל קינדער זיינען דאָס אויסגעוואַק־סען אונטער אַזעלכע באַדינגונגען! איינס פון זיי שטעהט איצט לעבען מיר, בעת איך שרייב אַט די שורות, און ווידערהאָלט מיר די דערצעהלונגען, וואָס זי האָט אָפטמאָל געהערט פון דער מוטער, וועגען דער גוטסקייט פון די „רוצחים״ און דער אונמענשליכקייט פון די „באַאמטע״. זי דערצעהלט מיר וועגען די שפּילצייג, מיט וועלכע עס האָבען זי אַמוזירט די אַרעסטאַנטען אין דער צייט פון דער פיינליכער רייזע, — געוועהנליכע שפּילצייג, אין וועלכע עס איז אַריינגעלייגט געוואָרן מעהר גוט האַרץ, איידער קונסט. זי דערצעהלט וועגען די אונטערדריקונגען, וועגען געלט־אויספּרעסונ־גען, וועגען דעם פייפען פון די נאַגאַיקעס, וועגען די קללות און קלעפּ, וואָס די „באַאמטע״ זשאַלעווען ניט.

אָבער די געפענגנים באַפרייט זיך ביסלעכוויז פון דעם אי־בערפלוס פון איהר באַפעלקערונג: די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס ריהרען זיך אין וועג. יעדע וואָך געהען אַוועק פּאַרטיעס פון 500 מענשען יעדע, איינשליסענדיג פרויען און קינדער, אויב נאָר דער וועטער און דער צושטאַנד פון די טייכען דערלויבען דאָס, — פון דער טאָמסקער געפענגנים אין דעם לאַנגען וועג צופוס ביז איר־קוטסק און זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ. ביי די, וועמען עס קומט אויס

צו זעהן אזא פּאַרטיע אין וועג, בלייבט די עראינערונג וועגען איהר אויף אייביג אין זכרון. דער רוסישער מאַלער יאַקאָבי האָט גע־פּרואווט אויסמאָלען אזא פּאַרטיע אויפ'ן לייווענט ; זיין בילד מאַכט א שרעקליכען איינדרוק, אָבער די ווירקליכקייט איז נאָך שרעקליכער.

פאר אייך שפּרייט זיך אויס א בלאָטיגע עבענע, איבער וועלכער עס טראָגט זיך א שניידיג־קאַלטער ווינט, ארויפקערענדיג דעם שניי, וואָס האָט גענומען צודעקען די איינגעפראָרענע ערד. די זומפּען, וואָס זיינען דאָ און דאָרט פאַרוואַקסען מיט קליינע קוסטעס און אויסגעקרימטע בוימער, וואָס האָבען זיך איינגעבויגען פון ווינט און שווערען שניי, ציהען זיך ארום, אויף ווי ווייט דאָס אויג קאָן נאָר כאַפּען. ביז צום נאָהנטסטען דאָרף איז דרייסיג וויאָרסט. אין דער ווייט, אין דער טונקעל, טיילען זיך אויס די סילועטען פון בערגלאַך, וואָס זיינען באַדעקט מיט א געדיכטען סאָסנאָווען וואַלד. איבער'ן הימעל ציהען זיך שווערע שניי וואָלקענס. דער וועג, וואָס האָט ביי די זייטען סלופּעס, כדי איהם אָפּצוטיילען פון דער ארומיגער עבענע, וואָס איז צוגראָבען פון די שפּורען פון טוי־זענטער פוהרען און אזוי איינגעשניטען פון די שינעס, אז דער שטאַרקסטער ראָד קאָן זיך דאָ צוברעכען, דרעהט זיך איבער דער נאַ־קעטער בלאָטיגער עבענע. איבער אָט דעם וועג ציהט זיך לאַנגזאַם די פּאַרטיע. פאָראויס געהט א רייה סאָלדאַטען. נאָך זיי שפּרייזען שווער די קאַטאָרזשניקעס, מיט געגאָלטע קעפּ, אין גרויע כאַלאַטען, מיט א געלער טויז אויפ'ן רוקען, און שיך, וואָס זיינען צוריסען פון לאַנגען וועג, אזוי אַז מען זעהט דורך די לעבער די שמאַטעס, וואָס וויקלען ארום די צואוואונדעטע פיס. אויף יעדען איז אָנגעטאָן א קייט, וואָס איז געשלאָסען ביים פוס־קנאָפּ, און דער רינג, וואָס כאַפּט ארום דעם פוס, איז ארומגעוויקעלט מיט א שמאַטע, — אויב דעם פאַרשיקטען איז געלונגען צונויפצוקלייבען אויפ'ן וועג גענוג נדבות, צו קאָנען באַצאָהלען דעם שמיד פאַר א מילדערע איינשמידונג. די קייט געהט ארויף איבער'ן פוס און ווערט צוגעהאַנגען צום גאַרטעל. אַנאַנדער קייט בינדט ענג צונויף ביידע הענט, און, ענד־ליך, א דריטע פאַראייניגט פון זעקס ביז אַכט ארעסטאַנטען. יעדע אומגעלומפּערטע באַוועגונג פון איינעם אין אזא צונויפגעקייטעל־טער גרופּע ווערט באַלד דערפיהלט פון אַלע זיינע חברים אין קייט ; דעם שטאַרקען קומט אויס צו שלעפּען נאָך זיך די שוואַכע : אָפּ־

שטעלען זיך קאָן מען ניט, ביז צום עטאַפּ איז ווייט, און די הערב־סטיגע טעג זיינען קורץ.

נאָך די קאַטאָרזשניקעס געהען די „פרייע קאָלאָניסטען", וואָס זיינען אָנגעטאָן אין דיזעלביגע גרויע כאַלאַטען און שיך. סאָלדאַטען געהען ביי די זייטען פון דער פּאַרטיע, קלערענדיג אפשר וועגען דעם באַפעהל, וואָס זיי האָבען באַקומען ביים אַרויסטרעטען: „אויב אַן אַרעסטאַנט וועט פּרוואווען אַנטלויפען, שיס אין איהם. אויב דו וועסט איהם הרג'ענען — וועט דער הונט האָבען אַ הינטישען טויט, און דו וועסט באַקומען אַ באַלוינונג פון פינף רובעל!" אין עק פון דער פּאַרטיע באַוועגען זיך לאַנגזאַם עטליכע פוהרן, אין וועלכע עס זיינען איינגעשפּאַנט אויסגעמאַטערטע פּויערשע פערדלעך. די פוהרן זיינען פאַרלעגט מיט די זעק פון די אַרעסטאַנטען, און אויבען ווערן אָפטמאָל מיט שטריק צוגעבונדען קראַנקע און שטאַרבענדיגע.

הינטער די פוהרן שלעפּען זיך די ווייבער. איינינגע פון זיי געלינגט צו געפינען אַ פּרייען ווינקעל אויף די פוהרן מיט די אַרעסטאַנטישע זאַכען, און זיי זיצען דאָרט איינגעדרעהט, האָבענדיג קוים אַ מעגליכקייט אַ ריהר צו טאָן זיך. אָבער די מעהרסטע שלעפּען זיך נאָך די פוהרן, פיהרענדיג די קינדער פּאַר די הענט אָדער טראָגענדיג זיי אויף די אָרעמס. אָנגעטאָן אין שמאַטעס, פריהרענדיג אין דעם קאַלטען שניי־שטורעם, שפּרייזענדיג מיט כמעט נאַקעטע פיס איבער די איינגעפראָרענע רעדער־שפּורען, האָבען אַ סך פון זיי מסתמא ווידערהאָלט די פראַגע פון אוואַקום'ס פרוי: „ווי לאַנג וועט נאָך די מאַטערניש אָנהאַלטען?" די פּאַרטיע שליסט ענדליך אַ צווייטע רייה סאָלדאַטען, וואָס טרייבען אונטער מיט די ביקסען די פרויען, וועלכע שטעלען זיך אָפּ אָפּצורוהען אַ רגע אויף דער איינפריהרענדיגער בלאָטע פון וועג. די פּראָצעסיע ענדיגט זיך מיט אַן עקיפּאַזש, אין וועלכען עס זיצט דער אָפיציר פון קאָנוואָי.*)

*) נאָך די רוסישע געזעצען ווערן די פאַמיליען פון די אַרעסטאַנטען נים אונטערוואָרפען דעם קאָנטראָל פון קאָנוואָי. אין דער אמת'ן אָבער באַהאַנדעלט מען זיי ווי אַרעסטאַנטען. איך וועל ברענגען נאָר איין ביישפּיל: דער טאָמסקער קאָרעספּאָנדענט פון „מאָסקווער טעלעגראַף" (דעם 3טען נאָוועמבער, 1881) האָט געשריבען: „מיר האָבען באַגעגענט

ווען די פארטיע קומט אריין אין א גרויסען דאָרף, הויבט זי געוועהנליך אָן זינגען „דאָס דערבארמונגס־ליד." „אָט דער קרעכץ רופט זיך ביי אונז ליד..." אָט דאָס אייגענארטיגע ליד באשטעהט איינענטליך פון א רייהע אויסגעשרייען, וואָס רייסען זיך ארויס גלייכצייטיג פון הונדערטער ברוסטען. דאָס איז א טרויעריגע דערצעהלונג, אין וועלכער עס ווערט אין קינדערש־איינפאכע אויס־דרוקען באשריבען דער ביטערער מזל פון דעם ארעסטאנט. דאָס איז א שרעקליכער אויפרוף פון דעם רוסישען פארשיקטען נאָך בארמהערציגקייט, אן אויפרוף צו די פויערים, וועמעס מזל אונ־טערשיידעט זיך אָפטמאָל מיט קיין זאך ניט פון זיין אייגענעם. יאָהרהונדערטער פון ליידען, צרות און נויט, פארפאָלגונגען, וואָס האָבען דערשטיקט די גרעסטע קרעפטען פון אונזער פאָלק, האָבען זיך אויסגעדריקט אין אָט דעם טרויעריגען ליד. די טענער פון טיפען טרויער דערמאָנען אָן די מאטערנישען פון די פאָריגע יאָהר־הונדערטער, וועגען די האלב־דערשטיקטע געשרייען אונטער די שטעקענס און בייטשען פון אונזער צייט, וועגען דער פינסטער־ניש פון געפענגניסען, וועגען די ווילדע טאיגעס, וועגען די טרערן פון דער קרעכצענדיגער פרוי. די פויערים פון די ארומיגע סי־בירער דערפער פארשטעהען אָט די טענער: זיי ווייסען זייער אמת'ע באדייטונג פון זייער אייגענער ערפאהרונג, און אָט דער אויפרוף פון די „אומגליקליכע", — ווי אונזער פאָלק רופט די ארעסטאנטען, — געפינט אלעמאָל אן אָפקלאנג אין די הערצער פון דער דאָרפישער אָרימקייט. די אָרימסטע אלמנה צלמ'ט זיך איבער און איילט זיך צו געבען די „אומגליקליכע" עטליכע גראָ־שענס אָדער א שטיקעל ברויט, פארנייגענדיג זיך נידריג פאר זיי, דאנקענדיג זיי, וואָס זיי ווייזען ניט צוריק איהר אָרימע נדבה.

צום אָווענט, האָבענדיג אָפגעגאנגען צופוס צוואנציג אָדער דרייסיג וויאָרסט, דערגרייכט ענדליך די ארעסטאנטען פארטיע דעם עטאפ, אויף וועלכען זי פארברענגט די נאכט און רוהט אָפ

אָן ארעסטאַנטען פארטיע, וואָס איז דעם 14טען סעפּטעמבער ארויסגעגאנ־גען פון טאָמסק. די אויסגעמאטערטע פרויען און קינדער האָבען בוכ־שטעבליך זיך פארלאָרען אין דער בלאָטע, און די סאַלדאַטען האָבען זיי אונטערגעטריבען מיט קלעפּ, אַז זיי זאָלען ניט אָפּשטעהן פון דער פאַרטיע".

א גאנצען מעת־לעת נאָך יעדע צוויי טעג וועג. ווי נאָר פון דער וויטענס באווייזען זיך די הויכע קלעצער פון דעם פארקאן, הינטער וועלכען עס געפינט זיך די אלטע, פון קלעצער געמאכטע געביידע פון עטאפ, לויפען די שטארקערע ארעסטאנטען פאָראויס, כדי צו פארנעמען אפריהער די בעסטע פלעצער אויף די נארעס. די מעהרסטע עטאפען זיינען אויסגעבויט געוואָרן מיט 50 יאָהר צוריק, און צוליב דעם שווערען קלימאט און צוליב דעם, וואָס אין זיי געפינען זיך שטענדיג הונדערטער טויזענטער ארעסטאנטען, זיינען זיי שרעקליך פארשמוצט און אינגאנצען דורכגעפוילט. די אלטע קלעצערנע געביידע קאָן שוין ניט געבען קיין שוץ די געשמידטע איינוואוינער. ווינט און שניי דרינגען אריין פריי דורך די שפארעס צווישען די קלעצער. גאנצע קופּעס פון איינגעפראָרענעם שניי קלייבען זיך אויף אין די ווינקלען פון די קאמערן, די עטאפען זיינען איינגעאָרדענט געוואָרן אויף 150 מענשען; דאָס איז געווען דער דורכשניט פון די ארעסטאנטסקע פארטיעס מיט דרייסיג יאָהר צוריק. איצט אָבער דערגרייכען די פארטיעס פון 450 ביז 500 מענשען, און זיי דארפען זיך אלע אויפהאלטען אויף א שטח, וואָס איז קארג אויסגערעכענט אויף 150 מענשען*).

די אריסטאָקראטיע פון דער געפענגנים,—די אלטע וואגאבונדען און באוואוסטע מערדער, — פארנעמען אלע נארעס אין עטאפ. די איבעריגע ארעסטאנטישע מאסע, וואָס איז צוויי־דריי מאָל אזוי גרויס ווי די „אריסטאָקראטיע", מוז זיך לעגען אויף דעם צופוילטען דיל, וואָס איז געדיכט באדעקט מיט א קלעפּיגער שמוץ, אונטער די נארעס און אין די דורכגאנגען צווישען זיי.

---

*) נאָך די רוסישע געזעצען, וואָס ווערן מעהרסטענס צוזאַמענגעשטעלט ניט נעמענדיג אין אַכט די ווירקליכקייט, איז פאַרבאָטען אַרויסצושיקען אַזעלכע גרויסע אַרעסטאַנטען פאַרטיעס. אין דער אמת׳ען אָבער איז די געוועהנליכע אַרעסטאַנטען פאַרטיע אַרום 480 מענשען. אין 1881, לויט די ידיעות פון „גאָלאָס", זיינען 6607 אַרעסטאַנטען אַרויסגעשיקט געוואָרן אין 16 פאַרטיעס. אויף אַזאַ אופן איז אין דורכשניט אויף אַ פאַרטיע אויסגעקומען 406 מענשען. נאָך אָט די פאַרטיעס זיינען געגאַנגען 954 פרויען און 895 קינדער; אויף אַזאַ אופן איז אויף אַ פאַרטיע אין דער אמת׳ען אויסגעקומען אַרום 521 מענשען. אין 1884 איז דער דורכשניט פון אַ פאַרטיע געווען אַרום 400 מענשען (300 מענער און 100 פרויען און קינדער).

מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען די אטמאָספער פון די קא־מערן, ווען זייערע טירען זיינען פארשלאָסען, און זיי זיינען אי־בערפילט מיט מענשען, וואָס ליגען נאקעטע, אונטערבעטענדיג די שמוציגע קליידער, וואָס זיינען אינגאנצען דורכגענעצט פון דעם רעגען און שניי פון וועג.

אָט די עטאפּען זיינען אָבער פּאלאצען אין פארגלייך מיט די האלבע עטאפּען, וואו די ארעסטאנטען פּארטיעס שטעלען זיך אָפּ נאָר אויף איבערנעכטיגען. די געביידען פון די האלבע עטאפּען זיינען נאָך קלענער און זיינען בכלל א סך פארעלטערטער און אנטי־סאניטארישער. די שמוץ, דער געשטאנק און די שטיקעניש אין זיי ווערן אמאָל אזוי אונערטרעגליך, אז די ארעסטאנטען ציהען פּאָר צו פארברענגען א קאלטע סיבירער נאכט אין די לייכטע זומער באַ־ראקען, וואָס זיינען אויסגעשטעלט אויפ׳ן הויף און אין וועלכע מען קאָן ניט מאכען קיין פייער. די האלבע עטאפּען האָבען כמעט קיינמאָל ניט קיין באזונדערען קאמער פאר די פרויען, מוזען די לעצטע זיין מיט די סאָלדאטען אין קאראאול קאמער (זעה מאקסי־מאָוו׳ס „סיביר און קאטאָרגע”). מיט דער אונטערטעניגקייט, וואָס צייכענט אזוי אויס די רוסישע „אלץ אריבערטראָגענדיגע” מוטערס, פארקלייבען זיי זיך מיט זייערע אין שמאטעס־איינגע־וויקעלטע קינדער ערגעץ וואו אין דעם ווייטסטען ווינקעל אונטער די נארעס, אָדער זיי טוליען זיך צו ביים טיר, וואו עס שטעהען די ביקסען פון קאָנוואָי.

עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס, לויט דער אָפיציעלער סטא־טיסטיק, זיינען פון 2561 קינדער אונטער פופצעהן יאָהר, וואָס זיינען אין 1881 געשיקט געוואָרן מיט די עלטערען אין סיביר, געבליבען לעבען נאָר זעהר ווע נ י ג. „די מעהרסטע קינדער, — שרייבט דער „גאָלאָס”, — האָבען ניט געקאָנט אריבערטראָגען די זעהר שווערע באדינגונגען פון וועג און זיינען געשטאָרבען, אָדער ניט דערגעהענדיג נאָך צום באשטימטען אָרט, אָדער באלד נאָכ׳ן אָנקומען אין סיביר.” „אָהן קיין שום גוזמא קאָן מען זאָגען, אז די טראנספּאָרטירונג אין סיביר, אין דער פאָרם, ווי זי ווערט איצט פּראקטיצירט, איז אן אמת׳ע „קינדער אויסשלאכטונג”.*)

*) די צאָהל קינדער, וואָס געהען נאָך די אַרעסטאַנטישע פּאַר־טיעס, איז איצט פון 5000 ביז 8000. אַ סך פון זיי קומט אוים צו

דאַרף מען נאָך צונעבען, אַז אויף די עטאַפּען און האַלבע עטאַפּען זיינען ניטאָ קיין ספּעציעלע קאַמערן פאַר קראַנקע, און אַז נאָר מענשען, וואָס זיינען אויסשליסליך פעסט געבויט, קאָנען בלייבען לעבען, ווען זיי ווערען קראַנק אין וועג? אויפ'ן גאַנצען שטח צווישען טאָמסק און אירקוטסק, וואָס פאַרנעהמט אַרום 4 מאָנאַטען גאַנג, זיינען פאַראַן נאָר פינף קליינע שפּיטאַלען, און אין זיי אַלע געפינען זיך ניט מעהר ווי הונדערט בעטען. דאָס שיקזאַל פון די קראַנקע, וועמען עס איז ניט געלונגען צוצוקומען צו אַ שפּיטאַל, ווערט אויף אַזאַ אופן באַשריבען אין „גאָלאָס" (5־טען יאַנואַר 1881): „מען לאָזט זיי איבער אויף די עטאַפּען אָהן אַ וועלכער עס איז מעדיצינישער הילף. אין די קאַמערן זיינען ניטאָ קיין מאַטראַצען, ניט קיין קאָלדרעס, און, פאַרשטעהט זיך, קיין בעטגעוואַנט. די איין־און־פערציג און אַ האַלב קאָפּיקעס, וואָס די מלוכה קאַסע באַוויליגט אויף יעדען קראַנקען אַרעסטאַנט, געהט כמעט אינגאַנצען אַוועק אין די קעשענעס פון די געפענגנים בעאַמטע."

עס איז קוים נויטיג צו דערמאָנען וועגען די געלדער, וואָס די עטאַפּען וועכטער פּרעסען אַרויס פון די פאַרשיקטע, וואָס זיינען אַזוי אויך שרעקליך אָרים. עס איז, איבעריגענס, גענוג אָנצוּווייזען, אַז די מלוכה קאַסע באַוויליגט פאַר אָט די עטאַפּען וועכטער, אויסער זייער פּענסיע, אינגאַנצען דריי רובעל אַ יאָהר. — „דער אויוון איז פאַנאַנדער געפאַלען, מען קאָן ניט הייצען", — זאָגט דער וועכטער, ווען די פּאַרטיע, אַ דערפראָהרענע פון רעגען אָדער שניי, קומט אויפ'ן עטאַפּ, און די אַרעסטאַנטען מוזען באַצאָהלען פאַר דער ערלויבניש איינצוהייצען דעם אויוון. — „די ראַהם ווערט פאַרריכט," זאָגט אַ צווייטער, און די פּאַרטיע מוז ווידער צאָהלען פאַר שמאַטעס צו פאַרשטעקען די לעכער, דורך וועלכע עס בלאָזט אַ שרעקליך קאַלטער ווינט. — „וואַשט אויס דעם דיל פאַר'ן אַוועקגעהן", — זאָגט אַ דריטער, — „און ווילט איהר ניט וואַשען — באַצאָהלט", — און די פּאַרטיע צאָהלט

פאַרבּרענגען אין וועג צוויי יאָהר. לויט די ידיעות, וואָס זיינען פאַר־עפענטליכט געוואָרן אין „יורידיטשעסקי וועסטניק" (1883) ווערן אַלע מיידלאַך, וואָס האָבען דערגרייכט אַ 14־יאָהריגען עלטער און אפילו אינגער, אין וועג פאַרגוואַלטיגט.

ווידער, א. אז. וו., א. אז. וו. ענדליך, דארף מען נאָך דערמאָנען, ווי מען באַהאַנדעלט די אַרעסטאַנטען און זייערע פאַמיליען אין וועג? אפילו די פּאָליטישע פאַרשיקטע האָבען אין 1881 געמוזט אויפהייבען אַ בונט נעגען אַן אָפיציר, וואָס האָט אין אַ פינסטער־רען קאָרידאָר געוואגט צו באַליידיגען איינע פון די פּאָליטישע פאַרשיקטע. מיט די קרימינעלע פאַרברעכער צערעמאָניעט מען זיך, נאַטירליך, נאָך ווענינער...

און דאָס אַלץ געהערט ניט צו דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט. צום באַדויערן, קומען עהנליכע סצענען פאָר אויך איצט, אפילו אפשר אין דעם מאָמענט, ווען איך שרייב אָט די שורות. נ. לאָ־פּאַטין, וואָס האָט דורכגעמאַכט אַזאַ רייזע אין 80־טען יאָהר און וועמען איך האָב געוויזען אָט די בלעטער, האָט פון זיין זייט פאָל־שטענדיג באַשטעטיגט די ריכטיגקייט פון מיינע באַשרייבונגען און האָט מיטגעטיילט נאָך אַ סך אַנדערע איינצעלהייטען, וואָס דער־וועקען אַ גרויל. עס איז אָפּגעשאַפט געוואָרען, — און דאָס ערשט ניט לאַנג, — נאָר איין זאַך, וועלכע איך האָב אויבען דערמאָנט, נעמליך, דאָס צונויפשמידען עטליכע אַרעסטאַנטען אויף איין קייט. אָט די שרעקליכע איינפיהרונג איז אָפּגעשאַפט געוואָרן אין יאַנואַר 1881. איצט ווערט אויף יעדען אַרעסטאַנט אַרויפגעלייגט אַ באַ־זונדערע פּאָר האַנט־רינגען. דאָך איז די קייט, וואָס פאַרבינדט די רינגען, אַזוי קורץ, אַז די הענט ווערן שרעקליך איינגעמידט אין דער צייט פון צעהן־צוועלף שטונדען, ניט רעדענדיג שוין וועגען דעם, וואָס די רינגען מוזען, צוליב די שרעקליכע סיבירער פרעסט, אַרויסרופען רעוומאַטישע וועהטאָגען. אָט די וועהטאָגען, ווי מען האָט מיר געזאָגט, צייכענען זיך אויס מיט אַן אויסערגע־וועהנליכער שאַרפקייט און פאַרוואַנדלען דעם אַרעסטאַנט'ס לעבען אין איין לאַנגער מאַטערניש.

מען דאַרף קוים צוגעבען, אַז, טראָץ דער באַהויפּטונג פון הערן לענסדעל, וועלכער איז ניט לאַנג צוריק דורכגעפאָהרן איבער סיביר, מאַכען די פּאָליטישע פאַרשיקטע דורך די רייזע קיין קאַראַ אָדער אין די פּלעצער, וואוהין זיי ווערן באַשטימט, אונטער דיזעלביגע באַדינגונגען און צוזאַמען מיט די קרימינעלע פאַרברע־כער. שוין דער פאַקט אַליין, וואָס איזביצקי און דעבאַגאָרי־מאָקריעוויטש האָבען זיך געקאָנט „פאַרבייטען" מיט צוויי קרימי־

נעלע פאַרשיקטע און אויף אַזאַ אופן אַנטלויפען פון וועג צו דער קאַטאָרגע, — שוין דער פאַקט אַליין ווייזט די אונפאַרלעסליכקייט פון די ידיעות פון דעם ענגלישען רייזענדען. ניקאָלאַי לאָפּאַטין, וועגען וועלכען איך האָב אויבען גערעדט, און וואָס איז פאַראורטיילט געוואָרן צו באַזעצען זיך אין סיביר, האָט געמאַכט די גאַנצע רייזע צופוס, צוזאַמען מיט עטליכע פון זיינע חברים. אמת, א באַדייטענדע צאָהל פוילישע פאַרשיקטע אין 1864, — וואָס האָבען מעהרסטענטייל געהערט צום אדעל און האָבען געשפּילט א גרויסע ראָל אין אויפשטאַנד, — זיינען געשיקט געוואָרן אויף פּאָסט פערד. אָבער אָנהויבענדיג מיט 1866 האָבען די פּאָליטישע (וואָס זיינען געווען פאַראורטיילט אויף קאַרטאָרזשנע ארבייט אָדער פאַרשיקט צו ווערן) דורכגעמאַכט דעם גאַנצען וועג צופוס, צוזאַמען מיט די קרימינעלע פאַרברעכער. אַן אויסנאַם זיינען די יאָהרען 1877-1879, ווען מען האָט איינינגע פּאָליטישע, וואָס זיינען געגאַנגען אין מזרח סיביר, געגעבען פוהרען, אָבער פון 1879 זיינען אַלע פּאָליטישע, אָהן אונטערשיד פון געשלעכט, געצוואונגען געווען צו מאַכען די רייזע אויף אַזאַ אופן, ווי איך האָב אויבען באַשריבען, און דערביי ווערן א סך פון זיי געשמידט, טראָץ דעם געזעץ פון 1827. וואָס אַנבאַלאַנגט די ארויסגעשיקטע אויפ'ן אדמיניסטראַטיווען אופן, גיט מען זיי איצט, פונקט ווי פריהער, פוהרען, אָבער דעם גאַנצען וועג מאַכען זיי דורך ווי א טייל פון די קרימינעלע פּאַרטיעס, אָפּשטעלענדיג זיך אויף די עטאַפּען און אין די געפענגניסען צוזאַמען מיט די קרימינעלע פאַרברעכער.

צום שלום פון זיין בוך וועגען סיביר*) דריקט מ. מאַקסימאָוו אויס די האָפענונג, אז די פון איהם באַשריבענע שרעקען פון צופוסינען עטאַפּ וועלען אינגיכען ווערן א שטיק געשיכטע. אָבער זיין האָפענונג איז ביז איצט ניט מקוים געוואָרן. די ליבעראַלע באַוועגונג פון 1861 איז פון דער רעגירונג דערשטיקט געוואָרן. אַלערליי פאַרזוכען אויף רעפאָרמען האָט מען גענומען באַטראַכטען, ווי „געפעהרליכע טענדענצען", און די פאַרשיקונג אין סיביר איז געבליבען אין דעמזעלביגען צושטאַנד, אין וועלכען זי איז געווען פריהער, — א קוואַל פון אונבאַשרייבליכע ליידען פאַר צוואַנציג טויזענט מענשען, וואָס ווערן יעדען יאָהר פאַרשיקט.

*) „סיביר און קאַטאָרגאַ", 3 בענד, סט. פּעטערבורג, 1871.

אַט דאָס שענדליכע סיסטעם, וואָס איז שוין לאנג פאַראורטיילט געוואָרן פון אַלעמען, ווען עס איז אויסגעקומען עס צו שטודירען, איז געבליבען אונבאַריהרט. און אין דער צייט ווען די דורך־און־דורך צופוילטע געביידעס פון די עטאַפּען ווערן ביסלעכווייז צושטערט, און דאָס גאַנצע סיסטעם ווערט אַלץ מעהר און מעהר פאַנאַנדערגעטרייסעלט, ווערן נייע טויזענטער מענער און פרויען צוגעגעבען יעדען יאָר צו די אונגליקליכע, וואָס זיינען שוין פון פריהער אין סיביר, און ווענעם צאָהל שטייגט אויף אַזאַ אַופן אין אַ שרעקליכער פּראָפּאָרציע.

פינפטער קאַפּיטעל

די פאַרשיקטע אין סיביר

ניט אומזיסט האָט דאָס וואָרט „קאטארגא" באקומען אזא שרעקליכע באדייטונג אין דער רוסישער שפּראַך און איז געוואָרן א סינאָנים פון די שווערסטע פיזישע און גייסטיגע ליידען. „איך קאָן מעהר ניט אריבערטראָגען דאָס קאַטאָרזשנע לעבען", דאָס הייסט, א לעבען, וואָס איז פול מיט ליידען, אונערטרעגליכע באליידיגונגען, אונערבארמליכע פארפאָלגונגען, פיזישע און גייי־סטיגע ליידען, וואָס זיינען איבער די מענשליכע קרעפטען, — זאָגען מענשען, וואָס זיינען דערפיהרט געוואָרן ביז צו פולשטענ־דיגער פערצווייפלונג, איידער זיי מאַכען א סוף צו זייער לעבען. אזא זין האָט דאָס וואָרט „קאטארגא" באקומען ניט אומזיסט, און אלע, וועמען עס איז אויסגעקומען ערנסט אויסצופאָרשען די לאגע פון די קאַטאָרזשניקעס אין סיביר, זיינען געקומען צום שלוס, אז די פאָרשטעלונג אין פאָלק וועגען קאטארגא אנטשפּרעכט פול־שטענדיג דער ווירקליכקייט. איך האָב שוין באשריבען דעם פיינ־ליכען וועג, וואָס פיהרט צו קאטארגא. מיר וועלען איצט איבער־געהן צו די לעבענסבאדינגונגען פון די ארעסטאנטען אין די קאַ־טאָרזשנע קאָלאָניעס און געפענגניסען פון סיביר.

אין אָנהויב פון די 60ער יאָהרען האָט מען פון די 1,500 מענ־שען, וואָס ווערן יעהרליך פאראורטיילט אויף קאַטאָרגא, כמעט אלעמען געשיקט אין מזרח סיביר. א טייל פון זיי האָבען געאר־בייט אין די זילבער, בליי און גאָלדמינען פון נערטשינסקער גע־גענט, אָדער אויף די פּעטראָווסקי (ניט ווייט פון קיאכטא), און איר־קוטסקי אייזען פאבריקען, אָדער, ענדליך, אויף די זאַלץ פאברי־קען פון אוסאָליע און אוסט־קוט. איינִיגע האָבען געארבייט אויף דער טוך פאבריק לעבען אירקוטסק, און די אנדערע האָט מען געשיקט אויף די קאריער גאָלדמינען, וואו זיי זיינען מחויב געווען אויס־

צואַרבייטען יעהרליך די טראַדיציאָנעלע „הונדערט פוד" גאָלד פאַר „זיין מאַיעסטעט׳ס קאַבינעט". די שרעקליכע דערצעהלונגען וועגען די אונטערערדישע זילבער און בליי מינען, וואו מען צווינגט דעם אַרעסטאַנט, אונטער די שווידערליכסטע באַדינגונגען און די בייטשען פון די אויפזעהער, אַרויסצוגעבען צוויי מאָל אַזויפיעל אַר־בייט, וויפיעל עס איז נאָרמאַל; די דערצעהלונגען פון די קאַ־טאָרזשניקעס, וועמען עס איז אויסגעקומען צו אַרבייטען אין דער פינסטער, אין שווערע קייטען און צוגעשמידט צו די טאַטשקעס; וועגען די גיפטיגע גאַזען אין די מינען, וועגען מענשען, וואָס ווערן פאַרשמיסען ביז טויט פון דעם באַוואוסטען רוצח ראַזגילדעיעוו, אָדער וואָס שטאַרבען נאָך פינף־זעקס טויזענט קלעפּ פון שפּיצ־רוטען, — אָט די אַלע ווייט פאַרשפּרייטע דערצעהלונגען זיינען גאָר ניט געווען קיין פּראָדוקט פון דער פאַנטאַזיע פון סענסאַציאָ־נעלע שרייבער: זיי זיינען געווען אַ ריכטיגע אָפּשפּיגלונג פון דער טרויעריגער ווירקליכקייט.*)

און דאָס זיינען אַלץ ניט קיין לעגענדען פון טיפען אַלטער־טום; אונטער אַזעלכע באַדינגונגען האָט מען געאַרבייט אין נער־טשינסקער בערג קרייז אין אָנהויב פון די 60־ער יאָהרן. דאָס גע־דענקען מענשען, וואָס לעבען נאָך איצט.

דאָס איז נאָך ווייניג; פיעל, זעהר פיעל שטריכען פון אָט דער שרעקליכער פאַרגאַנגענהייט זיינען פאַרבליבען אונבאַריהרט ביז צו דער איצטיגער צייט. יעדערער אין מזרח סיביר וויים, כאָטש

*) די קוטאָמאַרסקער און אַלעקסאַנדראָווסקער זילבער מינען האָבען אַלעמאָל געהאַט די רעפּוטאַציע פון זעהר אונגעזונטע, צוליעב די אַמאָניאַ אויסדאַמפונגען פון זיי; ניט נאָר מענשען, נאָר אַפילו בהמות האָבען פון זיי געליטען, און די פויערים פון דער געגענט האָבען געמוזט אויסהאָדעווען זייערע בהמות אין די שכנ׳ישע דערפער. וואָס אַנבאַטרעפט די קוועק־זילבער אויסדאַמפונגען, ווייס יעדערער, וואָס איז באַקאַנט מיט דער ליטעראַטור וועגען נערטשינסקער בערג קרייז, אַז די זילבער ערץ פון דעם געגענט קומט אַלעמאָל אינאיינעם מיט ציניאָבאַר, באַזונ־דערס אין שאַכהאַם און קולטום, וואו קאַטאָרזשניקעס אַרבייטען אַלעמאָל. די רעגירונג האָט אַפילו עטליכע מאָל געפּרואווט באַקומען קוועקזילבער אין אָט די מינען. די אַקאַטויער זילבער מינען פון דערזעלביגער גע־געגנט האָט אַ שרעקליכע רעפּוטאַציע, ווי איינער פון די אונגעזונטסטע ערטער.

פון דעם, וואָס ער האָט געהערט, וועגן דער שרעקליכער סקאָרבוט עפּידעמיע, וואָס האָט אויסגעבראָכען אויף די קאַריער גאָלדמינען אין 1857, ווען, לויט די אָפיציעלע באַריכטען, וואָס מ. מאַקסימאָוו האָט געמאַכט, ניט ווייניגער פון 1,000 קאַטאָרזשניקעס זיינען גע־שטאָרבען אין פאַרלויף פון נאָר איין זומער. די אורזאַך פון דער עפּידעמיע איז אויך ניט געוועזן קיין סעקרעט; אַלע האָבען גוט געוואוסט, אַז די בערג באַאַמטע, וואָס האָבען איינגעזעהן די אונמעגליכקייט אויסצואַרבייטען, אונטער געוועהנליכע באַ־דינגונגען, די טראַדיציאָנעלע „הונדערט פוד" גאָלד, האָבען גע־צוואונגען צו אַרבייטען אָהן אויפהער, איבער די קרעפטען, ביז אייניגע זיינען געפאַלען טויט ביי דער אַרבייט. אַ סך שפּעטער, אין 1873, האָבען מיר ביינגעוואוינט אַן עהנליכע עפּידעמיע, אַרויס־גערופען פון דיזעלביגע אורזאַכען, וואָס האָט אויסגעבראָכען אין יעניסעיער קרייז און האָט פאַרניכטעט אין פאַרלויף פון אַ קורצער צייט הונדערטער לעבענס. איצט מאַטערן זיך די אַרעסטאַנטען אין אַנדערע ערטער, דער כאַראַקטער פון דער אַרבייט איז אביסעל געענדערט, אָבער דער עצם פון דער קאַטאַרזשנער אַרבייט איז געבליבען דערזעלביגער, און דאָס וואָרט „קאַטאַרגאַ" האָט נאָך ביז היינט זיין פריהערדיגע שרעקליכע באַדייטונג.

אין סוף פון די 60ער יאָהרען איז דאָס סיסטעם פון קאַטאַר־זשנער אַרבייט אביסעל געענדערט געוואָרן. די מינען פון נער־טשינסקער בערג קרייז, וואָס זיינען רייכער אין זילבער, זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרן: אָנשטאָט צו באַרייכערן, ווי פריהער, דעם אימפּערישען קאַבינעט יעהרליך מיט 280־220 פוד זילבער, האָבען זיי געגומען געבען (אין 1863־1860) אינגאַנצען פון פינף ביז זיבען פוד, און מען האָט זיי געמוזט פאַרמאַכען. וואָס אַנ־באַטרעפט די גאָלדמינען, האָבען די בערג באַאַמטע איבערצייגט דעם קאַבינעט, אַז אין דער געגענט זיינען מעהר ניטאָ קיין גאָלד־קוואַלען, וואָס זאָלען ווערט זיין באַאַרבייט צו ווערן, און דער קאַבינעט האָט איבערגעגעבען די גאָלד־קוואַלען צו פּריוואַטע אונ־טערנעהמער, איבערלאָזענדיג פאַר זיך נאָר די גאָלד־קוואַלען אויף'ן טייכעל קאַראַ, וואָס פאַלט אַריין אין שילקאַ. עס פאַרשטעהט זיך, אַז ווי נאָר עס איז פאַרעפענטליכט געוואָרן די ערלויבניש פאַר פּריוואַטע פּערזאָנען צו באַאַרבייטען די גאָלד־קוואַלען, האָבען

גאָלד־סוחרים באַלד „אַנטדעקט” זעהר רייכע קוואַלען, דעם אָרט פון וועלכע מען האָט, אייגענטליך, שוין לאַנג געוואוסט. צוליב דעם אַלעמען איז די רעגירונג געוועזן געצוואונגען צו געפינען פאַר די אַרעסטאַנטען עפּעס אַנדערע באַשעפטיגונגען. און ביז אַ געוויסען גראַד ענדערן דאָס גאַנצע סיסטעם פון קאַטאָרזשנער אַרבייט. מען האָט ערפונדען די „צענטראַלע געפענגניסען” אין אייראָפּעאישען רוסלאַנד, אַ באַשרייבונג פון וועלכע איך האָב געגעבען אין איינעם פון די פריגע קאַפּיטלען, און איצט דיענען אָפּ די קאַטאָרזשאַנעם אַרום אַ דריטעל פון זייער שטראָף טערמין אין אָט די געפענגניסען, איידער מען שיקט זיי אַרויס אין סיביר. איך האָב שוין געערדט וועגען דעם, ווי שרעקליך מען באַהאַנדעלט זיי. די צאָהל פון אָט די אונגליקליכע, פאַר וועלכע אפילו די סיבירער קאַטאָרגאַ ווייזט אויס ווי אַן ערלייכטערונג, דערגרייכט ביז 5,000 מענשען. אויסערדעם פּרואווט מען די לעצטע יאָהרען צו באַזעצען מיט פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס דעם אינזעל סאַכאַלין.

די קאַטאָרזשניקעס, וואָס ווערען יעהרליך אַרויסגעשיקט אין סיביר אין צאָהל פון 1,800 ביז 1,900 ווערען אויף פאַרשידענע אופנים פאַרטיילט און באַנוצט פאַר אַלערליי אַרבייטען. אַ טייל פון אַזעלכע פאַרשיקטע (2,700 - 3,000) פאַלען אריין אין די קאַטאָרזשנע געפענגניסען פון מערב און מזרח סיביר; די איבערינע פאַרשיקט מען אָדער אויף די קאַריער גאָלד־קוואַלען, אָדער אויף די זאַלץ פאַבריקען פון אוסאָליע און אוסט־קוט. אָבער אַזוי ווי די וועלדער, מינען און פאַבריקען אין סיביר, וואָס געהערען צו דער מלוכה, קאָנען ניט אויסנוצען די אַרבייט פון כמעט 10,000 מענשען, וואָס ווערען פאַראורטיילט אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט, און וועלכע מען מוז האַלטען אין סיביר, האָט מען געפונען אַזאַ אויסוועג פון דער לאַגע: מען פאַרדינגט אַזעלכע אַרעסטאַנטען, ווי אַרבייטער, אויף פּריוואַטע גאָלד־קוואַלען. מען קאָן זיך פאָרשטעלען, אַז אונטער אַזעלכע באַדינגונגען קאָנען מענשען, וואָס זיינען פאַראורטיילט אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט, אַריינפאַלען אין די פאַרשידענסטע אומגעבונגען. נאָכ'ן ווילען אָדער קאַפּריז פון די באַאַמטע, און אויך לויט זייערע מיטלען. אַן אַרעסטאַנט קאָן שטאַרבען אונטער'ן בייטש אויף קאַראַ אָדער אין אוסט־קוט, אָבער ער קאָן אויך פירן אַ גאַנץ קאָמפאָרטאַבלען לעבען אויף פּריוואַטע

מינען פון אַ וועלכען עס איז גוטען ברודער, ווי אַן „אויפזעהער", פיהלענדיג די אונבאַקוועמליכקייט פון דער פאַרשיקונג אין סיביר נאָר אין דעם, וואָס ער מוז לאַנג וואַרטען אויף נייעס פון פריינד אין רוסלאַנד.

די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס אין סיביר קאָנען איינגעטיילט ווערן אין דריי הויפּט קאַטעגאָריעס: די וואָס ווערן אויפגעהאַל־טען אין געפענגניסען; די, וואָס אַרבייטען אויף די גאָלד־קוואַלען פון קאַבינעט אָדער פון פריוואַטע אייגענטימער, און, ענדליך, די, וואָס אַרבייטען אויף די זאַלץ פאַבריקען.

דאָס שיקזאַל פון די ערשטע אונטערשיידט זיך ווייניג פון דעם שיקזאַל פון די אַרעסטאַנטען, וואָס האַלטען זיך אויף אין די צענטראַלע געפענגניסען פון רוסלאַנד. עס קאָן זיין, אַז דער סיבירער געפענגניס אויפזעהער רוויכערט אַ ליולקע, ניט קיין ציגאַר, ווען מען שמייסט די אַרעסטאַנטען; עס קאָן זיין, אַז ער באַנוצט אַ בייטש, ניט קיין ריטער; עס קאָן זיין, אַז ער שמייסט די אַרע־סטאַנטען, ווייל ער איז אין כעס, וואָס זיין ווייב האָט איהם גע־מאַכט אַ שלעכטען מיטאָג, בעת דער רוסישער געפענגניס אויפ־זעהער שמייסט זיי דערפאַר, וואָס ער האָט קיין גליק ניט געהאַט אויף יאַגד: די רעזולטאַטען פאַר די אַרעסטאַנטען זיינען דיזעל־ביגע. אין סיביר, ווי אין רוסלאַנד, אויב מען אַנטלאַסט אַן אויפזע־הער, וואָס „שמייסט אָהן רחמנות", קומט אויף זיין אָרט איינער, וואָס „שפּאַצירט זיך דורך מיט'ן פויסט איבער דער פיזיאָנאָמיע פון די אַרעסטאַנטען און באַ'גנבעט זיי אויף דעם שענדליכסטען אופן"; אויב אָבער פאַר אַן אויפזעהער ווערט צופעליג באַשטימט אַן עהרליכער מענש, געהט ער באַלד אַרוים אין דעמיסיע, אָדער מען וואַרפט איהם אַרוים פון דער געפענגניס אַדימיניסטראַציע, וואו עהרליכע מענשען זיינען נאָר „אַ שטערונג".

ניט בעסער איז אויך דאָס שיקזאַל פון די צוויי טויזענט אַרעסטאַנטען, וועלכע מען שיקט אויף די קאַרער גאָלד־קוואַלען. שוין אין די 60ער יאָהרען האָט מען אין די אָפּיציעלע באַריכטען אָנגעוויזען אויף דעם צושטאַנד פון דער געפענגניס אויף דער אויבערשטער קאַרא: דאָס איז געווען אַן אַלטע, פון אומוועטער געליטענע, קלעצערנע געביידע, אויפגעשטעלט אויף אַ זומפּיגען באָדען און איינגאַנצען דורכגעזאַפּט מיט שמוץ, וואָס גאַנצע דורות

ארעסטאנטען, וואָס האָבען די געפענגנים איבערפילט. האָבען אין פארלויף פון א סך יאָהרען אָנגעקליבען. שוין דעמאָלט האָט מען אין דעם אָפיציעלען באריכט אָנגעוויזען אויף די נויטיגקייט צו צוּוואַרפען באלד די פארעלטערטע געביידע; אָבער נאָך ביז איצט דיענט זי פאר א פארהאַפטונגס פּלאַץ פאר די ארעסטאנטען, און אפילו ווען פּאָלקאָווניק קאנאנאוויטש איז געווען פארוואלטער פון דער געפענגנים, האָט מען איהר געוואשען די דילען פיער מאָל א יאָהר. זי האָט אלעמאָל צוויי מאָל אזויפיעל ארעסטאנטען וויפיעל דער קובישער שטח ערלויבט, און די ארעסטאנטען שלאָפען ניט נאָר אויף די נארעס, וואָס געהען אין צוויי עטאזש איינער איבער'ן אנדערן, נאָר אויך אויף'ן דיל, וואָס איז באדעקט מיט א דיקער שיכט פון קלעפּינען שמוץ, און זייערע נאסע און שמוציגע קליידער דיענען זיי סאי פאר בעטגעוואנט, סאי פאר א צודעק. אזוי איז געווען דעמאָלט, אזוי איז אויך איצט. די הויפּט געפענגנים פון די קאריער גאָלד־קוואלען, ניזשנאיא קארא, איז, אורטיילענדיג נאָך דער באַשרייבונג, וואָס מאקסימאָוו האָט געמאכט אין 1863, און נאָך די אָפיציעלע דאָקומענטען, וואָס איך האָב געלייענט, שוין דעמאָלט געווען אן אלטע, צופוילטע געביידע, אין וועלכער דער ווינט האָט פריי געשפּאצירט, און רעגען און שנייע זיינען אריינגעדרונגען. אזא איז זי אויך איצט, ווי פריינד האָבען מיר איבערגעגעבען. די מיטעל־קארא געפענגנים איז מיט עטליכע יאָהר צוריק באנייט געוואָרן, אָבער איינניכען איז זי געוואָרן פונקט אזא שמוציגע, ווי די צוויי אנדערע. זעקס אָדער אכט מאָנאטען אין יאָהר טוען די ארעסטאנטען אין אָט די געפענגניסען אבסאָלוט גאָרנישט; אויך שוין דאָס אליין איז גענוג פאר א פול־שטענדיגער דעמאָראליזאציע פון די איינוואוינער פון דער געפענג־נים און אן אנטוויקלונג פון אלערליי פארברעכערישע נייגונגען צווי־שען זיי. די, וואָס ווילען שטודירען די פראגע וועגען דער מאָראלער ווירקונג פון די רוסישע געפענגניסען אויף די ארעסטאנטען, וועלען געפינען א רייכען מאטעריאל אין דער מערקווירדיגער פּסיכאָלאָ־גישער ארבייט פון דאָסטאָיעווסקי, אין די ארבייטען פון מאקסי־מאָוו, לוואָוו און א סך אנדערע.

די ארבייט ביי די גאָלד־קוואלען איז בכלל זעהר א שווערע. אמת, זי ווערט געטאָן אויף דער אויבערפלאַך פון דער ערד, און

דערביי ווערן אין דעם אַלואוויאַלען באָדען פון טאָל געמאַכט טיפע גרובען, כדי ארויסצוציהען דעם שטויב און זאמד, אין וועלכען עס געפינט זיך גאָלד, און אויף פוהרען ברענגט מען דערנאָך דעם שטויב און זאמד צו דער מאַשין, וואָס וואַשט דאָס גאָלד. אָבער בכלל איז דאָס, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, זעהר א שווערע און אונגעזונטע ארבייט. די גריבער זיינען אַלעמאָל נידריגער פון דער אויבערפלאַך פון טייך, וואָס ווערט דורך א קינסטליכען קוואַל אָפּ־געפיהרט אויף א געוויסער הויך צו דער גאָלד־וואַשענדיגער מאַשין. צוליעב דעם ווערן די גריבער מעהר אָדער ווייניגער אָנגעפילט מיט דורכזאַפּענדיגען וואַסער, שוין ניט רעדענדיג וועגען די שטראָמען אייז־וואַסער, וואָס גיסען זיך פון די ווענט פון די גריבער, ווען די איינגעפראָרענע ערד געהט אָפּ אונטער די הייסע זונשטראַלען. די פלומפען אויף אָפּצופּאָמפּען דאָס וואַסער העלפען ווייניג, און די מענשען מוזען ארבייטען (איך שרייב וועגען דעם אויף'ן גרונד פון אייגענע באָאָבאַכטונגען) אין פאַרלויף פון א גאַנצען טאָג, שטע־הענדיג אין אייז־קאַלטען וואַסער, וואָס דערגעהט ביז צו די קניה, און אמאָל אפילו ביז צום גאַרטעל. ווען דער ארעסטאַנט קומט צוריק אין געפענגניס, גיט מען איהם ניט קיין טרוקענע קליידער אויף איבערבייטען, און ער מוז שלאָפען אין נאַסע. אמת, טוי־זענטער פרייע ארבייטער געפינען פאַר מעגליך צו ארבייטען אונ־טער דיזעלביגע באַדינגונגען ביי פּריוואַטע גאָלד־קוואַלען. אָבער די אייגענטימער פון די גאָלד־קוואַלען אין סיביר וואָלטען אפשר נאָר קיין ארבייטער ניט געפונען, ווען זיי וואָלטען ביים אָנדינגען זיי ניט באַנוצט די מיטלען, וואָס מען האָט פּראַקטיצירט אין 17טען יאָהרהונדערט צו דערפילען די ארמיי. מען דינגט זיי געוועהנליך, ווען זיי זיינען אינגאַנצען שיכור, מען רוקט זיי אריין גרויסע האַנטגעלט, וואָס געהען באַלד אריבער אין די קעשענעס פון די שענקער. וואָס אַנבעטרעפט די פריי־פּאַרשיקטע, די הונגעריגע ארמיי פון וועלכע שטעלט צו א באַדייטענדען קאָנטינגענט פון ארבייטער פאַר די פּריוואַטע גאָלד־קוואַלען, ווערן זיי געוועהנליך אָפּגעגעבען צו דער ארבייט פון די באַאַמטע פון וואָלאָסט, וואָס פאַרכאַפּען באַלד זייער האַנט־געלט פאַר די שטייערן, וואָס קליי־בען זיך אַלעמאָל אָן אויף די פריי־פּאַרשיקטע.

צוליעב די אויבען אָנגעגעבענע אורזאַכען מוז יעדען פריה־

לינג, ביים אפשיקען „פרייע ארבייטער" אויף די גאָלד־קוואַלען, זיך אריינמישען די באצירק פּאָליציי אָדער אפילו א מיליטערישער קאָנוואָי. עס פארשטעהט זיך, אז די ארבייטס באדינגונגען פון די פארשיקטע קאטאָרזשניקעס זיינען נאָך שווערער. די טעגליכע ארבייט, וואָס יעדערער פון זיי מוז דורכפיהרן, איז אי גרעסער, אי שווערער לויט די ארבייטס באדינגונגען, איידער אויף די פריוואטע גאָלד־קוואַלען. אויסערדעם ארבייטען א סך קאטאָרזשניקעס אין קייטען. און אויף קארא מוזען זיי מאכען 7 ווערסט צופוס, די דיסטאנץ פון דער געפענגניס ביז דעם אָרט פון ארבייט; קומט נאָך אויף אזא אופן צו צו זייער טעגליכען „אוראָק" נאָך דריי שעה גאנג. אין די פאלען, ווען דער גאָלד שיכט איז אָרימער אין אינהאלט פון גאָלד, איידער מען האָט ערווארט, און די פאָראויס באשטימטע קוואנטיטעט קאָן ניט דורכגעוואשען ווערן אונטער געוועהנליכע ארבייטס באדינגונגען, צווינגט מען די קאטאָרזשניקעס צו ארבייטען איבער די קרעפטען, ביז שפּעט ביינאכט, און דער פּראָצענט פון שטערבליכקייט, וואָס איז אזוי אויך גענוג גרויס, דערגרייכט צוליעב דעם אן אונגעהייערע הויך. קורץ, אלע, וואָס האָבען ערנסט שטודירט די קאטאָרזשנע ארבייטס באדינגונגען אין סיביר, זיינען געקומען צום שלוס, אז דער קאטאָרזשניק, וואָס האָט אָפּגעדיענט זיין שטראָף עטליכע יאָהר אויף קארא אָדער אויף די זאלץ פאבריקען, קומט פון זיי ארויס אין פריי־פארשיקונג אינגאנצען א צובראָכענער, האָבענדיג פארלאָרן זיין ארבייטספעהיגקייט, און ביז׳ן טויט איז ער נאָר א לאסט פאר דער געזעלשאפט.

די שפּייז, הגם אין אלגעמיין וועניגער נאַרהאַפטיג, איידער אויף די פּריוואטע גאָלד־קוואַלען, קאָן באטראכט ווערן ווי א גאנץ גענוגענדע, ווען די ארעסטאנטען וואָלטען באקומען די פּאָרציעס, וואָס זיינען באשטימט פאר דער ארבייטס צייט. פאר יעדען ארעסטאנט ווערט באשטימט טעגליך פיר פונט שווארצע ברויט, און יעדען מאָנאט אזא קוואנטיטעט פלייש, קרויט, רעטשענע גרויפּען, א. אז. וו., וואָס קאָן געקויפט ווערן פאר איין רובעל. א גוטער עקאָנאָם וואָלט דאָ געקאָנט געבען יעדען מענשען א האלב פונט פלייש א טאָג. אָבער צוליעב דער אפּוועזענהייט פון וועלכען עס איז קאָנטראָל ווערן די ארעסטאנטען אויף׳ן אונברחמנות׳דיגסטען אופן באַ׳גנב׳עט פון די באאמטע. אויב אין

פעטערבורגער הויז פון פרעלימינערער פאַרהאַפטונג, אונטער׳ן נאָז פון אַ טויט אינספעקטאָרן, איז אַזאַ גנבה פּראַקטיצירט געוואָרן אין פאַרלויף פון אַ רייה יאָהרן אויף אַ קאָלאָסאַלען מאַסשטאַב, איז וואָס קאָן מען שוין ערוואַרטען פון אַ קאַטאָרזשנער געפענגנים אויף עק וועלט, אין די זאַבאַיקאַלער בערג? עהרליכע עקאָנאָמען, וואָס גיבען אַוועק די אַרעסטאַנטען אינגאַנצען זייער פּאָרציע, זיינען, נאַטירליך, זעלטענע אויסנאַמען. אויסער דעם דאַרף מען ניט פאַרגעסען, אַז די אויבענדערמאָנטע פּאָרציע ווערט געגעבען אין אַזאַ מאָס נאָר אין דער צייט פון די גאָלד־וואַשענדיגע אַרבייטען, וואָס דויערן ווייניגער פון פיער מאָנאַטען אין יאָהר. אין פאַרלויף פון אַ גאַנצען ווינטער, ווען דער איינגעפראָרענער באָדען איז האַרט ווי אייזען, ווערט די אַרבייט ביי די גאָלד־קוואַלען אָפּגעשטעלט. און ווי נאָר די „יעהרליכע ערנטע" ווערט אַראָפּגענומען פון די גאָלד־קוואַלען, דערפיהרט מען דעם אַרעסטאַנט׳ס שפּייז ביז צו אַ גרויס און קוואַליטעט, וואָס זיינען קוים גענוג אויפצוהאַלטען דאָס לעבען. וואָס אַנבאַטרעפט דעם לוין פאַר דער אַרבייט, איז זי איינפאַך לעכערליך, עפּעס אַרום אָנדערהאַלבען צי צוויי רובעל אַ מאָנאַט, און פון אָט דעם בעטלערשען לוין קומט אויס דעם אַרעסטאַנט אויסצוגעבען אַ העלפט אויף קליידער, ווייל די קליידער, וואָס די מלוכה גיט, ווערן שנעל אויסגעטראָגען ביי דער אַרבייט. עס איז קיין וואונדער ניט דעריבער, וואָס סקאָרבוט, דער שרעקליכער גאַסט פון אַלע סיבירער גאָלד־קוואַלען, געפינט אַ מאַסע קרבנות צווישען אַרעסטאַנטען, און וואָס די שטערבליכקייט אויף קאַראַ וואַקעלט זיך יעהרליך צווישען 90 און 287 אויף 2,000 מענשען, דאָס הייסט, פון 1 אויף 11 ביז 1 אויף 7, וואָס איז אַ הויכער פּראָצענט פאַר אַ דערוואַקסענער באַפעלקערונג. די אָפיציעלע ציפערן אָבער שטימען ניט אינגאַנצען מיט׳ן אמת, ווייל די שווער און האָפנונגסלאָז קראַנקע שיקט מען אַוועק פון די גאָלד־קוואַלען אין די מושב זקנים׳ס אָדער אַנשטאַלטען פאַר קאַליקעס, וואו זיי שטאַרבען.

די לאַגע פון די אַרעסטאַנטען וואָלט אָבער געווען נאָך שווערער, ווען ניט דער אומשטאַנד, וואָס די איבערפילונג פון די געפענגניסען און די אינטערעסען פון די אייגענטימער פון די גאָלד־קוואַלען האָט געצוואונגען די רעגירונג צו פאַרקירצען דעם טער-

מין פון פארהאפטונג. בכלל מוז דער פארשיקטער קאטארזשניק זיך אויפהאלטען אין דער קאטארזשנער געפענגניס נאר ארום א דריטעל פון זיין גאנצען טערמין. נאך אט דעם טערמין דארף מען איהם באזעצען אין א דארף לעבען די גאלד־קוואלען, אין א באזונדערן הויז, צוזאמען מיט דער פאמיליע, אויב די פרוי האט איהם נאכגעפאלגט אין סיביר. כאטש ער מוז ארבייטען גלייך מיט אנדערע ארעסטאנטען, נעמט מען פון איהם אראפ די קייטען, ער האט א הויז, האט אן אייגענע היים. עס פארשטעהט זיך, אז אט דאס געזעץ וואלט נעקאנט אונגעהויער פארלייכטערן די לאגע פון די פארשיקטע, ווען דאס געזעץ וואלט, ווי געוועהנליך, ניט פארקריפעלט געווארן ביי דער אנווענדונג. די באפרייאונג פון דעם ארעסטאנט העננט איננאנצען אפ פון דעם קאפריז פון דעם פארוואלטער אויף די גאלד־קוואלען. אויסערדעם, צוליעב דעם לעבערליך קליינעם ארבייטסלוין, וואס באשטעהט פון אנדערהאל־בען ביז צוויי רובעל א מאנאט, פאר א צוגאב צו דער פארציע, איז דער באפרייטער ארעסטאנט אין די מעהרסטע פאלען שרעק־ליך ארים. אלע אויספארשער שילדערן אין די טונקעלסטע פאר־בען די ארימקייט פון אט דער קאטעגאריע פארשיקטע, און זיי באהויפטען, אז די גרויסע צאהל „ויברח'ס" פון דער „פרייער קאמאנדע" ערקלערט זיך דורך די אומשטענדען פון איהר בעטלע־רישער עקזיסטענץ.

די שטראפען, וואס ווערן ארויפגעלעגט אויף די ארעסטאנ־טען, העננען איננאנצען אפ פון דעם ווילען פון דעם פארוואלטער פון דער פאבריק און זיינען מעהרסטענטיילס גרויזאם. צונעמען די שפייז און קארצער, — און דער לעזער וויים שוין, וואס קארצער אין סיביר איז אזוינס, — וועגען דעם רעדט מען שוין ניט. פאר א שטראף הויבט מען אן רעכענען נאר די בייטשען, די קלעפ פון וועלכע ווערן פאנאנדערגעטיילט מיט א ברייטער האנט און אין אן אונבאגרענעצטער צאהל פאר די קלענסטע זינד, לויט דעם ווילען און דער שטימונג פון דעם אויפזעהער.

בייטשען זיינען אין די אויגען פון די וועכטער אזא געוועהנ־ליכע זאך, אז „הונדערט בייטשען" ווערט באשטימט פאר דיזעלבי־גע זינד, פאר וועלכע מען וואלט אין אן אייראפעאישער געפענגניס נאר באשטראפט מיט קארצער. אבער אויסער די בייטשען איז

פאַראַן נאָך אַ גאַנצע רייה זעהר גרויזאַמע שטראָפען: צום בייי־שפּיעל, צושמידען צו דער וואַנט אין דעם אונטערערדישען קאַרצער אויף גאַנצע יאָהרען, וואָס ווערט פּראַקטיצירט אויף אַקאַטוי; צושמידען אויף פינף־זעקס יאָהר צו דער טאַטשקע, וואָס פאַראור־זאַכט די שרעקליכסטע גייסטיגע ליידען; און, ענדליך, די „ליסאַ", דאָס הייסט, אַ שטיק האָלץ אָדער אייזען, וואָס וועגט אָנדערההאַלבען פּוד, וואָס ווערט צוגעשמידט צו די קייטען, און דער אַרעסטאַנט טראָגט דאָס אין פאַרלויף פון עטליכע יאָהר. די שרעקליכע באַ־שטראָפונג מיט דער „ליסאַ" ווערט אָפּגעשאַפט, אָבער דאָס צו־שמירען אויף עטליכע יאָהר צו דער טאַטשקע ווערט נאָך איצט אויך שטאַרק באַנוצט. נאָך ערשט ניט לאַנג צוריק האָט מען די פּאָ־ליטישע פּאָנקאָ, פּאָמיטשעוו און בערעזניוק פאַראורטיילט צוגע־שמידט צו ווערן צו דער טאַטשקע אויף צוויי יאָהר פּאַר אַ פּאַרזוך צו אַנטלויפען פון אירקוטסקער געפענגנים.

עס איז זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז דער אויפזעהער פון די גאָלד־קוואַלען איז אַ מין זעלבסטהערשערישער מאָנאַרך, און אַז באַקלאָגען זיך אויף איהם איז אַבסאָלוט נוצלאָז. ער קאָן באַרויבען די אַרעסטאַנטען, אַרויפלעגען אויף זיי די שווערסטע שטראָפען, קאָן אפילו מאַטערן זייערע קינדער, — קיין קלאַגען וועל־לען ניט דערגעהן צו די באַאמטע. און אויב עס וואָלט זיך אפילו געפונען אַן אַרעסטאַנט, וואָס וואָלט געוואַגט צו באַקלאָגען זיך, וואָלט מען איהם איינפאַך פאַרמאַטערט אויף טויט אין פינסטערן קאַרצער, אָדער ער וואָלט געשטאָרבען אונטער די בייטשען. די אַלע, וואָס שרייבען וועגען דער פאַרשיקונג אין סיביר, דאַרפען גערענקען, אַז איבער די אויפזעהער איז ניטאָ קיין שום קאָנטראָל, און אַז אַן עהרליכער מענש וועט לאַנג ניט קאָנען בלייבען פאַרוואַלטער פון אַ קאַטאָרזשנער געפענגנים אין סיביר. אויב זיין באַנעמונג מיט די אַרעסטאַנטען איז הומאַן, ווערט דאָס באַטראַכט אין פּע־טערבורג ווי אַ געפעהרליכע „סענטימענטאַליטעט", און מען וועט איהם אַנטלאַסען פון רינגסט. אויב ער צייכענט זיך אויס אפילו בלויז מיט פּרימיטיווער עהרליכקייט, וועט איהם אונבאַדינגט אַרויסשטויסען די חברה רויבער און אַנדערע בעלנים אויף דער קאַ־זיאָנער קאָרעטע, וואָס קלייבען זיך געוועהנליך צונויף אַרום אַזאַ גע־שמאַקען ביסען, ווי די גאָלד־קוואַלען פון דער מלוכה. אַ רוסיש

שפּריכוואָרט זאָגט: „גיט מיר האָדעווען איין קאַזיאָנעם וואָראָביי־טשיק און איך וועל דורך איהם אויסהאַלטען מיין גאַנצע פאַמיליע".
און די גאָלד־מינען זיינען אָהן צווייפעל א באַדייטענדערע זאַך, איי־דער א קאַזיאָנער וואָראָבייטשיק. אין זיי אַרבייטען טויזענטער אַרעסטאַנטען, וועלכע מען דאַרף אויסהאַלטען און באַזאָרגען מיט אַרבייטס געצייג; דאָרט געפינען זיך מאַשינען, וואָס מען דאַרף פאַרריכטען, און, ענדליך, דאָס וויכטיגסטע, וואָס דאָרט געהט אָן א זעהר פּראָפיטאַבלער האַנדעל מיט גע'גנבט'ן מלוכה גאָלד. בכלל אַרבייט ביי די מלוכה גאָלד־קוואַלען פון דור צו דור א סאָליד־אָרגאַ־ניזירטע שייקע גנבים, וואָס איז אַזוי שטאַרק, אַז אפילו דער דעמ־פּאָטישער, אַלמעכטיגער מוראַוויאָוו־אַמורסקי האָט זיי ניט גע־קאָנט בייקומען.

אַן עהרליכער מענש, וואָס איז צופעליג אַריינגעפאַלען אין אָט דער גנבים שייקע, ווערט פון איהר באַטראַכט, ווי אַן „אומרוהיגער"; און אויב מען וועט איהם ניט ברענגען צו דעמיסיע דורך אונטער־שטעלען אַ פּיסעל אויף אַלערליי אופנים, געהט ער געוועהנליך סוף כל סוף פון זיין אייגענעם ווילען אוועק פון דיענסט, מיעד ווערענדיג פון דעם פּרוכטלאָזען קאַמף מיט די גנבים. צוליעב דעם האָבען די קאַרער גאָלד־קוואַלען זעלטען געהאַט פּאַר פאַרוואַלטער אַזעלכע עהרליכע מענשען, ווי באַרבאָ־דע־מאַרני אָדער קאָנאָנאָוויטש; אין זייער שפּיץ זיינען כמעט אַלעמאָל געשטאַנען גרויזאַמע אויס־וואורפען, ווי ראַזגילדעיעוו.

אָט די טראַדיציאָנעלע פיהרונגען האַלטען אָן ביז צו אונזער צייט. שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם, וואָס די שרעקליכע גרויזאַמקייט פון די פאַבריק פאַרוואַלטער איז געוואָרען אַ שפּריכוואָרט, האָט מען נאָך ערשט אין 1871 אויף קאַרא פּראַקטיצירט מיטעל־אַלטערליכע טאָרטורען. אפילו אַזא פאָרזיכטיגער שרייבער, ווי הערר יאַדרינצעוו, דערצעהלט וועגען אַ פאַל פון טאָרטור, וואָס איז פּראַקטיצירט געוואָרען פון דעם פאַרוואַלטער איבער די גאָלד־קוואַלען דעמידאָוו אויף א פרייער פרוי און איהר עלף־יאָהריגער טאָכטער.

„אין 1871, — זאָגט יאַדרינצעוו, — האָט דער פאַרוואַלטער איבער די קאַרער גאָלדקוואַלען דעמידאָוו אַנטדעקט א מאָרד, וואָס א קאַטאָרזשניק איז באַגאַנגען. כדי אויפצודעקען אַלע איינ־צעלהייטען פון דעם פאַרברעכען, האָט דעמידאָוו געמאַטערט דורך

א תליון דעם מערדער׳ס ווייב, א פרייע פרוי, וואָס איז געקומען מיט איהר מאַן אין סיביר פון איהר פרייען ווילען און איז דעריבער געווען פריי פון קערפערליכער באשטראָפונג. דערנאָך האָט ער געמאַטערט דעם מערדער׳ס עלף־יאָהריגע טאָכטער. מען האָט דאָס מיידעל געהאַלטען אין דער לופטען, און דער תליון האָט זי געשמיסען מיט א בייטש פון קאָפּ ביז די פיאַטעס. ווען מען האָט שוין דעם קינד געהאַט געגעבען עטליכע קלעפּ מיט דער בייטש, האָט זי געבעטען א טרונק. מען האָט איהר געגעבען זאַלץ־וואַסער. מען וואָלט זי נאָך מעהר געשלאָגען, ווען דער תליון וואָלט זיך ניט אָפּגעזאָגט פאַרצוזעצען דאָס שלאָגען״.*).

מענשען ווערען ניט מיטאַמאָל אזעלכע חיות, און יעדער דענקענדער לעזער וועט פאַרשטעהן, אז דעמידאָוו האָט ערצויגען און אנטוויקעלט אין זיך אָט די גרויזאַמקייט דורך א לאַנגער דויערענדיגער פּראַקטיק, וואָס איז ווידער מעגליך געווען נאָר א דאַנק זיין פולשטענדיגער אונבאַשטראָפבאַרקייט. אזוי ווי די געמאַטערטע פרוי איז ניט געווען קיין ארעסטאַנטין, זיינען איהרע קלאַגען דערגאַנגען צו די העכערע באַאמטע. אָבער אויף איין עפּיזאָד, וואָס איז צופעליג פאַרעפענטליכט געוואָרן, וויפיל הונדערטער עהנליכע פאַלען זיינען געבליבען ניט אויפגעדעקט און וועלען קיינמאָל ניט אָפּגעגעבען ווערן אויף דאָס געריכט פון דער געזעלשאַפטליכער מיינונג.

מיר בלייבט איצט איבער נאָר צו זאָגען עטליכע ווערטער וועגען די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס, וועמען די מלוכה פאַרדינגט צו די אייגענטימער פון די פּריוואַטע גאָלדקוואַלען. אָט דאָס סיסטעם איז נאָך ניט געווען איינגעפיהרט, ווען איך האָב זיך געפונען אין סיביר, און ידיעות וועגען דעם זיינען בכלל ניט פאַראַן פיל. איך וויים נאָר, אז מען האָט צוגעגעבען, אז דער פאַרזוך איז ניט געלונגען. די בעסטע פון די פּריוואַטע אייגענטימער מיידען אויס אָנצודינגען די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס, האָבענדיג באַלד זיך איבערצייגט פון זייער אייגענער ערפאַהרונג, אז פאַר יעדער באַריהרונג מיט די באַאמטע פון סיביר מוזען זיי טייער באַצאָהלען. נאָר קליינע גאָלד־הענדלער אָדער מענשען, וואָס קלייבען גאָר ניט איבער, באַנוצען זיך נאָך אַלץ מיט דער געדונגענער ארעסטאַנטישער ארבייט. אויף די גאָלדקוואַלען פון אזעלכע גאָלד־

*) „סיביר ווי אַ קאָלאָניע״, סט.־פּעטערבורג, 1882, זייט 207.

הענדלער ליידען די ארעסטאנטען וועניגער פון דער גרוויזאמקייט פון די אויפזעהער, דערפאר אָבער ליידען זיי פון ניט געגוג נאָה־רונג, פון ארבייט איבער די כחות און שלעכטע דירות, שוין ניט צו רעדען וועגען דעם פארמאטערענדיגען לאנגען וועג פון געפענג־ניס און צוריק, איבער שטעגען, וואָס שניידען דורך די ווילדע סיבירער טאיגא.

וואָס אנבאטרעפט די זאלץ־פאבריקען, אויף וועלכע עס אר־בייט נאָך איצט אויך אַ געוויסע צאָהל פארשיקטע קאטאָרזשניקעס, איז דאָס די ערגסטע פאָרם פון קאטאָרגא, און איך וועל קיינמאָל ניט פארגעסען די פארשיקטע פּאָליאקען, וועלכע מיר איז אויס־געקומען צו זעהן אויף דער אוסט־קוטער זאלץ־פאבריק. דאָס וואַ־סער פון די זאלץ־קוואלען ווערט געוועהנליך אויסגעפּאָמפּט מיט דער הילף פון די פּרימיטיווסטע מעכאנישע מיטלען; און די אר־בייט ביי די פּאָמפּען, וואָס געהט אויך אָן אַ גאַנצען ווינטער, איז, נאָך דער אלגעמיינער מיינונג, זעהר אויסמאַטערענד. אָבער נאָך ערגער איז די לאגע פון די ארבייטער, וואָס זיינען באַשעפטיגט ביי די ריזיגע סקאָוואָראָדעס, אויף וועלכע דאָס זאלץ ווערט גע־קאָכט, און אונטער וועלכע מען מאכט פאר דעם צוועק אַן אמת׳ען גיהנום פייער. מענשען מוזען גאַנצע שעה׳ן שטעהן פולשטענדיג נאַקעט, משיענדיג דאָס זאלץ אויף די סקאָוואָראָדעס: איבער זייער קערפּער שטראָמט דער שוויים פון דער אונערטרעגליכער היץ, און אין דערזעלביגער צייט שטעהען זיי אויף אַ זעהר קאלטען צוק־ווינט, וואָס געהט דורך די געביידעס, כדי צו ברענגען אַ וואָס שנע־לערע אויסדאַמפּונג פון דעם זאלץ. מיט דער אויסנאַם פון איי־ניגע, וואָס זיינען פארנומען מיט דער אָדער יענער פאָרם פון לייכטערער ארבייט, זיינען אלע קאטאָרזשניקעס, וועלכע איך האָב געזעהן אויף אָט דער פאבריק, געוועהנליך גיכער צו שאָטענס, איידער צו לעבעדיגע מענשען. אויסצעהרונג און סאָקרבוט בושעווען מורא׳דיג צווישען אָט די אומגליקליכע.

איך וועל ניט באריהרן אין דעם קאפּיטעל די לעצטע איינפּיה־רונג, — די קאטאָרזשנע ארבייט און די באַזעצונג פון די פאר־שיקטע אין דער נייער, ווייטערער סיביר, אויפ׳ן אינזעל סאַכאַלין. דאָס שיקזאל פון די פאַרשיקטע אויף אָט דעם אינזעל, וואו קיי־נער וויל זיך ניט באַזעצען מיט׳ן פרייען ווילען, זייער קאמף מיט

דעם פּרוכטלאָזען באָדען און שטרענגען קלימאַט, — דאָס אַלץ וועט באַטראַכט ווערן פון מיר אין אַ באַזונדערן קאַפּיטעל. איך וויל אויך ניט באַריהרן אויף אָט די זייטען די לאַגע פון די פּאַרשיקטע פּאָליאַקען, וואָס זיינען אַריינגעפאַלען אין סיביר נאָכ'ן אויפשטאַנד פון 1863. זייער שיקזאַל פאַרדיענט מעהר ווי אַ ביילויפיגען נאָטיץ. איך האָב נאָך גאָרנישט ניט געזאָגט וועגען דער ריזיגער קאַטעגאָריע פאַרשיקטע, וואָס ווערן געשיקט אין סיביר, כדי זיי דאָרטען צו באַזעצען ווי ערד־אַרבייטער און בעלי־מלאכות.

אַלע די, וואָס זיינען פאַראורטיילט געוואָרן אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט, פאַרלירן ניט נאָר אַלע פּערזענליכע און ציווילע רעכט, נאָר אויך דאָס רעכט זיך אומצוקערן אַהיים. באַלד נאָך זייער באַפרייאונג פון קאַטאָרזשנער אַרבייט ווערן זיי איינגעשלאָסען אין דער אונגעהויער גרויסער קאַטעגאָריע פון פאַרשיקטע קאָלאָניסטען און בלייבען אין סיביר זייער גאַנץ לעבען. דער צוריקקער אין רוסלאַנד איז פאַר זיי אָפּגעשניטען אויף אייביג. די קאַטעגאָריע פון פאַרשיקטע קאָלאָניסטען צייכענט זיך אויס מיט איהר גרויסער מאַסע אין סיביר. זי באַשטעהט ניט נאָר פון באַפרייטע פון קאַטאָרזשנער אַרבייט, נאָר אויך פון כמעט דריי טויזענט אַנדערע מענער און פרויען (28,382 אין פאַרלויף פון צעהן יאָהר, פון 1867 ביז 1876), וואָס ווערן יעהרליך אַרויסגעשיקט ווי פאַרשיקטע קאָלאָניסטען, — דאָס הייסט, וואָס דאַרפען באַזעצט ווערן אין סיביר, מיט דעם פאַרלוסט פון אַלע אָדער אייניגע פּערזענליכע און ציווילע רעכט. צו אָט די פאַרשיקטע קאָלאָניסטען, אָדער איינפאַך קאָלאָניסטען, ווי מען רופט זיי געוועהנליך, דאַרף מען נאָך צוגעבען 28,383, וואָס זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן אין דיזעלביגע צעהן יאָהר אויף צו באַזעצען זיי, מיט אַ פאַרלוסט פון אייניגע ציווילע רעכט; 2,551 אַרויסגעשיקטע אויף צו וואוינען דאָרט אָהן דעם פאַרלוסט פון רעכט, און 76,686 אַרויסגעשיקטע אין פאַרלויף פון דעמזעלביגען פעריאָד אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן. אויף אַזאַ אופן דערגרייכט די אַלגעמיינע צאָהל פון פאַרשיקטע פון אָט דער קאַטעגאָריע פאַר דעם צעהן־יאָהריגען פעריאָד כמעט 130,000 מענשען. אין פאַרלויף פון די לעצטע פינף יאָהר האָט זיך אָט די ציפער נאָך פאַרגרעסערט, וואָרים זי האָט דערגרייכט ביז 17,000 מענשען אַ יאָהר.

מיר איז שוין אויסגעקומען צו רעדן אנדערשוואו אין אָט דעם בוך וועגן דעם כאראקטער פון יענע „פארברעכען", פאר וועלכע אָט די מאסע מענשען ווערט ארויסגעוואָרפען פון רוסלאנד. וואס אנבאטרעפט זייער לאגע אין דעם דאָזיגען גלות־לאנד, האָט זי זיך ארויסגעוויזען אזוי טרויעריג, אז אין די לעצטע יאָהרן איז וועגען דער פראגע אויסגעוואקסען א גאנצע אָפּטיילונג פון דער ליטעראטור, וואָס האָט זיך פארנומען מיט אויפדעקען די שרעקען פון דער פארשיקונג. מען האָט וועגען דעם באשטימט ספּעציעלע אויספאָרשונגען; עס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן א מאסע ארטיקלען וועגען דער פראגע פון די רעזולטאטען פון דער ארויס־שיקונג אין סיביר, און זיי זיינען אלע געקומען צום פאָלגענדען שלוס: מיט דער אויסנאם פון באזונדערע פאלען, ווי, צום ביי־שפּיל, דעם אויסגעצייכענטען איינפלוס פון די פּוילישע און רוסישע פּאָליטישע פארשיקטע אויף די אנטוויקלונג פון מלאכות אין סיביר און וועגען אן עהנליכער ווירקונג פון די סעקטאנטען און אוק־ראינער (וואָס פלעגען ארויסגעשיקט ווערן אין סיביר גאנצע וואָ־לאָסטען מיט אמאָל) אויף די אנטוויקלונג פון ערד־ארבייט, — איבערלאָזענדיג אָן א זייט אָט די ווייניגע אויסנאמען, זעהען מיר, אז אָנשטאָט צוצושטעלען אין סיביר ניצליכע קאָלאָניסטען און נעניטע בעלי־מלאכות, גיט אָט די אונגעהויערע מאסע פארשיקטע נאָר א וואנדערענדע באפעלקערונג, וואָס באשטעהט מעהרסטענ־טיילס פון בעטלער און איז ניט פעהיג צו קיין שום ניצליכער אר־בייט (זעה די ווערק און ארטיקלען פון מאקסימאָוו, לוואָוו, זאוואלישין, ראָווינסקי, יאדרינצעוו, פעיזען, דר. שפּערך און א סך אנדערע, און אויך אויסצוגען פון אָפיציעלע אויספאָרשונגען, וואָס ווערן געבראכט אין יענע ווערק.)

סומירענדיג די רעזולטאטען פון די אויבענדערמאָנטע אר־בייטען, געפינען מיר, אז כאָטש פון 1825 ביז 1885 זיינען קיין סיביר פארשיקט געוואָרן מעהר פון א האלבען מיליאָן מענשען, זיינען פון זייער צאָהל אין 1885 אריינגעשריבען געוואָרן אין דער אָרטיגער באפעלקערונג ניט מעהר ווי 200,000. די איבעריגע זיי־נען אָדער געשטאָרבען, ניט איבערלאָזענדיג נאָך זיך קיין קינדער, אָדער זיי זיינען שפּורלאָז פארשוואונדען. און אפילו פון די 200,000, וואָס פיגורירן אין די אָפיציעלע ליסטען, זיינען ניט

ווענינגער פון א דריטעל, ד. ה. ארום 70,000 (און אפילו מעהר, נאָך אנאַנדער רעכנונג) פאַרשוואונדען אין פאַרלויף פון די לעצטע עטליכע יאָהר, מען ווייס ניט וואוהין. זיי זיינען פאַרפלויגען, ווי א וואָלקען אין א הייסען זומערדיגען טאָג. א טייל פון זיי זיינען אנטלאָפען און צוגעשטאַנען צו דעם שטראָם וואגאבונדען, וואָס צעהלט ארום 20,000 מענשען, וואָס געהט לאנגזאם און שוויינגענ־דיג דורך די סיבירער טאיגא פון מזרח אויף מערב, אין דער ריכ־טונג פון אוראַל. אנדערע, — און דאָס איז די מעהרהייט, — האָ־בען מיט זייערע ביינער פאַרזייט די „וואגאבונדען שטעגען" אי־בער דער טאיגא און זומפּען און וועגען, וואָס פיהרן צו די גאָלד־קוואַלען און צוריק. די איבעריגע שטעלען צונויף די וואגאבונ־דען באפעלקערונג פון די גרויסע שטעדט, וואס זוכט אויסצומיידען די לעסטיגע פאליציי־אויפזיכט מיט דער הילף פון פאלשע פאס־פּאָרטען און דערגלייכען.

וואָס אנבאַטרעפט די 130,000 פאַרשיקטע (נאָך אנאַנדער רעכנונג איז די ציפער א סך קלענער), וואָס בלייבען אונטער דעם קאָנטראָל פון דער אדמיניסטראציע, זיינען זיי, לויט דעם עדות־זאָגען פון אלע אויספאָרשער, אָפיציעלע און פּריוואַטע, א לאסט פאַר'ן לאנד, צוליב דער בעטלערשער לאגע, אין וועלכער זיי געפי־נען זיך. אפילו אין די פרוכטבארסטע גובערניעס פון סיביר, — ווי, צום ביישפּיל, טאָמסקער און דער דרום'דיגער טייל פון טאָ־באָלסקער גובערניע, — האָבען נאָר א פערטעל פון דער גאנצער צאָהל פאַרשיקטע איינענע הייזער, און נאָר איינער פון ניין בא־שעפטיגט זיך מיט ערד־ארבייט. אין די מזרח'דיגע גובערניעס איז דער פּראָצענט נאָך קלענער. די איבעריגע פאַרשיקטע, וואס באשעפ־טיגען זיך ניט מיט ערד־ארבייט, — און אזעלכע צעהלען זיך אין גאַנץ סיביר ארום 100,000 מענער און פרויען, — וואַנדערן גע־וועהנליך פון שטאָט צו שטאָט אָהן א שטענדיגער באשעפטיגונג, געהען אויף די גאָלד־קוואַלען און צוריק, אָדער שלאָגען זיך ווי עס איז דורך פון טאָג צו טאָג איבער די דערפער אין אן אומבאשרייב־ליכער אָרימקייט, ליידענדיג פון אלע שלעכטע געוואוינהייטען, וואָס זיינען דער אונפאַרמיידליכער רעזולטאט פון אָרימקייט.*)

---

*) זעה ביילאגע „א".

די געצוואונגענע פוילקייט אין פארלויף פון עטליכע יאָהר אין די אָרטיגע אָסטראָגען; די געוועהנהייט צום אזארטען קאָר־טען-שפיל, וואָס אנטוויקעלט זיך אין די אָסטראָגען; די סיסטע־מאטישע אונטערדריקונג פון דעם ארעסטאנט׳ס ווילען און די אנטוויקלונג פון פאסיוויטעט זיינען א דירעקטער היפוך פון דער מאָראלער קראפט, וואָס פאָדערט זיך פאר אן ערפאָלגרייכע קאָלאָ־ניזירונג פון דעם יונגען לאנד. די מאָראלע צופאלונג, דער פאר־לוסט פון ווילען, די אנטוויקלונג פון נידעריגע ליידענשאפטען, קליינליכע פארלאנגען און אנטי-געזעלשאפטליכע אידעען, וואָס די געפענגנים ברענגט מיט זיך, — דאָס אלץ מוז מען נעמען אין אכט, כדי פולשטענדיג אָפצושאצען די גאנצע טיפקייט פון דער פאר־דארבונג, וואָס אונזערע געפענגניסען פארשפרייטען, און צו פאר־שטעהן, פארוואָס די געוועזענע איינוואוינער פון אָט די שטראף אינסטיטוציעס פארלירן אויף שטענדיג די פעהיגקייט אָנצופיהרן א שווערן קאמף פאר דער עקזיסטענץ אין דער רוסישער קאָלאָניע, וואָס ליגט ביים פאָלארן קרייז.

אָבער די געפענגנים צושטערט ניט נאָר דעם ארעסטאנט׳ס גייסטיגע קרעפטען; זיינע פיזישע קרעפטען ווערן מעהרסטענטיילס אויך אונטערגעגראבען פון דער לאנגער וואנדערונג איבער עטאפען און פון דער קאטאָרזשנער ארבייט. א סך ארעסטאנטען באקומען אונהיילבארע קראנקהייטען, און כמעט אלע זיינען פיזיש שוואך. וואס אנבאטרעפט די דאָזיגע, ווען עס איז אויסגעקומען צו פאר־ברענגען כמעט 20 יאָהר אויף קאטאָרגא (א פארזוך צו אנטלוי־פען ברענגט ניט זעלטען דעם טערמין פון קאטאָרגא ביז צו אזא הויך), זיינען זיי אין דער גרעסטער מעהרהייט אינגאנצען ניט פעהיג צו א וועלכער עס איז ארבייט. אפילו ווען זיי זאלען לעבען אונטער די בעסטע באדינגונגען, וועלען זיי אלץ זיין א לאסט אויף דער געזעלשאפט. אָבער די באדינגונגען, אונטער וועלכע דעם קאָלאָניסט קומט אוים צו ארבייטען, זיינען זעהר שווער. מען שיקט איהם אין א וועלכען עס איז פארוואָרפענעם דאָרף, וואו מען טיילט איהם איין ערד, — געוועהנליך די ערגסטע אין גאנצען דאָרף, — און ער דארף זיך פארוואנדלען אין אן ערד־ארבייטער. אין דער אמת׳ען אָבער האָט גאָר אזא קאָלאָניסט קיין באגריף ניט וועגען די באדינגונגען פון ערד־ארבייט אין סיביר, און אָפזייענדיג

דריי־פיער יאָהר אין געפענגניס, האָט ער אויסערדעם פארלאָרן יעדע ליעבע צו אזא מין ארבייט, אויב אפילו ער האָט זיך מיט איהר פריהער באשעפטיגט. די פויערשע געמיינדע באגעגענט איהם מיט פיינדשאפט און פאראכטונג. פאר איהר איז ער א „ראסעיער" (רוסלענדער), דאָס הייסט, עפּעס אזוינס, וואָס איז פאראכטליך אין א סיביריאַק'ס אויגען, און אויסערדעם איז ער א פארשיקטער! ער געהערט, פון דעם סיביריאַק'ס שטאנדפונקט צו יענער גרויסער מאסע „אומזיסטע פרעסער", וואָס אריבערפיהרן און אויפהאלטען זיי קאָסט דעם סיבירער פויער אזוי פיל הוצאות און זאָרג. מעהרס־טענטיילס איז א קאָלאָניסט ניט פארהייראט און קאָן ניט חתונה האָבען, ווייל אויף זעקס פארשיקטע מענער קומט אוים נאָר איין פארשיקטע פרוי, און א סיביריאַק גיט איהם ניט אָפּ זיין טאָכטער, ניט קוקענדיג אויף די לאָקענדיגע פופציג רובעל, וואָס די מלוכה גיט אין אזעלכע פאלען ארוים, אָבער וואָס פארשווינדען געוועהנ־ליך אויף א העלפט אין די קעשענעס פון די באאמטע, איידער דאָס געלט דערגרייכט דעם באשטימטען אָרט. סיביר קאָן זיך ניט בא־קלאָגען אויף די אפּוועזענהייט פון ביוראָקראטישע טרוימער, וואָס האָבען, צום ביישפּיל, געהייסען די אָרטיגע פויערים בויען היי־זער פאר די קאָלאָניסטען, און האָבען זיי באזעצט אין גרופּען פון פינף־זעקס מענשען, טרוימענדיג צו באשאפען אויף אזא אופן א דאָרף אידיליע פון פארשיקטע-קאָלאָניסטען. אלע אזעלכע פּלענער האָבען זיך געוועהנליך געענדיגט מיט א דורכפאל. פינף קאָלאָ־ניסטען פון זעקס, וואָס זיינען אויף אזא אופן געצוואונגען געווען צו לעבען צוזאמען, האָבען לאנג ניט געקאָנט אויסהאלטען, און נאָך א נוצלאָזען קאמף מיט'ן הונגער, פלעגען זיי אנטלויפען אונ־טער א פרעמדען נאָמען אין די שטעט, אָדער זיי פלעגען געהן זוכען ארבייט אויף די גאָלד־קוואלען. גאנצע דערפער פון ליי־דיגע הייזער אויף דעם גרויסען סיבירער וועג דערמאָנען ביז איצט די רייזענדע וועגען דער פרוכטלאָזיגקייט פון אָפיציעלע אוטאָפּיעס, וואָס ווערן דורכגעפיהרט מיט דער הילף פון בעריאָ־זאָווע ריטער.

דעם מזל פון די קאָלאָניסטען, וואָס ארבייטען ביים סיבירער פויער, איז אויך ניטאָ וואָס מקנא צו זיין. דאָס גאנצע סיסטעם פון אָנדינגען ארבייטער אין סיביר איז געבויט אויף ארויסגעבען

זיי האנט־געלט, כדי צו מאכען פון זיי אייביגע בעלי־חובות און האלטען זיי אויף אזא אופן אין א צושטאנד פון שטענדיגער קנעכטשאפט. די סיבירער פויערים האלטען געוועהנליך גראָד פון אָט דעם סיסטעם ביים אָנדינגען ארבייטער. וואָס אנבאטרעפט די פארשיקטע, וואָס שטעלען צונויף א זעהר גרויסען פראָצענט פון דער גאנצער פארשיקטער באפעלקערונג, און וואָס באַקומען זייערע לעבענסמיטלען דורך ארבייטען אויף די גאָלד־קוואַלען, פארלירען זיי אַלע זייערע פארדינסטען, ווי נאָר זיי קומען צו צום ערשטען דאָרף און ערשטען שענק, כאָטש די פארדינסטען זייַנען דער רעזולטאט פון א 4־5 מאָנאט ארבייט — באמת קאטאָרזשנער ארבייט, מיט אַלע איהרע צרות. די דערפער אויף דער לענא, יעניסעי, קאַן, א. אז. וו., וואוהין די ארבייטער קומען אין הערבסט ארויס אויף די גאלדקוואלען, האָבען אין אָט דער הינזיכט א גרויסען שם. ווער קען דאָס ניט אין מערב־סיביר צוויי מיזעראבעלע פארוואָרפענע דערפלאך אויף דער לענא, וואס טראָגען די קלינגענדע נעמען פאריז און לאָנדאָן, צוליב דער באריהמטער קונסט פון זייערע איינוואוינער אויסצולייזדיגען די קעשענעס פון די ארבייטער, וואָס זייַנען ארויסגעקומען פון די גאָלדקוואלען? ווען אַן ארבייטער פארהוליעט אין שענק זיין פארדינסט ביז דער לעצטער קאָפּיקע און לאָזט איבער דעם שענקער אפילו זיין היטעל און העמד, דינגען איהם באלד אָן די מענשען פון דעם גאָלד־הענדלער אויף דעם קומענדיגען זומער, און אנשטאט זיין פּאספּאָרט באקומט ער האנט־געלט פאר דעם צוקונפטיגער ארבייט, און מיט דעם געלט געהט ער אהיים, אָבער אָפט גיט ער עס אויס ביז דער לעצטער קאָפּיקע אויפ׳ן וועג. ער קומט אויף אזא אופן אין דאָרף מיטלײדיגע הענט, און ניט זעלטען פארברענגט ער די לאנגע ווינטער מאָנאטען אין דעם נאָהענטסטען אָסטראָג! קורץ, אַלע אָפּיציעלע אויספאָרשונגען, ביז צו דער איצטיגער צייט, ווייזען אָן, אז די וויניגע פארשיקטע, וועמען עס איז געלונגען זיך איינצואָרדנען ווי „בעלי־בתים״, לעבען אין דער שרעקליכסטער אָרימקייט. די איבעריגע, וואָרפענדיג די ערד, פארוואנדלען זיך אין קנעכט אויפ׳ן דינסט ביים שטרענגען סיבירער פויער און די גאָלד־הענדלער, אָדער, — רעדענדיג מיט די ווערטער פון אָפּיציעלען באריכט, — „זיי שטארבען פון קעלט און הונגער.״

די טאיגא (אוראלטע וועלדער, וואס באדעקען הונדערטער טויזענדער קוואדראט וויארסט אין סיביר) איז נעדיכט באפעלקערט מיט אנטלאפענע, וואס קלייבען זיך שטילערהייד אין דער ריכטונג פון מערב. אט דער אונאויפהערליכער שטראם פון מענשען ווערט באוועגט פון דער האפנונג צו דערגרייכען די היים־דערפער, וואס געפינען זיך אויף יענער זייט אוראל. ווי נאר דער קוקו זאגט אן, אז די וועלדער האבען זיך באפרייט פון זייער שנייאיגען צודעק, אז זיי וועלען אינגיכען קאנען געבען דעם וואנדערער שוואמען און יאג־דעס, אנטלויפען די פארשיקטע אין די טויזענטער פון די גאלד־קוואלען און זאלץ־פאבריקען, פון די דערפער, וואו זיי האבען גע־הונגערט, און פון די שטעט, וואו זיי האבען זיך באהאלטען אונ־טער פרעמדע נעמען. געפיהרט פון דעם פאלארען שטערן, פון דעם מאך אויף די בוימער, אדער האבענדיג פאר וועגווייזער אלטע וואגאבונדען, וואס האבען אין די געפענגניסען גרינדליך אויסגע־שטודירט די קאמפליצירטע און וויכטיגע וויסענשאפט פאר דעם פליכטלינג — די וויסענשאפט וועגען „וואגא־בונדען שטעגען” און „וואגאבונדען סטאנציעס”, — לאזען זיי זיך אוועק אין לאנגען און געפעהרליכען וועג צוריק. זיי געהען ארום דעם באיקאלער ים, ארויפקלייבענדיג זיך אויף הויכע און ווילדע בערג ביי זיינע ברעגען, אדער זיי קלייבען זיך אריבער איבער׳ן באיקאל אויף א פליט, אדער אפילו, ווי עס ווערט דער־צעהלט אין א פאלקס־ליד, אין א פיש־פעסעל. זיי מיידען אוים אויף אלערליי אופנים די גרויסע וועגען, שטעט און בוריאטישע דערפער, כאטש ניט זעלטען מאכען זיי א לאגער אין די וועלדער, לעבען שטעט. יעדען פריהלינג קאן מען אין טשיטא זעהן די פייערען פון די „וואגאבונדען”, וואס פלאקערן אויף ארום דער קליינער הויפטשטאדט פון זאבאיקאלער געגענט אויף די בא־וואלדטע זייטען פון די ארומיגע בערג. זיי קומען אויך פריי אריין אין די רוסישע דערפער, וואו עס איז נאך ביז היינטיגען טאג פארבליבען דער מנהג ארויסצושטעלען אויפ׳ן פענסטער ברויט און מילך פאר די „אומגליקליכע”.

אויב די פליכטלינגען פארנעמען זיך ניט אין וועג מיט גנבות, שטערן זיי די פויערים ניט אין זייער וועג. אבער ווי נאר איינער פון די וואגאבונדען האלט נישט דעם געגענזייטיגען שטילען אפ־

מאך, ווערן די סיביריאקעס גרויזאם. די „אינדוסטריעלע" (יעגער), — און אזעלכע זיינען ניט ווענִיג פאראן אין יעדען סי־בירער דארף, — צושיטען זיך איבער דער טאיגא און פארניכ־טען די וואגאבונדען אהן רחמנות, דערגעהענדיג אמאל ביז צו א ראפינירטער גרויזאמקייט. מיט ארום דרייסיג יאהר צוריק איז דער געיעג אויף די רויבערס געווען א מין אינדוסטריע; איבריגענס, אזא מין געיעג אויף מענשען בלייבט נאך ביז איצט אן אינדוסטריע, מיט וועלכער עס פארנעמען זיך מעהרסטענטיילס די „קארימעס", א געמיש פון איינגעבארענע און רוסען. „פון א הירש באקומט מען נאר איין פעל, — זאגען אט די יעגער, — אבער פון א „הויקער" וועניגסטענס צוויי: דאס העמד און די פעל." איי־ניגע וואגאבונדען געפינען ארבייט אויף די פויערשע געדונגענע פעלדער, וואס ליגען ווייט פון די דערפער, אבער די מעהרסטע פון זיי מיידען אויס אזא מין ארבייט, ווייל זומער איז די באקוועמסטע צייט צו געהן אין דער ריכטונג פון מערב: די טאיגא נעהרט און באהאלט די וואגלער אין דער ווארימער צייט פון יאהר. אמת, זי ווערט אין דער צייט אנגעפילט מיט גאנצע וואלקענס פון קא־מארעס, און די וואגאבונדען, וואס מען באגעגנט זומער, האבען א שרעקליכען אויסזעהן: זייערע געזיכטער זיינען איין געשוואָ־לענע וואונד; די אויגען זיינען אנטצונדען און כמעט פארמאכט אונטער די אויפגעבלאזענע, אויפגעשוואלענע אויגען־דעקלאך; די נאזפליגעל און ליפען זיינען באדעקט מיט אייטערענדיגע וואונדען. אין סיביר ווערען סאי מענשען, סאי בהמות משוגע־ווילד פון די ליידען וואס די קאמארעס פארשאפען זיי. ניט קוקענדיג אויפ׳ן רויך פון די פאנאנדערגעלייגטע פייערען, דרינגען די קאמארעס דורך אומעטום. אבער דער וואגאבונד זעצט אונערמידליך פאר זיין וועג צו די בערגשפיצען, וואס טיילען אפ סיביר פון רוסלאנד, און מיט פרייד קלאפט זיין הארץ, ווען ער דערזעהט ווידער זייערע בלויליכע קאנטורען אויפ׳ן האריזאנט. ארום 20,000 און אפשר 30,000 מענשען פיהרן שטענדיג אזא לעבען, און ניט וועניגער פון הונדערט טויזענט האבען אויף אזא אופן געפרואווט קומען צוריק אהיים אין פארלויף פון 50 יאהר (פון 1835 ביז 1885). וויפיל פון זיי איז געלונגען צו קומען אין רוסלאנד? קיינער האט אפילו קיין באגריף ניט וועגען דעם. טויזענטער זיינען געשטאר־

בען אין דער טאַיגאַ, און גליקליך זיינען געווען די, וועמען טרייע חברים־וואָגלער האָבען פאַרמאַכט די אויגען. אַנדערע טויזענטער האָבען געמוזט זוכען שוץ אין די אָסטראָגען, ווען זיי פלעגט פאַר־כאַפּען אין וועג דער שטרענגער סיבירער ווינטער, בעת אפילו קוועקזילבער ווערט פאַרפראָרן. די אויסגעמאַטערטע קערפּערס פון די אומגליקליכע וואַגאַבונדען קענען אַזאַ קעלט ניט אַריבערטראָגען. פאַר דעם ניט געלונגענעם פאַרזוך צו אַנטלויפען ווערן זיי באַשטראָפט מיט די אונפאַרמיידליכע הונדערט שמיץ מיט דער בייטש און ווערן צוריק אומגעקערט אין זאבאיקאַלער גע־גענט. דעם קומענדיגען פריהלינג, באַרייכערט מיט דער ער־פאַהרונג פון דעם דורכפאַל, לאָזען זיי זיך ווידער אַוועק אויף דעמ־זעלביגען וועג. טויזענטע וואַגאַבונדען ווערן פאַרפאָלגט, גע־כאַפּט אָדער געטויט פון די בוריאַטען, קאַרימעס און סיבירער אינ־דוסטריעלע יעגער. אייניגע אַרעסטירט מען עטליכע טעג נאָכ־דעם, ווי זיי האָבען באַטראָטען דעם באָדען פון זייער „מוטער־רוס־לאַנד“, ווען זיי האָבען קוים באַוויזען אַרומצוגעמען די אַלטע על־טערן, אַ קוק צו טאָן אויף זייער דאָרף, וואָס זיי האָבען פאַרלאָ־זען מיט אַ סך יאָהרען צוריק, אָפטמאָל נאָר דערפאַר, וואָס זיי האָבען ניט געטאָן דעם ווילען פון דעם איספּראַווניק, אָדער האָבען אַרויסגערופען דעם צאָרן פון אַן אָרטיגען „קולאַק“... וואָס פאַר אַ תהום פון ליידען באַהאַלט זיך אונטער די דריי ווערטער „אַנט־לויפען פון סיביר“!

איך געה איצט איבער צו דער לאַגע פון די פּאָליטישע פאַר־שיקטע אין סיביר. עס פאַרשטעהט זיך, אַז איך נעהם זיך ניט אונטער צו דערצעהלען אויף אָט די זייטען די געשיכטע פון דער פּאָליטישער פאַרשיקונג, אָנהויבענדיג פון 1607, ווען איינער פון די פאָטערס פון דער איצטיגער קייזערליכער דינאַסטיע, וואַסילי ניקיטיטש ראָמאַנאָוו, איז געווען דער ערשטער פון אַן אונענדלי־כער רייה פּאָליטישע פאַרשיקטע (ער האָט געענדיגט זיין לעבען אין דער אונטערערדישער געפענגנים אין נירדאָב, אין קייטען, וואָס האָבען געוואויגען 64 פונט). איך וויל זיך ניט אָפּשטעלען אויף דער טראַגיישער געשיכטע פון די באַרסקער קאָנפעדעראַטען, וואָס זיינען אָנגעקומען אין סיביר מיט אָפּגעשניטענע נעזער און אוי־

ערען, און וואָס זיינען, ווי די לעגענדע דערצעהלט, ארונטערגע־וואָרפען געוואָרן פון דער הויכער וואַנט פון טאַבאַלסקער קרעמל, מיט קלעצער צוגעבונדען צו זיי. איך וועל ניט דערצעהלען לאַנג וועגען די פאַרברעכענס פון דעם משוגע׳נעם טרעסקין און דעם איס־פּראַווניק לאָסקוטאָוו; איך וועל נאָר דערמאָנען וועגען דער עק־זעקוציע פון 7טען מערץ 1837, ווען די פּאָליאַקען שאָקאַלסקי, סעראָטשינסקי און פיער אַנדערע זיינען געשטאָרבען אונטער די שמיץ פון שפּיצרוטענס. איך וועל ניט באַשרייבען די ליידען פון די דעקאַבריסטען און די פּאָליטישע פאַרשיקטע פון די ערשטע יאָהרען פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטען. איך וועל דאָ ניט אויס־רעכנען די נעמען פון אַלע אונזערע פּאָעטען און פובליציסטען, אָנהויבענדיג פון ראַדישטשעוו׳ן און זיין צייט און ביז אָדאָיעוו־סקי׳ן און שפּעטער טשערנישעווסקי׳ן און מיכאַילאָוו׳ן. איך וועל דאָ זיך באַגרעניצען נאָר מיט באַשרייבען די לאַגע פון די פּאָליטישע פאַרשיקטע, וואָס האָבען זיך געפונען אין סיביר אין 1883.

קאַרא איז דער פאַרהאַפטונגס אָרט פאַר די פּאָליטישע, וואָס זיינען פאַראורטיילט אויף קאַטאָרגע, און אין הערבסט 1882 זיי־נען דאָרט געווען 150 פּאָליטישע מענער און פרויען. נאָכדעם ווי זיי זיינען אָפּגעווען פון צוויי ביז פיר יאָהר אונטער אויספאָר־שונג אין פּעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט, אין דעם באַריהמטען ליטווישען שלאָס, אין פּעטערבורגער הויז פון פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג און אין די פּראָווינציעלע געפענגניסען, האָט מען זיי נאָכ׳ן פּראָצעס אַריינגעזעצט אין כאַרקאָווער צענטראַלע גע־פענגניס, אין וועלכער זיי זיינען אָפּגעזעסען פון דריי ביז פינף יאָהר, ווידער אין איינצעל־פאַרהאַפטונג, ניט האָבענדיג קיין מעג־ליכקייט צו פאַרנעמען זיך מיט אַ פיזישער אָדער גייסטיגער אַר־בייט. באַלד נאָכדעם האָט מען זיי אַריבערגעפיהרט אויף עטליכע מאָנאַטען אין מצענסקער איבערשיקונגס געפענגניס, וואו מען האָט זיי באַהאַנדעלט אַ סך בעסער, און ענדליך האָט מען זיי פאַרשיקט אין זאַבאַיקאַלער געגענט. די מעהרסטע פון זיי האָבען דורכגע־מאַכט די רייזע אויף קאַראַ אונטער די באַדינגונגען, וואָס איך האָב פריהער באַשריבען, — הינטער טאָמסק האָבען זיי געמוזט געהן צופוס אין קייטען. איינינגע פון זיי האָבען פון די באַאמטע באַקומען די ערלויבניש צו באַנוצען זיך מיט פוהרען, אויף וועלכע

זיי האָבען זיך לאַנגזאַם געשלעפּט פון עטאַפּ צו עטאַפּ. אָבער אפילו אַט די, וואָס זיינען דאָך אין פאַרגלייך מיט זייערע צופוס־געהענדע חברים געווען שוין גליקליכע, באַשרייבען די רייזע, ווי א רייה מאַטערנישען. זיי דערצעהלען: „מענשען זיינען פון זינען אראָפּ, ניט קענענדיג אריבערטראָגען די גייסטיגע און פיזישע ליי־דען פון וועג, אַזוי איז די פרוי פון דר. ביעלאָי, וואָס האָט באַ־גלייט איהר מאַן, משוגע געוואָרען; אויסער איהר האָבען נאָך צוויי־דריי חברים געקומען ליידען פון פּסיכישע קראַנקהייטען.”

די געפענגנים, אין וועלכער עס ווערן אויפגעהאַלטען די פּאָ־ליטישע אויף דער מיטעלער קאַרא, איז איינע פון יענע פאַרעל־טערטע, דורכגעפוילטע געביידעס, וועגען וועלכע איך האָב אוי־בען גערעדט. זי איז שוין געווען איבערפילט, ווען אין איהר זייַ־נען געווען נאָר 91 פּאָליטישע ארעסטירטע. ווען עס איז אָנגעקומען א נייע פאַרטיע פון 60 מענשען, איז שוין די איבערפילונג, נאַטירליך, אונגעהויער געשטיגען. ווינט און שניי דרינגען פריי אריין אין די שפּאַרעס, וואָס האָבען זיך געעפענט צווישען די צו־פוילטע קלעצער. צוליב עהנליכע שפּאַרעס אין דיל, בלאָזט פון אונטער איהם שרעקליך. די הויפּט שפּייז פון די ארעסטאַנטען איז שוואַרץ ברויט און רעטשקענע קאַשע. פלייש ווערט זיי גע־געבען נאָר דעמאָלט, ווען זיי אַרבייטען ביי באַקומען גאָלד, דאָס הייסט אינגאַנצען אין פאַרלויף פון דריי מאָנאַטען דורכ'ן יאָהר, און דעמאָלט באַקומען פלייש נאָר 50 מענשען פון 150. טראָץ דעם געזעץ און מנהג, זיינען זיי אַלע אין 1881 געשמידט געוואָרן אין קייטען און האָבען אפילו געאַרבייט אַין די קייטען.

פאַר די פּאָליטישע איז ניטאָ קיין שפּיטאָל, און די ניט וועניג קראַנקע בלייבען ליגען אויף די נאַרעס, לעבען די געזונטע, אין די־זעלביגע קאַלטע קאַמערען, אין דערזעלביגער שטיקענדיגער אַט־מאָספערע. אפילו די פּסיכיש קראַנקע מ. קאָוואַלעווסקאַיאַ האַלט מען נאָך ביז איצט אין געפענגנים. צום גליק האָבען די פּאָלי־טישע צווישען זיך איינגענע דאָקטוירים. וואָס אנבאַטרעפט דעם געפענגנים דאָקטאָר, איז פאַר זיין כאַראַקטעריסטיק גענוג צו זאָ־גען, אַז מ. קאָוואַלעווסקאַיאַ'ן האָט מען אין זיין אַנוועזענהייט, בעת אַן אָנפאַל פון איהר משוגעת, געוואָרפען אויפ'ן דיל און שרעקליך געשלאָגען. די פרויען פון די פּאָליטישע ארעסטאַנטען

איז ערלויבט צו וואוינען אויף דער נידעריגער קארא און באזוכען זייערע מענער צוויי מאָל א וואָך און ברענגען זיי ביכער. א באַדייטענדע צאָהל פון די פארשפארטע שטארבען מיט א לאנגזאַמען טויט, מעהרסטענטיילס פון אויסצערונג, און דער פראָצענט פון שטערבליכקייט וואקסט שנעל.

די שרעקליכסטע זייט פון דער קארער קאטאָרגע איז דער אונבאגרענעצטער ווילקיר פון די געפענגנים באאמטע. די ארעסטאנטען הענגען אינגאנצען אָפּ פון די קאפריזען פון מענשען, וואָס די מאכט באשטימט ספּעציעל „צו האלטען זיי אין דער שטרענגסטער דיסציפּלין." דער פארוואלטער פון דער קריגס קאָמאנדע אויף קארא זאָגט אָפען, אז איהם וואָלט געפרעהט, ווען א „פּאָליטישער" וואָלט איהם באליידיגט, ווייל מען וואָלט דעם באַליידיגער אויפגעהאנגען. דער געפענגנים ארצט היילט די ארעסטאנטען מיט דער הילף פון די פויסטען. דעם גענעראל־גובערנאַטאָר'ס אדיוטאנט, קאפּיטאן זאגארין, האָט אויף דער דראָהונג פון די ארעסטאנטען, אז זיי וועלען שיקען א קלאגע צום יוסטיץ־מיניסטער, הויך ערקלערט: „איך בין אייער גובערנאטאָר, אייער מיניסטער, אייער צאר!" עס איז גענוג צו באקענען זיך מיט דער געשיכטע פון דעם בונט אין קראסנאָיארסקער געפענגנים, וואָס דערזעלביגער קאפּיטאן זאגארין האָט ארויסגערופען, צו איבערצייגען זיך, אז אנשטאט צו געפינען זיך אין מלוכה־דינסט וואָלט אזא הערר גערארפט זיצען אין א משוגעים־הויז. אפילו די פּאָליטישע פרויען האָבען געמוזט ליידען פון זיין גראָבקייט: ער פלעגט אין זיי באליידיגען אפילו דאָס געפיהל פון שעמעוודיגקייט. אָבער ווען שטשעדרין, פארטיידיגענדיג זיין כלה, האָט זאגארינ'ען געגעבען א פאטש, האָט איהם א קריגס־געריכט פאראורטיילט צום טויט. גענעראל פעדראשענקאָ האָט געהאנדעלט לויט דער הויך־ארויסגעזאָגטער מיינונג פון דער גאנצער אירקוטסקער געזעלשאפט, פארבייטענדיג דעם טויט־אורטייל מיט א צוויי־וואָכיגען ארעסט אין קארצער, אָבער, צום באדויערען, האָבען וועניג רוסישע באאמטע די דרייסטקייט פון דעם שטעל־פארטרעטער פון דעם מזרח־סיבירער גענעראל־גובערנאטאָר. קארצערס, קייטען, צושמידען צו דער טאטשקע, — דאָס זיינען די געוועהנליכע שטראָפען, און דערצו נאָך די אייביגע דראָהונגען פון „א

הונדערט שמיץ מיט דער בייטש", — „איך וועל פארשמייסען ביז טויט! איהר וועט ביי מיר פארפוילט ווערען אין קארצער!" — הערן שטענדיג די ארעסטאנטען די געשרייען פון די באאמטע. אָבער צום גליק ווערט די קערפערליכע באשטראָפונג ניט אָנגע־ווענדט אויף פּאָליטישע. די פופציג־יאָהריגע ערפאהרונג האָט געלערענט די באאמטע, אז דער טאָג, ווען זיי וואָלטען געוואָלט אָנווענדען אזא באשטראָפונג אויף פּאָליטישע ארעסטאנטען, וואָלט געווען „א טאָג פון גרויסער בלוט־פארגיסונג", ווי עס דריקען זיך אויס די ארויסגעבער פון „נאראָדנאיא וואָליא", באשרייבענדיג דאָס לעבען פון זייערע פריינד אין סיביר.*)

די פאָרשריפטען פון געזעץ, אין באצוג אויף פארשיקטע, ווערן אָפט איגנאָרירט ווי פון די העכערע, אזוי אויך פון די נידעריגערע באאמטע. אזוי, צום ביישפּיל, האָט מען אוספּענסקי'ן, טשארושינ'ען, סעמענאָווסקי'ן און שישקאָ'ן ארויסגעלאָזען אין די פרייע קאָמאנדעס אין דאָרף קארא, פאר אן „אויספּרואוו", לויט'ן געזעץ. אָבער אין 1881, נאָך א מיניסטערישען באפעהל, וואָס איז ארויסגעגעבען געוואָרן צוליב אונבאקאנטע אורזאכען, האָט מען באשלאָסען זיי אריינצוזעצען צוריק אין געפענגנים.

האָבענדיג זיך איבערצייגט אויף אַזאַ אופן, אז די פּאָליטישע קאטאָרזשאנעס זיינען אויסער דעם געזעץ, און אז די האָפנונגען אויף א בעסערע לאגע זיינען אומזיסט, האָבען צוויי קארער באַנאנגען זעלבסטמאָרד. אוספּענסקי, וואָס האָט זיך געמאטערט אויף קאטאָרזשנע ארבייטען פון 1872 אָן, וואָס האָט פעסט איבערגעטראָגען אַלע צרות פון קאטאָרגא, וועמעס ווילענסקראפט קיין זאך האָט ביז דאן ניט געקאָנט ברעכען, האָט נאָכגעפּאָלגט דעם ביישפּיל פון זיינע צוויי חברים. ווען די פּאָליטישע אויף קארא וואָלטען געווען געוועהנליכע קרימינעלע מערדער, וואָלטען זיי פאָרט געהאט די האָפנונג, אז נאָך זיבען — צעהן — צוועלף יאָהר קאטאָרזשנע ארבייט וועט מען זיי סוף כל סוף ארויסלאָזען פריי און אַריבערפיהרן אין א וועלכע עס איז גובערניע פון דרום סיביר, און זיי וועלען אויף אַזאַ אופן ווערן, לויט'ן געזעץ, קאָלאָניסטען. אָבער געזעצען זיינען געשריבען געוואָרן ניט פאר פּאָלי־

---

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן פאר דעם באַקאַנטען פאַל מיט סיגידאַ'ן.

טישע... נ. ג. טשערנישעווסקי האָט שוין אין 1871 געהאַט אָפּ־
געוועזן 7 יאָהר אויף קאַטאָרגע, לויט'ן ווערדיקט פון געריכט. ווען
ער וואָלט ערמאָרדעט זיין פאָטער און מוטער, אָדער ער וואָלט
אונטערגעצונדען אַ הויז מיט אַ האַלבען טוץ קינדער, וואָלט מען
איהם נאָך דער קאַטאָרגע באַזעצט אין אַ וועלכען עס איז דערפעל
אין אירקוטסקער גובערניע. אָבער ער האָט געשריבען אַרטיקלען
אויף עקאָנאָמישע פראַגען; ער האָט זיי געדרוקט... מיט דער ער־
לויבניש פון דער צענזור; די רעגירונג האָט איהם גערעכענט פאַר
אַ מעגליכען פיהרער פון דער קאָנסטיטוציאָנעלער פאַרטיי אין רוס־
לאַנד: האָט מען איהם צוליב אָט די אַלע אורזאַכען באַגראָבען
לעבעדיגערהייד אין אַ קליינינקען שטעטעל ווילויסק, וואָס גע־
פינט זיך צווישען בלאָטעס און וועלדער 750 ווייאָרסט הינטער יאַ־
קוטסק. דאָרטען, איזאָלירט פון דער גאַנצער וועלט, שטענדיג
אונטער דער שטרענגער אויפזיכט פון צוויי זשאַנדאַרמען, וואָס
וואוינען אין איין שטיבעל מיט איהם, איז ער שוין אָפּגעוועזן
גאַנצע יאָהרען, און ניט די אַגיטאַציע פון דער רוסישער פּרעס
און ניט די רעזאָלוציעס פון די אינטערנאַציאָנאַלע ליטעראַרישע
קאָנגרעסען האָבען איהם ניט געקאָנט אַרויסרייסען פון די הענט
פון דער פאַרדעכטיגענדיגער רעגירונג. דאָס זעלביגע שיקזאַל ער־
וואַרט מסתמא אויך די „פּאָליטישע", וואָס געפינען זיך איצט אויף
קאַראַ. ווען עס וועט פאַר זיי אָנקומען די געזעצליכע צייט צו
ווערן קאָלאָניסטען, וועט מען, אַנשטאַט באַפרייען זיי, אַריבער־
פיהרען זיי פון דער זאַבאַיקאַלער געגענט, וואָס האָט אַ ווייכע־
רען קלימאַט, ערגעץ וואו אין די טונדרעס פון פּאָלאַרען קרייז.

ווי שווער עס איז די לאַגע פון די קרימינעלע פאַרשיקטע
קאַטאָרזשניקעס אין סיביר, דאָך האָט די רעגירונג געפונען פאַר מעג־
ליך צו באַשטראַפען אַזוי, אָדער נאָך ערגער די דאָזיגע פון איהרע
פּאָליטישע שונאים, וועלכע זי האָט ניט געקאָנט, אפילו מיט דער
הילף פון פאַלשע געריכטען, פאַרשיקען אויף קאַטאָרגע אָדער אין
סיביר. זי דערגרייכט אָט דעם רעזולטאַט מיט דער הילף פון
„אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג אָדער אַרויסשיקונג" אין די מעהר
אָדער ווייניגער דערווייטערטע גובערניעס פון דער אימפּעריע אָהן
אַן אורטייל, אפילו אָהן אַ סימן פון אַ וועלכען עס איז געריכט,
פּשוט אויפ'ן באַפעהל פון דעם אַלמעכטיגען זשאַנדאַרמען שעף.

יעדעס יאהר ווערן פון 500 ביז 600 בחורים און מיידלעך ארעסטירט אויף א פארדאכט אין רעוואלוציאנערער אגיטאציע. די אויספארשונג דויערט פון זעקס מאנאטען ביז צוויי יאהר און נאך מעהר, לויט דער צאהל ארעסטירטע אין דעם פראצעס און דער וויכטיגקייט פון דער באשולדיגונג. ניט מעהר ווי א צעהנטעל פון דער גאנצער צאהל ארעסטירטע ווערט איבערגעגעבען צום גע־ריכט. די איבעריגע, אנטקעגען וועלכע מען קאן ניט ארויסשטע־לען קיין באגרינדעטע באשולדיגונג, אבער וועמען די שפיאנען האבען ארעסטירט ווי מענשען „געפעהרליכע", די אלע, וואס קאנען מיט זייער שכל, ענערגיע און „ראדיקאלע אנזיכטען" ווערן „געפעהרליך", און באזונדערס די, וואס האבען אין געפענגנים, אין דער צייט פון דער אונטערזוכונג, ארויסגעוויזען א „גייסט פון אונאכטונג", אט די אלע ווערן ארויסגעשיקט אין א וועלכען עס איז מעהר אדער ווענינער דערווייטערטען, פארווארפענעם ארט, וואס ליגט אויף'ן שטח צווישען קאלא און קאמטשאטקא. ניקא־לאי דער ערשטער האט זיך ניט דערנידעריגט מיט אזעלכע פארי־סעאישע מיטלען פון פארפאלגונג, און אין דער גאנצער צייט פון דער הערשאפט פון דעם „אייזערנעם דעספאט" איז די אדמיניס־טראטיווע פארשיקונג פון א „פאליטישען" כאראקטער וועניג וואס פראקטיצירט געווארן. אבער אין דער צייט פון אלעקסאנדער דעם צווייטענס הערשאפט האט מען זיך מיט איהר באנוצט אזוי שטארק, אז עס וועט זיך איצט קוים געפינען א וועלכע עס איז שטאט אדער דארף העכער פון 55 גראד געאגראפישער ברייט, אנ־הויבענדיג פון די נארוועגישע גרענעצען און ביז די ברעגען פון אכאטסקען ים, וואו עס זאלען ניט זיין קיין פינף, צעהן, צוואנ־ציג אדמיניסטראטיווע פארשיקטע. אין יאנואר 1881 האבען זיי זיך געצעהלט 29 מענשען אין פינעגא, א דערפעל מיט 750 איינ־וואוינער, 55 אין מענזען (1800 איינוואוינער), 11 אין קאלא (740 איינוואוינער), 47 אין כאלמאגאר, א דערפעל, וואס האט אינגאנצען 90 הייזער, 160 אין זאראיסק (פינף טויזענט איינ־וואוינער), 19 אין יעניסעיסק, א. אז. וו.

דער באשטאנד פון די פארשיקטע פון אט דער קאטעגאריע איז אלעמאל דערזעלבער: סטודענטען און מיידלאך מיט א „פאר־דאר־בענער געזינונג", שרייבער, וועמען מען האט אויף א געזעצליכען

וועג ניט געקאָנט פאַרפאָלגען פאַר זייער ליטעראַרישע טעטיגקייט,
וואָס זיינען אָבער, אין דער מיינונג פון די באַאמטע, געווען אָנגע־
שטעקט מיט'ן „געפעהרליכען גייסט”; אַרבייטער, וואָס האָבען גע־
וואַגט צו „רעדען העזה'דיג” מיט די באַאמטע; פּערזאָנען, וואָס
האָבען אַרויסגעוויזען „אונאַכטונג” צום גובערנאַטאָר, א. אַז. וו.,—
אָט די אַלע ווערן יעהרליך פאַרשיקט אין די הונדערטער אין די
פאַרוואָרפענע שטעטלאַך און דערפלאַך פון די „מעהר אָדער וועניגער
דערווייטערטע גובערניעס פון דער אימפעריע”. וואָס
אַנבאַטרעפט מענשען פון א קלאָר־ראַדיקאַלער געזינונג, וואָס ווערן
פאַרדעכטיגט אין „געפעהרליכע טענדענצען”, איז גענוג די אונ־
זיניגסטע מסירה, דער אונבאַרעכטיגטסטער פאַרדאַכט, אַז מען זאָל
זיי פאַרשיקען. מיידלאַך (ווי, צום ביישפּיל, באַרדינא, סובאָ־
טינאַ, ליובאַטאָוויטש, און אַ סך אַנדערע) זיינען פאַראורטיילט
געוואָרן אויף זעקס־אַכט יאָהר קאַטאָרזשנע אַרבייט מעהר ניט
דערפאַר, וואָס זיי האָבען געוואַגט צו פאַרשפּרייטען סאָציאַלי־
סטישע בראָשורען צווישען אַרבייטער. עס איז אַפילו גע־
ווען אַזאַ פאַל, ווען די פערצעהן־יאָהריגע גוקאָווסקאַיאַ איז פאַר־
שיקט געוואָרן דערפאַר, וואָס זי האָט צווישען עולם פּראָטעסטירט
געגען דער הינריכטונג פון קאָוואַלסקי. אויב קאַטאָרגאַ און פאַר־
שיקונג ווערן פון געריכטען באַשטימט פאַר אַזעלכע האַנדלונגען,
איז דאָך נאַטירליך, וואָס מען באַנוצט זיך מיט אַדמיניסטראַטיווער
פאַרשיקונג בעת מען קאָן ניט, טראָץ אַלע אנשטרענגונגען, אַרויס־
ברענגען אַ וועלכע עס איז מעהר אָדער וועניגער באַגרינדעטע באַ־
שולדיגונג*). קורץ, אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטענס

---

*) פון די אונצעהליגע מוסטערען פון אַזאַ מין אַדמיניסטראַ־
טיווען ווילקיר, וואָס זיינען פאַרעפענטליכט געוואָרן אין 1881, ווען די
פּרעסע האָט אַ קורצע צייט געהאַט פאַרהעלטניסמעסיגע פריהייט, וועל איך
נאָר ברענגען איין ביישפּיל.

אין 1872 האָט דער קורסקער אַדעל געעהרט דעם אָרטיגען גובער־
נאַטאָר מיט א מיטאָג. דעם גרויסען לאַנדבאַזיצער מ. אַנענקאָוו האָט מען
באַפולמעכטיגט צו זאָגען א טאָסט לכבוד דעם גובערנאַטאָר. ער האָט דעם
טאָסט געזאַגט, אָבער צום סוף האָט ער צוגעגעבען: „אַייער עקסעלענץ, איך
טרינק פאַר אייער געזונט, אַבער איך דריק אויך אויס מיין האַרציגסטען
וואונש, אַז איהר זאָלט אָפּגעבען מעהר צייט פאַר די געשעפטען פון דער

הערשאַפט האָט מען די אדמיניסטראַטיווע פאַרשיקונג אַזוי ברייט אָנגעווענדט און מיט אַזאַ פאַראַכטונג צום געזעץ, אַז ווי נאָר די גובערניע „זעמסטוואָס" האָבען אין דער צייט פון לאָריס־מעליקאָוו'ס קורצער דיקטאַטור באַקומען אַביסעל פרייהייט, האָבען זיי באַלד אוועקגעשיקט צום אימפּעראַטאָר א מאַסע צושריפטען, אין וועלכע זיי האָבען געבעטען, מען זאָל באַלד אָפּשאַפען דעם דאָזיגען מין פאַרשיקונג, אָנווייזענדיג קלאָר אויף דער שרעקליכקייט פון דעם אדמיניסטראַטיווען ווילקיר*). ווי באַקאַנט, האָבען די אַלע פּראָטעסטען אייגענטליך ניט געפיהרט צו גאָרנישט; די רעגירונג האָט הויך ערקלערט איהר אַבזיכט צו אַמניסטירען די פאַרשיקטע, האָט זיך אָבער באַגרענעצט מיט באַשטימען א קאָמיסיע צו רעווידירען זייערע פּראָצעסען. די רעגירונג האָט אַמניסטירט זעהר, זעהר ווייניג, און פאַר דער גרויסער מעהרהייט איז באַשטימט געוואָרן א פאַרשיקונגס טערמין פון פינף־זעקס יאָהר, נאָך וועלכען מען האָט געזאָלט ווידער רעווידירען זייערע פּראָצעסען**). די פּראָצעסען זיינען ווירקליך רעווידירט געוואָרן, און אין רעזולטאַט האָט מען א סך פון זיי נאָך פאַרלענגערט דעם טערמין, מיט דעם תנאי אָבער, אַז נאָך אָט דעם טערמין זאָל מען זייערע פּראָצעסען ווידער רעווידירען. א סך פון די פאַרשיקטע האָ־

גובערניע, וואַס איז אייך אָנגעטרויט געוואָרן."

אין אַ וואָך אַרום נאָך דעם עפּיזאָד האָט זיך ביי די טירען פון זיין הויז אָפּגעשטעלט אַ פּאָסט קאַרעטע מיט צוויי זשאַנדאַרמען. ניט ערלויבענדיג איהם צו זעגענען זיך ניט נאַר מיט זיינע פריינד, נאַר אפילו מיט זיין פרוי, האָט מען איהם אָפּגעפיהרט אין וויאַטקאַ. זיין פרוי און די אַדעל־אָנפיהרער פון קורסקער און פאַטישער קרייזען האָבען געמוזט אין פאַרלויף פון זעקס מאָנאַטען אויף דעם דרינגענדסטען אופן בעטען ביי פאַרשידענע זעהר איינפלוסרייכע פערזאָנען אין פעטערבורג, אַז מען זאָל אומקערן אַנענקאָוו'ען פון פאַרשיקונג. („גאָלאָס", „פאָריאַדאָק", און אַנדערע צייטונגען, פעב. 21־20, 1881).

*) אין דער ביילאַגע ווערט געבראַכט אן אויסצוג פון שאַקעיעוו'ס רעדע, וועלכע ער האָט געהאַלטען אויף דער פעטערבורגער „פאַרזאַמלונג פון לאַנדבאַזיצער".

**) אין פאַרלויף פון 1881 האָט מען רעווידירט 2837 פּראָצעסען וועגען אדמיניסטראַטיוו פאַרשיקטע פאָליטישע; 1950 פון זיי האָבען זיך דעמאָלט געפונען אין סיביר („פאָריאַדאָק", 17טען סעפּטעמבער, 1881).

בען ניט געוואָלט וואַרטען אויף נייע רעווידירונגען, און אין 1883 האָט זיך אָנגעהויבען אין סיביר אַן עפּידעמיע פון זעלבסטמאָרדען.

עס איז לייכט צו באַגרייפען די געפיהלען פון אַט די פאַרשיקטע. שטעלט זיך פאָר די לאַגע פון אַ סטודענט, אָדער אַ מיידעל פון אַ גוטער פאַמיליע, אָדער אַ געניטען ארבייטער, וועמען די זשאַנדאַרמען ברענגען ערגעץ־וואו אין אַ שטעטעל, וואָס צעהלט אינגאַנצען אַ 100 הייזער, און די איינוואוינער זיינען עטליכע צעהנדליג זיריאַנער און רוסישע יעגער, צוויי־דריי פּעל־סוחרים, אַ פּאָפּ און אַן איספּראַווניק! ברויט איז שרעקליך טייער; אַלערליי פּראָדוקטען, ווי צוקער, טיי, ליכט, ווערן פאַרקויפט כמעט אויף'ן געוויכט פון גאָלד; וועגען פאַרדינען עפּעס אין שטעטעל קאָן גאָר קיין רעד ניט זיין. די רעגירונג גיט אַרוים אַזעלכע פאַרשיקטע פון פיער ביז אַכט רובעל אַ מאָנאַט, און אפילו אָט די בעטלערשע סומע ווערט אָפּגעשטעלט, אויב דער פאַרשיקטער באַקומט פון קרובים אָדער פריינד די נישטיגסטע סומע געלט, צוםביישפּיעל, צעהן רובעל אין פאַרלויף פון אַ יאָהר. געבען לעקציעס איז שטרענג פאַרבאָטען, אפילו ווען די שילער זאָלען זיין די קינדער פון סטאַנאָוואָי, אָדער איספּראַווניק. די מעהרסטע פאַרשיקטע פון די קולטורעלע קלאַסען ווייסען ניט קיין מלאכה, און געפינען באַשעפטיגונג אין אַ וועלכער עס איז קאַנטאָר אָדער אין אַ פּריוואַטען געשעפט, אויב אַזעלכע זיינען פאַראַן אין שטעטעל, איז אינגאַנצען אונמעגליך.

„מיר האָבען מורא צו געבען זיי באַשעפטיגונג, — האָט געשריבען דער יעניסעיסקער קאָרעספּאָנדענט פון „רוסקי קוריער", — ווייל מיר קאָנען צוליב דעם אליין ארונטערפאַלען אונטער פּאָליציי אויפזיכט... עס איז גענוג צו טרעפען זיך מיט אַן אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטען אָדער זאָגען איהם עטליכע ווערטער, אַז מען זאָל אַליין אריינפאַלען אין די צאָהל פון פאַרדעכטיגע... דער הויפּט פון איין האַנדעלס פירמא האָט ניט לאַנג צוריק געצוואונגען זיינע אָנגעשטעלטע אונטערצושרייבען אַ באַדינגונג, וואָס פאַרפליכטעט זיי ניט צו פיהרן קיין באַקאַנטשאַפט מיט „פּאָליטישע", און אפילו ניט צו גריסען זיך מיט זיי ביי אַ צופעליגער באַגעגעניש אויף דער גאַס".

נאָך מעהר, אין 1880 איז אונז אויסגעקומען צו לייענען אין די רוסישע צייטונגען, אַז דער פינאַנץ־מיניסטער האָט געמאַכט אַ

פאַרשלאַג „צו ערלויבען די קרימינעלע און פּאָליטישע אדמיניסט־ראַטיוו־פאַרשיקטע צו באַשעפטיגען זיך מיט אַלערליי מלאכות, מיט דער ערלויבניש פון גענעראַל־גובערנאַטאָר, אבער אזא ערלויב־ניש מוז אויסגעבעטען ווערן אין יעדען איינצעלנעם פאַל". איך ווייס ניט, צי אָט דער פּלאַן איז דורכגעפיהרט געוואָרן, אָבער מיר איז באַקאַנט, אז נאָך ערשט ניט לאַנג איז געווען פאַרבאָטען די אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע צו באַשעפטיגען זיך מיט כמעט אַלע מינים מלאכות, שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם, אז אין א סך פאַלען איז פשוט געווען אונמעגליך צו פאַרנעהמען זיך מיט געוויסע מלאכות, צוליעב דעם, וואָס די אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע איז פאַרבאָטען ארויסצוגעהן פון שטאָט אפילו אויף עטליכע שעה. נאָך דעם אויבען געזאָגטען איז שוין איבעריג צו רעדען וועגען דער שרעקליכער, אונבאַשרייבליכער אָרימקייט, אין וועלכער עס קומט אוים די פאַרשיקטע צו עקזיסטירן. — „אָהן קליידער, אָהן שטיוועל, אָהן וועלכע עס איז באַשעפטיגונגען, ליגענדיג אין קליינינקע, אום־געזונטע שטיבלאַך, שטאַרבען זיי מעהרסטענטיילס פון אויסצע־רונג", — איז באַשריבען געוואָרן אין „גאָלאָס" (2טען פעברואר 1881). „אונזערע אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע הונגערן בוכ־שטעבליך. אייניגע פון זיי, ניט האָבענדיג קיין דירות, האָבען זיך איינגעאָרדענט אין קעלער אונטער דעם גלאָקען־טורעם", — האָט אנאַנדער קאָרעספּאָנדענט געשריבען. „די אדמיניסטראַטיווע פאַרשיקונג מיינט, איינפאַכער גערעדט, ערמאָרדונג דורך הונגער", —דאָס איז געווען די מיינונג פון דער רוסישער פּרעסע, ווען זי האָט געהאַט די מעגליכקייט ארויסצוזאגען זיך אין דער פראגע. „דאָס מיינט פאַראורטיילט ווערן צו א לאַנגזאמען, אָבער זיכערן טויט", — האָט וועגען דעמזעלביגען ענין געשריבען די צייטונג „גאָלאָס".

און דאָך איז די אָרימקייט ניט דאָס שווערסטע פון די אונ־גליקען, וואָס פאַלען אוים אויף'ן גורל פון די אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע. די אָרטיגע באַאמטע באַהאַנדלען זיי אויף'ן שוידער־ליכסטען אופן. פאַר ארייננעבען ידיעות אין די צייטונגען וועגען זייער לאַגע פיהרט מען אריבער די פאַרשיקטע אין די וויטסטע ערטער פון מזרח סיביר. יונגע מיידלאַך, וואָס זיינען פאַרשיקט געוואָרען אין קאַרגאָפּאָל, מוזען אָננעמען ביינאַכטיגע וויזיטען פון די שיכור'ע אָרטיגע באַאמטע, וואָס רייסען זיך איבערגעוואַלט

אריין אין זייערע צימערן מיט'ן אויסרעד, אז באאמטע האבען דאס רעכט צו באזוכען די פארשיקטע צו יעדער צייט פון טאג און נאכט. אין אנאנדער געגענט פאדערט א פאליציי באאמטער פון די פאליטישע פארשיקטע מיידלאך, אז זיי זאלען קומען יעדע וואך אין פאליציי באצירק „פאר אן אונטערזוכונג, צוזאמען מיט די פראסטיטוטקעס", א.אז.וו., א.אז.וו.*)

אויב דאס איז די לאגע פון די פארשיקטע אין די וועניגער דערוויטערטע טיילען פון רוסלאנד און סיביר, קאן מען זיך שוין פארשטעלען, ווי זי איז אין אזעלכע ערטער, ווי אלעקמיעסק, ווער־כאיאנסק אדער ניזשנע־קאלימסק ,א דערפעל, וואס ליגט ביים אויס־גוס פון קאלימא איבער 68 גראד געאגראפישער ברייט, און וואס האט נאר 190 איינוואוינער. אין אט די אלע דערפלאך, וואס בא־שטעהן אפטמאל אינגאנצען פון עטליכע הייזער, וואוינען די פאר־שיקטע, מארטירער, לעבעדיג־באגראבענע דא דערפאר נאר, ווייל די רעגירונג האט ניט געקאנט ארויסשטעלען קעגען זיי קיין ערנסטע באשולדיגונג. נאך א וואנדערונג פון גאנצע מאנאטען איבער מיט שניי באדעקטע בערג, איבער פארפרארענע טייכען, איבער טונדרעס, ווערן זיי פארשפארט אין אט די דערפלאך, וואו עס לעבען קוים עטליכע האלב־הונגעריגע מענשען, וואס פאר־נעמען זיך מיט יאגד. אבער די רעגירונג באשרענקט זיך ניט מיט פארשיקען אין אזעלכע, דוכט זיך, גענוג פארווארפענע און אונ־היימליכע ערטער. ווי שווער דאס איז ניט צו גלויבען, פארשיקט די רעגירונג אייניגע אויף אן אדמיניסטראטיווען אופן אין די יאקוטער אולוסען, וואו זיי מוזען וואוינען אין יורטעס, צוזאמען מיט די יאקוטען, וואס ליידען אפטמאל פון די אפשטויסענדסטע הויט־קראנקהייטען. „מיר לעבען אין דער פינסטער, — האט איינער פון זיי געשריבען צו זיינע פריינד, באנוצענדיג זיך מיט דער רייזע פון א יעגער אין ווערכאיאנסק, פון וואנען א בריף האט געמוזט געהן 10 מאנאטען, ביז ער האט דערגרייכט אלעקמינסק, —

*) „גאלאס", פון 12טען פעברואר 1881. אנהויבענדיג פון אפריל, 1881, איז די צייטונגען שטרענג פארבאטען געווארן צו דרוקען וועלכע עס איז ידיעות וועגען די אדמיניסטראטיוו־פארשיקטע, און בכלל זיינען אלע צייטונגען, וואס זיינען געווען מעהר אדער וועניגער אומאפהענגיג, פארמאכט געווארן.

מיר לעבען אין דער פינסטער און צינדען אָן ליכט נאָר אויף אַנ־דערהאַלבען שעה דורכ'ן טאָג: זיי קאָסטען צו טייער. ברויט איז אינגאַנצען ניטאָ, און מיר דערנעהרן זיך מיט פיש. פלייש קאָן מען פאַר קיין פרייז ניט קריגען". אַנאַנדערער האָט געשריבען: „איך שרייב צו אייך, ליידענדיג פון שרעקליכע וועהטאָגען, צוליעב אַן אַנטצינדונג פון דער הייטעל איבער די ביינער... איך האָב זיך געבעטען אין שפּיטאָל, אָבער אָהן רעזולטאַטען. איך ווייס ניט, צי מיינע ליידען וועלען לאַנג אָנהאַלטען. מיין איינציגער פאַר־לאַנג איצט איז צו באַפרייען זיך ווי עס איז פון אָט דעם וועהטאָג. מען ערלויבט אונז ניט צו זעהן זיך איינער מיט'ן אַנדערן, כאָטש מיר וואוינען אינגאַנצען פינף ווייאָרסט איינער פון דעם אַנדערן. די מלוכה קאַסע באַוויליגט אונז פיער רובעל און פופציג קאָפּיקעס — אַ חודש." אַ דריטער פאַרשיקטער האָט אַרום דרעזעלביגער צייט געשריבען: „אַ דאַנק אייך, טייערע פריינד, פאַר די צייטונגען, אָבער, צום באַדויערן, קאָן איך זיי ניט לייענען: עס זיינען ניטאָ קיין ליכט, און עס איז ניטאָ וואו זיי צו קויפען. מיין סקאָרבוט פּראָגרעסירט, און אַזוי ווי עס איז ניטאָ קיין האָפנונג צו ווערן אַריבערגעפיהרט, האָף איך, אַז איך וועל דאָ שטאַרבען אין פאַר־לויף פון דעם ווינטער".

„איך האָף, אַז איך וועל דאָ שטאַרבען אין פאַרלויף פון דעם ווינטער!" — דאָס איז די איינציגע האָפענונג, וואָס עס קאָן האָבען אַ פאַרשיקטער אין אַ יאַקוטער אולוס אונטער 68 גראַד געאָגראַ־פישער ברייט!

לייענענדיג אַזעלכע בריף, ווערן מיר ווידער אַריבערגעטראָגען אין זיבעצעהנטען יאָהרהונדערט, און אונז דוכט זיך, אַז מיר הערן ווידער די ווערטער פון פּראָטאָפּאָפּ אַוואַקום: „און איך בין דאָ געבליבען אין דער קאַלטער כאַטע, און שפּעטער מיט די שמוציגע טונגוזען, ווי אַ גוטער הונט, ליגענדיג אויפ'ן שטרוי; אַמאָל גיט מען מיר עסען, אַמאָל פאַרגעסט מען". און ווי אַוואַקום'ס פרוי פרעגען מיר נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל: „לאַנג וועלען די מאַ־טערנישען דויערן?" פון דער צייט פון יענעם עפּיזאָד מיט אַוואַקום זיינען אַוועק יאָהרהונדערטער. אין פאַרלויף פון אַ גאַנצען יאָהרהונדערט האָבען מיר געהערט פּאַטעטישע דעקלאַ־מאַציעס וועגען פּראָגרעס און הומאַניטאַרע פּרינציפּען, און דאָס

אַלץ נאָר צוליעב דעם, אַז מען זאָל זיך אומקערן צו דעמזעלביגען פונקט, צו דערזעלביגער צייט, ווען די מאָסקווער צארען, אויף די שטילע מסירות פון די מקורבים־באַיארן, פלעגען פארשיקען זייערע שונאים צו שטארבען אין די טונדרעס.

און אויף דער פראַגע פון אַוואַקום׳ס פרוי, וואָס ווערט כסדר ווידערהאָלט איבער דעם גאַנצען שטח פון סיביר, האָבען מיר נאָר איין ענטפער: קיין טיילווייזע רעפאָרם, קיין פארבייטונג פון מענשען וועלען די שרעקליכע לאַגע ניט קאָנען פארבעסערן; די לאַגע וועט ענדערן נאָר א פולשטענדיגע ענדערונג פון אַלע גרונד־יסודות פון רוסישען לעבען.

זעקסטער קאַפּיטעל.

די פאַרשיקונג אויף סאַכאַלין.

אויפ'ן צפונ'דיגען טייל פון שטילען אָקעאַן, לעבען די ברעגען פון רוסישער מאַנדזשוריען, ליגט אַ גרויסער אינזעל, איינער פון די גאָר גרעסטע אינזלען פון דער וועלט. אָבער זיין דערוויטערט־קייט פון די וואַסער־וועגען, די ווילדקייט פון זיין נאַטור, די פּרוכט־לאָזיגקייט פון זיין באָדען און די שווערקייט צוצוקומען צו איהם, זיינען געווען די אורזאַכען פון דעם, וואָס ביז צום פאָריגען יאָהר־הונדערט האָט מען זיך אויף איהם ניט אומגעקוקט, באַטראַכטענדיג איהם ווי אַ האַלב־אינזעל. ווייניג ערטער זיינען פאַראַן אויף דער גאַנצער גרויס פון דער רוסלענדישער אימפּעריע, וואָס זיינען ערגער פון אינזעל סאַכאַלין; און דערינבער פאַרשיקט איצט אַהין די רוסישע רעגירונג די קרימינעלע קאַטאָרזשניקעס.

ביים פאַרשיקען אויף סאַכאַלין האָט מען אַלעמאָל געהאַט אין זינען אַ דרייפאַכען ציעל: באַפרייען זיך פון דער אָנזאַמלונג פון פאַרברעכערישע עלעמענטען אין רוסלאַנד, ביי די מינימאַלסטע הוצאות מצד דער רעגירונג; באַזאָרגען די מינען מיט ביליגע אַר־בייטער, און, ענדליך, קאָלאָניזירען סיביר. אין פאַרלויף פון אַ סך יאָהרען האָט מען געמיינט, אַז דער אויבענדערמאָנטער ציעל ווערט דערגרייכט. אָט די אילוזיע האָט זיך געקאָנט האַלטען נאָר, ווי לאַנג די מיינונג פון די סיביריאַקעס גופא איז דערגאַנגען ביז פּע־טערבורג דורך די גובערנאַטאָרען, וואָס זיינען אין דעמזעלביגען פּעטערבורג באַשטימט געוואָרן. אָבער אין פאַרלויף פון די לעצטע צוואַנציג יאָהר איז געוואָרן אַלץ שווערער און שווערער צו פאַר־שטיקען די אומאָפּהענגיגע מיינונגען, ווי פון די סיביריאַקעס גופא, אַזוי אויך בכלל פון מענשען, וואָס זיינען באַקאַנט מיט דער אמת'ער

לאנגע פון דער פארשיקונגס פראגע. עס איז אנטשטאנען א גאנצע ליטעראטור, וואָס צושטערט אָהן רחמנות די ביוראָקראטישע אי־לוזיעס. די פעטערבורגער רעגירונג איז געצוואונגען געווען צו פארנעהמען זיך מיט דער אויספאָרשונג פון דער פראגע וועגען פארשיקונג און וועגען איהרע ענדליכע רעזולטאטען, און אָט די אויספאָרשונג האָט פולשטענדיג באַשטעטיגט די מיינונג פון מענ־שען, וואָס האָבען זיך אויף זייער אייגענער איניציאטיווע פארנו־מען מיט א שטודיום פון דעַר פראגע.

עס האָט זיך קודם כל ארויסגעשטעלט, אז אויב דער קאבינעט האָט ווירקליך ביליגע ארבייטער אין די פארשיקטע קאַ־טאָרזשניקעס וואָס באקומען גאלד און זילבער פון די מינען, ווערט אזא ביליגקייט דערגרייכט דורך א פולשטענדיגער פאר־אכטונג צום ווערט פון מענשליכען לעבען. אן אונגעהויער הויכער פראָצענט פון שטערבליכקייט צווישען קאטאָרזשניקעס, וואָס האָבען געארבייט אין אָט די מינען, האָט אויפגעבראכט דאָס גזעלשאפט־ליכע געוויסען. אויב עס איז מעגליך געווען מיט צוואנציג יאָהר צוריק צו פארמאטערן מיט ארבייט ביז טויט, כדי צו באקומען אזוי פיעל גאָלד, וויפיעל עס איז פאָרגעשריבען געוואָרן אין פעַ־טערבורג ; אויב מען האָט געקאָנט צווינגען די קאטאָרזשניקעס צו ארבייטען איבער די כחות און אין דערזעלביגער צייט הונגערן, פון וואָס זיי פלעגען שטארבען הונדערטערווייז אין פארלויף פון איין זומער, און קיינער, קיינער האָט וועגען די גרוילטאטען ניט געוואוּסט א פּיפּס צו טאָן, — איז דאָס געוואָרן אונמעגליך, ווען אזעלכע פאקטען זיינען געוואָרן אלגעמיין באקאנט. פון דער צייט, ווען עס איז אנטדעקט געווארן דער וואסער־וועג איבער׳ן אמור, זיי־נען שוין די קייזערליכע גאלד־מינען אויף קארא און די זילבער־מינען אויף גאזימור ניט מעהר געוועזן אין עק וועלט. ביי א גרינדליכער אויספאָרשונג האָט מען אויך אויסגעפונען, אז מען האָט זיך אָפּ־גענארט אין דער ביליגקייט פון דער ארבייט. הגם דער קאַ־בינעט האָט געצאָהלט די קאטאָרזשניקעס גראָשענס פאר זייער ארבייט, אָבער די טראנספּאָרטירונג פון ארעסטאנטען פון רוסלאנד, די שרעקליכע שטערבליכקייט, וואָס האָט געהערשט צווישען זיי, די מאסע פליכטלינגען, וואָס האָבען געוואנדערט איבער גאנץ סי־ביר, די נויטיגקייט אויפצוהאלטען אן אונגעהויערע אדמיניסט־

ראַציע, און דערצו נאָך די אויפהאַלטונג פון סאָלדאַטען און קאָנ־קען איז געפאַלען ווי אַ שווערע לאַסט אויף רוסלאַנד און סי־ביר. און כדי פּטור צו ווערן פון אָט דער לאַסט, וואָלט דאָס לאַנד גערן געגעבן דעם קאַבינעט צוויי מאָל אַזויפיל ווי די סומע וואָס מען האָט באַקומען אין זיינע מינען דורך „ביליגע" אַרעסטאַנטישע אַרבייט.

די אַנדערע אילוזיע, אַז סיביר ווערט גליקליך דורך דעם, וואָס מען קאָלאָניזירט זי מיט פאַרשיקטע, איז שוין געווען שווערער צו צושטערן. די סטאַטיסטיק האָט אָנגעוויזן, אַז פון דעם יאָהר 1754 ביז 1885 זיינען אין סיביר פאַרשיקט געוואָרן אַרום 1,200,000 מענשען; און ווי גרויס עס זאָל ניט האָבען געווען די צאָהל פון אַנטלאָפענע און פריהצייטיג געשטאָרבענע, זיינען דאָך אַ סך הונדערטער טויזענטער איינוואוינער אויף אַזאַ אופן צוגעגע־בען געוואָרן צו דער אָרטיקער באַפעלקערונג פון לאַנד. מען האָט אויך געפּרואווט באַווייזען, אַז אויב סיביר האָט איצט אַ באַ־פעלקערונג פון 4,100,000 מענשען, באַשטעהט אָט די באַפעלקע־רונג הויפּטזעכליך פון די פאַרשיקטע און זייערע קינדער.

אָבער די ציפער, וואָס מיר האָבען געבראַכט אין פאָריגען קאַפּיטעל, און אויך אַ סך אַנדערע סטאַטיסטישע דאַטען, האָבען אין אַ געוויסער מאָס צושטערט אויך אָט די אילוזיע. די אָפּי־ציעלע אויספאָרשונג, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין 1875, האָט אָנגעוויזן, אַז כאָטש אין דער פיער־מיליאָנענדיגער באַפעלקערונג פון סיביר איז פאַראַן אַ באַדייטענדער פּראָצענט פון מענשען, וואָס שטאַמען אָפּ פון די פאַרשיקטע, איז דאָך דאָס לאַנד קאָלאָ־ניזירט געוואָרן הויפּטזעכליך דורך פרייע איינוואַנדערונגען, וואָס האָבען געגעבען דעם לאַנד אַ סך בעסערע עלעמענטען, אין פאַרגלייך מיט די מאַסען פאַרשיקטע אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען דעמאָראַ־ליזירט געוואָרן פון אַ לאַנגען זיצען אין געפענגניסען, אויסגעצערט פון דער אַרבייט אויף קאַטאָרגא, און וואָס באַזעצען זיך אין סיביר גאָר אָהן דער אַבזיכט אָנצוהויבען דאָ אַ ניי לעבען. אויב די סטאַ־טיסטישע דאַטען שטימען ניט אינגאַנצען מיט די עקסטרעמע אַנזיכטען פון אייניגע סיביריאַקעס, וואָס זיינען גרייט צו באַהויפּ־טען, אַז די פאַרשיקונג האָט ניט געשפּיעלט קיין ראָל אין דעם וואוקס פון דער סיבירער באַפעלקערונג, באַווייזען דאָך אָט די

ראטען, אז דער צואוואוקס פון דער באפעלקערונג דורך א צופלוס פון פארשיקטע האט געקאסט אונגעהויערע מענשליכע ליידען, נאך מעהר צוליב דעם, וואר נאר וועניגער פון א העלפט פון די פארשיקטע ווערן שטענדיגע קאלאניסטען. די אנדער העלפט איז נאר א שווערע לאסט פאר דער קאלאניע.*)

די אונבאדייטענדע רעזולטאטען פון קאלאניזירן סיביר דורך דער פארשיקונג האבען געדארפט אפהאלטען דער רעגירונג פון ווייטערדיגע פארזוכען אין אט דער ריכטונג, באזונדערס ווען מען וואלט גענומען אין אכט די ליידען, וואס די פארשיקטע מוזען אויסשטעהן. אבער דער פארלאנג צו האבען א שטענדיגע רוסישע באפעלקערונג אויפ'ן אינזעל סאכאלין, און אויך די שטרעבונג פון די סיבירער גענעראל-גובערנאטארען צו באפרייען זיך פון דעם יעהרליך וואקסענדיגען צופלוס פון קאטארזשניקעס, וואס ווערן געשיקט אויף די נערטשינסקער פאבריקען, האט געצוואונגען די רעגירונג אויפצונעמען א נייעם פארזוך: קאלאניזירן דעם ווילדען אינזעל דורך פארשיקען אהין די קאטארזשניקעס. אט די אידעע האט נושא חן געווען אין פעטערבורג, און דעריבער האבען די סיבירער גענעראל-גובערנאטארען לייכט געפונען די באטרעפענדע באאמטע, וואס האבען באשריבען דעם אינזעל, ווי דעם פאסיגסטען ארט פאר אזא עקספערימענט, און האבען אין די העלסטע פארבען באשריבען די מינעראלע רייכטימער פון דעם אינזעל, זיינע אוצרות פון שטיינקוילען, א. אז. וו. די רעגירונג האט ניט געוואלט זיך צוהערן צו די שטימען פון פריוואטע אויספארשער, מענער פון וויסענשאפט, בערג אינזשענערען און ים אפיצירען, וואס האבען כאראקטעריזירט סאכאלין, ווי ער איז טאקי אין דער אמת'ען. אנהויבענדיג פון 1869, געהט דער שטראם פון פארשיקטע קאטארזשניקעס אויפ'ן אונגליקליכען אינזעל.

אין פארלויף פון עטליכע יאהר זיינען אין די צייטונגען ניט אריינגעדרונגען קיין ידיעות וועגען דעם אונזיניגען עקספערימענט; אבער סוף כל סוף האט דער אמת גענומען ארויסקומען, און מיר האבען איצט גענוג דאטען צו מאכען זיך אן אלגעמיינעם באגריף וועגען די רעזולטאטען פון אט דעם ביוראקראטישען פלאן.

כאטש לויט דער גרויס פארנעמט סאכאלין איינעם פון די

*) זעת ביילאגע „א“.

ערשטע ערטער צווישען די אינזלען אויף דער וועלט, דאַרף מען איהם צורעכענען צו די ערטער, וואָס טויגען ווענינער פון אַלץ פאַר קאָלאָניזאַציע. אין אַט דער הינזיכט קאָנען אפשר נאָר ניי־לאַנד און ניי־סיביר געשטעלט ווערן נידריגער פון סאַכאַלין. איי־גענטליך איז ער אַ פאַרבינדונגס רינג צווישען דעם יאַפּאַנעזישען אַרכיפּעלאַג און די קורילער אינזלען, אַזוי אַז יאַפּאַן האָט באַטראַכט סאַכאַלין, ווי אַ טייל פון איהר טעריטאָריע, ביז דעם מאָמענט, ווען די רוסען האָבען אין 1853 אויפגעשטעלט דעם ערשטען מילי־טערישען פּאָסט אין דעם דרום׳דיגען טייל פון אינזעל. מיט דריי יאָהר שפּעטער איז אויפגעשטעלט געוואָרן אַנאַנדער פּאָסט ביי די שטיינקויל־מינען פון דוע, אַנטקעגען דעם אויסגוס פון אַמור. רוסלאַנד האָט אויף אַזאַ אופן עראָבערט דעם אינזעל, און אין פאַרלויף פון 1860—1867 האָבען עטליכע וויסענשאַפטליכע עקס־פּעדיציעס איהם אויסגעפאָרשט. די מיליטערישע פּאָסטען זיינען פאַרשטאַרקט געוואָרן, מען האָט אָנגעהויבען אויסצואַרבייטען די יורער שטיינקויל רעזערוואַן אין דוע, און אין 1875 האָט יאַפּאַן, וואָס האָט נאָך אַלץ באַטראַכט דרום סאַכאַלין, ווי אַ טייל פון איהר טעריטאָריע, דעם אינזעל אָפּגעטראָטען רוסלאַנד, אין אויסטויש פאַר די קורילער אינזלען.

איינענטליך איז דער אינזעל אין קיין הינזיכט ניט אָנציהענד, און ניט קוקענדיג אויף זיין אונגעהויערע גרויס (1000 וויאָרסט לאַנג און פון 30 ביז 220 וויאָרסט ברייט). דערגרייכט זיין באַ־פעלקערונג קוים 5000 נפשות. אַרום 2000 גיליאַקען ציהען אַ מיזעראַבעלע עקזיסטענץ אויפ׳ן צפון׳דיגען טייל אינזעל, פאַר־נעמענדיג זיך מיט יאַגד; אַרום 2500 אינאָס, — אַ באַרדיגער שבט פון איין אָפּשטאַמונג מיט די קורילער, — וואוינען אין די ווענינע דערפלעך, וואָס זיינען צוזאַמענגעפאַלען איבער׳ן דרום׳דיגען טייל; און, ענדליך, עטליכע הונדערט אָראָטשעס, דאָס הייסט, טונגוסען, פיהרען אַ וואַנדער לעבען אין דעם בערגיגען טייל פון אינזעל. די אינאָס געפינען זיך אין דירעקטער שקלאַפעריי ביי עטליכע יאַפּאַ־נעזישע סוחרים, וואָס גיבען זיי תבואה, זאַלץ און אַנדערע נויטיגע פּראָדוקטען, אין אויסטויש פאַר וועלכע דער אונגליקליכער שבט׳ל איז געצוואונגען צו באַצאָהלען מיט שווערער אַרבייט: די יאַפּאַ־נעזישע סוחרים נעמען צו ביי די אינאָס גאָר די פיש, וואָס די לעצ־

טע באווייזען צו פאנגען אין די ים־בוזעמס און ביי די אויסגוסען פון די ווײניגע טייכען, איבערלאָזענדיג פאר די אינאָס נאָר אַזוי פיעל פיש, וויפיעל עס איז נויטיג פאר זייער קארגער דערנעהרונג. אין דער גאנצער צייט פון סאַכאַלין'ס היסטאָרישער עקזיסטענץ, צוערשט אונטער דער הערשאַפט פון כינא, און דערנאָך פון יאַפּאַן, האָט דער אינזעל קיינמאָל ניט געהאט קיין באַזעסענע באַפעלקערונג; אויף איהם האָבען געלעבט נאָר הייפלאַך בעטלערשע יעגער און פיש-פאנגער.

יע, אייגענטליך, האָבען דאָ נאָר יעגער און פיש־פאנגער געקאָנט געפינען וועלכע עס איז לעבענס־מיטלען.

דער אינזעל ליגט ניט אַזוי ווייט צו צפון: זיין דרום עק דערגעהט ביז 46 גראַד, און דער צפון'דיגער געהט ניט אריבער דעם 54טען גראַד, אָבער דער ווארימער ים-שטראָם, וואָס וואָלט געקאָנט ברענגען צום אינזעל די ווארימקייט פון די כינעזישע וואסערען, דערגרייכט איהם ניט; אין דער צייט, ווען דער אייז־קאַלטער שטראָם, וואָס קומט ארויס פון דעם „גרויסען אייז־קאסטען" פון שטילען אָקעאַן, — דעם אָכאָטסקען ים, — באוואשט די מזרח'דיגע ברעגען פון דעם אינזעל. אינמיטען זומער האָבען רוסישע אויספאָרשער געפונען די מזרח'דיגע ברעגען באדעקט מיט אייז-פעלדער און הויפענס אייז, וואָס די צפון־מזרח'דיגע ווינטען האָבען אָנגעטראָגען. און אויף מערב האָט דער שמאָלער, לאַנגליכער אינזעל אַן אונגעהויער גרויסען אפקיהלער, — די קאלטע און הויכע בערגקייטען פון סיביר, פון וועלכע דער אינזעל איז אָפּגעטיילט נאָר מיט אַ שמאָלען און פלאַכען ים-אויסגוס. די זונשטראַלען באַהאַלטען זיך הינטער שווערע וואָלקענס און געדיכטע נעבלען. ווען איוואַן סעמיאָנאָוויטש פּאָליאַקאָוו האָט סוף יוני זיך ארויסגעזעצט אין דועֶ (אין מיטעלסטען סאַכאַלין), האָט ער געפונען די בערג באַדעקט מיט שניי און דעם באָדען איינגעפראָרען ביז 21 צאָל טיף. די זומערדיגע שפּראָצונגען האָבען קוים גענומען ארויסקומען, און פארזעצען גאָרטען־גרינסען האָט מען ניט געקאָנט אָנהויבען פריהער פון דעם 20טען יוני. יולי האָט זיך גענעהענטערט צום סוף, אָבער דער טערמאָמעטער איז אין דער גאַנצער צייט ניט געשטיגען העכער פון 18 גראַד צעלזיוס. אין פארלויף פון דער גאנצער צייט איז ניט געוועזען קיין איין קלאָרער טאָג; אַ געדיכטער נעבעל האָט

איינגעהילט דעם ברעג און די אַרומיגע בערג גאַנצע אַכט טעג אין פאַרלויף פון יוני.

עטליכע בערג-קייטען (פון 2000 ביז 5000 פוס הויך) שניידען דורך דעם אינזעל. זייערע זומפּיגע אָדער שטייניגע זייטען זיינען פון אויבען ביז אונטען באַדעקט מיט קלעגליכע וועלדער, וואָס באַשטעהען פון בוימער, וואָס וואַקסען אין די סובאַרקטישע געגענ־טען. און צווישען די בערג געהען דורך נאָר שמאָלע, נאַסע, זומ־פּיגע טאָלען, וואָס טויגען לחלוטין ניט פאַר ערד־אַרבייט. די שטיילע זייטען פון די בערג לאָזען זיך אַראָפּ דירעקט צום טאָ־טערשען ים־אויסגוס, אַזוי אַז מען קאָן ניט דורכלעגען אַ וועג איבער׳ן ברעג, ניט דורכהאַקענדיג די פעלזען.

אייגענטליך שניידען נאָר צוויי טאָלען דורך די בערג, וואָס פילען אָן דעם אינזעל: דער טאָל פון טייך דוע, וואָס ווערט אין צפון־מזרח פאַרטגעזעצט פון דעם טאָל פון טימיא, און דער טאָל פון פּאַראָנאַ, אין דרום׳דיגען טייל פון אינזעל. אין דעם ערשטען טאָל, אין דעם פונקט, וואו מען באַארבייט שטיינקוילען, האָט מען דאָס גענומען שיקען די קאַטאָרזשניקעס.

א. ס. פּאָליאַקאָוו, וואָס האָט באַזוכט סאַכאַלין אין 1881-82, אויף דעם אויפטראַג פון דער פּעטערבורגער וויסענשאַפטליכער אַקאַ־דעמיע, באַשרייבט אַזוי דעם טאָג, וואָס האָט אין דער פאַנטאַזיע פון די רוסישע ביוראָקראַטען געזאָלט ווערן דער צענטער פון רוסישער ציוויליזאַציע אויפ׳ן אינזעל. די בערג, וואָס רינגלען אַרום דעם שמאָלען טאָל, זיינען מעהרסטענס נאַקעט, אָהן קיין שום פּלאַנצען, און זייערע זייטען זיינען צו משופּע׳דיג, אַז מען זאָל אויף זיי קאָנען פאַרזייהען תבואה. דער דעק פון טאָל באַשטעהט פון אַ שיכט פון שווערען ליים, וואָס איז אויבען באַדעקט נאָר מיט אַ דינעם שיכט פון ערד, וואָס מען קאָן אַקערן און פאַרזייהען. דער גאַנצער טאָל איז זעהר זומפּיג: „מען קאָן געהן, ניט אַריינגע־הענדיג זעהר טיף אין בלאָטע, — זאָגט פּאָליאַקאָוו, — אָבער דער גאַנצער טאָל איז באַדעקט מיט טאָרף און טיפע זומפּען... דער באָדען טויג אין ערגעץ ניט פאַר ערד־אַרבייט... די געגענט דער־מאָנט שטאַרק אָן די ערגסטע טיילען פון אָלאָנעצער גובערניע, מיט דעם איין אונטערשיד, וואָס די געגענט דאָ איז אָפט באַדעקט מיט וואַסער, אפילו אין די וועלדער, און דאָס מאַכט אונמעגליך

אָנצואווענדען דעם מעטאָד פון אויסברענען די וועלדער און דער־
נאָך אַרויסרייסען די וואָרצלען, ווי דאָס ווערט פּראַקטיצירט אין
אָלאָנעצקער גוּבערניע". „אונטער אַזעלכע באַדינגונגען איז ערד־
אַרבייט און גערטנעריי אוממעגליך אין דער געגענד פון דוע. נאָר
עטליכע פּאַסען אין דעם אויבערשטען טייל פון טאָל און אויף דער
אויבערשטער טימיאַ (אַ טייך) קאָנען אויסגענוצט ווערן פאַר אָט
דעם צוועק. אָבער אָט די ווייניגע פּאַסען, וואָס מען באַגעגענט זעל־
טען, זיינען שוין מעהרסטענטיילס באַאַרבייט"*).

אָבער גראַד דאָ, אין דער אומגעגענט פון דוע, ווערן קאָנצענט־
רירט די קאַטאָרזשניקעס־קאָלאָניסטען, נאָכדעם ווי זיי זיינען אָפּ־
געוועזען זייער קאַטאָרגאַ אין דער אַלעקסאַנדראָווסקער געפענגניס.
דער דאָרף אַרום אָט דער געפענגניס איז אַן אויסערגעוועהנליך
אומהיימליכער. עס זיינען פאַראַן צוויי גרויסע קאַטאָרגאַס־געפענגניסען,
לעבען זיי זיינען צואוואָרפען עטליכע הייזער, און
הינטער זיי הויבט זיך אָן די טאַיגאַ. נאָר אויבער־אַלעקסאַנד־
ראָווסק, וואָס ליגט אַביסעל העכער אין טאָל, און קאָרסאַקאָווא מיט
זיינען עטליכע הייזער האָבען נאָך דעם אויסזעהן פון
אַ ישוב: אָבער אויך דאָרטען ווערט שוין באַאַרבייט די גאַנצע
ערד, וואָס טויג פאַר גערטנעריי. און סאַכאַלין איז דאָך אויסגע־
קליבען געוואָרן פאַר אַ פאַרשיקונגס אָרט פון קאַטאָרזשניקעס גראָד
מיט דעם צוועק צו מאַכען פון זיי שטענדיגע אָדער אַרבייטער קאָ־
לאָניעס. מען האָט געמיינט, אַז נאָך'ן טערמין אין די שטיינ־
קוילען מינען וועט מען זיי באַזעצען אין דער נאַכבאַרשאַפט, און
זיי וועלען אויפּברענגען גענוג תבואה צו דערנעהרן זיך אַליין און
פאַרזאָרגען די געפענגנים.

אין דעם אויבערשטען טייל פון טאָל, וואָס האָט, לויט די
איבערטריבענע באַריכטען פון דער אַדמיניסטראַציע, געדאַרפט
ווערן דער שפּייזער פון סאַכאַלין, האָט דער באָדען דיזעלביגע
אייגענשאַפטען, און די קליינע דערפער, ריקאָוו און מאַלאָ־טימאָווסק,
„וואָס זיינען די באַקוועמסטע ערטער פאַר ערד־אַרבייט אויף'ן
גאַנצען אינזעל", מוזען אָנפיהרן דעמזעלביגען פאַר'עקשן'טען קאַמף

---

*) איוואַן פּאָליאַקאָוו, „אַ רייזע אויפ'ן אינזעל סאַכאַלין אין
יאָהר 2—1881". דאָס ווערק איז געווען געדרוקט אין די באַריכטען פון
דער רוסישער געאָגראַפישער געזעלשאַפט (1883).

מיט דער נאַטור. האָבער ווערט ניט צייטיג, פאַרזוייהט מען דאָ נאָר גערשטען. וואָס אָנבאַטרעפט די וועגען, וואָס פאַרבינדען די דערפער, איז דער פאַרקער אויף זיי זעהר אַ שוואַכער. אין די וועלדער זיינען פאַראַן אויסגעהאַקטע ערטער, אָבער די פערד ווערן פאַרזונקען אין דעם זומפּינען באָדען. אַ סך האָפנונגען האָט מען אַרויפגעלעגט אויף דעם טימאַ טאָל, וואָס איז אַ פאָרטזעצונג פון דעם אַלעקסאַנדראָווסקער טאָל צו צפון־מזרח און דערגעהט ביז צום אָכאָטסקער ים. אָבער זיין זומפּיגער באָדען, און נאָך מעהר די קעלט און נעבלען פון אָכאָטסקער ים, מאַכען איינגאַנצען אונמעג־ליך צו פאַרנעמען זיך מיט ערד־אַרבייט אין דעם טאָל, אויסער אין דעם צפון'דיגען טייל. זיינע פּלאַנצען זיינען פון אַ סוב־פּאָלאַרען כאַראַקטער, און דער ים־ברעג צייכענט זיך מיט קיין זאַך ניט אויס פון דער סיבירער טונדרא. „אויב מען וועט שפּעטער, — זאָגט פּאָליאַקאָוו אין דעם אָפּיציעלען באַריכט, — נאָך גרינדליכע אונ־טערזוכונגען שוין געפינען עטליכע ערטער אין דעם טימער טאָל, וואָס טויגען פאַר גערטנעריי און פאַר אויפברייינגען תבואות, וואָלט מען צוערשט געדאַרפט וואַרטען אויף די רעזולטאַטען פון די עקס־פּערימענטען אין די שוין עקזיסטירענדיגע דערפער, איידער מען וועט מאַכען נייע; נאָך מעהר צוליב דעם, וואָס עס איז שוין איצט אפילו אונגעהויער שווער צו באַזאָרגען אָט די דערפער מיט שפּייז־פּראָדוקטען, און די קאָלאָניע ליידט ערנסט פון אַ מאַנגעל אין שפּייז. וואָס אָנבאַטרעפט די האָפנונג איינצואָרדנען דערפער ביים אויסגוס פון טימאָ, איז זי איינגאַנצען אַ טעות, ווייל דאָס איז אַ געגענט פון טונדרא און פּאָלארער בעריאָזע.״ אָט די שלוסען פון דעם רוסישען רייזענדען, וואָס זיינען אויסגעדריקט אין אַן איינגעהאַלטענער, — אפשר צו איינגעהאַלטענער, — פאָרם, ווערן פולשטענדיג באַשטעטיגט פון די באָאָבאַכטונגען פון דר. פּעטרי אין 1883, מיט דעם איינציגען אונטערשיד, וואָס דער איטאַליענישער דאָקטאָר האָט ניט די איינגעהאַלטענקייט פון דעם רוסישען געלעהרטען. „אַלע מעשיות וועגען דער קאָלאָניזאַציע פון סאַכאַלין״, — האָט ער געשריבען אין „יאָהרבאַריכט״ פון בערנער געאָגראַפישער געזעלשאַפט פאַר די יאָהרען 1883 און 1884, — זיינען ניט מעהר, ווי דער אונפאַרשעמסטער ליגען, וואָס די אַדמיניסטראַציע פון אינזעל פאַרשפּרייט. אין דער צייט, וואָס

די אָרטיגע אדמיניסטראציע באווייזט אויפ'ן פאפיר טויזענד דעס־יאטין, וואָס ווערען שוין כלומרשט באארבייט, גיט אָן די אויס־מעסטונג פון הערךן קאראאולאָווסקי איינגאנצען 510 דעסיאטין, וואָס ווערען באמת באארבייט. קומט אויס, אז 700 פאמיליעס פון פארשיקטע קאטאָרזשאנעס, ווענען מען האָט צוגעזאָגט חלקים פון 13 דעסיאטין גוטער ערד אויף יעדען פערזאָן פון מענליכען געשלעכט, האָבען אין דער אמת'ן געקאָנט אָפּריינינגען ניט מעהר ווי צוויי דריטעל דעסיאטין אויף א פאמיליע*). דר. פעטרי קומט צום שלוס, אז דער אינזעל טויג איינגאנצען ניט פאר ערד־ארבייט, און אז די רעגירונג האָט זיך אַנטשלאָסען אויף אזא עקספערימענט נאָר צוליב די ליגנערישע באריכטען פון מענשען, וואָס זיינען אויף א וועלכער עס איז ארט פאראינטערעסירט אין דער אונטערנעמונג.

אויף וויפיל מען קאָן אורטיילען נאָך די פארעפענטליכטע פאקטען, האָט די ערפאהרונג פולשטענדיג באשטעטיגט די פינס־טערע נביאות פון פּאָליאקאָוו און דר. פעטרי. דאָס אויפברעגנגען תבואות אויפ'ן אינזעל איז אזוי שווער און אזוי אונזיכער, אז די נייע קאָלאָניסטען דארפען זיך דערנעהרען מיט פּראָדוקטען, וואָס מען ברענגט צופיהרן פון רוסלאנד; און דערביי איז ניטאָ קיין שום האָפנונג אויסצובעסערן די געגענט. די שפייז פּראָדוקטען מוז מען אריבערטראָגען פון דעם דוע טאָל אין טימער טאָל (אין דאָרף דערבינסקאָיע) דורך א קייט פון בערג, אויף די רוקענס פון ארעסטאנטען, אויף א שטרעקע פון 90 וויאָרסט**). איצט קאָן שוין דער לעזער פארשטעהן, וואָס, אייגענטליך, עס האָבען גע־מיינט פּאָליאקאָוו'ס איינינגע האלבע ווערטער וועגען א „מאנגעל אין שפייז". וואָס אָנבאטרעפט די וויניגע פרייע קאָלאָניסטען, וואָס האָבען געגלויבט די פאלשע צוזאָגען, האָבען געוואָרפען זייערע הייזער אין טאָבאָלסקער גובערניע און האָבען זיך באזעצט אין טאנא, גרינדענדיג דאָ א דאָרף פון 25 הייזער — זיינען זיי גע־צוואונגען געווען צו פארלאָזען סאכאלין נאָך א דריי־יאָהריגען

---

*) „יאָהרבאריכט דער געאָגראפישען געזעלשאפט פאָן בערן", 1883-84, זעה זייטען 129 און 39. זעה אויך „סט.־פעטערבורג'ס הע־ראלד", נומערען 356—358, יאָהר 1884.

**) דר. פעטרי, אין דער אויבענדערמאָנטער ארבייט.

פאַרצוויפעלטען קאַמף מיט דעם אונגאַסטפריינדליכען קלימאַט און דעם פּרוכטלאָזען באָדען. ניט קוקענדיג אויף די סובסידיעס פון דער מלוכה, האָבען זיי ניט געוואָלט בלייבען אויפ'ן אינזעל און האָבען זיך באַזעצט אויפ'ן קאָנטינענט, אויפ'ן ברעג פון שטי־לען אָקעאַן.

עס איז קיין ספק ניט, אז סאַכאַלין וועט קיינמאָל ניט ווערן קיין ערד־ארבייטער קאָלאָניע. אויב מען וועט שוין איינפיהרן דאָ קאָלאָניסטען, וועלען זיי, פונקט ווי די קאָלאָניסטען פון נידע־ריגען אמור, זיין א שטענדיגע לאַסט פאַר דער מלוכה, און די רע־גירונג וועט סוף כל סוף זיין געצוואונגען צו ערלויבען זיי צו באַ־זעצען זיך אין אַנאַנדער געגענד, ווייל אנדערש וועט איהר אויס־קומען אויסצוהאַלטען זיי לאַנגע יאָהרען. אפשר וואָלט מען אויפ'ן אינזעל געקאָסט מיט א געוויסען ערפאָלג אָנפיהרען פיה־צוכט. אָבער יעדענפאַלס קאָן סאַכאַלין רעכענען אויף א גאַנץ אונבאַ־דייטענדע צאָהל קאָלאָניסטען, וואָס זאָלען זיך קאָנען דערנעהרען מיט די פּראָדוקטען פון פיה-צוכט און פיש־פאַנג.

מען האָט אין רוסלאַנד א סך גערעדט וועגען די סאַכאַלינער שטיינקוילען. אָבער אפילו אין אָט דעם פּרט האָט מען זיך ער־לויבט גרויסע גוזמאות. אמת, די סאַכאַלינער שטיינקוילען ווע־רען אין מזרח פאַרגעצויגען צו די אויסטראַליער, אָבער זיי זיינען א סך ערגער פון די ניו-קעסלער אָדער קארדיפער קוילען.*)

די אויסגראָבונג פון שטיינקוילען אויף סאַכאַלין איז אָנגע־הויבען געוואָרן נאָך אין 1858, און אין פאַרלויף פון די ערשטע צעהן יאָהר האָט מען באַקומען 30,000 טאָן. אָבער די קוילען זיינען געווען שלעכטע און די אויסארבייטונג (וואָס פלעגט געמאכט ווערען פאַר סטעארין ליכט!**) האָט אָפּגעקאָסט פאַבעלהאַפט גרויסע סומען. דאָך איז דער רעזערוו פון שטיינקוילען שנעל גע־וואַקסען, וואָס מעהר עס זיינען יעדען יאָהר, א פאַרטיע נאָך א

*) נאָך די ידיעות, וואָס דר. פּעטרי ברענגט, צאָהלט מען פאַר סאַכאַ־לינער קוילען פון זיבען ביז זיבען און אַ האַלב דאָלאַר אַ טאָן, בעת די יאַפּאַנעזישע און אויסטראַלישע קוילען קאָסטען 5 דאָלאַר.

**) קעפּען, „סאַכאַלין, זיינע שטיינקוילען־מינען און שטיינקוילען־אינדוסטריע.״ פּעטערבורג, 1875. (אַ זעהר ווערטפולע אַרבייט, אויף וועלכע מען קאָן זיך פאַרלאָזען.)

פּארטיע, אָנגעקומען נייע פארשיקטע קאטאָרזשניקעס, אזוי, אז איצט איז א טייל פון זיי באשעפטיגט מיט דורכפיהרן א וועג ביים ים־ברעג, מיט׳ן צוועק צו פארלייכטערן דעם פארקעהר צווי־שען דועע און אלעקסאנדראָווסק. אגב אורחא, אין די פעלזען האָט מען יאָ דורכגעמאכט א טונעל, אָבער אָט דער באריהמטער טונעל, וואָס האָט באדארפט באריהמט מאכען סאכאלין, און וועגען וועל־כען מען האָט פייערליך מודיע געווען אין די רוסישע צייטונגען, אז די ארבייטען אין איהם זיינען געענדיגט, איז נאָך אין 1886 גאָר ניט געווען פארטיג. דאָס איז דעמאָלט געווען נאָר א רונדע לאָך, דורך וועלכע מענשען האָבען געקאָנט דורכקריכען נאָר אויף אלע פיער.

ערגער פון אלץ איז אפשר דאָס, וואָס אויף דער גאנצער ברעג לענג פון סאכאלין איז ניטאָ קיין איין נאטירליכער האפען, און צוקומען צו זיינע ברעגען איז אונגעהויער שווער, צוליב די נעב־לען, דעם שפּעטען אָנקומען פון זומער און דער אָפּוועזענהייט פון ליכט־טורעמס אין טאָטערשען ים־אויסגוס. דער אנקער־פלאץ אין דועע איז גאָר ניט באשיצט פון ווינטען. דער גרויסער אויסגוס פון „געדולד” איז צו פלאך, זיין טיפקייט איבערשטייגט ניט 24 פוס אויף א שטח פון א האלבען מייל פון ברעג. דער בעסטער אויסגוס דער אניווער, וואָס פארפריהרט נאָר אויף עטליכע וואָכען, איז אויך אינגאנצען ניט באשיצט פון ווינטען און האָט ניט קיין הא־פענס, נאָר דער אויסגוס מאָרדווינאָווא גיט א גוטע אנקער סטאנציע.

עס וועלען מסתמא אריבערגעהן ניט ווייניג יאָהרען, ביז די סאכאלינער שטיינקוילען וועלען קאָנען קאנקורירן מיט די איי־ראָפּעאישע אין די כינעזער פּאָרטען. און ביז דאָס וועט געשעהן, וואָלט געווען גענוג די ארבייט פון 120 מענשען צו באקומען די פינף טויזענט טאָן קוילען, וואָס זיינען נויטיג פאר דעם טייל פון דעם רוסישען פלאָט, וואָס געפינט זיך אין יענע וואסערן. טוי־זענטער ארעסטאנטען האָבען אויף אזא אופן אייגענטליך גאָרנישט וואָס צו טאָן אויף סאכאלין, און די קוילען, וואָס זיי באקומען, וועלען מסתמא אָפּליגען צעהנדליגער יאָהרען אָהן געברויך.

די ערשטע פּארטיע ארעסטאנטען, וואָס איז באשטאנען פון 800 מענשען, איז געשיקט געווארן אויף סאכאלין אין יאָהר 1869. פאָלגענדיג די איינגעשטעלטע טראדיציעס, האָט די אדמיניסטרא־

ציע נים געקאָנט אויסטראַכטען קיין בעסערע זאַך, ווי צו שיקען זיי דורך סיביר. אויף אַזאַ אופן האָבען די דאָזיגע, וואָס זיינען געגאַנגען פון די קאַריער קאַטאָרזשנער נעפענגניסען, געמוזט מאַכען א רייזע פון דריי טויזענט וויאָרסט אראָפּ דעם אמור, און די, וואָס זיינען געשיקט געוואָרן פון רוסלאַנד, האָבען געמוזט געהן ניט ווייניגער פון זיבען טויזענט וויאָרסט, איידער זיי זיינען צוגעקומען צו ניקאָלאַיעווסק, ביים אויסגוס פון אמור.

די רעזולטאַטען פון אָט דער רייזע זיינען געווען באמת שרעקליכע. ווען די ערשטע פּאַרטיע, וואָס איז ביים ערשטען ארויסטריט באַשטאַנען פון 250 מענשען, האָט ענדליך דערגרייכט ניקאָלאַיעווסק, האָבען אַלע ארעסטאַנטען (ניט רעדענדיג שוין וועגען די, וואָס זיינען געשטאָרבען אין וועג) געליטען פון סקאָרבוט; פּופּציג פון זיי האָבען זיך ניט געקאָנט ריהרן...*) און אָט די אונגליקליכע מענשען האָט מען באַשטימט צו ווערן די פּיאָנערן פון קאָלאָניזאַציע אויף סאַכאַלין! עס איז דעריבער קיין וואונדער גיט, וואָס אין פאַרלויף פון די ערשטע יאָהרען האָט די שטערבליכקייט אויף סאַכאַלין דערגרייכט ביז 117 מענשען אויף יעדע 1000, און אַז יעדער פאַרשיקטער האָט די ערשטע צייט געמוזט זיין אין שפּיטאָל **דריי מאָל** אין פאַרלויף פון איין יאָהר.**)

ערשט נאָך א לאַנגער רייהע פון עהנליכע „טעות'ן", וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אפילו אין אונזער צענזורירטער פּרעסע, האָט מען אָפּגעשטעלט די טראַנספּאָרטירונג דורך סיביר פון די פאַרשיקטע אויף סאַכאַלין, און מען האָט זיי גענומען ארויסשיקען מיט'ן ים, דורך אָדעס און דעם סועץ קאַנאַל. די ענגלענדער געדענקען נאָך מסתמא, אין וואָס פאַר א שרעקליכען צושטאַנד מען האָט די קאַטאָרזשניקעס געבראַכט אין סועץ, און וואָס פאַר צאָרן עס האָט זיך אויפגעהויבען וועגען דעם אין דער ענגלישער פּרעסע. די לאַגע האָט זיך אביסעל פאַרבעסערט אין די לעצטע יאָהרען, אורטיילענדיג נאָך די מעדיציניש באַריכטען, וואָס באַהויפּטען, אַז די טראַנספּאָרטירונג פון ארעסטאַנטען אויף דאַמפּערס, וואָס

*) טאַלבערג. „די פאַרשיקונג אויף סאַכאַלין." „וויעסטניק יעווראָפּי", מאַי 1879.

**) קעפּען, אין דער אויבענדערמאָנטער אַרבייט.

געהן פון אָדעס, געהט אָן אונטער פארהעלטניסמעסיג ערטרעגליכע
באַדינגונגען. אָבער נאָך ערשט ניט לאַנג איז אין די צייטונגען
ערשינען אַ מעלדונג, אז דער לעצטער טראַנספּאָרט (אין 1886)
האָט געליטען פון אַ פּאָקען עפּידעמיע, און אז די שטערבליכקייט
האָט ווידער דערגרייכט אַ שרעקליכע הויך. באַלד נאָך אָט דער
ציימונגס ידיעה וועט מסתמא קומען אָן אָפּיציעלע אָפּלייקענונג,
אָבער ווער וועט איהר גלויבען?

וועגען דער לאַגע פון די פארשיקטע קאַטאָרזשניקעס אויף
סאַכאַלין ווייס מען אייגענטליך זעהר ווייניג*). אין 1879 איז
אין די רוסישע צייטונגען ערשינען אַן ערקלערונג, אונטערגעשריי-
בען פון אַ רוסישען סוחר, וועגען דעם אונבאַגרעניצטען ווילקיר פון
דעם הויפּט פארוואַלטער פון אינזעל. מען האָט באַשולדיגט די
געפענגנים אדמיניסטראַציע אין דעם, אז זי באַ'גנב'עט די אָרימע
ארעסטאַנטען. דאָקטאָר א. א. האָט געשריבען פון אַלעקסאַנד-
ראָווסק אין אָקטאָבער 1880: „מען האָט מיך באַשטימט אין
קאָרסאַקאָווער שפּיטאָל (אין דעם דרום'דיגען טייל פון אינזעל),
אָבער איך וועל צו איהם ניט קאָנען צוקומען פאַר דעם קומענדיגען
יוני . . . מיין חבר איז אוועק פון דינסט . . . ער האָט מעהר ניט
געקאָנט צוזעהן די לומפּערייען, וואס ווערן אפּגעטאָן!**) דאָס
זיינען פּילבאַדייטענדע ווערטער, וואָס גיבען דעם רוסישען לעזער
אַ מעגליכקייט אָנצוהויבען באַגרייפען דעם אמת, באַזונדערס ווען
מען שטעלט דאָס צונויף מיט דעם פאָלגענדען: „דער פארוואַלטער
פון דער קאָלאָניע באַזוכט זעלטען די קאַזאַרמעס און דאָס אויך
נאָר אין באַגלייטונג פון באַוואָפענטע וועכטער. דער פאַר-
וואַלטער פון געפענגנים וואַגט ניט צו באַווייזען זיך צווישען די
ארעסטאַנטען.“ שפּעטער איז אין דער פּעטערבורגער צייטונג
„סטראַנאַ“ געוועזן געדרוקט אַ מעלדונג וועגען די מעשים פון דער
אדמיניסטראַציע פון אינזעל, וואָס דער הויפּט-קאָמאַנדיר פון דער
רוסישער פּאַסיפישער עקספּעדיציע האָט אויפגעדעקט. עס האָט

*) געשריבען אין 1886. פון יענער צייט אָן האָבען די אַרביי-
טען פון טשערנאָוו'ן און דראָשעווויטש'ן פולשטענדיג באַלויכטען די
סאַכאַלינער פּיהרונגען.

**) „פּאָריאַדאָק“, 8טען סעפּטעמבער, 1881.

זיך ארויסגעשטעלט, אז בעת די קאטאָרזשניקעס פון די אָרימע קלאַסען פלעגט מען שיקען אויף די שווערסטע ארבייטען, געשמידטע אין קייטען, האָבען די רייכע אויסוואורפען צווישען זיי פארנומען א פּריווילעגירטע לאגע: מען האָט זיי געגעבען אויפ'ן אינזעל פולשטענדיגע פרייהייט, און זיי האָבען געוואָרפען מיט געלט און געמאכט באנקעטען פאר די באאמטע.

די אויבענגעבראכטע אויפדעקונגען האָבען ארויסגערופען אן אָפּיציעלע אויספאָרשונג. די צייטונגען האָבען וועגען דעם גע־יובעלט, אָבער וואָס די רעזולטאטען פון דער אויספאָרשונג זיינען געווען, דאָס איז געבליבען אונבאקאנט. פון דעמאָלט אָן זיינען אין דער פרעסע ניט געווען קיין שום ידיעות וועגען סאכאלין, אויסער דער אויבענדערמאָהנטער ארבייט פון דר. פּעטרי. די אי־בערפילונג פון דער אלעקסאנדראָווסקער געפענגניס איז מסתמא אונגעהויער גרויס. זי איז געווען אויפגעבויט איינגאנצען פאר 600 מענשען, אָבער אין 1881 זיינען אין איהר געווען 1103 מענשען, און אין 1882 — 2230 מענשען. מען האָט מסתמא אויפגעשטעלט וועלכע עס איז צייטווייליגע קאזארמעס. מען קאָן באגרייפען, וואָס אזוינס עס דארפען זיין „צייטווייליגע קאזארמעס" אויף סאכאלין!

פון דעם, וואָס מיר האָבען אויבען געזאָגט, זעהט מען, אז די גרעסטע שווערקייט האָט די סאכאלינער אדמיניסטראציע מיט פאַנאנדערטיילען די קאטאָרזשניקעס און געפינען א וועלכע עס איז באַשעפטיגונג פאר די דאָזיגע, וואָס ווערן באפרייט פון קאטאָרזשנער ארבייט. אזוי ווי ניט אין רוסלאנד, ניט אין סיביר איז ניטאָ קיין פאסינגער אָרט אויף אויפצוהאלטען די קאטאָרזשניקעס, שיקט מען זיי ארויס אויף סאכאלין אין א פּראָפּאָרציע, וואָס פארגרעסערט זיך מיט יעדען יאָהר. אין סיביר, נאָך דער באפרייאונג, באקומען זיי א טייל לאנד און אייניגע אגריקולטורעלע אינסטרומענטען; נאָך צוויי יאָהר נעהמט די רעגירונג אראָפּ פון זיך יעדע זארג וועגען זיי. אָבער וואָס טוט מען מיט זיי אויף סאכאלין? ערד־ארבייט אויפ'ן אינזעל איז, ווי מיר האָבען געזעהן, כמעט אונמעגליך, די קאָלאָניסטען קומט אויס בוכשטעבליך צו הונגערן, און די אדמיניסטראציע איז געצוואונגען צו ברענגען פאר זיי שפּייז פּראָדוקטען פון רוסלאנד, וואָס איז אונטערוואָרפען אלע געוועהנליכע ריזיקעס. אזוי,

צום ביישפיל, אורטיילענדיג נאָך א נאָטיץ אין דער האלב־אָפיצי־עלער צייטונג, וואָס געהט ארויס אין װלאדיװאָסטאָק, איז א לאָ־דונג מעהל, וואָס איז געוועזן באַשטימט פאר סאכאלין, אָנגעקומען אהין דורכגענעצט און ווערימדיג. מען האָט וועגען דעם, ווי גע־וועהנליך, באַשטימט אן „אויספאָרשונג"; אָבער אָט די „אויס־פאָרשונג" וועט ווענגיג העלפען די סאכאלינער, וואָס זיינען גע־בליבען אָהן מעהל.

די געשיכטע פון סאכאלינער „קאָלאָניזאציע" איז א ווידער־האָלונג פון דעם, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו באָאבאכטען אין די זעכציגער יאָהרען אויפ'ן אמור און אוסורי; דער אונטערשיד באַשטעהט אפשר אין דעם, וואָס אויף סאכאלין זיינען ערגערע באַדינגונגען. אויף סאכאלין קאָסט א פוד מעהל פון דעם ערגסטען מין 4 רובעל; דער פרייז ווערט פארדאָפּעלט אין פאל פון א מאנגעל אין די רעגירונגס ווערהייזער, צוליב דעם, וואָס עס ווערט ניט צוגעשטעלט אין צייט אָדער צוליב אנאנדער צופעליגער אור־זאַך. און די פּראָספּעקטיווע ערד־ארבייטער, וואָס וואָלטען איננגי־כען געדארפט באַזאָרגען די געפענגנים מיט אגריקולטור פּראָדוק־טען און וואָס וואָלטען, אונטער פאסיגערע אומשטענדען, אָט דעם ציעל אפשר דערגרייכט, מוזען אויף אזא אופן, אונטער די איצ־טיגע באַדינגונגען, אליין געראטעוועט ווערן פון הונגער. און דאָס איז פארשטענדליך, ווען יעדע פאמיליע האָט געקאנט אפריינינגען דורכשניטליך נאָר צוויי דריטעל דעסיאטין פון די זומפּיגע וועלדער.

איינער פון די גרויסע פּאָרצוגען פון סאכאלין, פון דעם שטאנדפּונקט פון דער געפענגנים אדמיניסטראציע, איז געוועזן דאָס, וואָס אנטלויפען פון איהם איז געוועזן אונגעהויער שווער. אָט דעם פאָרצוג האָט ווירקליך סאכאלין. אייגענטליך איז אנט־לויפען אליין ניט אונמעגליך. אין 1870 האָבען ניט ווענינגער פון זעכצעהן פּראָצענט פון דער גאנצער ארעסטאנטען באַפעלקערונג געפּרואווט אנטלויפען. אָבער א גרויסע מעהרהייט פון זיי זיינען געכאַפּט געוואָרן פון די איינגעבאָרענע, וואָס האָבען זיי אָדער גע־טויט, אויב זיי האָבען זיי געכאַפּט ווייט פון א מיליטערישען פּאָסטען אָדער געבראכט צום פּאָסטען, אויב זיי האָבען געמיינט, אז זיי וועלען פאר דעם באַקומען א פאסיגע באַלוינונג. פאר יעדען אנט־לאָפענעם, וואָס מען האָט געכאַפּט אין סיביר, האָט די מלוכה גע־

צאָהלט די איינגעבאָרענע צו צעהן רובעל, אויב זיי האָבען איהם געבראכט א לעבעדיגען, און צו פינף רובעל, אויב זיי האָבען איהם געטויט. אויף סאכאלין שאצט מען די ארעסטאנטען ביליגער, און אין ערשטען פאל צאָהלט מען זעקס רובעל, און אין צווייטען — דריי רובעל, מיינענדיג אז אזא נידריגע טאקסע וועט נאָך אלץ באוועגען די אָרימע גיליאקעס אָנצופיהרען א יאגד אויף די אנט־לאָפענע. זיי פיהרען אָן אָט די „יאגד" אויף דעם בארבארישסטען אופן, באזונדערם פון זינט די סאכאלינער באאמטע האָבען צווישען זיי פאנאנדערגעטיילט ביקסען. דר. פעטרי דערצעהלט, אז איינ־מאָל האָבען די גיליאקעס באגעגענט א פארטיע סעקטאנטען, פון דער סעקטע „לויפער". זייער רעליגיעזע לעהרע צווינגט זיי אָפ־צורייסען אלע פארבינדונגען מיט דער זינדיגער וועלט, וואָס גע־פינט זיך אונטער דער הערשאפט פון אנטיכריסט, און פיהרען א לעבען פון אייביגע וואנדרערר, וואָס פארמאָגען ניט נאָר קיין היימען, נאָר אויך ניט קיין שום אייגענטום. זיי זיינען געווען צוועלף פערזאָן, איינעגע פון זיי האָבען געהאלטען קינדער אויף די הענט, און די גיליאקעס האָבען זיי אלעמען ערמאָרדעט. דער מערקווירדיגסטער כאראקטערשטריך ביי אָט די אונגליקליכע איינ־געבאָרענע איז די אָפּוועזענקייט פון וועלכער עס איז בייזקייט צו די אנטלויפענדיגע: זיי וועלען דעם פליכטלינג באהאנדלען אויף דעם בעסטען אופן, אויב ער וועט זיי געבען דריי רובעל, אָדער עפּעס פון גלייכער ווערט. אויב אָבער דער פליכטלינג קאָן ניט באצאָהלען די געפאָדערטע אויסלייז־סומע, וועלען איהם די גיליא־קעס אָהן רחמנות דער'הרג'ענען, כדי צו באקומען „דעם פרייז פון בלוט", די דריי רובעל, וואָס די געפענגנים אדמיניסטראציע בא־צאָהלט. ווען די אויסצאָהלונג פון דעם פרעמיום פאר מענשליכע לעבענס איז צייטווייליג אָפּגעשטעלט געוואָרן, האָבען די גיליא־קעס אליין געהאָלפען די אנטרינער. — „נו וואָס קאָן מען טאָן? — זאָגען די סאכאלינער פארשיקטע, — זיי הונגערן אליין, און דריי רובעל און דערצו נאָך די קליידער פון דעם דער'הרג'עטען זיינען ניט קיין קליינער נסיון פאר א הונגעריגען מענשען".

און דאָך זיינען די אנטרינונגען צאָהלרייך. די אנטלויפער געהען ווי עס איז דורך צו דרום־מזרח, כאָטש דער וועג איבער בערג און וועלדער איז אונגעהויער שווער, און דערקלייבענדיג זיך

צום ים־ברעג, ווארטען זיי דאָרטען, ביז זיי וועלען דערזעהן אַן אַמעריקאַנער וואַלפיש־שיף. איינינע קלייבען זיך אריבער איבער דעם טאַטערשען ים־אויסגוס, וואָס איז איינגאַנצען ניין וויאָרסט ברייט ביים לאַנד־שפּיץ פּאַגאָבי, וואו מען קאָן ווינטער־צייט אריי־בערגעהן איבער'ן אייז אויפ'ן קאָנטינענט; אַנדערע מאַכען אַ פּליט פון דריי־פיר בוימער און לאָזען זיך אַוועק אין ים. דאָס שיפעל „וואָסטאָק" האָט ניט לאַנג צוריק באַגעגענט אין דעם ים־אויסגוס אַזאַ פּליט. פון שיפעל האָט מען באַמערקט עפּעס אַ שווארץ פּינטעל, וואָס האָט זיך באַוועגט; צוקומענדיג נאָהענטער, האָט מען דערזעהן צוויי פליכטלינגען אויף אַ פּליט פון פיער קלעצער. זיי האָבען געהאַט מיט זיך אַן עמער זיסען וואַסער, אַביסעל ברויט, סוכאַרעס און צוויי ציגעל טיי. זיי האָבען זיך געטראָגען איבער'ן ים, ניט האָבענדיג קיין שום פאָרשטעלונג וועגען דעם, וואוהין דער שטראָם וועט זיי פאַרטראָגען. אויף דער פראַגע: וואוהין שווימען זיי? האָבען די אַנטרינער געענטפערט: „אהין, אין רוסלאַנד!" — אָנווייזענדיג דערביי ערגעץ וואו אין מערב. די מעהרסטע פון זיי שטאַרבען אין וועג, ווערענדיג דערטרונקען אין אַן אָנלויפענדיגער כוואַליע, אָדער אריינפאַלענדיג אונטער דעם בוראַן, — דעם שרעקליכען אַמורער בוראַן (אַ שטורעם), — וואָס באַגראָבט אַמאָל ניקאָלאַיעווסק אויף עטליכע טעג אונטער'ן שניי. און אויב זיי געלינגט שוין ענדליך צו דערקלייבען זיך צום קאָנטי־נענט, דאַרפען זיי אריבערטראָגען אַ מאַסע ליידען, איידער זיי דערשלאָגען זיך צו די באַפעלקערטע טיילען פון אַמור. מען דער־צעהלט, אַז עס זיינען אפילו געווען פאַלען פון מענשענפרעסעריי. און דאָך געלינגט איינינע זיך אומצוקעהרען אין רוסלאַנד. מיט עטליכע יאָהר צוריק איז איינער פון זיי, קאַמאַלאָוו, וואָס האָט זיך שוין דערקליבען צוריק צום היימישען דאָרף, אבער איז ארויס־געגעבען געוואָרן פון עפּעס אַ פערזענליכען שונא, געשטעלט גע־וואָרן צום געריכט פאַר אַנטלויפען, און זיין איינפאַכע דערצעה־לונג האָט געריהרט די הערצער פון אַ סך מענשען אין רוסלאַנד. ער האָט געוואַנדערט צוויי יאָהר, אריבערשווימענדיג אָזיערעס און טייכען, דורכקריכענדיג וועלדער און סטעפּעס, ביז ער האָט זיך דערקליבען אַהיים. זיין פרוי האָט געוואַרט, ער זאָל זיך אומקעה־רען. אין פאַרלויף פון עטליכע וואָכען איז ער געווען גליקליך.

„טייכען, בערג, דער שטורמיגער באַיקאַל, די שרעקליכע שניי-שטורמס האָבען מיר ניט געטאָן קיין שלעכטס, — האָט ער דער־צעהלט ביים פּראָצעס, — חיות האָבען רחמנות געהאַט אויף מיר. אָבער מענשען, ברידער פון אייגענעם דאָרף, זיינען געווען אומ־דערבאַרעמליך: זיי האָבען מיך ארויסגעגעבען!"

„צוריק אין רוסלאַנד!" — דאָס איז דער חלום, וואָס פאַר-פאָלגט אָהן אויפהער יעדען פאַרשיקטען. מען קאָן איהם פאַר־שיקען אויף סאַכאַלין, אָבער זיינע געדאַנקען זיינען שטענדיג גע־ווענדט צו מערב, און אפילו פון סאַכאַלין וועט ער אויף אַלערליי אופנים פּרואווען זיך אומקערן אין זיין היימישען דאָרף, דערזעהן זיין פאַרוואָרפענע כאַטע. דאָס סיסטעם פון פאַרשיקונג האָט, ווייזט אויס, אָפּגעלעבט זיין צייט, אויב מען מוז באַזעצען די פאַר-שיקטע אויף אַן איינזאַמען אינזעל כדי צו פאַרהינדערן אנטרי־נונגען.

מיר האָפען, אַז אין דער מעהר אָדער ווייניגער נאָהנטער צוקונפט וועט די פאַרשיקונג אין סיביר אָפּגעשטעלט ווערן. און וואָס שנעלער, אַלץ בעסער, ווייל סיביר איז גרויס, און די ביוראָ־קראַטישע פאַנטאַזיע איז גרענעצלאָז. ווער קאָן גאַראַנטירן, אַז מאָרגען וועט די ביוראָקראַטישע באַאַמטע ניט איינפאַלען אייג־צופיהרן נייע אגריקולטורעלע קאָלאָניעס אין לאַנד פון די טשוק־טשעס, אָדער אויף „גיילאַנד" און מאַכען נייע העקאַטאָמבען פון מאַרטירער, מיט דעם איינציגען ציעל, — צו געבען עטליכע באַ־אַמטע פּראָפּיטאַבעלע שטעלען?

יעדענפאַלס האָבען די ביוראָקראַטישע איגנאָראַמוסעס אין פּעטערבורג, דוכט זיך, באַשלאָסען אָפּצוזאָגען זיך פון אויספיהרן דעם פאַנטאַסטישען פּלאַן, וואָס האָט געהאַט דעם ציעל צו פאַר־וואַנדלען סאַכאַלין אין אַ קרימינעלע קאָלאָניע.*) אורטיילענדיג נאָך די לעצטע נאַכריכטען, פּלאַנט מען אויסצובייטען די קאַריער געפענגניסען און צו פאַרגרעסערן די צאָהל קאַטאָרזשניקעס, וואָס מען פאַרשיקט אהין, אויף טויזענט מענשען; מען פּלאַנט אויך ווידער אָנצוהויבען די אויסאַרבייטונג פון די נערטשינסקער זיל-

*) אַלץ איז פאַרבליבען ווי געווען, ביז די יאַפּאַנעזער האָבען פאַרנומען סאַכאַלין.

בער מינען, וואו די ארבייט איז אפגעשטעלט געוואָרן מיט עטליכע יאָהר צוריק. ווי איהר זעהט, קערן מיר זיך אום, אין דער פאר־שיקונג, ווי אין א סך אנדערע פּרטים, צו דער לאגע, וואָס האָט עקזיסטירט מיט פינף און דרייסיג יאָהר צוריק, ערב דער קרימער מלחמה.

זיבעטער קאַפּיטעל.

וואָס אויסלענדער זאָגען וועגען די רוסישע געפענגניסען.

אויסלענדער, וואָס האָבען באַזוכט רוסלאַנד, אויב זיי האָבען נעהאַט געגוג באָאָבאַכטונגס־ פעהיגקייט, האָבען באַמערקט דעם פאָלגענדען כאַראַקטעריסטישען שטריך פון דער רוסישער ביוראָ־קראַטיע. די רוסישע באַאַמטע ווייסען גוט די פעהלערען פון זייער ביוראָקראַטישען סיסטעם, ווייסען זיינע ערגסטע זייטען; און דאָס איז קיין וואונדער ניט: זיי זיינען דאָך אַליין אַ באַשטאַנד־טייל פון אָט דער ביוראָקראַטיע. אייניגע פון זיי באַהאַלטען אפילו ניט אָט די חסרונות און ווייזען אָפען אָן אין געשפּרעכען, אין דעם קרייז פון פריינד, אויף די פאַרשידענע חסרונות פון דער רוסישער ביוראָקראַטיע. אפילו אין די אָפיציעלע באַריכטען באַהאַלטען ניט די פאַרוואַלטער פון די באַזונדערע דעפּאַרטאַמענטען די חסרונות, וואָס זיי האָבען באַמערקט צווישען זייערע אונטערגעאָרדענטע. אָבער ווי נאָר עס קומט אַריין אַן אויסלענדער אין גאַסט־צימער, וואו מיט עטליכע מינוטען צוריק איז די רוסישע אַדמיניסטראַציע אויף אַזאַ אומערבאַרעמליכען אופן פאַראורטיילט געוואָרן, נע־מען דיזעלביגע קריטיקער אין איין קול פאַרזיכערן דעם אויסלענדער, אַז „נאַטירליך איז אונזער אַדמיניסטראַציע ניט פריי פון איי־נינע קליינע פעהלערען, זיינען דאָך אָבער אויף דער זון אויך פלעקען; דערצו נאָך נעמט שוין זיין עקסעלענץ נ. נ. אָן די ענער־גישסטע מיטלען אָפּצואווישען די לעצטע שפּורען פון די פעה־לערען, וואָס האָבען זיך, צום באַדויערן, אַריינגע'גנב'עט אין די אַדמיניסטראַציע פון זיין פאָרגענגער, דעם גענעראַל מ. מ.” אויב אָבער דער אויסלענדער איז אַ קאָרעספּאָנדענט פון אַ וועלכער עס איז צייטונג און ווייזט אַרויס אַ נייגונג צו טיילען זיך מיט דעם לעזענדען עולם פון זיין לאַנד מיט די ידיעות, וואָס ער נעמט

ארויס פון פּריוואטע געשפּרעכען, וועלען דיזעלביגע, וואָס האָבען „אונערבארעמליך קריטיקירט" אין דעם אייגענעם קרייז, זעהן פאַרצושטעלען פאר דעם אויסלענדער די גאנצע רוסישע אדמיניסטראציע אין דעם העלסטען ליכט. אויף אזא אופן וועלען זיי פּרואווען פארניכטען די „נקמה נעמענדיגע פּובליציסטען", וואָס צוקלינגען אין אויסלאנד דאָס, וואָס דיזעלביגע באאמטע האָבען געשריבען אין רוסלאנד, אָבער בלויז פאר'ן היימישען געברויך. מיר איז גוט באקאנט געוועזן אזא באציהונג אין דער מאנדזשורישער אדמיניסטראציע, ווי אויך אין דער רוסישער, — אין אירקוטסק אזוי גוט ווי אין פּעטערבורג. עס איז באמת שווער צו געבען א שטארקערע באשרייבונג פון דער אלגעמיינער גנבה וגזלה אין די רייהען פון דער גאנצער העכערער אדמיניסטראציע פון רוסלאנד, איידער די, וואס פלעגט געגעבען ווערן אין די באריכטען פון דעם מלוכה קאָנטראָליאָר צו אלעקסאנדער דעם צווייטען, ווען דער קאָנטראָל איז צוערשט איינגעפיהרט געוואָרן אין רוסלאנד. אָבער וואָס פאר א שטורעם פון צאָרן וואָלט זיך דאָס אויפגעהויבען אנטקעגען דעם רוס, וואָס וואָלט איבערזועצט אָט די באריכטען און איבערגעגעבען זייער אינהאלט אין דער אויסלענדישער פּרעסע! — „דערצעהלט ניט פון חדר!" — וואָלטען געשריען אלע די, וואָס האָבען א וועלכע עס איז שיכות צו די ביוראָקראטישע ספערען.

מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען, ווי שווער עס איז פאר דעם אויסלענדער, אונטער אזעלכע באדינגונגען, צו באקאנען זיך מיט דעם אמת'ען צושטאנד פון אזא צווייג פון דער אדמיניסטראציע, ווי די רוסישע געפענגניסען, באזונדערס אויב איהם קומט אויס צו פארקערן אויסשליסליך אין די אדמיניסטראטיווע קרייזען, אויב ער איז נאָך דערצו ניט באקאנט מיט דער רוסישער שפּראך, און אויב ער האָט ניט שטודירט די רוסישע ליטעראטור אין דער פראגע. אויב ער וואָלט אפילו געהאט דעם אויפריכטיגסטען פארלאנג צו דערגעהן דעם אמת און ניט ווערן א שפּיעלצייג אין די הענט פון דער ביוראָקראטיע, וואָס איז שטענדיג גרייט זיך אָנצוכאפּען אָן א באקוועמער געלעגענהייט רייןנגעוואשען צו ווערן אין דער אויסלענדישער פּרעסע, וואָלט אויך דעמאָלט זיין וועג געוועזן פול מיט אלערליי שוועריקייטען.

צום באדויערן, איז אָט דער איינפאכער אמת ניט אלעמאָל פאַרשטאַנען געוואָרן פון אויסלענדער, וואָס האָבען באזוכט רוס־לאַנד, און אין דער צייט, ווען סטעפניאַק (קראַווטשינסקי) און איך האָבען געפּרואווט צוציהען די אויפמערקזאַמקייט פון דער ענגלישער געזעלשאַפטליכער מיינונג אויף די שרעקען, וואָס קומען פאָר אין די רוסישע געפענגניסען, האָט זיך געפונען אַן ענגלענ־דער, דער גייסטליכער לענסדייל, וואָס האָט זיך אונטערגענומען ריינצואוואשען די רוסישע אדמיניסטראַציע. האָבענדיג דורכגע־פאָהרן סיביר מיט אַן אונגעהויערער שנעלקייט, האָט ער פאַרעפענט־ליכט צוערשט אַ רייהע אַרטיקלען, און דערנאָך אַ גאַנץ בוך, אין וועלכען ער האָט דערצעהלט נסים, אפילו וועגען אזעלכע שרעק־ליכע געפענגניסען, ווי די טומענער און טאָמסקער איבערשיקונגס־געפענגניסען.

אזוי ווי זיינע באַשרייבונגען האָבען ניט געשטימט מיט מיינע, און מען האָט איהם אויף דעם אָנגעוויזען אין דער פּרעסע, האָט ער געפּרואווט ערקלערן די ווידערשפּרוכען אין אַן אַרטי־קעל, וואָס ער האָט געדרוקט אין דעם ענגלישען זשורנאַל „קאָנ־טעמפּאָרערי ריוויו", פעברואַר 1883, און איך האָב איהם געענט־פערט, שוין פון דער ליאָנער געפענגנים. מיר איז ניט שווער גע־ווען אָנצואווייזען דעם ענגלישען גייסטליכען, אז ער הויבט ניט אָן צו וויסען גאָרנישט וועגען די רוסישע געפענגניסען, ניט פון איינענע באָאָבאַכטונגען, ניט פון דער רוסישער ליטעראַטור אין דער פּראַגע. אזוי, צום ביישפּיעל, האָט זיך אַרויסגעשטעלט פון לענסדעל'ס איינענעם בוך (זעה זיינע קאַפּיטלען 5, 9, 21, 36 און 37), אז, האָבענדיג דורכגעפלויגען סיביר מיט דער שנעלקייט פון אַ קוריער, האָט ער אָפּגעגעבען ווייניגער פון פער־צעהן שעה אויף אַ שטודיום פון די וויכטיגסטע שטראָף איינריכטונגען פון סיביר; נעמליך, אַרום צוויי שעה אויף די טאָבאָלסקער געפענגנים, צוויי שעה אויף דער אַלעקסאַנדראָווסקער פאַבריק, אַרום אירקוטסק, און ווייניגער פון צעהן שעה אויף קאַראַ, ווייל אין איין טאָג האָט ער ניט נאָר באַזוכט די געפענגניסען פון דער אונטערשטער קאַראַ, נאָר האָט נאָך באַוויזען אָפּצופאָהרן דרייסיג וויאָרסט און זיך באַנוצען מיט דער סיבירער גאַסטפריינד־ליכקייט, אין דער פאָרם פון פרישטיקען און אַ מיטאָג, וועלכע ער

האָט אויספיהרליך באשריבען אין זיין בוך. וואָס אנבאטרעפט דעם צווייטען טאָג פון לענסדעל׳ס זיין אויף קארא, ווען ער האָט געדארפט באזוכען די געפענגניסען אויף דער אונטערשטער קארא, וואו עס האָבען זיך אויפגעהאלטען די פּאָליטישע, איז אין יענעם טאָג גראָד געווען אויסגעפאלען דער געבורטסטאָג פון דעם גע־פענגנים-פארוואלטער, פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש. אין אוועקט ווידער האָט לענסדעל געדארפט כאפּען דעם דאמפער אויף שילקא. „ווען מיר זיינען אָנגעקומען, — שרייבט ער, — אין די ערשטע גע־פענגנים, וואו אַן אָפיצער האָט געוואַרט אויף אונז, האָב איך גענומען מורא האָבען, אז אונז וועט ניט בלייבען קיין צייט, און איך וועל פארשפעטיגען דעם דאמפער. איך האָב דעריבער גע־בעטען, אז מיר זאָלען באלד פאָהרען ווייטער, און מיר זיינען אָפּ־געפאָהרען צו אוסט־קארא״.

מיט איין וואָרט, עס איז גאָר קיין ספק ניט, אז ווען ל. נ. טאָל־סטאָי האָט אין זיין ראָמאַן „וואָסקרעסעניע״ באשריבען אַן ענג־לענדער, וואָס באזוכט פארבייפליהענדיג די סיבירער געפענגני־סען, האָט ער געהאט אין זינען לענסדעל׳ען.

עס איז אויך געווען קאָמיש צו באמערקען, אז, ציטירענדיג די מאטעריאלען, וואָס לענסדעל האָט דורכגעקוקט פאר דעם שטו־דיום פון רוסישע געפענגניסען, דערמאָנט ער ניט נאָר די אנטרינונג פון פּיאָטרקאָווסקי׳ן, וואָס איז געשעהן אין די פער־ציגער יאָהרען, נאָר אפילו דעם צווייטען באנד פון „ראָבינזאָן קרוזאָ״!

אָבער אינטערעסאנטער פון אַלץ איז דאָס, וואָס מיר האָבען זיך איינגיכען דערוואוסט, אז דער עצם פון לענסדעל׳ס ענטפער אויף מיין קריטיק איז אָנגעשריבען געוואָרן אין פעטערבורג, אין דעם געפענגנים דעפּארטאמענט, וואָס איז דעמאָלט געווען אונטער הערן גאלקין-וורסקי. מיט אָט דעם צוועק האָט מען דעם העררן לענסדעל אפילו ערלויבט דורכצושפּאַ־צירן זיך איבער די קאָרידאָרען פון טרובעצקאָי באסטיאָן פון פעטראָפּאוולאָווסקער פעסטונג און אריינקוקען אין צוויי קאזעמא־טען, דורך שפּארונעס אין די טירען. נאָכדעם האָט לענסדעל מודיע געווען דער וועלט, דיקטירט פון די רוסישע אגענטען אין לאָנדאָן, אז אַלץ, וואָס מיר האָבען געדרוקט וועגען די שרעקען

פון פאַרהאַפטונג אין אַלעקסעיעווער ראַוועלין, איז דורכאויס לי־גען! די עראינערונגען פון פּאָליוואַנאָוו און אַנדערע, וואָס זיינען געדרוקט געוואָרן די לעצטע יאָהרען, באַווייזען איצט, ווי ווייט עס איז דעמאָלט געגאַנגען די חוצפּה פון די פּעטערבורגער באַאַמטע.

דאָס אַלץ איז שוין איצט געוואָרן אַ ווייטע פאַרגאַנגענהייט, און עס וואָלט ניט געלוינט צו דערמאָנען וועגען דעם, ווען די רוסישע געפענגניס אַדמיניסטראַציע, וואָס האָט ערמוטיגט לענס־דעל'ען, וואָלט אַליין ניט אריינגעפאַלען. קענאַנ'ען און דעם מאַלער פראָסט'ען, וואָס זיינען געשיקט געוואָרן פון אַן אַמעריקאַנער אי־לוסטרירטען זשורנאַל, האָט מען, ווי באַקאַנט, אין פּעטערבורג אויפגענומען מיט אָפענע אַרעמס. מען האָט זיי געגעבען אַלע פולמאַכטען, האָפענדיג, אַז זיי, פונקט ווי לענסדעל, וועלען זיך דורכפאָהרען איבער סיביר און וועלען אָנשרייבען וועגען די סיבי־רער געפענגניסען אַלץ, וואָס די פּעטערבורגער ביוראָקראַטען ווי־לען; אָבער, ווי אַלע ווייסען, האָבען קענאַן און פראָסט זיך אויס־געלערענט רוסיש, באַזונדערס קענאַן, האָבען זיך באַקאַנט מיט אַ מאַסע פאַרשיקטע, און סוף כל סוף האָט קענאַן אָנגעשריבען וועגען סיביר אַ בוך, וואָס האָט אויפגעדעקט דאָס גאַנצע שרעקליכע בילד פון פאַרשיקונג.

פון דאַן אָן האָט מיין פּאָלעמיק מיט לענסדעל'ען, — דאָס הייסט, אייגענטליך, מיט העררן גאַלקין־ווראַסקי'ן, — פאַרלאָרן אויף אַזאַ אופן יעדען אינטערעס, און דעריבער וואַרף איך זי אַרויס פון אָט דעם בוך און לאָז נאָר איבער די פּאָלגענדע דאַטען וועגען די רוסישע געפענגניסען, וואָס זיינען אַרויסגענומען פון אָפּי־ציעלע אָנגאַבען און פון מאַטעריאַלען פון יענער צייט.

אָט איז, צום ביישפּיעל, וואָס אַן אויספאָרשער פון די פּע־טערבורגער געפענגניסען, הערר ניקיטין, האָט געשריבען וועגען דעם ליטווישען שלאָס, אין פּעטערבורג:

„אין אָט דער געפענגניס זיינען פאַראַן 103 קאַמערען, אין וועלכע עס ווערן אויפגעהאַלטען 801 אַרעסטאַנטען... די קאַמערען זיינען שרעקליך שמוציג; שוין אויף די טרעפּ באַגעגענט אייך אַ שטיקענדיגער גערוך. די קאַרצערען מאַכען אַ שוידערליכען איינדרוק; זיי זיינען כמעט אינגאַנצען אָהן ליכט. צוקומען צו זיי מוז מען דורך עפּעס פינסטערע לאַבירינטען, און די קאַרצערען

גופא זיינען שרעקליך נאַס: עס איז אין זיי גאָרנישט ניטאָ, אויסער א צופוילטען דיל און נאַסע ווענט. א מענש, וואָס קומט אריין פון פרישער לופט אין אַזא קארצער, מוז באַלד אנטלויפען, מורא האָבענדיג דערשטיקט צו ווערן... ספּעציאַליסטען זאָגען, אז דער געזונטסטער מענש מוז שטארבען, ווען מען האַלט איהם אָפּ אין אזא קארצער דריי אָדער פיער וואָכען. די ארעסטאַנטען, וואָס זיינען אָפּגעווען אין זיי א געוויסע צייט, זיינען ארויסגעקומען פון דאָרטען אינגאַנצען אָהן כחות; איי־ניגע האָבען זיך קוים געקאָנט האַלטען אויף די פיס. נאָר איי־ניגע, וואָס געהערען צו די וועניגער וויכטיגע קאַטעגאָריעס, איז ערלויבט צו ארבייטען. די איבעריגע זיצען מיט צונויפגעלעגטע הענט מאָנאַטען לאַנג, אמאָל יאָהרען לאַנג". ווען הערר ניקיטין האָט זיך פאראינטערעסירט און געוואָלט דורכקוקען די באריכ־טען וועגען די סומען געלט, וואָס די קרובים ברענגען צו די ארעס־טאנטען, אָדער וואָס די לעצטע פאַרדינען אין געפענגניס, האָבען סאַי די העכערע, סאַי די נידריגערע נעפּענגנים באַאמטע איהם אויפ׳ן אנטשידענסטען אופן אנטזאָגט.

דערזעלביגער אויטאָר באַשרייבט אויפ׳ן פאָלגענדען אופן די פּאראַפּטוננס־פּלעצער ביי די פּאָליציייאישע באַצירקען פון דער הויפּט־שטאָט:

„אין די קאַמערען פאַר׳ן איינפאַכען פאָלק איז שרעקליך שמו־ציג; די ארעסטאַנטען מוזען שלאָפען אויף די הוילע הילצערנע נארעס, אָדער, ווען עס איז א מאַנגעל אין פּלאַץ, שלאָפט ניט זעלטען א העלפט פון זיי אונטער די נארעס אויפ׳ן דיל, ביי יעדער געפענגנים אַזא זיינען פאַראַן קארצערן: דאָס זיינען פּשוט זעהר קליינע קאַמערלאך, וואוהין שניי און רעגען דרינגען אריין גאַנץ פריי. עס איז אין זיי גאָרנישט ניטאָ, שלאָ־פען מוז מען אויפ׳ן דיל; די ווענט און דער דיל זיינען אינגאַנצען נאַס. די פּריווילעגירטע ארעסטאַנטען, וועלכע מען האַלט אין איינצעל־קאַמערן, פאַלען באַלד אריין אין מעלאַנכאָליע; איינינע פון זיי זיינען געווען נאָהענט צו משוגעת... אין די אַלגעמיינע קאַמערן גיט מען ניט קיין ביכער צום לייענען, אויסער רעלי־גיעזע, וועלכע מען באַנוצט אויף צונויפדרעהען פּאַפּיראָסען". (די באַצירק נעפּענגניסען אין פּעטערבורג).

דער אָפיציעלער באַריכט פון פּעטערבורגער קאָמיטעט פון דער „געזעלשאַפט צו העלפען די פאַרשפאַרטע אין געפענגניסען", וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין פּעטערבורג, אין 1880, באַשרייבט די געפענגניסען פון דער רוסישער הויפּטשטאָט אַזוי:

„דער ליטווישער שלאָס איז אויסגעבויט געוואָרן פאַר 700 אַרעסטאַנטען, און די איבערשיקונגס געפענגנים — פאַר 200, אָבער אָפטמאָל געפינען זיך אין זיי: אין שלאָס — פון 900 ביז 1000 מענשען, און אין דער איבערשיקונגס געפענגנים — פון 350 ביז 400 און אפילו מעהר. אויסערדעם אַנטשפּרעכען שוין לאַנג ניט די געביידען פון אַט די געפענגניסען ניט די סאַניטאַרע פאָדערונגען, ניט זייער באַשטימונג, ווי פאַרהאַפטונגס פּלעצער".

קאַטקאָוו'ס זשורנאַל „רוסקי וויעסטניק" איז אויך ווייט פון לויבען די רוסישע געפענגניסען. נאָך אַ באַשרייבונג פון די פאַרהאַפטונגס פּלעצער ביי די פּאָליציי באַצירקען, באַמערקט הערר מוראַוויאָוו (דער אויטאָר פון אַרטיקלען, וואָס זיינען פאַרעפענט-ליכט געוואָרן אין „רוסקי וויעסטניק"), אַז די אָ ס ט ר אָ ג ע ן זיינען ניט בעסער. געוועהנליך איז דאָס אַן אַלטע, שמוציגע גע-ביידע, אָדער אַ רייהע פון אַזעלכע געביידען, וואָס זיינען אַרום-גערינגעלט מיט אַ וואַנט. ניט אָנציהענד אויסערליך, זיינען די אָסטראָגען אינווענייג אויך ניט בעסער: נאַסקייט, שמוץ, אי-בערפילונג און געשטאַנק — דאָס זיינען די טיפּישע שטריכען פון די אָסטראָגען, ווי אין די הויפּט שטעדט, אַזוי אויך אויף דער פּראָווינץ.

„קליידער אין די אָסטראָגען, — זאָגט הערר מוראַוויאָוו, — זיינען פאַראַן פון צוויי סאָרטען: אַלטע, ניט גענוגענדע קליידער, וואָס די אַרעסטאַנטען טראָגען געוועהנליך, און בעסערע, וואָס ווערן זיי פאַנאַנדערגעטיילט, ווען באַאַמטע דאַרפען באַזוכען די גע-פענגנים; אין אַנאַנדער צייט ווערן אָט די קליידער געהאַלטען אין צעכהויז... קיין שולען, קיין ביבליאָטעקען זיינען ניטאָ... די איבערשיקונגס געפענגניסען זיינען נאָך ערגער... מיר וועלען זיך אויף עטליכע מינוט אָפּשטעלען אויף איין קאַמער אַזאַ. דאָס איז אַ גרויסער צימער, מיט נאַרעס ביי די ווענט און שמאָלע דורכגאַנגען צווישען זיי. הונדערטער פרויען און קינדער זיינען דאָ צונויפגעקליבען. דאָס איז דער אַזוי-גערופענער „פאַמיליען-

קאמער", פאר די פאמיליען פון די ארעסטאנטען. אין אָט דער שטיקענדיגער אטמאָספער געפינט איהר קינדער פון יעדען עלטער, אין דער שרעקליכסטער אָרימקייט; קיין קליידער פון דער רעגירונג גיט מען זיי ניט, און דעריבער זיינען זיי אָנגעטאָן אין שמאטעס, וואָס הענגען אויף זיי שטיקערווייז און באשיצען זיי ניט ניט פון קעלט, ניט פון נאסקייט. און דאָך וועלען די קינדער אין אָט די שמאטעס געהן אין פארשיקונג אין סיביר". („רוסקי וויעסטניק", 1878).

רעדענדיג וועגען די סיבירער געפענגניסען, שרייבט יאדרינצעוו דאָס פאָלגענדע (איך וועל פארקירצען זיין דערצעהלונג): „כ מ ע ט א י ן י ע ד ע ן אָ ס ט ר אָ ג איז פאראן עפעס אַ אונטעראירדישער קאָרידאָר, אַ נאסער און שטינקענדיגער, — אַן אמת'ער קבר. אין איהם געפינען זיך עטליכע קאמערען, וואוהין מען פארזעצט די געפעהרליכע ארעסטאנטען, וואָס ווארטען אויף זייער פראָצעס. די קאמערען זיינען אויף אַ העלפט אונטער דער ערד. די דילען אין זיי זיינען אלעמאָל נאס און צופוילט, שימעל און שוועמלאך באדעקען די ווענט; וואסער רינט שטענדיג דורך פון אונטער דעם דיל. אַ קליין, באפארבט פענסטער לאָזט כמעט איינגאנצען ניט דורך קיין ליכט. די ארעסטאנטען ווערן דאָ געהאלטען אין קייטען. קיין בעטען און קיין בעט-געוואנט זיינען ניט ערלויבט: מען שלאָפט אויפ'ן דיל, וואָס איז באדעקט מיט ווערים און מיריאדען פליי; אָנשטאָט בעט-געוואנט בעט מען זיי אונטער שטרוי, און פאר קאָלדרעס באנוצען די ארעסטאנטען זייערע אויף שטיקער צוריסענע כאלאטען. פון נאסקייט און קעלט ציטערט מען דאָ אפילו זומער-צייט. די וועכטער מוזען פון צייט צו צייט ארויסלויפען, כדי אריינצואטעמען פרישע לופט. און אין אזעלכע קאמערען פארברענגען די ארעסטאנטען גאנצע יאָהרען, ווארטענדיג אויף זייער פראָצעס! קיין וואונדער ניט, וואָס אפילו די געזונטסטע פון זיי פאלען אריין אין משוגעת. „איך האָב איינמאָל בייגאכט געהערט שרעקליכע געשרייען, — דערצעהלט איין ארעסטאנט אין זיינע עראינערונגען, — דאָס זיינען געווען געשרייען פון אַ ריז, וואָס איז אראָפּ פון זינען".

אַ. אז. וו., אַ. אז. וו. איך וואָלט געקאָנט אָנפילען צעהנד־

ליגער בלעטער מיט אזעלכע באשרייבונגען. האָט מען די אויס־לענדער, וואָס האָבען באזוכט די רוסישע געפענגניסען, געוויזען אָט די ערטער? — געוויס נים.

וואָס אנבאטרעפט די איבערפילונג פון די רוסישע געפענג־ניסען, איז אָט זיינען נאָך עטליכע כאראקטעריסטישע דאטען:

„די טאָמסקער איבערשיקונגס געפענגנים (טיילט מיט דער קאָרעספּאָנדענט פון „סיבירסקאיא גאזעטא") איז איבערפילט. צו די 1520 ארעסטאנטען, וואָס זיינען שוין דאָרט געווען, זיינען צוגעקומען נאָך 700 מענשען, און אויף אזא אופן געפינען זיך איצט אין דער געפענגנים, וואס איז אויסגעבויט געוועןן נאָר פאר 900 מענשען, — 2220; פון זיי זיינען 207 קראנק („סיבי־ סקאיא גאזעטא" און „מאָסקאָווסקי טעלעגראַף" פון 28טען אוי־גוסט 1881).

אין סאמארא: „די דורכשניטליכע צאָהל ארעסטאנטען אין אונזערע געפענגניסען צום 1טען פון יעדען מאָנאט איז היי־יאָהר געווען 1147 מענשען; די אלגעמיינע קובישע אויסמעסטונג פון אלע אונזערע געפענגניסען איז אויסגערעכענט אויף 552 („גאָלאָס" פון 13טען מאי, 1882).

אין ניזשני נאָווגאָראָד: „די געפענגנים, וואָס איז אויסגע־בויט געווען פאר 300 מענשען, האָט אין צייט פון נאווינאציע 700, און אמאָל אפילו 800 ארעסטאנטען (אָפיציעלער באריכט, וואָס ווערט געבראכט אין „גאָלאָס", מערץ 1882).

אין פוילען: „אין יעדער געפענגנים אין פוילען פארנעמען פיער מענשען דעם אָרט, וואָס איז באשטימט פאר איין ארעס־טאנט. מען פּלאנט אויפצובויען נאָך א רייה נייע געפענגניסען". זיי זיינען אגב נאָך ביז איצט ניט אויפגעבויט געוואָרן. („מאָס־קאָווסקי טעלעגראַף", נאָוועמבער 1881).

מיט אזעלכע אויסצוגען וואָלט מען געקאָנט אָנפילען גאנצע זייטען; אָבער אָט זיינען די מיינונגען פון די באאמטע גופא, ועמען עס איז אנפארטרויט געוואָרן די אויפזיכט איבער די גע־פענגניסען.

הערר מוראוויאָוו, א מיטארבייטער פון קאטקאָוו'ס זשור־נאל, זאָגט דאָס פאָלגענדע אין א זאָרגפעלטיג צונויפגעשטעלטען ארטיקעל (וואָס איז נאָך דערצו אָנגעשריבען געוואָרן אין א

נייסט, וואָס איז באַליבט און ווערט ערמוטיגט פון דער רוסישער רעגירונג): „כמעט אין אַלע אונזערע געפענגניסען געפינען זיך אַנדערהאַלבען אָדער צוויי מאָל אַזוי פיעל ארעסטאַנטען, ווי די צאָהל, אויף וועלכע מען האָט אויסגערעכענט ביי זייער אויפבוי־אונג" („געפענגניסען און די געפענגנים פראגע", „רוסקי וויעסט־ניק", 1878). און אָט וואָס עס טיילט מיט א סיבירער באַאמטער, הערר מישלאַ, וועגען די סיבירער געפענגניסען, וואָס האָבען זיך געפונען אונטער זיין אויפזיכט: „דער וועכטער האָט מיך אריינגעפיהרט אין די קאַמערן. אומעטום איז שמוץ, איבער־פילונג, נאַסקייט, מאַנגעל אין לופט און ליכט. ארומגעקוקט די קאַמערן, בין איך אַוועק אין שפּיטאַל. אריינקומענדיג אין ערשטען קאַמער פון שפּיטאַל, האָב איך ניט ווילענדיג א שפּרונג געטאָן צוריק, ערשטוינט פון אַן אונגלויבליכען געשטאַנק... סאָר־טירן זיינען א קאָמפּאָרטאַבעלע לוקסוס וואוינונג, אין פארגלייך מיט אָט דעם שפּיטאַל... אומעטום איבערשטייגט די צאָהל ארעסטאַנטען דריי מאָל די צאָהל, וואָס איז ערלויבט נאָכ'ן געזעץ. אין ווערכניע־אודינסק, צום ביישפּיעל, איז דער אָסטראָג אויפ־געבויט געוואָרן פאר 240 מענשען, און מען האַלט אין איהם גע־וועהנליך 800" („אָטעטשעסטוועניא זאַפּיסקי", 1881).

און טאַקי מחמת אזא איבערפילונג און דער פענאָמענאַלער שמוץ האָט זיך אָנגעהויבען אין דער קיעווער געפענגנים די באַ־ריהמטע טיפּוס־עפּידעמיע. עס קאָן זיין, אַן אמת, אז זי איז אין די געפענגנים פארטראָגען געוואָרן, ווי די געפענגנים באַ־אמטע האָבען באַהויפּטעט, פון געפאַנגענע טערקען, אָבער עס איז קיין ספק ניט, אז זי האָט זיך אַזוי שרעקליך אַנטוויקעלט צוליעב דער איבערפילונג פון די געפענגניסען און דער שרעקליכער שמוץ. „געביידען, וואָס זיינען אויסגעבויט געוואָרן פאר 550 מענשען, האָבען געהאַט אין זיך צוויי מאָל אַזוי פיעל", — דערצעהלט דער קאָרעספּאָנדענט פון „גאָלאָס", אין א בריף פון 30טען אָקטאָ־בער 1880; ער ניט דערביי צו: „ווי באַקאַנט, זיינען די פּראָ־פעסאָרען פון אוניווערזיטעט, וואָס האָבען די געפענגנים באַ־זוכט, געקומען צום שלום, אז די איבערפילונג איז געוועזן די הויפּט אורזאַך פון דער עפּידעמיע". דער צירקולאַר פון דעם הויפּט

אינספּעקטאָר פון געפענגניסען (וואָס איז דערמאָנט געוואָרן אין צווייטען קאַפּיטעל) באַשטעטיגט די ריכטיגקייט פון אָט דעם שלום. קיין וואונדער ניט, וואָס אפילו נאָך דעם, ווי א טייל ארעסטאַנטען זיינען ארויסגעפיהרט געווארן, זיינען פון די 750 מענשען, וואָס האָבען זיך געפונען אין געפענגנים, 200 נאָך אַלץ גע־לעגען אין א טיפוס פיבער. עס איז אויך קיין וואונדער ניט, וואָס די שטערבליכקייט אין דער כארקאָווער געפענגנים האָט דערגרייכט אזא אונגעהייערע הויך, — עס זיינען, נעמליך, געשטאָרבען 200 מענשען פון 500, ווי דאָס האָט אָנגעוויזען דער געפענגנים גייסט־ליכער אין א דרשה, וואָס איז אפּגעדרוקט געווארן אין דער אָרטיגער „יעפּארכיאַלנאַיא גאזעטא”, וואָס ווערט, ווי באַקאַנט, ארויסגעגעבען אונטער דער צענזור פון דעם אָרטיגען ערץ־בישאָף.

איך פארשטעה גוט די שוועריגקייטען, וואָס עס באַגעגענט אַן אויסלענדער, וואָס וויל זיך באַקאַנען מיט דער אמת׳ער לאַגע פון רוסלאַנד. אָבער וואָס גרעסער עס זיינען די שוועריגקייטען, אַלץ גרעסערע אָנשטרענגונגען וואָלט מען, דוכט זיך, געדאַרפט מאַכען צו דערגעהן דעם אמת. אייניגע אויסלענדער האָבען טאַקי אזוי געטאָן. אַנדערע אָבער האָבען זיך באַצוינגען צו זייער אויפ־גאַבע מיט אַן אונפּארצייהליכער לייכטזיניגקייט. און דאָך, אויב לייכטזיניגקייט איז בכלל ניט לויבענסווערט, ווערט זי כמעט פארברעכעריש, ווען זי ווייזט זיך ארויס ביים באַטראַכטען אזעלכע ערנסטע פראַגען, און וועגען אזא לאַנד, ווי רוסלאַנד. אין פאַר־לויף פון צוואַנציג יאָהר האָט די עפענטליכע מיינונג אין רוס־לאַנד אומזיסט געפאָדערט א פולשטענדיגע רעווידירונג פון דעם גאַנצען געפענגנים סיסטעם. אָבער זי האָט דאָס ניט אויסגע־פיהרט. און אונזער רעגירונג, וואָס בלייבט טויב צו אָט די אַלע פאָדערונגען, דערפרעהט זיך, נאַטירליך, זעהר שטאַרק יעדעס מאָל, ווען זי האָט א מעגליכקייט צו ענטפערן די אונצופרידענע אונ־געפעהר אזוי: „אָט האָט איהר די מיינונג פון אַן אויסלענדער, וואָס ווייס אַלץ וועגען די געפענגניסען פון דער גאַנצער וועלט! ער געפינט, אז איהר איבערטרייבט אַלץ אין אייערע קלאָגען: ער זאָגט, אז אונזערע געפענגניסען זיינען מיט קיין זאַך ניט ערגער פון די געפענגניסען אין אַנדערע מלוכות”.

ווען הונדערטער טויזענטער מענשען, — מענער, פרויען און

קינדער, — קרעכצען אונטער'ן יאָך פון אונזערע געפענגנים אָרד־נונגען, מוז מען צוטרעטען צו אַזעלכע פראגען מיט דער גרעסטער פאָרזיכטיגקייט. און איך בעט אויפריכטיג די אויסלענדער, וואָס וועלען זיך פאַרנעמען מיט'ן שטודיום פון אָט די פראַגען, ניט צו פאַרגעסען קיינמאָל, אַז יעדער פאַרזוך פאָרצושטעלען אין אַ מעהר-וועניגער גינסטיגען ליכט אונזערע געפענגניסען, וועט נאָר העלפען לענגער אויפהאַלטען די העסליכע פיהרונגען, וואָס ווערן איצט פּראַקטיצירט.

אכטער קאַפּיטעל.

אין די פראַנצויזישע געפענגניסען.

די געפענגנים פון סט. פאול אין ליאָן, אין וועלכער איך האָב פארבראכט די ערשטע דריי מאָנאטען פון מיין פארהאפטונג, געהערט ניט צו דער צאָהל פון יענע אַלטע, האלב-צושטערטע און דומפיגע שלאָסען, מיט וועלכע מען באנוצט זיך נאָך אלץ אין א סך פראָווינציעלע פראנצויזישע שטעדט, צו האַלטען אין זיי ארעסטאנטען. דאָס איז א מאָדערנע געפענגנים, וואָס פרעטענדירט אויף איינעם פון די ערשטע ערטער אין דער רייה פון די דעפּארטאמענטאַלע געפענגניסען. זי פארנעמט א גרויסען שטח און איז ארומגערינגעלט מיט א טאָפּעלטען גורט פון הויכע ווענט; די געביידען פון דער געפענגנים זיינען געראם, פון מאָדערנער ארכיטעקטור און קוקען אויס ריין. ביי איהר אויסבויאונג האָט מען, ווייזט אויס, געהאט אין זינען די מאָדערנע אידעען אין דער געפענגנים פראגע; דעריבער האָט מען אויך אָנגענומען מיטלען, אז מען זאָל זי קאָנען פארוואנדלען אין א פאָרט, אין פאַל פון א בונט אין ליאָן. פונקט ווי אנדערע דעפּארטאמענטאַלע געפענגניסען, איז זי באשטימט פאר ארעסטאנטען, וואָס ווארטען אויף זייער פּראָצעס, און אויך די שוין פאראורטיילטע, וועמענס פארהאַפטונגס טערמין איבערשטייגט ניט איין יאָהר. אן אונטערערדישע גאַלעריע פארבינדט זי מיט אנאנדער גרויסער געפענגנים — סען זשאָזעף — אין וועלכע עס ווערן געהאַלטען פרויען.

איך בין אהער אָנגעקומען אין א דעצעמבער נאכט פון טאָנאָן, באגלייט פון דריי זשאנדארמען. נאָך די געוועהנליכע פראגען האָט מען מיך אריינגעזעצט אין א צימער (פּיסטאָל), וואס

איז ספעציעל אויפגערא‍מט און אויסגעהייצט געווארן פאר מיר; דאָ בין איך געבליבען ביז דעם פאָלגענדיגען מערץ. פאר זעקס פראנק א מאָנאט און דריי פראנק דעם באַדינער, קאָן יע־דער ארעסטירטער, וואָס איז אין געפענגנים צום ערשטען מאָל, זיך דינגען א פּיסטאָל פאר די גאנצע צייט פון זיין זיצען אין דער ערוואַרטונג פון פראָצעס און אויף אזא אופן אויסמיידען די איינ־צעל־קאמער. א פּיסטאָל איז געוועהנליך גראמער און ריינער פון די געוועהנליכע איינצעל־קאמערן. א טיף פענסטער אונטער׳ן סופיט גיט גענוג ליכט; פון איין ווינקעל פון קאמער ביז׳ן צווייטען, איבער׳ן שטיינערנעם דיל, קאָן מען מאכען זעקס־זיבען טריט. עס איז אין איהר פאראן א בעט מיט ריינעם בעט־געוואַנט און א קליין אייזערן אויוועלע, וואָס ווערט באהייצט מיט קאָקס; פאר א מענשען, וואָס איז פארנומען מיט א וועלכער עס איז ארבייט און איז געוואוינט צו איינזאמקייט, איז די פּיסטאָל א גאנץ קאָמפאָרטאבלער אָרט, אויב נאָר די פארהאפטונג פאר־ציהט זיך ניט צו לאנג.

די געוועהנליכע איינצעל־קאמערן, וואָס פארנעמען א באַ־זונדערן פליגעל פון געפענגנים, זיינען א סך ערגער. זיי זיינען אויסגעבויט נאָכ׳ן מוסטער, וואָס איז איצט אָנגענומען אומעטום אין אייראָפּא: איהר געהט אריין אין א ברייטע און הויכע גאלעריע, און פוןביידע זייטען זעהט איהר צוויי אָדער דריי עטאזשען אייזערנע באלקאָנען; אויף דער גאנצער לענג פון אָט די באלקאָנען זיינען פאראן טירען, וואָס פיהרען אין די איינצעל־קאמערן. די קאמערן זיינען צעהן פוס לאנג און פון זעקס ביז זיבען פוס ברייט און זיינען יעדערער באזאָרגט מיט אן אייזערנער בעט, א קליינעם טישעל און א קליינעם ביינקעל, — אלע פעסט צוגעשמידעטע צו די ווענט. אין דער ליאָנער געפענגנים זיינען אָט די איינצעל־קאמערן זעהר שמוציג, איבערפילט מיט וואנצען און ווערן קיינמאָל ניט באהייצט, ניט קוקענדיג אויפ׳ן פייכטען קלימאט און די נעבלען, וואָס קאָנען קאָנקורירן מיט די לאָנדאָ־נער, אויב ניט אין קאָליר, איז אין געדיכטקייט. גאז ווערט קיינ־מאָל ניט אָנגעצונדען, און אויף אזא אופן איז דער ארעסטאנט פאר׳משפט אויף פולשטענדיגע פינסטערניש און אונטעטיגקייט פון פינף, און אין די ווינטער אווענטען אפילו פון פיער אזיי־

גער ביז דעם קומענדיגען מארגען. יעדער ארעסטאנט דארף אליין רייניגען זיין איינצעל־קאמער; דאס הייסט, אין דער פריה לאזט ער זיך אראפ אין געפענגנים־הויף, וואו ער גיסט אויס און וואשט זיין פאראשא, מיט די אויסדאמפונגען פון וועלכער ער אטעמט אין פארלויף פון א גאנצען טאג. אפילו די איינפאכסטע אויסבעסערונגען אויסצומיידען אט די אונבאקוועמליכקייט, — אויסבעסערונגען, וואס מיר האבען שפעטער געפונען אין קלערוואַ (וואו די פאראשא געפינט זיך אין וואנט אין א לאך, וואס האט א טיר אין קארידאר און א טיר אין קאמער), — אפילו דאס איז נאך ניט געוועזען איינגעפיהרט אין ליאן. געוויס גיט מען די ארעסטאנטען ניט קיין ארבייט אין דער צייט פון פרעלימינערער פאר־האפטונג, און זיי פארברענגען געוועהנליך גאנצע טעג אין פול־שטענדיגער אונטעטיגקייט. דער פארדארבענדיגער איינפלוס פון דער געפענגנים הויבט זיך אן אויף אזא אופן באלד, ווי נאר דער ארעסטאנט טרעט אריבער איהר שוועל.

צום גליק ווערט די פרעלימינערע פארהאפטונג אין פראנק־רייך ניט פארצויגען אויף אזא שרעקליך־לאנגע צייט, ווי ביי אונז אין רוסלאנד. אויב דער פראצעס איז ניט קיין קאמפליצירטער, באטראכט מען איהם געוועהנליך אין דער צייט פון די קומענדיגע אסיזען, וואס האבען זייערע זיצונגען יעדע דריי חדשים. די פראצעסען, אין וועלכע די פרעלימינערע פארהאפטונג דויערט מעהר ווי צעהן־צוועלף מאנאטען, זיינען אן אויסנאם. וואס אנבא־טרעפט די פראצעסען, וואס ווערן באטראכט פון די געריכטען פון דער „קארעקציאנעלער פאליציי", ענדיגען זיי זיך געוועהנליך אלעמאל מיט א פאראורטיילונג אין פארלויף פון א מאנאט אדער אפילו צוויי וואכען. איינציגע ארעסטאנטען, פון צווישען די שוין פאראורטיילטע, ווערן אויך אויפגעהאלטען אין אט די קאמערען. ניט לאנג צוריק איז דורכגעפיהרט געווארן א געזעץ, לויט וועלכען ארעסטאנטען האבען דאס רעכט אפצוזיצען זייער טערמין אין איינ־צעל־פארהאפטונג, און דריי מאנאטען ווערן דערביי פאררעכענט פאר פיער. איבריגענס, איז אט די קאטעגאריע פון ארעסטאנטען זעהר קליין, ווייל פאר יעדען באזונדערן פאל פאדערט זיך א ספע־ציעלע ערלויבניש פון מיניסטער.

צווישען די הויכע פליגלען פון דער שטערנפארמיגער גע־

פענגנים געפינען זיך קליינע הויפען, אויסגעברוקירט מיט אס־פאלט, און איינער פון זיי איז איינגעטיילט אין דריי שמאָלע פּאַ־סען פאר די איינצעל־פארשפארטע. דאָ שפּאַצירן די ארעסטאַנ־טען אָדער פארנעמען זיך מיט אזא ארבייט, וואָס איז מעגליך אויף דער אָפענער לופט. יעדען פריהמאָרגען האָב איך געזעהן פון מיין פענסטער, ווי א פופציג ארעסטאנטען האָבען זיך אראָפּ־געלאָזען אין הויף; דאָ האָבען זיי זיך געזעצט אויפ׳ן אספאל־טענעם ברוק און האָבען געריבען די פאנאנדערגעוויקעלטע זייד־קאָקאָנעס, פון וועלכע מען באקומט שטיקלאך זייד. פון מיין פענסטער, אָדער ווען איך פלעג צופעליג פארבייגעהן, האָב איך אויך געזען א סך ארעסטירטע אינגלאך, וואס האָבען אנגעפילט איי־נעם פון די הויפען; און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס ס׳זיינען שוין פון דעמאָלט אָן פארבייגעגאנגען עטליכע יאָהר, קאָן איך נאָך ביז איצט ניט דערמאָנען זיך וועגען אָט די אינגלאך אָהן א גע־פיהל פון טיפען טרויער.

די אורטיילען, וואָס קינדער באקומען פון די געריכטען פון קאָרעקציאָנעלער פּאָליציי (און איך וויל דאָ אויך באמערקען, אז זיי גיבען קיינמאָל ניט ארויס קיין פריישפרעכונגען), צייכענען זיך אויס מיט מעהר גרויזאמקייט, איידער די אורטיילען פאר די דערוואקסענע. די דערוואקסענע קאָנען אָפּקומען מיט עטליכע חדשים אָדער עטליכע יאָהרען פארהאפטונג; א אינגעל אָבער וועט מען פאר דעמזעלביגען פארברעך דורכאויס שיקען אין „קאָ־רעקציאָנס הויז״, וואו ער מוז זיין, ביז וואנען ער וועט ניט ווערן 18 אָדער 21 יאָהר אלט. ווען די פארפאָלגונג פון די ליאָנער אנארכיסטען האָט דערגרייכט דעם קולמינאציאָנס-פונקט, האָט דאָס ליאָנער אפּעלאציאָנס געריכט פאראורטיילט דעם 15 יעה־ריגען אינגעל סיריע צו פארהאפטונג אין געפענגנים, ביז וואנען ער וועט ניט אלט ווערן 21 יאָהר, — פאר באליידיגען די פּאָליציי אין א רעדע, וואָס ער האָט געהאלטען אויף א מיטינג. דער פאר־זיצער פון דעמזעלביגען מיטינג איז פאר דעמזעלביגען פאר־ברעך פאראורטיילט געוואָרן צו א יאָהר געפענגנים, און איצט איז ער שוין לאנג אויף דער פריי, בעת סיריע מוז נאָך אָפּזיצען עטליכע יאָהר. אזעלכע אורטיילען זיינען גאָר ניט קיין זעלטענ־הייט אין די פראנצויזישע געריכטען.

איך בין וועניג באַקאַנט מיט די פּראָווינציעלע קאָרעקציאָנס איינריכטונגען און קאָלאָניעס פאַר מינדעריאָהריגע פאַרברעכער, און מיר קומט אויס צו הערען וועגען זיי די ווידערשפּרעכענדיגסטע מיינונגען. אזוי האָבען מיר איינינע דערצעהלט, אז מען לערנט דאָרט די קינדער ערד־ארבייט, און בכלל איז דאָרט די באהאנדלונג נישקשה, באזונדערס פון זינט מען האָט איינגעפיהרט איינינע רעפאָרמען. פון דער אנדערער זייט אָבער איז מיר אויסגעקומען צו הערן, אז מיט עטליכע יאָהר צוריק, אין אַ קאָרעקציאָנס קאָלאָניע אין דער אומגעבונג פון קלערוואָ, האָט אַ פּערזאָן, וועמען די מלוכה האָט אָפּגעגעבען קינדער אין ארענדע, געצוואונגען זיי צו ארבייטען איבער די כחות*) און האָט בכלל זיי באַהאנדעלט זעהר שלעכט. יעדענפאַלס איז מיר אויסגעקומען צו זעהן אין ליאָנער געפענגניס אַ באַדייטענדיגע צאָהל אינגלאַך, — דער גרעסטער טייל פון זיי „אונקאָרעגירבארע" און אנטלאָפענע פון קאָרעקציאָנס אנשטאַלטען—און די דעמאָראַליזאַציע, וואָס האָט זיך אנטוויקעלט צווישען אָט די קינדער, איז געווען באמת שרעקליך. אונטער דעם יאָך פון גראָבע וועכטער, איבערגעלאָזען אָהן קיין שום מאָראַלען איינפלוס, ווערן זיי שפּעטער שטענדיגע איינוואוינער פון געפענגניסען, און דערגרייכענדיג די עלטערע יאָהרען, מוזען זיי אלעמאָל ענדיגען זייער לעבען ערגעץ וואו אין אַ צענטראַלער געפענגנים אָדער אין ניי-קאַלעדאָניען. נאָך דעם איינשטימיגען עדות זאָגען פון די וועכטער און דעם גייסטליכען פון דער סט. פּאָול געפענגנים, גיבען זיך אָט די קינדער שטענדיג אָפּ מיט אַ געוויסער זינד, — אין די שלאָפצימערען, אין קירך, אין די הויפלאַך, און זעהענדיג די ערשטוינענדע צאָהל פאַרברעכען נעגען מאָראַליטעט, וואָס ווערן יעהרליך פאַרהאנדעלט אין די פראַנצויזישע געריכטען, מוז מען דעריבער גערענקען, אז די מלוכה אליין האַלט אויף אין ליאָן און אין אנדערע געפענגניסען ספּעציעלע פאַרשפּרייטער פון אזעלכע פאַרברעכען. צוליב דעם ראַט איך ערנסט אלע די, וואָס פאַרנעמען זיך מיט אויסארבייטען פּלענער, ווי גוזעצליך אויסצוראָטען די רעצידיוויסטען אויף ניי־גווינעיא, צו דינגען קודם כל פאַר זיך אַ פּיסטאָל אין ליאָן אויף אַ וואָך־צוויי

---

*) זעה ביילאַגע ג.

און דאַרטען רעווידירען פון דאָס נײַ זייערע אונזיניגע פּלענער.*) זיי וועלען זיך דעמאָלט איבערצייגען, אז מען קאָן ניט אָנהויבען רעפארמירן דעם מענשליכען כאראקטער, ווען ער האָט זיך שוין פאָרמירט, און אז די אמת׳ע אורזאך פון רעצידיוויזם ליגט אין די פערוועריזיטעטען, וועמעס פארשפּרייטער עם זיינען געפענגניסען ווי די ליאָנער. פון מיין אייגענעם שטאנדפונקט הייסט פארשפּארען הונדערטער אינגלאך אין אזעלכע נעסטען פון מאָראלישער אָנשטעקונג — באגעהן א פארברעך, וואָס איז א סך גרעסער, איידער וועלכער עס איז פון די, וואָס אָט די אונגליקליכע קינדער זיינען באגאנגען.

בכלל לערנען די געפענגניסען ניט אוים די מענשען קיין עהרליכקייט, און די סט. פּאול געפענגנים איז ניט קיין אויסנאהם פון דעם אלגעמיינעם כלל. די לעקציעס פון עהרליכקייט, וואָס ווערן געגעבען פון אויבען, אונטערשיידען זיך, ווי די לעזער וועלען זעהן, ווענינ וואָס פון די באגריפען וועגען עהרליכקייט, וואָס הערשען אונטען, אין דער ארעסטאנטען מאסע. אין די פראנצויזישע געפענגניסען ווערן פראקטיצירט צוויי פארשידענע סיסטעמען פון באזאָרגען די ארעסטאנטען מיט שפּייז, קליידער און אנדערע זאכען. אין אייניגע געפענגניסען טרעט די מלוכה אליין ארוים אין דער ראָל פון א צושטעלער פון שפּייז, קליידער און די זאכען, וואָס דער ארעסטאנט קאָן באקומען פאר אייגענע געלט אין דער געפענגנים קראָם (ברויט, קעז, פלייש, וויין און אויך טאבאק פאר די, וואָס ווארטען אויפ׳ן פּראָצעס; מעסערלאך, קעמלאך, בערשטלאך, לייב יאקלאך, פּאפּיר, א. אז. וו.). אין אזא פאל האלט די מלוכה אליין איין א געוויסען טייל (פון דריי צעהנטעל ביז ניין צעהנטעל) פון דעם ארעסטאנט׳ס פארדינסט, וואָס ער האָט פאר זיין ארבייט אין געפענגנים אויף דער באשטעלונג פון דער מלוכה אָדער פון א פּריוואטען צושטעלער. דריי-צעגטלאך פון אָט דעם ארבייטס-לוין האלט איין די רעגירונגס קאסע, אויב דער ארעס־

*) דאָס געזעץ וועגען רעצידיוויסטען, וואָס וואַלדעק-רוסאָ׳ס מיניס־טעריום האָט דורכגעפיהרט, איז באמת שרעקליך. און די שטערבליכקייט אין נײַ-גווינעיאַ, וואוהין מען פארשיקט די רעצידיוויסטען, איז אַזוי גרויס, אַז יעדעס יאָהר שטאַרבט אַ ד ר י ט ע ל פון די פארשיקטע. אַזוי לויטעט איין אָפיציעלער באַריכט.

טאַגט געפינט זיך אין פּרעלימינערער פאַרהאַפּטונג; פינף צענט־לאַך — אויב ער איז פאַראורטיילט צום ערשטען מאָל, און זעקס, זיבען, אַכט און ניין צענטלאַך — אויב ער איז שוין געווען אין געפענגנים צוויי מאָל, דריי מאָל, א. אז. וו. אָבער איין צענטעל פון דעם אַרבייטס־לוין ווערט אַלע מאָל איבערגעלאָזען פאַר דעם אַרעסטירטען, וויפיל מאָל ער זאָל ניט האָבען אָפּגעווען אין גע־פענגנים. אין אַנדערע געפענגניסען ווערט די באַזאָרגונג פון די אַרעסטאַנטען איבערגעגעבען צו אַ פּריוואַטען אונטערנעמער, וואָס מוז צושטעלען אַלץ, לויט די רעגלען. דער צושטעלער באַקומט אין אַזאַ פאַל די אויבענדערמאַנטע טיילען פון אַרבייטסלוין, און אויסערדעם צאָהלט איהם נאָך די רעגירונג עטליכע סאַנטים פאַר יעדען אַרעסטאַנט. וואָס אָנבאַטרעפט יענע אַרעסטאַנטען, וואָס אַרבייטען אויף פּריוואַטע באַשטעלער פון דער פריי (באַזונדערס געניטע שוסטער, שניידער און איבערשרייבער), זיינען זיי פאַר־פליכטעט צו צאָהלען דעם געפענגנים צושטעלער אַ געוויסע "אויס־לייז סומע", מעהרסטענטיילס איין פראַנק (פערציג קאָפּיקעס) אַ טאָג, און אויף אַזאַ אופן באַפרייען זיי זיך פון דער צוואַנגס־אַרבייט אין געפענגניס.*)

די סט. פּאָול געפענגניס האַלט זיך ביים צווייטען סיסטעם: אין איהר ווערט אַלצדינג צוגעשטעלט פון דעם געפענגניס צו־שטעלער, און דערביי זיינען אַלע צוגעשטעלטע פּראָדוקטען פון דער ערגסטער קוואַליטעט. דער צושטעלער באַרויבט די אַרעס־טאַנטען אויף דעם געוויסענלאָזסטען אופן. געוויס, די שפּייז איז ניט אַזוי שלעכט, ווי זי איז אין די רוסישע געפענגניסען, דאָך איז זי גענוג שלעכט, באַזונדערס אין פאַרגלייך מיט דער, וואָס מען גיט אין קלערוואָ. דאָס ברויט איז פון אַ זעהר שלעכטען סאָרט, און זופּ און קאַשע פון רייז אָדער באָב זיינען אָפּטמאָל שוידערליך. אין דער געפענגניס קראָם איז אַלץ טייער און שלעכט; בעת אין קלערוואָ האָט אונז די אַדמיניסטראַציע פון געפענגניס געגעבען

*) אַזוי ווי דאָס פאָלק אין פראַנקרייך ברעכט קיינמאָל ניט אָפּ דאָס ברויט, נאָר שניידט עס אין קליינע שטיקלאַך, מאַכט מען פאַר די אַרעס־טאַנטען באַזונדערע קליינע זיך־צונויפלייגענדע מעסערלאַך, טעמפּע, מיט פאַררונדעטע שפּיצען און אָהן אַ פּרוזשינע, וואָס זאָל אויפהאַלטען דעם געעפענטען שאַרף.

פאַר דרייסיג סאַנטים (12 קאָפּיקעס) אַ שטיק גוטען ביפשטעקס מיט קאַרטאָפעל, האָבען מיר אין ליאָנער געפענגניס געצאָהלט צוויי מאָל אַזוי פיל פאַר אַ שטיקעל שלעכט געקאָכטען פלייש, און אַזוי איז אין אַלץ.

איך קאָן ניט אורטיילען פון מיינע פערזענליכע באָבאַכטונגען, ווי אַרבייט באַצאָהלט זיך אין דער ליאָנער געפענגניס; אָבער דאָס וואָס איך האָב אויבען דערצעהלט, גיט ניט צו קיין באַזונדערען צוטרוי צו דער עהרליכקייט פון דער גאַנצער אונטערנעמונג. וואָס אָנבאַטרעפט די קליידער, זיינען זיי זעהר שלעכט און אַ סך ערגער אין קוואַליטעט פון די, וואָס איך האָב געזעהן אין קלערוואָ, כאָטש דאָרטען זיינען זיי אויך גענוג שלעכט. מאַכענדיג דעם טעגליכען שפּאַציר אין איינעם פון די הויפען פון דער ליאָנער געפענגניס, איז מיר אָפטמאָל אויסגעקומען צו זעהן, ווי די נאָר וואָס פאַראורטיילטע זיינען געגאַנגען איבערבייטען זייערע אייגענע קליידער אויף אַרעסטאַנטישע, וואָס דער צושטעלער האָט געשיקט. דאָס זיינען געוועזען מעהרסטענטיילס אַרבייטער, אָרעם, אָבער דאָך אַנשטענדיג געקליידט, ווי עס קליידען זיך בכלל אפילו די אָרימסטע פראַנצויזישע אַרבייטער. אָבער ווען זיי האָבען זיך אָנגעטאָן אין דעם געפענגניס קאָסטיום: אַ ברוינעם רעקעל, באַדעקט מיט פאַרשידענפאַרביגע לאַטעס, און פונקט אַזעלכע פאַרלאַטעטע הויזען, וואָס זיינען זעקס צאָל ווייט פון די ריעזיגע הילצערנע שיך, — האָבען די אַרעסטאַנטען אין אָט דער לעבערליכער און שענדליכער קליידונג געפיהלט אַ טיפע אינערליכע צוטומלונג. אויף אַזאַ אופן איז דער ערשטער שריט פון דעם אַרעסטאַנט אין געפענגניס — זיך אָנצוטאָן אין קליידער, וואָס זיינען שוין אַליין פאַר זיך אַ שטעמפּעל פון ערנידריגונג.

מיר איז ניט אויסגעקומען צו באַקאַנען זיך נאָהנטער מיט די באַציהונגען צווישען דער געפענגניס אַדמיניסטראַציע און די קרימינעלע אַרעסטאַנטען אין די ליאָנער געפענגניסען. אָבער שוין דאָס אַליין, וואָס איך האָב געזעהן, איז געוועזען פולשטענדיג גענוג צו איבערצייגען זיך. אַז די געפענגניס וועכטער, — מעהרסטענטיילס אַלטע פּאָליציייאישע סערזשאַנטען, — האָבען נאָך אין זיך אַלע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפטען פון דער פריהערדיגער נאַפּאָלעאָנישער פּאָליציי, וואָס האָט זיך אַלע מאָל אויסגעצייכענט

מיט א גראָבער גרויזאַמקייט. וואָס אנבאַטרעפט די העכערע גע־פעננגים אדמיניסטראַציע, איז זי דורכגעדרונגען מיט דער פאַלש־קייט, וואָס כאַראַקטעריזירט די הערשענדיגע קלאַסען פון ליאָן. איך וועל דאָ ברענגען אייןביישפּיל. דער געפעננגים דירעקטאָר האָט מיר א סך מאָל געגעבען א פאָרמאַלען צוזאָג ניט צו קאָנפיס־קירן מיינע בריף, ניט לאָזענדיג מיר וויסען יעדעס מאָל וועגען דעם פאַקט פון קאָנפיסקירונג. דאָס איז געווען אַלץ, וואָס איך האָב געפאָדערט אין דער הינזיכט. אָבער ניט קוקענדיג אויף די אַלע צוזאָגען, זיינען אייניגע בריף מיינע קאָנפיסקירט געוואָרן, און דערביי האָט מען ניט געפונען פאַר נויטיג מיר צו לאָזען וויסען וועגען דעם, און מיין פרוי, וואָס איז דאַמאָלט געווען קראַנק, האָט זיך זעהר באַאונרוהיגט, ניט באַקומענדיג פון מיר קיין ידיעות. איינעם פון מיינע בריף, וואָס זיינען אויף אזא אופן גע׳גנב׳עט געוואָרן, האָט מען אפילו איבערגעגעבען דעם פּראָקוראָר פּאַברי־געט, וואָס האָט איהם פאַרגעלייענט אויף דער זיצונג פון אפּעלאַ־ציאָנס געריכט.

אין יעדען געפעננגים סיסטעם איז פאַראַן איין באַזונדער־הייט, אויף וועלכע מען האָט שוין לאַנג געדאַרפט אויפמערקזאַם מאַכען, אָבער וועלכע מען לאָזט געוועהנליך אינגאַנצען אויס פון זינען. די גרונד־אידעע פון אונזער שטראָף סיסטעם איז אָהן צווייפעל צו באַשטראָפען דעם מענשען, וואָס איז אנערקענט גע־וואָרן פאַר א „פאַרברעכער״; אָבער אין דער אמת׳ן ווערט די באַ־שטראָפונג מיט עטליכע יאָהר געפעננגים מיט דער גאַנצער לאַסט ארויפגעוואָרפען ניט אזוי פיל אויפ׳ן „פאַרברעכער“, וויפיל אויף מענשען, וואָס זיינען אינגאַנצען אונשולדיג, דאָס הייסט, אויף זיין ווייב און קינדער. ווי שווער עס זיינען ניט די באַדינגונגען פון געפעננגים לעבען, איז דער מענש אזוי געמאַכט, אז ער פּאַסט זיך סוף כל סוף צו צו זיי, און אזוי ווי ער איז ניט אימשטאַנד זיי צו ענדערן, באַציהט ער זיך צו זיי, ווי צו אן אונפאַרמיידליכע צרה. אָבער עס זיינען דערביי פאַראַן מענשען, — דעם ארעסטירטענ׳ס ווייב און קינדער, — וואָס קאָנען קיינמאָל ניט מאַכען שלום מיט דעם פאַרלוסט פון דעם מענשען, וואָס איז גע־ווען זייער איינציגער שטיצער אין לעבען. די ריכטער און די אַלערליי יוריסטען, וואָס פאַראורטיילען מענשען מיט אזא לייכטען

הארצען צו צוויי, דריי, פינף יאהר געפענגנים, פארטראכטען זיי זיך דען ווען עס איז וועגען דעם שיקזאל פון דעם פאראורטיילטענ׳ס פרוי? ווייסען זיי דען, ווי קליין עס איז די פראפארציע פון פרויען, וואס וואלטען געקאנט פארדינען מעהר פון דריי אדער פיער רובעל א וואך? און ווייסען זיי דען, אז לעבען מיט א פאמיליע אויף אזא פארדינסט הייסט ליידען די שווערסטע נויט מיט אלע איהרע שרעקליכע פאלגען? האבען זיי זיך דען פארטראכט וועגען די גייסטיגע ליידען, וואס זיי פארשאפען דעם ארעסטאנט׳ס ווייב: די פאראכטונג פון שכנים און באקאנטע, די ליידען פון דער פרוי, וואס פארגרעסערט נאטירליך אין איהר פארשטעלונג די שווערקייטען פון דעם מאנ׳ס געפענגנים לעבען, און ווען עס קומט אוים צו קלערן ניט נאר וועגען דעם היינטיגען טאג, נאר אויך אריינקוקען שטענדיג אין די פינסטערע, האפנונגסלאזע צוקונפט?... ווער האט אויסגעמאסטען אט די אלע ליידען, און ווער האט איבערגעצעהלט די טרערען, וואס די פרויען פון די ארעסטאנטען האבען פארגאסען?

ווען מען וואלט כאטש וויפיל ניט איז גענומען אין אכט די ליידען פון דעם ארעסטאנט׳ס קרובים, וואלטען די אויטארען פון פלענער פון די מייסטע געפענגניסען מסתמא איינגעארדענט אנדערש די ערטער פאר באזוכער. זיי וואלטען פארשטאנען, אז די איינציגע טרייסט פון דער פרוי איז די מעגליכקייט צו זעהן כאטש פון צייט צו צייט איהר מאן, זיי וואלטען איהר ניט פארשאפט קיין נייע און אינגאנצען נוצלאזע מאטערניש מיט זייערע קונציגע איינפיהרונגען. ביים בויען אט די אויפנאמס זאלען האט מען, דוכט זיך, אלץ גענומען אין אכט, אויסער די געפיהלען פון דער פרוי, ווען מען ערלויבט איינמאל א וואך א קוק צו טאן אויפ׳ן מאן און זיך איבערווארפען מיט איהם מיט א פאר ווערטער.

שטעלט אייך פאר א רונדען — געוועלבטען זאל, וואס איז שוואך באלויכטען פון אויבען. אריינקומענדיג אין איהם, אין די אויפנאמס שטונדען, וועט איהר זיך דערפיהלען בוכשטעבליך באטויבט. די קולות פון עטליכע הונדערט מענשען, וואס רעדען, אדער ריכטיגער, וואס שרייען גלייכצייטיג, הויבען זיך אויף פון אלע ווינקלען פון זאל, אפשלאגענדיג זיך אין געוועלבטען סופיט,

וואָס וואַרפט אָפּ די קלאַנגען צוריק, און זיי מישען זיך צונויף מיט דער שאַרפער פייפעריי פון די וועכטער, דעם קריצען פון די שלע־סער און קלינגען פון שליסלען, מאַכענדיג אין אַלגעמיין אַ גיהנם׳־דיגען טומעל. אייערע אויגען דאַרפען צוערשט צוגעוועהנט ווערן צו דער האַלבער פינסטערניש, איידער איהר וועט אונטערשיידען, אַז די שטימען געהערן צו זעקס פאַרשידענע גרופּען פרויען, מענער און קינדער, וואָס שרייען גלייכצייטיג מיט אַלע כחות, כדי צו ווערן דערהערט פון די, צו וועמען זיי ווערן געווענדט. הינטער אָט די גרופּען קאָנט איהר קוים באַמערקען ביי די ווענט זעקס אַנדערע גרופּען פון מענשליכע פנים׳ער, וועלכע עס איז זעהר שווער צו זעהן צוליב דער דראָטענער נעץ און אייזערנער גראַטע, וואָס פאַרשטעלען זיי. צוערשט קאָנט איהר ניט פאַרשטעהן, וואָס אייגענטליך דאָ קומט פאָר. דעם אַרעסטאַנט פיהרט מען אַריין, אינאיינעם מיט נאָך פיער חברים־אַרעסטאַנטען, אין אַ קליינע פינסטערע קאַנורע, וואָס איז פון פאָרענט פאַרשטעלט מיט אַן אייזערנער גראַטע און געדיכטער דראָטענער נעץ. זיינע קרובים ווערן אַריינגעפיהרט אין אַנאַנדערן עהנליכען אָרט, וואָס איז אויך פאַרצאַמט מיט אַן אייזערנער גראַטע און איז אָפּגעטיילט פון דעם אָרט אַנטקעגען מיט אַ דורכגאַנג פון אַרום דריי פוס ברייט, אין וועלכען דער וועכטער האַלט וואַך. אויף אַזאַ אופן געפינען זיך אין יעדען אָרט גלייכצייטיג פינף אַרעסטאַנטען, און אין דאָס אַנטקעגענדיגע קעמערעל ווערן אַריינגעשפּאַרט אַרום 15 מענער, פרויען און קינדער, — זייערע קרובים. די זעהונגען דויערען ניט מעהר ווי פופצעהן־צוואַנציג מינוט. אַלע רעדען מיטאַמאָל, אַלע איילען זיך צו זאָגען, וואָס זיי דאַרפען, און צווישען אָט די אַלע קולות פון וועלכע יעדער קול קלינגט אַלץ העכער און העכער, קומט אויס צו שרייען מיט אַלע קרעפטען. אויב איהר ווילט, מען זאָל אייך דערהערן. נאָך עטליכע מינוט פון אַזאַ איבונג פלעגען איך און מיין פרוי פאַרלירען די שטים, און מיר זיינען געווען געצוואונ־גען פשוט צו קוקען איינער אויפ׳ן אַנדערען שווייגענדיג; דערביי פלעג איך אַרויפקריכען איבער דער גראַטע נאָהנטער צום קליינינ־קען פענסטערעל, וואָס האָט באַלויכטען די קאַנורע פון הינטען, כדי מיין פרוי זאָל ווענינגסטענס קאָנען דערזעהן מיין פּראָפיל, וואָס האָט זיך שוואַך אויסגעטיילט אויפ׳ן גרויען פאָן פון דעם פענס־

טערעל. ארויסגעהענדיג פון דעם אויפנאמס־צימער, פלעגט זי געוועהנליך זאָגען, אז אזא זעהן זיך איז נאָר א מאטערניש.

איך וואָלט געדארפט זאָגען עטליכע ווערטער וועגען „פאלאַץ פון גערעכטיגקייט" (פּאַלעי דע דזשוסטיס) אין ליאָן, וואו מען האָט אונז געהאלטען צעהן טעג אין פארלויף פון אונזער פּראָצעס. עס וואָלט אָבער דערביי אויסגעקומען צו באַריהרען אזעלכע אפּ־שטויסענדע איינצעלהייטען, אז איך האלט פאר גלייכער איבער־צוגעהן צו אנאנדער געגענשטאנד. עס איז גענוג צו דערמאָנען, אז די צימערען, אין וועלכע די ארעסט רטע ווארטען אויף זייער רייהע צו ערשיינען פאר דעם געריכטס־אויספאָרשער, זיינען באַ־דעקט מיט לוזשעס פון אלערליי עקעלהאפטע פליסיגקייטען, און אז אין ליאָנער „פּאַלאַץ" זיינען פאראן עטליכע פינסטערע קאמע־רען, וואָס דינען א דאָפּעלטען צוועק, איינער נאָך דעם אנדערען: אמאָל דינען זיי פאר א סאָרטיר, און באלד נאָכדעם, נאָך א גאַנץ לייכטער רייניגונג, זעצט מען אין זיי ווידער אריין ארעסטאנטען. קיינמאָל אין מיין לעבען האָב איך ניט געזעהן אזא שמוציגע זאך, ווי אָט דער „פּאַלאַץ", וואָס וועט אויף אייביג בלייבען אין מיין זכרון, ווי דער פּאַלאַץ פון אלערליי שמוץ. מיט א געפיהל פון אמת'ער ערלייכטערונג האָב איך זיך אומגעקעהרט פון איהם צוריק אין מיין פּיסטאָל, וואו איך האָב אָפּגעלעבט נאָך צוויי מאָנאטען. אזוי לאנג, ווי מיינע חברים זיינען געגאנגען אין אפּעלאציאָנס־גערוכט. אָט דאָס געריכט, ווי מען האָט געקאָנט ערווארטען, האָט באשטעטיגט די אורטיילען, וואָס דאָס געריכט פון דער קאָרעקציאָ־נעלער פּאָליציי האָט ארויסגעגעבען נאָך דער אָנווייזונג פון דער רעגירונג; און אין עטליכע טעג ארום, דאָס הייסט, דעם 17־טען מערץ 1883, ביינאכט, מיט א גרויסער געהיימניספולקייט און מיט א קאָמיש גרויסען קאָרטעזש פון פּאָליציי, האָט מען אונז אָפּגע־שיקט צו דער אייזענבאהן סטאנציע. דאָ האָט מען אונז פאר־שפּארט אין איינצעל־וואגאָנען און אוועקגעשיקט אין „מעזאָן סענ־טראַל" אין קלערוואָ.

עס איז נאָר צום שטוינען, ווי אלע אויסבעסערונגען אין דעם געפענגנים סיסטעם, וואָס זיינען אָהן צווייפעל אויסגעקלערט גע־וואָרן מיט'ן צוועק צו פארקלענערן א וועלכען עס איז עקזיסטי־

רענדען איבעל, באשאפען אליין א נייע צרה און זיינען א קוואל פון נייע מאטערנישען פאר די ארעסטאנטען. אזעלכע געדאנקען האב איך געהאט ווען מען האט מיך פארשפארט אין א קאנורע פון דעם איינצעל־וואגאן, וואס האט לאנגזאם געצויגען אין דער ריכ־טונג פון קלערוואו. כדי צו מאכען אזא וואגאן, נעמט מען א געוועהנ־ליכען וואגאן און מען בויט אין איהם פון לייכטע ווענטלאך צוויי רייהען שאפקעס, מיט א דורכגאנג אינמיטען. איך זאג „צוויי רייהען שאפקעס“, ווייל אנדערש קאן מען ניט אנרופען אט די קעמערלאך, אין וועלכע א מענש מוז זיצען אויף א שמאלען בייג־קעל, באריהרענדיג מיט די קניה די טיר, און מיט די עלענבויגענס די זייטיגע ווענט. מען דארף ניט זיין קיין באזונדערס דיקער מענש, אז עס זאל זיין שווער זיך צו ריהרען אין דעם ענגען שטח, און אטעמען אין איהם איז בוכשטעבליך ניטא מיט וואס. כאטש אין די טירען זיינען אויסגעשניטען קליינע פענסטערלאך, וואס זיינען פארקלאפט מיט אן אייזערנער גראטע, אבער כדי די ארעס־טאנטען זאלען ניט קאנען זעהן איינער דעם צווייטען, איז דא פאראן א קליין טארטור־געצייג, אין דער פארם פון א פארשטעלער, וועלכען די וועכטער פארמאכען, ווי נאר זיי האבען עמיצען פאר־שלאסען אין קעמערעל. אנאנדער אינסטרומענט צו מאטערען איז אן אייזערנער אויוועז, וואס שטעהט אין דורכגאנג צווישען די שאפקעס, — באזונדערס ווען די וועכטער הייצען איהם שטארק אן, כדי צו קאכען אויף איהם זייער מיטאג. מיינע חברים-ארעס־טירטע זיינען כמעט אלע געוועזען ארבייטער פון דער גרויסער שטאט, וואס זיינען געוועהנט געוועזען צו א מאנגעל אין פרישער לופט אין די ענגע ווארשטאטען, האבען זיי נאך ווי עס איז געקאנט דערליידען; אבער צוויי פון אונז האבען ניט נע׳חלש׳ט נאר א דאנק דעם, וואס מען האט זיי ערלויבט ארויסצוגעהן פון אונזערע שאפקעס און שטעהן אין דורכגאנג. צום גליק האט אונ־זער רייזע געדויערט אינגאנצען פופצעהן שעה; אבער איינינע פון מיינע רוסישע פריינד, וואס זיינען ארויסגעטריבען געווארן פון פראנקרייך, האבען געמוזט פארברענגען מעהר פון 48 שעה אין דעם איינצעל־וואגאן, פאהרענדיג פון פאריז צו דער שווייצער גרענעץ, ווייל מען האט די וואגאנען אפגעטיילט פון צוג אויף א גאנצע נאכט אויף איינינע סטאנציעס, ווען די וועכטער האבען

געמוזט באזוכען די מאקאנער און אנדערע געפענגניסען אויפ'ן וועג.

אָבער דאָס אונאנגענעמסטע איז דאָס, וואָס די ארעסטאנטען ווערן איינגאנצען איבערגעלאָזען אין רשות פון צוויי וועכטער; אויב די וועכטער ווילען, קאָנען זיי אויף די ארעסטאנטען אָנטאָן האנט־קייטען, בעת זיי זיינען שוין פארשלאָסען אין די שאפּקעס, און זיי טוען דאָס אָפטמאָל אָהן א פארנינפטיגער אורזאך; נאָך מעהר, זיי קאָנען נאָך שמידען די פיס פון די ארעסטאנטען מיט קייטען, וואָס זיינען צוגעשמידט צום דיל פון די שאפּקעס. אלץ הענגט אָפּ פון דער גוטער אָדער שלעכטער שטימונג ביי די וועכטער, און ווי טיף זייערע פּסיכאָלאָגישע שלוסען זיינען. אין אלגעמיין זיינען די פּופּצעהן שעה, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו פארברענגען אין איינצעל־וואגאָן, איינע פון די ערגסטע עראיינערונגען, סאַי ביי מיר אליין, סאַי ביי מיינע חברים, און מיר זיינען אלע געווען זעהר צופרידען, ווען מיר האָבען זיך ענדליך דערזעהן אין די איינצעל־קאמערען פון דער געפענגנים אין קלערוואָ.

די צענטראלע געפענגנים אין קלערוואָ שטעהט אויף אן אָרט, וואו ס'האָט זיך אמאָל דערהויבען דער סען־בערנארדער קלויסטער. דער גרויסער מאָנאך פון צוועלפטען יאָהרהונדערט, וועמעס סטאטוע, אויסגעהאקט פון שטיין, זעהט זיך נאָך ביז איצט אויף איינעם פון די ארומיגע בערגלאך, מיט הענט, וואָס זיינען אויסגעשטרעקט אין דער ריכטונג פון דער געפענגנים, — אָט דער מאָנאך האָט עס אויסגעקליבען דעם אָרט פאר'ן קלויסטער; דער לעצטער איז געשטאנען אין א שעהנעם קליינעם טאָל, וואָס האָט געהאט אויסגעצייכענטען קוואל־וואסער, ביים ארויסגאנג פון טאָל צו דער עבענע, וואָס ווערט איריגירט פון טייך אָב. אונגעהויערע וועלדער באדעקען נאָך ביז איצט די נידריגע זייטען פון בערגלאך. פון וועלכע מען באקומט גוטע בוי־שטיינער. עטליכע קאלך־אויווענס און שמידערייען נעפינען זיך ארום, און אן אייזענבאהן פון פּאריז אין בעלפאָר געהט איצט דורך צוויי וויאָרסט ווייט פון געפענגנים.

אין דער צייט פון דער גרויסער רעוואָלוציע האָט די מלוכה קאָנפיסקירט דעם קלויסטער, און זיינע גרויסע און סאָלידע געביידעס זיינען פארוואנדעלט געוואָרן, אין די ערשטע יאָהרען

פון נײנצעהנטען יאהרהונדערט, אין א דעפא פאר ארימע לײט. שפעטער האבען זײ באקומען אנאנדער באשטימונג, און איצט האט מען ענדליך דעם גרויסען קלויסטער פארוואנדעלט אין א „הויז פון פארהאפטונג און אויסבעסערונג" („מעזאן דע דעטענ־סיאן ע דע קארעקסיאן"), וואס נעמט אריין ארום 1400, און אמאל אפילו 2000 ארעסטאנטען. דאס איז אײנע פון די גרעסטע געפענגניסען אין פראנקרײך, איהר אויסערליכער צאם (מור ד'אנסאנט), אן אונגעהויערע גרויסע שטײנערנע וואנט, וואס איז ארום 20 פוס הויך, ציהט זיך אויף פינף ווערסט. אינווענינ זײנען ניט נאר די געפענגנים געבײדען און די הײזער פאר דער אדמיניסטראציע, נאר אויך די קאזארמעס פאר די סאלדאטען, די גערטנער און אפילו די תבואה פעלדער. די געבײדעס פון דער אײגענטליכער געפענגנים מיט איהרע צאהלרײכע ווארשטאטען פארנעמען א קוואדראט פון 1200 פוס אין יעדער זײט און זײנען ארומגערינגעלט פון א צווײטער, נאך א העכערער טאפל־וואנט, וואו עס שטעהען די וואך־היטער.

די הויכע קוימענס, פון וועלכע עס געהט טאג און נאכט א סך רויך, דער ריטמישער גערויש פון די מאשינען, וואס הערט זיך ביז שפעט בײנאכט, גיבען צו דער געפענגנים דעם אויסזעהן פון א קלײנעם מאנופאקטור שטעטעל. און ווירקליך, הינטער די גע־פענגנים וועגט געפינען זיך מעהר ווארשטאטען, אײדער אין אנ־דערע קלײנע שטעט. אזוי איז אין דער געפענגנים פאראן אן אונגעהויער גרויסער ווארשטאט אויף צו מאכען אײזערנע בעטען און אײזערנע מעבעל; דער ווארשטאט איז באלויכטען מיט עלעק־טריציטעט, און אין איהם ארבײטען מעהר ווי 400 מענשען. עס זײנען פאראן ווארשטאטען אויף אויסמאכען סאמעט, טוך און לײוועגט; אויף אויסמאכען בילדער־ראהמען, שפיגלען און היל־צערנע מאסען; אויף שלײפען גלאז און אויסארבײטען אלערלײ פערלמוטערנע קלײניגקײטען פאר פרויען; א שטײנהאקונגס הויף, א דאמף מיהל און א סך קלײנע ווארשטאטען. אלע קלײ־דער פון די ארעסטאנטען ווערן פון זײ אלײן געמאכט. די מע־כאניזמען ווערן באוועגט פון פיער מעכטיגע דאמף מאשינען און א טורבין. אן אונגעהויער גרויסער גארטען און א תבואה פעלד, און אויך די קלײנע גארטענדלאך, וואס געהערן צו יעדען וועכטער

און באדינער פון געפענגנים, געפינען זיך אינערהאלב איהרע ווענט און ווערן באארבייט פון די ארעסטאנטען.

ווען מען האט דאס אליין ניט געזעהן, איז שווער זיך פאר־צושטעלען, וואס פאר א מאסע צוגרייטונגען און הוצאות עס איז נויטיג אויפצוהאלטען און באשעפטיגען 1400 ארעסטאנטען. עס איז קיין ספק ניט, אז די מלוכה וואלט קיינמאל זיך ניט אנט־שלאסען אויף אזעלכע אונגעהויערע הוצאות, ווען עס וואלטען ניט געווען קיין גרייטע געביידעס אין די אלטע קלויסטערס, אין קלערוואָ, אין סען-מישעל און אנדערע ערטער. און דאך וואלט דער מלוכה קוים געלונגען צו ארגאניזירן אזא גרויסע סיסטעם פון פראָדוקטיווער ארבייט, ווען זי וואלט ניט צוגעצויגען קיין פרי־וואטע צושטעלער, אפגעבענדיג זיי די ארבייט פון די ארעסטאנ־טען צו א זעהר נידריגען פרייז, צום פארלוסט פאר דער פרייער פריוואטער אינדוסטריע. און דאך מוזען די לויפענדיגע הוצאות פון דער מלוכה אויפצוהאלטען די קלערוואָ'ער און אנדערע עהנ־ליכע געפענגניסען זיין גרויס. די צאָהלרייכע און קאסטבארע אד־מיניסטראציע (70 וועכטער, וואס באקומען עסען און א דירה, מיט א געהאלט פון 450 ביז 650 רובעל א יאהר; אויסערדעם איז אין דער געפענגנים אלעמאל פאראן א ראָטע סאלדאטען), וואס מוז פאלען ווי א שווערע לאסט אויף דעם געפענגנים בודזשעט, שוין ניט רעדענדיג וועגען די הוצאות אויף די צענטראלע אד־מיניסטראציע, אויף איבערפיהרן ארעסטאנטען, אויף שפיטאלען, א. אז. וו. עס ווייזט אויס, אז די אויבענדערמאנטע אראפרעכנונג פון א געוויסען טייל פון דעם ארעסטאנט'ס לוין, וואס איז אין אלגעמיין ניט העכער פון דרייסיג קאפיקעס א טאג אויף א מענשען, דעקט קוים אט די אלע אונגעהויערע הוצאות.

ניט רעכענענדיג די פאליטישע, וועלכע מען שיקט אמאל אין קלעוורא, זיינען דא פאראן צוויי פארשידענע קאטעגאריעס ארעסטירטע. די מעהרהייט באשטעהט פון קרימינעלע, וואס זיינען פאראורטיילט געווארן אויף מעהר ווי א יאהר געפענגנים, נאר אהן קאטארזשנע ארבייט (די פאראורטיילטע אויף קאטארגא ווערן פארשיקט אין ניי־קאלעדאניען); אבער אויסער די קרי־מינעלע, ווערן אין קלערוואָ געוועהנליך אויפגעהאלטען עטליכע צעהנדליג סאלדאטען, די אזוי גערופענע „דעטענסיאנער'ען", וואס

זיינען פאַר'משפט פון קריגסגעריכטען. אָט די ארעסטאַנטען זייַ־נען א טרויעריגער פּראָדוקט פון אונזער מיליטאַריסטישען סיס־טעם. א סאָלדאַט, וואָס האָט באַליידיגט אן אונטער־אָפיציר אָדער אן אָפיציר, ווערט געוועהנליך פאַר'משפט צו טויט־שטראָף. אָבער אויב עס ווערט באַוויזען, אז ער איז פּראָוואָצירט געוואָרן צו דער באַליידיגונג, ווי דאָס איז מעהרסטענטיילס דער פאַל, פאַרבייט מען איהם די טויט־שטראָף אויף צוואַנציג יאָהר געפענגניס, און מען שיקט איהם אין קלערוואַ. איך ווייס ניט, ווי אזוי דאָס געשעהט, אָבער עס זיינען פאַראַן אַזעלכע „רעטענסיאָנערען", וועמען עס קומט אויס אָפּצוזיצען צוויי־פאַכע און דרייפאַכע שטראָף־טערמינען, וואַרשיינליך פאַר באַליידיגען די באַאַמטע שוין זייענדיג אין געפענג־ניס. אין משך פון אונזער זיצען אין קלערוואַ האָט מען א סך גערעדט וועגען איין ארעסטאַנט אזא, וואָס איז אַלט געווען פערציג יאָהר און האָט ארום און ארום געדאַרפט אָפּזיצען נאָך פינף און זעכ־ציג יאָהר; ער וואָלט געדאַרפט אָפּלעבען איבער הונדערט יאָהר, כדי אָפּצוזיין זיין גאַנצען טערמין. אין דעם נאַציאָנאַלען יום־טוב, דעם 14טען יולי, האָט מען איהם, לויט דעם פּרעזידענט'ס א דעקרעט, אראָפּגענומען מיט אמאָל 5 יאָהר; דאָך איז איהם נאָך געבליבען צו זיצען פערציג יאָהר. דאָס קאָן אויסווייזען אונוואַרשיינליך, אָבער דאָס איז א פאַקט.

יעדערער פאַרשטעהט די אונזיניגקייט פון אזעלכע אורטיי־לען, און דעריבער ווערן די מיליטערישע ארעסטאַנטען באַפרייט פון יענע שטרענגקייטען, צו וועלכע עס זיינען אונטערוואָרפען די איבריגע ארעסטאַנטען. זיי זיינען פריי פון צוואַנג־ארבייט, און זיי ארבייטען אין די וואַרשטאַטען נאָר דעמאָלט, ווען זיי ווילען דאָס אליין. מען גיט זיי גרויע קליידער, וואָס זיינען פאַר־העלטניסמעסיג בעסער ווי די ארעסטאַנטישע, און מען ערלויבט זיי צו קויפען וויין פון דעם געפענגניס וועהרהויז. די פון זיי, וואָס נעהען ניט אויף ארבייט, זיצען באַזונדער און פאַרברענגען גאַנצע יאָהרען אין פולשטענדיגער אונטעטיגקייט. מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען, מיט וואָס עס קאָנען זיך באַשעפטיגען דריי־סיג סאָלדאַטען, וואָס האָבען פאַרבראַכט עטליכע יאָהר אין די קאַזאַרמען און זיינען איצט פאַרשפּאַרט אויף צוואַנציג יאָהר אין געפענגניס, וואו זיי זיינען ניט פאַרנומען מיט קיין גייסטיגער

אָדער פיזישער ארבייט. האָבען זייערע קאַמערען דעריבער אזא רעפּוטאַציע, אז די געפּענגנים באַאמטע וואָלטען געוועז צופרידען, ווען אויף זיי וואָלט געקומען עפּעס א „הימעלשע שטראָף”, ווי די, וואָס האָט פארניכט די ביבלישע שטעט.

וואָס אנבאַטרעפט די קרימינעלע, זיינען זיי אונטערוואָרפען א סיסטעם פון צוואנגס־ארבייט און אבסאָלוטען שווייגען. דאָס לעצטע איז, איבריגענס, אויף אזוי ווייט אוננאַטירליך, אז מען האָט פון דעם געמוזט מעהר־וועניגער זיך אָפּזאָגען. אינגאנצען פארהינדערן געשפּרעכען צווישען זיך, בעת דער ארבייט אין די ווארשטאַטען, איז פאקטיש אונמעגליך. און אויב די אדמיני־סטראציע וואָלט געוואָלט ניט דערלאָזען קיין געשפּרעכען אין דער צייט, ווען מען רוהט פון דער ארבייט, אָדער דאָס פּלוידערן אין די שלאָפצימערען, וואָלט זי געמוזט איינפיהרן גאנצע שטאַטען וועכ־טער און אָנווענדען די שטרענגסטע שטראפען. דעריבער איז, אין דער צייט, ווען מיר זיינען געוועז אין קלערוואָ, דאָס סיסטעם פון אבסאָלוטען שווייגען ביסלאַכווייז געפאלען, און איצט, אויף וויפיעל מיר איז באקאנט, ווערן פארבאָטען נאָר הויכע געשפּרע־כען און קריגערייען צווישען ארעסטאנטען.

גאַנץ פריה, — אַזייגער פינף אין זומער און זעקס אין ווינ־טער, — קלינגט דער גלאָק. די ארעסטאנטען מוזען באלד אויפ־שטעהן פון די בעטען, צונויפוויקלען זייערע מאַטראַצען און אראָפּ־געהן אין הויף, וואו זיי שטעלען זיך אוים אין רייהען, אייננטיי־לענדיג זיך אויף אָפּטיילונגען, נאָך זייערע ווארשטאַטען, מיט אַן אויפזעהער אין דער שפּיץ פון יעדער אָפּטיילונג. אויף דעם באפעהל פון דעם אויפזעהער, מארשירן זיי צוזאַמען, מיט לאַנג־זאמע טריט, אין דער ריכטונג פון די ווארשטאַטען; דער אויפ־זעהער שרייט הויך אוים: „איינס, צוויי! איינס, צוויי!” און דאָס קלאַפּען פון די שווערע הילצערנע שיך קלינגט רעגעל־מעסיג אָפּ אין איינקלאַנג מיט דער קאָמאַנדע. אין עטליכע מי־נוט ארום דערהערט זיך דאָס פייפען פון די דאמף־מאַשינען, און אין די ווארשטאַטען הויבט זיך אָן די ארבייט. ניין אזייגער (זו־מער — האַלב ניין) שטעלט די ארבייט זיך אָפּ אויף א שעה, און די ארעסטירטע מארשירן אין די עסצימערען. דאָ זעצען זיי זיך אויף בענקלאך, וואָס זיינען אזוי צושטעלט, אז די ארעסטאַנ־

טען זאָלען קאָנען זעהן נאָר די רוקענס פון די, וואָס זיצען פאר זיי, און זיי באקומען דעם פריהשטיק. צעהן אזייגער קערן זיי זיך אום אין די ווארשטאטען און ארבייטען ביז צוועלף, ווען זיי באקומען אן אָפּרוה אויף צעהן מינוט; דערנאָך ארבייטען זיי ווי־דער ביז האלב דריי, ווען אלע ארעסטאנטען, וואָס זיינען אינגער פון פינף און דרייסיג יאָהר און האָבען ניט באקומען קיין בילדונג, ווערן אויף איין שעה געשיקט אין שול.

פיער אזייגער באקומען די ארעסטאנטען מיטאָג; ער פאר־נעמט א האלבע שעה, און נאָך איהם הויבט זיך אָן דער שפאציר אין הויף. מען שטעלט ווידער אוים די ארעסטאנטען א י ן ר י י ה ע ן, און זיי מארשירן לאנגזאם ארום הויף, אונטער דעם אייביגען אויסגעשריי פון די וועכטער: „איינס, צוויי!" אָט די שפאצירען רופט מען אויף דער געפענגנים שפראך: „פער לא גיס דע סאָסיסאָן". פינף אזייגער הויבט זיך ווידער אָן די אר־בייט און דויערט ביז אכט אזייגער אין אווענט זומער, און ביז נאכט אין די אנדערע צייטען פון יאָהר.

ווי נאָר מען שטעלט אָפּ די מאשינען, — געוועהנליך, זעקס אזייגער אין אווענט, און אפילו נאָך פריהער, פון סעפטעמבער ביז מערץ, — פארשליסט מען די ארעסטאנטען אין שלאָפציםערען. זיי קומט דעמאָלט אוים צו ליגען אין די בעטען פון האלב זיבען אין אווענט ביז זעקס אזייגער אין דער פריה; און מיר דוכט, אז אָט די שעה'ן פון צוואנגס רוה זיינען פאר דעם ארעסטאנט די שווערסטע צייט. אמת, מען ערלויבט זיי צו לייענען אין די בעטען ביז צוויי אזייגער, אָבער מיט אָט דער ערלויבניש קאָנען זיך באנוצען נאָר די, וועמעס בעטען עס שטע־הען לעבען די גאז-רעהרען. ניין אזייגער אין אווענט פארקלע־נערט מען דאָס ליכט. אין פארלויף פון דער נאכט ווערט יעדער שלאָפצימער באוואכט פון אן „ערשטען", וואָס ווערט באשטימט פון צווישען די ארעסטאנטען גופא, און וואָס מעהר אזא „ער־שטער" שפיאָנירט און דערצעהלט אויף זיינע חברים, אלץ מעהר רויטע בענדלאך באקומט ער אויף די ארבעל פון זיין רעקעל.

זונטאָגס ווערט די ארבייט אָפּגעשטעלט. די ארעסטאנטען פארברענגען דעם גאנצען טאָג אין די הויפען פון דער געפענגנים, אויב דאָס וועטער ערלויבט, אָדער אין די ווארשטאַטען, וואו זיי

קאָנען לייענען און רעדען, — נאָר ניט הויך, — אָדער אין די שול-צימערען, וואו זיי שרייבען בריף. אין אָרקעסטער, וואָס באַשטעהט פון דרייסיג מענשען, שפּילט אויפ'ן הויף און געהט ארויס פון דער געפענגנים וואנט אין „קור ד'אָנער", דאָס הייסט, אין הויף, וואו עס געפינען זיך די געביידעס פון דער אדמיניסטראַציע; אין דערזעלבינער צייט מאַכט די פייער-קאָמאַנדע איהרע איבונגען. זעקס אזיינער מוזען אלע זיין אין בעט.

אויסער די אַרעסטירטע, וואָס זיינען פארנומען מיט ארבייטען אין די ווארשטאַטען, איז נאָך פאַראַן די אזוי גערופענע פרייע בריגאַדע, — דאָס הייסט, די אַרעסטאַנטען וואָס טוען פאַרשידענע ארבייטען הינטער די ווענט פון דער געפענגנים גופא, אָבער דאָך אינערהאַלב דעם הויפט צאַם; זיי פאַרנעמען זיך מיט פאַרריכטונגען, מאַלער ארבייט, זעגען האָלץ, א. אז. וו. זיי באַארבייטען אויך די גערטנער פון דער געפענגנים און פון די וועכטער, באַקומענדיג פאַר דעם א לוין, וואָס איבערשטייגט ניט א פראַנק א טאָג. איינינגע פון זיי ווערן אויך געשיקט אין וואַלד האַקען האָלץ, אָדער אָפּצוריינינען א קאַנאַל, און עהנליכע ארבייטען. אין אַזעלכע פאַלען האָט מען ניט מורא פאַר אנטרינונגען, ווייל אין די אויסערליכע בריגאַדע באַשטימט מען נאָר די, וועמען עס בלייבט איבער צו זיין אין קלערוואָ אינגאַנצען א מאָנאַט אָדער צוויי.

דאָס איז דאָס געוועהנליכע לעבען פון דער געפענגנים, וואָס ציהט זיך יאָהרענלאַנג אָהן דער קלענסטער ענדערונג און האָט א דערדריקענדיגע ווירקונג אויף די אַרעסטאַנטען, טאַקע מיט דער איינטאָניגקייט און דער אָפּוועזענהייט פון נייע איינדרוקען. דאָס איז א לעבען, וואָס א מענש קאָן אריבערטראָגען גאַנצע יאָהרען, אָבער וואָס פאַרוואַנדעלט איהם, — אויב דער מענש האָט ניט קיין אַנדער ציעל, אויסער דעם פּראָצעס פון לעבען, — אין א גע-האָרכזאַמע מאַשין, אָהן אַן אייגענעם ווילען; א לעבען, וואָס ענדיגט זיך מיט דער אָפּטעמפּונג פון די בעסטע אייגענשאַפטען פון דער מענשליכער נאַטור און מיט דער אַנטוויקלונג פון איהרע ערגסטע זייטען; א לעבען, וואָס, אויב עס דויערט לאַנגע יאָהרען, מאַכט עס דעם געוועזענעם אַרעסטאַנט פאַר פולשטענדיג אונפעהיג צו לעבען אין א געזעלשאַפט פון פרייע מענשען.

וואָס אַנבאַטרעפט אונז, פּאָליטישע, זיינען מיר געוועזן אונ-

טערוואָרפען צו ספּעציעלע רעגלען: מיר זיינען געשטעלט גע־וואָרן אין די לאַגע פון די אַרעסטאַנטען, וואָס געפינען זיך אין פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג; און פון דעמאָלט אָן איז אָט דער רעגעל אָנגעווענדעט געוואָרן אין קלערוואָ אויף די אַנאַרכיסטען פון דעם פּראָצעס פון דרייסיג, אויף דעם הערצאָג פון אָרלעאַן און אויף די סאָציאַליסטען, וואָס זיינען פאַראורטיילט געוואָרן פאַר אַנטי־מיליטערישע פּראָפּאַגאַנדאַ. מיר זיינען געגאַנגען אין די אייגענע קליידער; מען האָט אונז ניט געצוואונגען צו גאָלען זיך, און עס איז אונז געווען ערלויבט צו רויכערן. מען האָט אונז אָפּגעגעבען דריי געראַמע זאַלען און איין באַזונדערן צימער, אביסעל קלענער, פאַר מיר. מען האָט אין אונזער רשות אויך אָפּגעגעבען אַ קליינעם גאָרטען, אַ צוואַנציג קלאַפטער לאַנג און פיר קלאַפטער ברייט, אין וועלכען מיר האָבען זיך פאַרנומען מיט נערט־נעריי אויף אַ שמאָלען פּאַס ערד ביי דער וואַנט, און איך האָב זיך דאָ פון מיין אייגענער ערפאַהרונג געקאָנט איבערצייגען, ווי גוט דאָס איז צו באַארבייטען אינטענסיוו די ערד. ווען איך וואָלט גע־קאָנט אויסרעכענען די גאַנצע מאַסע גרינסען, וואָס מיר האָבען אַרויסגעבראַכט פון יאָהר צו יאָהר אין אונזער גאָרטען, וועלכער האָט פאַרנומען ווייניגער פון זעכציג קוואַדראַט אַרשין, וואָלט מען מיך מסתמא פאַרגעוואָרפען, אַז איך איבערטרייב.

מען האָט אונז ניט געצוואונגען צו אַרבייטען, אָבער מיינע חברים, — אַלע אַרבייטער, וואָס האָבען אין דער היים איבער־געלאָזען פאַמיליען אָהן קיין שום מיטלען צום לעבען, — זיינען געווען זעהר צופרידען מיט יעדער האַנט־אַרבייט. זיי האָבען גע־פּרואווט נייהען דאַמען־קאָרסעטען פאַר אַ צושטעלער אין קלערוואָ, אָבער באַלד האָבען זיי די אַרבייט געוואָרפען, זעהענדיג, אַז זיי וועלען ניט קאָנען אויסאַרבייטען מעהר פון צעהן־צוועלף קאָפּי־קעס אַ טאָג, נאָכדעם ווי מען וועט אָראָפּרעכענען דריי־צעהנטעל פון זייער פאַרדינסט פאַר דער מלוכה. גלייך נאָכדעם האָבען זיי זיך גענומען פאַר אַרבייט פון פּערעלמוטער; כאָטש דאָס האָט זיך באַצאָהלט אַביסעל בעסער פון דער פריהערדיגער אַרבייט, אָבער די באַשטעלונגען זיינען געווען צופעליגע און זיינען געווען גענוג איננאַנצען אויף עטליכע טעג אַ וואָך. די איבערפּראָדוקציע האָט אַרויסגערופען אַ שטיל־שטאַנד אין אָט דער מלאכה, און מיט

אנדערע ארבייטען האָט מען אין אונזערע קאַמערען ניט געקאָנט זיך פאַרנעמען, ווייל אַ וועלכער עס איז פאַרקער מיט די קרימי־נעלע איז נעווען שטרענג פאַרבאָטען.

אויף אַזאַ אופן זיינען די הויפּט באַשעפטיגונגען פון מיינע חברים געווען לייענען און שטודירן אויסלענדישע שפּראַכען. אַר־בייטער קאָנען זיך לערנען נאָר דעמאָלט, ווען זיי פאַלען אריין אין געפענגנים, און מיינע חברים האָבען זיך נעלערענט זעהר ערנסט. דאָס שטודירן שפּראַכען האָט געהאַט אַ גרויסען ער־פאָלג, און איך האָב מיט פרייד זיך איבערצייגט אויף דעם פּראַק־טישען ביישפּיל אין קלערוואָ אין דער ריכטיגקייט פון מיין באַ־הויפּטונג, וואָס איז פריהער געווען באַגרינדעט אויף טעאָרעטישע שלוסען, — נעמליך, אַז די רוסען זיינען גאָר ניט דאָס איינציגע פאָלק, וואָס קאָן לייכט זיך אויסלערנען אויסלענדישע שפּראַכען. מיינע פראַנצויזישע חברים האָבען זעהר לייכט שטודירט די ענג־לישע, דייטשע, איטאַליענישע און שפּאַנישע שפּראַכען; איי־ניגע פון זיי האָבען באַוויזען צו באַהערשען אין דער צייט פון אַ צוויי־יאָהריגער פאַרהאַפטונג אין קלערוואָ צוויי אויסלענדישע שפּראַכען. בוכבינדעריי איז געווען אונזער באַליבטע באַשעפטי־גונג. צוערשט האָבען מיר באַנוצט אינסטרומענטען, וואָס מיר האָבען אַליין געמאַכט פון שטיקער אייזען און האָלץ, און אָנשטאָט פּרעסען האָבען מיר באַנוצט שווערע שטיינער און קליינע סטאָ־לערשע דרוקען. ווען אָבער, צום סוף פון אנזער צווייטען יאָהר אין געפענגנים, האָט מען אונז ערלויבט איינצופיהרן ביי אונז אמת׳ע אינסטרומענטען, האָבען אַלע חברים זיך אויסגעלערענט בוכבינדעריי מיט יענער לייכטקייט, מיט וועלכער אינטעליגענטע אַרבייטער לערנען זיך אויס אַ נייע מלאכה, און די מעהרסטע פון אונז האָבען דערגרייכט אַ פולקאָמענהייט אין אָט דער קונסט.

אין אונזערע קאַמערען איז אַלעמאָל געווען אַ ספּעציעלער וועכטער, און ווי נאָר מיר זיינען אַרויסגעגאַנגען אין הויף, האָט ער זיך באַלד געזעצט אויף די טרעפּ ביים טיר. ביינאַכט האָט מען אונז פאַרשלאָסען וועניגסטענס אויף זעקס אָדער זיבען שלע־סער, און פונדעסטוועגען זיינען אַלע צוויי שעה געקומען צו אונז עטליכע וועכטער, און זיי זיינען צוגעקומען צו יעדען בעט, באַ־לויכטענדיג מיט אַ לאַנטערן דעם פּנים פון דעם שלאָפענדיגען,

צו איבערצייגען זיך, אז קיינער פון אונז איז ניט פארשוואונדען. ווי נאָר די ארעסטאַנטען געהען ארויס פון די שלאָפצימערען, זיי־נען זיי אונטער דער שטרענגסטער, קיינמאָל ניט שוואַכער ווע־רענדיגער, אויפזיכט, און דאָס איז מעגליך נאָר דערפאר, וואָס די וועכטער האַלטען איינער פאר׳ן אנדערן. אין פארלויף פון צוויי יאָהר האָב איך זיך געזעהן מיט מיין פרוי אין א קליינעם צימערל, אין די ווענט פון דער געפענגניס, לעבען דער וואך־בודקע, און מיטנעמענדיג עמיצען פון די קראנקע חברים, פלעגען מיר זאלבע־דריט ארויסגעהן אויף א שפאציר אין דעם איינזאמען קליינעם פארק פון דעם דירעקטאָר, אָדער אין דעם גרויסען גאָרטען; און קיינ־מאָל, אין פארלויף פון אָט די צוויי יאָהר, האָט דער וועכטער, וואָס האָט אונז באַגלייט אויף אָט די שפאצירען, ניט אראָפּגענומען פון מיר קיין אויג, כאָטש נאָר אויף פינף מינוט. אזוי האָט מען בא־וואַכט אַלעמען אין אָט דער גרויסער געפענגניס.

קיין צייטונגען האָט מען אין אונזערע קאמערען ניט אריינ־געלאָזען, אויסער די פעריאָדישע וויסענשאפטליכע אויסגאַבען און אילוסטרירטע וואָכענבלעטער. ערשט אויפ׳ן צווייטען יאָהר פון אונזער פארהאפטונג האָט מען אונז ערלויבט צו באקומען דעם פארבלאָזען „פטי זשורנאל" און די רעגירונגס צייטונג, וואָס פלעגט ארויסגעהן אין ליאָן. קיין סאָציאַליסטישע ליטעראַטור האָט מען, נאַטירליך, ניט צוגעלאָזען, און איך האָב ניט געקאָנט באקומען אפילו קיין איין בוך פון די, וואָס איך האָב אַליין אָנגעשריבען. וואָס אנבאטרעפט ליטעראַרישע ארבייטען, זיינען אַלע מאַנוסקריפ־טען, וואָס איך האָב געשיקט פון געפענגניס, אויפ׳ן שטרענגסטען אופן קאָנטראָלירט געוואָרן. ארטיקלען איבער סאָציאַלע פראַגען, באזונדערס וועגען רוסישע ענינים, האָט מען ניט ארויסגעלאָזען פון די געפענגניס ווענט. קרימינעלע פארברעכער ווערט ערלויבט צו שרייבען בריף איין מאָל א מאָנאַט, און דאָס נאָר צו די נאָ־הענטסטע קרובים, אָבער אונז האָט מען ערלויבט צו קאָרעספּאָנ־דירן מיט אונזערע פריינד, וויפיעל מיר האָבען געוואָלט; אָבער אַלע בריף, ווי די ארויסגעשיקטע, אזוי אויך די באקומענע, זיי־נען געווען אונטער דער שטרענגסטער צענזור, און דאָס האָט פאר־אורזאַכט שטענדיגע קאָנפליקטען מיט דער געפענגניס אדמיני־סטראַציע.

שפייז האָט מען, אין מיין מיינונג, געגעבן ניט גענוג. די
טעגליכע פּאָרציע איז באשטאנען הויפּטזעכליך פון ברויט, וועלכען
מען האָט ארויסגעגעבן צו 850 גראם (א פונט און דריי פערטעל)
א טאָג אויף א מענשען. דאָס ברויט איז פון גרויען קאָליר (פון
קאָרן און ווייץ), פון א זעהר גוטען סאָרט; און אויב דער ארעס־
טאנט באקלאָגט זיך, אז די געוועהנליכע פּאָרציע איז פאר איהם
ניט גענוג, דערלעגט מען איהם נאָך איינס אָדער צוויי אזעלכע
לעבלאך א וואָך. דער פריהשטיק באשטעהט פון זופּ, וואָס איז
געקאָכט פון א קליין ביסעל גרינס, וואסער און אמעריקאנער חזיר־
פעטס, — דאָס לעצטע איז אָפטמאָל ניט פריש און ביטערלאך.
אויף מיטאָג ווערט געגעבן דער זעלביגער זופּ, צוזאמען מיט א
טעלער (צוויי אונץ) געקאָכטע פאסאָלעס, רייז, לינזען אָדער קאר־
טאָפעל. צוויי מאָל א וואָך גיט מען פליישיגען זופּ; אין אזעלכע
פאלען ווערט צו פריהשטיק געגעבן בוליאָן, און צו מיטאָג באקומען
די ארעסטאנטען, אָנשטאָט זופּ, צוויי אונץ געקאָכטע פלייש. צו־
ליב אזא מאָגערער דיעטע זיינען די ארעסטאנטען געצוואונגען צו
צוקויפען זיך שפייז אין דער געפענגניס קראָם, וואו זיי קאָנען בא־
קומען פאר א זעהר מעסיגען פרייז (פון דריי ביז אכט קאָפּיקעס)
קליינע פּאָרציעס קעז, וואורשטלאך, חזיר פלייש, און אויך מילך,
פייגען, איינגעמאכטס, און זומער אויך פרוכטען. אָט די צוגע־
געבענע שפייז איז איינפאך נויטיג אויפצוהאלטען די כחות; אָבער
א סך פון די ארעסטאנטען, באזונדערס די עלטערע מענשען, פאר־
דינען אזוי ווייניג, אז נאָכדעם, ווי מען רעכענט אראָפּ א געוויסען
פּראָצענט פון פאַרדינסט פאר דער מלוכה, קאָנען זיי ניט אויס־
געבען אפילו קיין פינף קאָפּיקעס א טאָג אויף איינקויפען אין
קרעמעל. איך וואונדער זיך איינפאך, ווי אזוי זיי קאָנען עקזיסטירן.

אין קלערוואָ זיינען די ארעסטאנטען פארנומען מיט צוויי
מינים ארבייט. איינינע פון זיי ארבייטען פאר דער מלוכה, פאר־
נעמענדיג זיך מיט אויסארבייטען לייווענט, טוך און קליידער פאר
די ארעסטאנטען, אָדער זיי דיענען אין דער געפענגניס גופא, ווי
סטאָלארעס, מאַליארעס, בוכהאלטערס, שפּיטאָל באדינער, א. אז. וו.
זיי אלע פאַרדינען פון דרייסיג ביז פערציג קאָפּיקעס א טאָג. אָבער
די מעהרסטע פון זיי ארבייטען פאר פּריוואַטע אונטערנעמער אין
די אויבענדערמאָנטע ווארשטאטען. זייער ארבייטסלוין, וואָס

ווערט באַשטימט פון דער קאָמערץ פּאַלאַטע אין טרואַ, האַלט אין איין ענדערען זיך און איז בכלל זעהר נידעריג, באַזונדערס אין די מלאכות, וואו עס איז אוממעגליך איינצושטעלען אַ באַשטימטע ראַטע פון אַרבייטסלוין, צוליב דער גרויסער פאַרשידענקייט פון אויסגעאַרבייטע מוסטערען און דער גרויסער צוטיילונג פון אַרבייט. זעהר פיל פאַרדינען אינגאַנצען פון 35 ביז 40 קאָפּיקעס אַ טאָג; נאָר ביי דער אויסאַרבייטונג פון אייזערנע בעטען דערגרייכט דער פאַרדינסט ביז 80 קאָפּיקעס אַ טאָג, און אַמאָל נאָך מעהר. איך האָב אויסגערעכענט, אַז דער דורכשניטליכער פאַרדינסט פון 125 אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען פאַרנומען אין פאַרשידענע מלאכות, איבערשטייגט ניט 44 קאָפּיקעס אַ טאָג. אָבער אָט די ציפער איז דאָך העכער פון דער דורכשניטליכער, ווייל אַ באַדייטענדע צאָהל אַרעסטאַנטען פאַרדינען ניט מעהר פון 28 אָדער אפילו 20 קאָפּיקעס אַ טאָג, באַזונדערס אין די זאָקען וואַרשטאַטען, וואוהין מען שיקט די שלאַפע זקנים צו שטאַרבען פון אויסצערונג, וואָס אַנטוויקעלט זיך שנעל פון דעם שטויב.

געוויס, מען קאָן אָנווייזען אויף פאַרשידענע אורזאַכען, צו ערקלערען אַזאַ נידעריגען אַרבייטסלוין; אַזוי, צום ביישפּיל, איז נויטיג צו נעמען אין אַכט די נידעריגע קוואַליטעט פון דער געפענגנים אַרבייט, די פאַרענדערונגען אין די מאַרק פרייזען, א. א. וו. אָבער מען דאַרף אויך ניט פאַרגעסען דעם פאַקט, אַז צושטעלער, וואָס זאַמלען צונויף גרויסע פאַרמעגענס פון אַרעסטאַנטישער אַרבייט, זיינען גאָר ניט קיין זעלטענהייט; און דאַריבער זיינען די אַרעסטאַנטען פון זייער זייט גערעכט, ווען זיי באַהויפּטען, אַז מען באַרויבט זיי, ווען מען צאָהלט זיי אינגאַנצען עטליכע קאָפּיקעס פאַר אַ צוועלף־שעה'דיגען אַרבייטס־טאָג. נאָך מעהר איז אַזאַ לוין ניט גענוג, ווייל אַ העלפט, און אַמאָל מעהר ווי אַ העלפט, ווערט צוגענומען פון דער מלוכה, בעת די שפּייז, וואָס די מלוכה גיט די אַרעסטאַנטען, ווערט זיי געגעבען אין אַ צו קליינער מאָס, באַזונדערס ווען מען נעמט אין באַטראַכט, אַז די אַרעסטאַנטען מוזען שווער אַרבייטען.

אויב דער אַרעסטאַנט איז שוין איינמאָל געווען פאַר'משפּט, איידער ער איז אַריינגעפאַלען אין די צענטראַלע געפענגנים, — און דאָס געשעהט זעהר אָפט, — און אויב זיין לוין איז 40 קאָפּיקעס

א טאָג, נעמט די מלוכה אראָפּ זעקס צעהנטלאך, דאָס הייסט, 24 קאָפּיקעס, און די איבעריגע 16 קאָפּיקעס ווערן איינגעטיילט אין צוויי גלייכע טיילען, פון וועלכע איינער ווערט אראָפּגערעכענט אין דעם ארעסטאַנט׳ס רעזערוו־פאָנד און ווערט איהם ארויסגעגעבען אין דעם טאָג פון זיין באפרייאונג, און דער אנדערער טייל, דאָס הייסט, 8 קאָפּיקעס, ווערט פארשריבען אויף זיין לויפענדיגען חשבון און קאָן אויסגעגעבען ווערען אויף איינקויפען אין דער נעפענגנים קראָם. עס ווייזט אָבער אויס, אז אן ארבייטער קאָן ניט לעבען און ארבייטען, אויסגעבענדיג נאָר 8 קאָפּיקעס אויף נאָך שפּייז. צוליב דעם האָט מען איינגעפיהרט א סיסטעם פון „באלוינונגען”, צווישען א רובעל און דריי א מאָנאט, און אָט די באלוינונגען ווערן אינגאנצען ארויפגעטראָגען אויף דעם ארעס־טאנט׳ס לויפענדיגען חשבון. דאָס סיסטעם פון באלוינונגען האָט, ווייזט אויס, באלד געבראכט צו אלערליי מיסברויכונגען. מיר וועלען נעמען פאר א ביישפּיל אן ערפאהרענעם ארבייטער, וואָס ווערט פאר׳משפט צום דריטען מאָל, און פון וועמעס ארבייטסלוין די מלוכה פארהאלט זיבען צעהנטלאך. מיר וועלען ווייטער אָנ־נעמען, אז זיין ארבייטסלוין דערגרייכט אין פארלויף פון א מאָנאט ביז צוואנציג רובעל. די מלוכה נעמט פון אָט דעם לוין אראָפּ פערצעהן רובעל, און אויף אזא אופן ווערט אויף זיין לויפענדיגען חשבון פארשריבען נאָר דריי רובעל. צוליב דעם ווענדט זיך דער ארעסטאנט צום צושטעלער, אז ער זאָל פּרייזען זיין ארבייט נאָר אין צעהן רובעל, זאָל איהם דערפאר ארייננשרייבען פינף רובעל „באלוינונג”. דער צושטעלער נעמט אָן דעם פאָרשלאג, און די מלוכה באקומט פון דעם ארעסטאנט׳ס ארבייט אינגאנצען זיבען רובעל; דער צושטעלער צאָהלט פאר די ארבייט, אָנשטאָט צוואנ־ציג, נאָר פופצעהן רובעל; און דער ארעסטאנט באקומט נאָך פינף רובעל באלוינונג, אויסער די אָנדערהאלבען רובעל, וואָס זיינען פארשריבען אויף זיין לויפענדיגען חשבון, אזוי, אז זיין איינקונפט אויפ׳ן לויפענדיגען חשבון דערגרייכט ביז זעקס און א האלב רובעל, אָנשטאָט דריי. אויף אזא אופן זיינען אלע צופרידענגעשטעלט און אויב די מלוכה פארלירט אויף אָט דער אָפּעראציע זיבען רובעל, איז אלץ ערגער פאר איהר!

דעם ארעסטאנט׳ס לעבען ווערט נאָך ערגער, ווען מען נעמט

אין אַכט דעם גרויסען פאַרפיהרער פון דעם מענשליכען מין, טאַבאַק. רויכערן איז שטרענג פאַרבאָטען אין געפענגניס, און די רויכערער ווערן באשטראָפט מיט א פארלוסט פון 20 קאָפּיקעס ביז צוויי רובעל יעדעס מאָל, ווען מען כאַפּט זיי ביים פאַרברעכען. אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם, רויכערן אָדער קייען טאַבאַק כמעט אַלע אין געפענגניס. טאַבאַק איז אַ טויש־ווערט, און דערצו נאָך אַזא הויכער, אַז איין פּאַפּיראָס, דאָס הייסט, עטליכע ציהען, ווערט אָפּגעשאַצט אין 8 קאָפּיקעס, און פאר א פּאַקעט טאַבאַק, וואָס קאָסט אויף דער פריי 20 קאָפּיקעס, צאָהלט מען צוויי רובעל און אפילו מעהר, אויב עס איז פאַראַן א מאַנגעל. אָט דער טייערער פּראָדוקט האָט אַזא הויכען ווערט אין געפענגניס, אַז אַ קליין ביסעל טאַבאַק קייט מען צוערשט, דערנאָך טריקענט מען דאָס אויס און מען רויכערט, און ענדליך ווערט דער אַש פאַרברויכט ווי שמעק־טאַבאַק. עס פאַרשטעהט זיך, אַז עס זיינען פאַראַן צושטעלער פון ארבייט, וואָס עקספּלואַטירען אָט די מענשליכע שוואַכקייט און צאָהלען פאַר אַ העלפט ארבייט מיט טאַבאַק נאָך די אויבען אָנגעוויזענע פרייזען. עס געפינען זיך אויך צווישען די וועכטער מענשען, וואָס מיאוסען זיך ניט מיט אָט דעם פּראָפּיטאַבעלען האַנדעל. בכלל איז דער פאַרבאָט צו רויכערן א קוואַל פון אַזוי פיל שלעכטס, אַז די פראַנצויזישע געפענגניס אדמיניסטראַציע וועט מסתמא איינגיכען נאָכטאָן דעםביישפּיל פון דער דייטשער און וועט ערלויבען צו פאַרקויפען טאַבאַק אין די געפענגניס קרעמלעך. אַזא מיטעל וועט אָהן צווייפעל אויך פיהרען צו א פאַרקלענערונג פון דער צאָהל רויכערער צווישען די ארעסטאַנטען.

מיר זיינען אָנגעקומען אין קלערוואָ אין א גאַנץ גינסטיגען מאָמענט. די גאַנצע אַלטע געפענגניס אדמיניסטראַציע איז ניט לאַנג צוריק אַנטלאַסען געוואָרן, און די באהאַנדלונג פון די ארעסטאַנטען איז געוואָרן וועניגער גרויזאַם. מיט א יאָהר אָדער צוויי פאַר אונזער אָנקומען איז איין ארעסטאַנט ערמאָרדעט געוואָרן אין אַן איינצעל־קאַמער. די וועכטער האָבען איהם ערמאָרדעט מיט די שליסלען. לויט דעם אָפיציעלען באַריכט, איז דער ארעסטאַנט באַגאַנגען זעלבסטמאָרד, אויפהענגענדיג זיך; אָבער דער געפענגניס ארצט האָט זיך אָפּגעזאָגט אונטערצושרייבען דעם באַריכט און האָט אָנגעגעבען א באַזונדערע ערקלערונג, אין וועלכער

ער האָט אָנגעוויזען, אז נאָך זיין מיינונג האָט מען דעם ארעסטאנט ערמאָרדעט. אָט דער פאקט האָט געפיהרט צו א ראדיקאלער רעפאָרם אין דער באהאנדלונג פון די ארעסטאנטען, און איך באַשטעטיג מיט צופרידענהייט, אז אין קלערוואָ זיינען די באציהונגען צווישען די ארעסטאנטען און וועכטער א סך בעסער, איידער אין ליאָן. עס איז דאָ געוועזן ווייניגער גראָבקייט און מעהר מענשליכקייט, איידער איך האָב ערוואַרט צו געפינען, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דאָס סיסטעם איז אליין פאר זיך שלעכט און מוז אומפארמיידליך פיהרן צו די פאטאלסטע רעזולטאטען.

עס פארשטעהט זיך, אז דער פארהעלטניסמעסיג גינסטיגער ווינט, וואָס האָט אין דער צייט געוועהט איבער קלערוואָ, קאָן זעהר שנעל זיך ענדערן צום ערגערן. דער קלענסטער סימן פון א בונט קאָן ארויסרופען א שארפע איבערקערעניש, באזונדערס נאָך דערפאר, וואָס עס זיינען פאראן ניט ווייניגער וועכטער און געפענגנים אינספעקטאָרען, וואָס בענקען נאָכן „אלטען סיסטעם", וועלכע בלייבט נאָך אין קראַפט אין די אנדערע פראנצויזישע געפענגניסען. אזוי, צום ביישפיל, ווען מיר זיינען שוין געוועזן אין קלערוואַ, איז אהין צוגעשיקט געוואָרן אַן ארעסטאנט פון פואסי, דער צענטראלער געפענגנים, וואָס געפינט זיך לעבען פאריז. ער האָט געהאלטען דעם ווערדיקט פון געריכט פאר ניט גערעכט און האָט גאַנצע טעג געשריען אין זיין צעל. אייגענטליך זיינען ביי איהם געוועזן אלע סימנים פון אַן אָנהויב פון משוגעת. אָבער די געפענגנים באאמטע אין פואסי, כדי צו צווינגען איהם אנשווייגען צו ווערן, האָבען ניט געפונען קיין בעסערן מיטעל, ווי צו שטעלען ביי די טירן פון זיין קאמער א פייער לעש־מאשין און באגיסען איהם מיט וואסער; דערנאָך האָט מען איהם איבערגעלאָזען, אינגאנצען א נאסען, אין זיין צעל, ניט קוקענדיג אויף דעם ווינטערדיגען פראָסט. די פרעסע האָט זיך געמוזט אריינמישען, אז דער דירעקטאָר פון דער געפענגנים אין פואסי, וואָס איז שולדיג געוועזן אין דעם בארבאריזם, זאָל אנטלאסען ווערן. די צאָהלרייכע בונטען, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אין די יאָהרען 1885—1883 כמעט אין אלע פראנצויזישע געפענגניסען, ווייזען, איבריגענס, אז דאָס „אלטע סיסטעם" איז נאָך ביז איצט אין פולען גאנג.

איך האָב אויבען געזאָגט, אז די באציהונגען צווישען די ארעס־

טאנטען און וועכטער אין קלערוואָ זיינען געווען בעסער, איידער אין ליאָן. א סך קאפּיטלען וואָלט מען געקאָנט ווידמען אָט דער פראגע, אָבער איך וועל פּרואווען זיך פּאסען אזוי קורץ ווי מעגליך און וועל נאָר אָנווייזען אויף די הויפּט שטריכען. עס איז קיין צווייפעל ניט, אז דאָס לאנגע צוזאמענלעבען פון די וועכטער און דער כאראקטער גופא פון זייער דינסט האָבען אנטוויקעלט צווישען זיי א געוויסען קאָאָפּעראטיווען גייסט, צוליב וועלכען זיי האנדלען מיט א מערקווירדיגער אייניגקייט אין באצוג צו די ארעסטאנטען. ווי נאָר מען ברענגט צופיהרן א מענשען אין קלערוואָ, פרעגען באלד די אָרטיגע וועכטער ביי די, וואס האָבען געבראכט צופיהרן דעם נייעם: „סומי או ענסומי?” דאָס הייסט, איז דער נייער א געהאָרכזאמער, אָדער, פארקערט, א פּראָטעסטאנט? אויב דער ענטפער איז א גינסטיגער, קאָן דעם געפאנגענעמ'ס לעבען זיין פאר־העלטניסמעסיג דערטרעגליך; אין דעם פארקערטען פאל וועט ער ניט גיך זיך צושיידען מיט דער געפענגנים, און אפילו ווען מען לאָזט איהם ארויס אויף דער פריי, קומט ער געוועהנליך ארויס מיט א צושטערטען געזונט און מיט אזא האס קעגען דער געזעלשאפט, אז ער פאלט באלד ווידער אריין אין געפענגנים, וואו ער ענדיגט זיינע טעג, — אויב נאָר מען פארשיקט איהם ניט אין ניי־קאלעדאָניען.

אויב דער ארעסטאנט ווערט פון די וועכטער אטעסטירט ווי א „ניט געהאָרכזאמער”, שיט זיך אויף איהם א האָגעל פון שטראָפען. אויב ער רעדט אין די רייהען, מעג ער רעדען ניט העכער פון אנ־דערע, וועט מען איהם אויסרעדען אין אזא פאָרם, אז ער וועט ענט־פערן און וועט דערפאר באשטראָפט ווערן; און יעדע באשטראָ־פונג וועט מיט איהר שווערקייט אזוי ניט אנטשפּרעכען דעם פאר־פארברעך, אז ער וועט פּראָטעסטירן יעדעס מאָל, און פאר דעם וועט מען איהם טאָפּעלט באשטראָפען. — „ביי אונז, ווען עמיצער פאלט איין מאָל אריין אין קאָרעקציאָנס אָפּטיילונג, איז ווי נאָר מען וועט איהם פון דאָרטען ארויסלאָזען, וועט ער ווידער אריינ־פאלען אין עטליכע טעג ארום”. אזוי רעדען די וועכטער, אפילו די גוטמוטיגסטע צווישען זיי. און די באשטראָפונג מיט דער קאָרעק־ציאָנס אָפּטיילונג איז ווייט ניט פון די לייכטסטע.

מען שלאָגט דאָרט ניט די מענשען; מען וואַרפט זיי ניט אום מיט קלעפּ אויף דער ערד. מיר זיינען צופיל ציוויליזירט פאר

אזעלכע גרויזאמקייטען. דעם באשטראפטען פיהרט מען איינפאך אין איינצעלנעם קאמער און מען פארשפארט איהם דארטען. אין דער צעל איז ניטא גארנישט: ניט קיין בעט, ניט קיין בענקעל. אויף דער נאכט גיט מען א מאטראץ, און זיינע קליידער מוז דער ארעסטאנט איבערלאזען הינטער די טירען פון דער צעל. די שפייז באשטעהט נאר פון ברויט מיט וואסער. ווי נאר עס קלינגט אין דער פריה דער געפענגנים־גלאק, פיהרט מען ארויס דעם ארעס־טאנט אין א באזונדערע שטאל, און דארטען מוז ער — ארומגעהן. מעהר גארנישט! אבער אונזער ראפינירטע ציוויליזאציע האט געקאנט מאכען א מאטערניש אפילו פון אט דער נאטירליכער באוועגונג. מיט שטילע, געמאסטענע טריט, אונטער די אייביגע אויסגעשרייען: „איינס—צוויי! איינס—צוויי!" מוזען די אומגליקליכע געהן א גאנצען טאג, אין דער לענג פון די וועגט פון שטאל. זיי שפרייזען אזוי ארום צוואנציג מינוט. דערנאך קומט אן איבעררייס, אין פארלויף פון וועלכען זיי מוזען אפזיצען צעהן מינוט אומבאוועגליך, יעדערער אויף זיין נומערירטען פלאץ; נאכדעם נעמען זיי ווידער געהן צוואנציג מינוט. און אזא מאַ־טערניש דויערט א גאנצען טאג, אזוי לאנג ווי עס רוישען די מאשינען פון די ווארשטאטען. און די באשטראפונג דויערט ניט איין טאג און ניט צוויי: זי דויערט גאנצע מאנאטען, אמאל יאהרען. זי איז אזוי שרעקליך, אז די אומגליקליכע בעטען נאר איינס: „ערלויבט אונז זיך אומצוקערן אין די ווארשטאטען".— „גוט, מיר וועלען דאס זעהן אין א צוויי וואכען אדער אין א מאנאט ארום", — דאס איז דער געוועהנליכער ענטפער. אבער עס געהען אריבער צוויי וואכען, דערנאך נאך צוויי וואכען, און דער אומגליקליכער ארעסטאנט האלט אלץ אין איין שפא־צירן צו צוועלף און דרייצעהן שעה א טאג. ענדליך האלט ער ניט אויס און נעמט הויך שרייען אין זיין קאמער און באליידי־גען די וועכטער. דעמאלט דערהויבט מען איהם צום ראנג פון א „בונטאוושטשיק", — א טיטעל, וואס איז זעהר געפעהרליך פאר יעדען איינעם, וואס איז נאר אריינגעפאלען אין די הענט פון די וועכטער: ער וועט פארפוילט ווערען אין איינצעלנעם קאמער און וועט אומגעהן גאנצע יאהרען. פאר ניט פאלגען וועט מען איהם פארטאפלען און פארדרייפאכען דעם געפענגנים טער־

מין אין קלערוואַ, און אויב ער וועט זיך אַ ווארף טאָן אויפן וועכטער, כדי איהם צו דערמאָרדען, וועט מען איהם פאר׳משפט׳ן צו קאטאָרגא, אָבער אין נייע־קאלעדאָניען וועט מען איהם ניט שיקען: ער וועט דאָך מוזען צוערשט אָפזיין דעם גאנצען טער־מין אין קלערוואַ. ער וועט בלייבען אין זיין איינצעל־קאַמער און וועט ווי פריהער גיהן ארום די נומערירטע פלעצער... אין פארלויף פון אונזער זיין אין קלערוואַ האָט איין ארעסטאַנט, אַ פויער, ניט זעהענדיג קיין אויסגאנג פון דער שרעקליכער לאגע, באשלאָסען בעסער צו פאר׳סם׳ען זיך: ער האָט אויפגעגעסען אַלע זיינע עקסקרעמענטען און איז אינגיכען געשטאָרבען אין שרעקליכע מאַטערנישען.

ווען איך פלעג מיט מיין פרוי ארויסגעהן אויף אַ שפּאַציר אין גאָרטען, וואָס געפינט זיך ניט ווייט פון דער אָפטיילונג פון די איינצעל קאַמערן, פלעגען זיך אַמאָל דערטראָגען צו אונז פון דאָרטען שרעקליכע, פארצווייפעלטע געשרייען. מיין פרוי, דערהערענדיג זיי צום ערשטען מאָל, האָט זיך דערשראָקען און ציטערנדיג מיך אָנגעכאַפּט פאר דער האַנט, און איך האָב איהר דערציהלט, אַז דאָס זיינען געשרייען פון אַן ארעסטאַנט, וועמען מען פלעגט אָפּגיסען מיט וואַסער פון דער לעש־מאַשין אין פּואַסי, און וועמען מען האָט איצט, טראָץ דעם געזעץ, אריבערגעפיהרט אַהער אין קלערוואַ. אַמאָל פלעגט ער שרייען אָהן אויפהער צוויי־דריי טעג נאָכאַנאַנד: „וואַשע, גרעדען, אַסאַסען!" (וואַשע — קיה, אַזוי רופט מען אויף דעם געפענגניש זשאַרגאָן די וועכטער), אָדער ער פלעגט הויך אויסשרייען די געשיכטע פון זיין פאר׳משפט׳ונג, ביז וואַנען ער פלעגט אַנידערפאַלען אויף דער ערד אַ מידער. ער האָט, פארשטעהט זיך, פּראָטעסטירט גע־גען דער פארשפּארונג אין דער קאָרעקציאָנעלער אָפּטיילונג אין קלערוואַ און האָט הויך ערקלערט, אַז ער וועט טויטען דעם וועכטער, אַבי ניט בלייבען דאָס גאנצע לעבען אין איינצעל־קאַמער. דערנאָך איז ער אַנשווייגען געוואָרן אויף צוויי מאָ־נאַטען. דער געפענגנים אינספּעקטאָר האָט איהם אָנגעטייט, אַז מען וועט איהם אפשר ערלויבען געהן אין די ווארשטאַטען נאָך דעם 14טען יולי. אָבער אָט איז אריבערגעגאַנגען אויך דער נאַ־ציאָנאַלער יום טוב פון 14טען יולי, און דעם אומגליקליכען האָט

מען דאָך ניט באפרייט. דעמאָלט איז ער דערגאנגען ביז פאר־צווייפלונג: ער האָט געיאָמערט, געשימפט און אויף אלערליי אופנים באליידיגט די וועכטער, צושטערט די הילצערנע טיילען פון זיין קאמער און איז ענדליך ארייננגעזעצט געווארן אין קארצער, וואו מען האָט איהם אָנגעטאָן שווערע קייטען אויף די הענט און פיס. איך אליין האָב די קייטען ניט געזעהן, אָבער ווען ער איז ווידער ערשינען אין דער אָפטיילונג פון איינצעל־קאמערען, האָט ער הויך אויסגעשריען, אז מען האָט איהם געהאלטען צוויי מאָנאטען אין אזעלכע שווערע הענט און פיס קייטען, אז ער האָט זיך ניט געקאָנט באוועגען. ער איז שוין דעמאָלט געווען האלב־משוגע, און מען וועט איהם האלטען אין איינצעל־קאמער, ביז וואנען ער וועט אינגאנצען ניט משוגע ווערן... דעמאָלט וועט מען איהם פיינינען מיט די אלע מאטערנישען, וועלכע עס מוזען אריבערטראגען די משוגעים אין די געפענגנישען און אין די דול־הייזער...

און אָט שטעהט פאר אונז אין איהר גאנצער גרויס אן אומ־געהויערע אויפגאבע — ווי אזוי מאכט מען א סוף צו אלע אזעל־כע גרויזאמקייטען? די באציהונגען צווישען דער געפענגנים אדמיניסטראציע און די ארעסטאנטען אין קלערוואָ זיינען ניט דורכגעדרונגען מיט דער גראָבקייט, וואָס כאראקטעריזירט די רוסישע געפענגניסען.

און דאָך דערפיהרט דאָס אלגעמיין אנגענומענע סיסטעם פון געפענגנים פאראפטונג צו אזעלכע רעזולטאטען. זיי זיינען דער אומפארמיידליכער פועל יוצא פון דעם סיסטעם גופא. אבער צוליב וואָס אונטערוואָרפט מען מענשען צו אזעלכע מא־טערנישען? וואָס ווערט דערגרייכט דורך אזעלכע ליידען? אין וואָס פאר א ריכטונג דארף מען זוכען די לייזונג פון דעם אונגע־הויערן פראָבלעם, וואָס עס שטעלט מיט זיך פאר אונזער סיסטעם פון שטראָפען און געפענגניסען? דאָס זיינען די פראגען, וואָס אנטשטעהען אליין פון זיך ביי יעדען געוויסענהאפטיגען באָ־אָבאכטער.

ניינטער קאַפּיטעל.

וועגען דער מאָראַלער ווירקונג פון געפענגניסען אויף די אַרעסטאַנטען.

די צענטראַלע געפענגנים אין קלערוואָ, וואָס איז באַשריבען געוואָרן אין פאָריגען קאַפּיטעל, קאָן באַטראַכט ווערן ווי איינער פון די טיפּישע פאַרהאַפטונגס פּלעצער. אין פראַנקרייך איז זי איינע פון די בעסטע געפענגניסען, — איך וואָלט געזאָגט, די בעסטע, ווען איך וואָלט פון עליזע רעקליו ניט געוואוסט, אַז די מיליטערישע געפענגנים אין ברעסט איז מיט קיין זאַך ניט ערגער פון דעם „צענטראַל" אין קלערוואָ. און באמת, די פאַרהאַנדלונגען אין דעם פראַנצויזישען דעפּוטאַטען-קאַמער דאָ ניט לאַנג וועגען דעם צושטאַנד פון די פאַרהאַפטונגס פּלעצער, און אויך די בונטען, וואָס זיינען אויסגעבראָכען אין 1886 כמעט אין אַלע גרויסע פראַנצויזישע געפענגניסען, באַווייזען, אַז די מעהרהייט פון אָט די איינריכטונגען זיינען אַ סך ערגער פון דער, מיט וועלכער אונז איז אויסגעקומען צו באַקענען זיך אויף'ן גרונט פון דער אייגענער ערפאַהרונג אין קלערוואָ.

אויב מיר וועלען פאַרגלייכען די געפענגנים דיסציפּלין אין קלערוואָ מיט דער דיסציפּלין פון די ענגלישע געפענגניסען (אויף וויפיעל מען קאָן וועגען די לעצטע אורטיילען פון די באַריכטען פון דער געפענגנים קאָמיסיע פון 1863, און אויך פון דעם אויסגעצייכענטען בוך פון דעם אירלענדישען פּאַטריאָט מייקעל דאַוויט*), און פון די אַרבייטער פון דזשאָן קעמפּבעל**), פון אַ דאמע, וואָס שרייבט אונטער'ן פּסעוודאָנים „אַ געפענגנים אויפזועהע-

*) *Michael Davitt*, "Leaves from a Prison Diary," London, 1885.
**) *John Campbell*, "Thirty Years' Experiences of a Medical Officer in the English Convict Service," London, 1884.

רין",*) פון סער עדמונד דיו־קען,**) פון א בוך: „פינף יאָהר געפענגנים פארהאפטונג",***) און פון בריף, וואָס זיינען פאָריגען יאָהר פארעפענטליכט געוואָרן אין „דיילי ניוס", אונטערגעשריעבען „געוועזענער B. 24")‚—ויעו מיר זאָלען אורטהיילען פון אָט די מאטעריאַלען, וועלען מיר מוזען אָנערקענען, אז די פראנצויזישע צענטראַלע געפענגניסען זיינען מיט קיין זאך ניט ערגער, און אין איינינע פּרטים מענשליכער פון די ענגלישע. און וואָס אָנבאטרעפט די דייטשע געפענגניסען, איז אויף וויפיעל מען קאָן אורטיילען וועגען זיי פון דער ליטעראטור און פון די דערצעהלונגען פון מיינע דייטשע פריינד, וואָס האָבען די געפענגניסען געפיהלט אויף זיך, קאָן די באהאנדלונג פון ארעסטאנטען אין דייטשלאנד ניט פארגליכען ווערן מיט דעם רעזשים אין קלערוואָ און צייכענט זיך אוים מיט איהר גראָבקייט. וועגען די עסטרייכישע געפענגנישען קאָן מען זאָגען, אז זיי געפינען זיך איצט אין דעם צושטאנד, אין וועלכען געפענגניסען זיינען געוועזען אין ענגלאנד, פאר דער רעפאָרם פון 1863. אויף אזא אופן קאָנען מיר פריי זאָגען, אז די געפענגנים, וואָס איז באשריבען געוואָרן אין פאָריגען קאפּיטעל, איז ניט נאָר ניט ערגער פון טויזענטער עהנליכע איינריכטונגען, וואָס זיינען פארשפּרייט איבער גאנץ אייראָפּא, נאָר פארקערט, זי קאָן זיך רעכענען פאר איינע פון די בעסטע.

אויב מען וואָלט מיך געפרעגט, וועלכע רעפאָרמען מען קאָן איינפיהרען אין אָט דער געפענגנים און עהנליכע צו איהר, מיט דעם תנאי, אז זיי זאָלען פונדעסטוועגען בליבען געפענגניסען, וואָלט איך געקאָנט אָנווייזען נאָר אויף איינינע טיילווייזע אויסבעסערונגען, וואָס וואָלטען אין אלגעמיין פיל־ווינציג פארבעסערט די לאגע פון די ארעסטאנטען; אָבער אין דערזעלבינער צייט וואָלט איך געמוזט אָפען אָנערקענען, ווי שווער עס איז צו מאכען וועלכע עס איז אויסבעסערונגען, אפילו די אומבאדיי־

---

*) "Prison Characters," by a *Prison Matron*. London, 1866.

**) *Sir Edmund Du Cane*, The Punishment and Prevention of Crime.—"English Citizen" Series. London, 1885.

***) "Five Years' Penal Servitude," by *One Who Has Endured It*. London, George Rutledge and Sons.

טענדינסטע, ווען עס האנדעלט זיך וועגען איינריכטונגען, וואָס זיינען באַזירט אויף אַ פאַלשען פּרינציפּ.

מען וואָלט, צום ביישפּיעל, געקאָנט פאַרלאַנגען, אַז די אַרעסטאַנטען זאָלען פאַר זייער אַרבייט באַקומען אַ העכערן לוין. די געפענגנים אַדמיניסטראַציע וואָלט אויף דעם מסתמא געענטפערט, אַז עס איז שווער צו געפינען פּריוואַטע אונטערנעמער, וואָס זאָלען גרייט זיין איינצואָרדנען די קאָסטבאַרע וואַרשטאַטען אין געפענגנים, און צוליב דעם, וואָלט זי אַנגעוויזען, איז נויטיג ביליגע אַרבייט. פון דער אַנדער זייט, וואָלט איך ניט פאַרגעשלאָגען, אַז די אַרעסטאַנטען זאָלען אַרבייטען אויסשליסליך פאַר דער מלוכה, ווייל איך וויים, אַז די מלוכה וואָלט די אַרעסטאַנטען ניט געצאָהלט מעהר, אויב ניט ווייניגער, ווי איינציגע צושטעלער אין קלערוואָ. די מלוכה וועט קיינמאָל ניט ריזיקירן אויסצוגעבען מיליאָנען אויף וואַרשטאַטען און אויף דאַמף־מאַשינען; און אויב זי וועט זיך אָפּזאָגען פון דער באַנוצונג פון פאַרפאַלקאָמטע מאַשינען, וועט זי ניט זיין אימשטאַנד צו באַצאָהלען פאַר די אַרעסטאַנטישע אַרבייט בעסער, איידער איצט. דאָס הייסט, אַז מען וועט דאָך מוזען קומען צו דיזעלבינע דרייסיג אָדער פערציג קאָפּיקעס אַ טאָג. אויסער דעם, וועט די מלוכה קוים קאָנען באַשעפטיגען די אַרעסטאַנטען מיט די פאַרשידענע מלאכות, וועלכע איך האָב אויסגערעכענט אין פאָריגען קאַפּיטעל, און אָט די פאַרשידענקייט פון מלאכות איז איינע פון די נויטיגע באַדינגונגען צו געפינען שטענדיגע באַשעפטיגונג פאַר די אַרעסטאַנטען. אין ענגלאַנד, וואו פּריוואַט־אונטערנעמונג ווערט ניט ערלויבט אין די ווענט פון געפענגנים, איז די דורכשניטליכע פּראָדוקטיוויטעט פון יעדען אַרעסטאַנט אין 1877 ניט געווען העכער פון ניין־און־צוואַנציג רובעל, און דער מאַקסימום פון פּראָדוקטיוויטעט האָט נאָר דערגרייכט ביז צוויי הונדערט רובעל.*)

*) ער האָט דערגרייכט זיבעציג פונט סטערלינג (זיבען הונדערט רובעל) אויף דער לוקער געפענגניס פאַרם, וואו עס זיינען געווען אינגאַנצען 42 אַרעסטאַנטען (זעה עד. דיו־קען, „באַשטראָפונג און פאַרהיטונג פון פאַרברעכען"). פון זינט אָט די שורות זיינען אָנגעשריבען געוואָרן, האָט מען אין פראַנקרייך, כמעט אומעטום, אָפּגעשאַפט די אַרבייט פאַר פּריוואַטע אונטערנעמער אין די

דערנאָך וואָלט איך, פאַרשטעהט זיך, פאָרגעשלאָגען, אז מען זאָל אראפּנעמען דעם פאַרבאָט צו ריידען צווישען די ארעסטאנטען, ווייל אָט דער פאַרבאָט, וואָס עקזיסטירט סאַי אין פראנקרייך, סאַי אין ענגלאנד*), סאַי אין אמעריקע, בלייבט אייגענטליך אַ טויט בוכשטאַב און קאָן נאָר פירן צו דעם, אז די לאַגע זאָל ווערן שווערער. איך וואָלט אויך פאָרגעשלאָגען, אז מען זאָל ערלויבען צו רויכערן אין געפענגניס, ווייל דאָס איז דער איינציגער מיטעל אָפּצושטעלען דעם געמיינעם געהיימען פארקויף פון אָט דעם פּראָדוקט, וואָס איז פארבאָטען אין די געפענגניסען, אַ האַנדעל, וואָס ווערט פּראקטיצירט פון די וועכטער אין ענגלאנד**), אזוי גוט ווי אין פראנקרייך. אָט די רעפאָרם איז שוין איינגעפיהרט געוואָרן אין דייטשלאנד, וואו טאבאק ווערט פארקויפט אין די געפענגניס קראָמען. און אָט די רעפארם וועט געווים פיהרן צו אַ פארקלענערונג פון דער צאָהל רויבערער צווישען די ארעסטאנטען. אָבער אזעלכע רעפאָרמען זיינען, נאטירליך, נאָר קלייניגקייטען, וואָס קאָנען ניט פאַרבעסערן אין אַ באַדייטענדיגער מאָס אונזערע שטראָף איינריכטונגען.

כדי אויסצובעסערן זיי אויף אַ גרינדליכען אופן, וואָלט מען געווים געקאָנט פאָרשלאָגען, אז אין דער שפּיץ פון יעדער געפענגניס זאָל שטעהן אַ פּעסטאלאָצי, און זעכציג אנדערע פּעסטאלאָצים זאָלען פארנעמען די ערטער פון וועכטער. איך האָב נאָר מורא, אז די געפענגניס אדמיניסטראציע קאָן מיר אויף דעם ענטפערן, ווי אלעקסאנדער דער צווייטער, וואָס האָט אנגעשריבען

געפענגניסען. די סאָציאַליסטישע דעפּוטאַטען האָבען אויפגעהויבען די פראַגע וועגען קאָנקורענץ מצד די געפענגניס אונטערנעמער צו דער אַרבייט פון פרייע ארבייטער, און בעת די דעבאַטען האָבען די מיטגלידער פון פראנצויזישען פּאַרלאַמענט זיך ברייט באנוצט מיט אָט דעם קאַפּיטעל פון מיין בוך, צו קריטיקירן די אָרגאַניזאַציע פון פּריוואַטע ווארשטאַטען אין די געפענגניסען. אויף וויפיל מיר איז באקאַנט, זיינען איצט פּריוואטע אונטערנעמער פארטריבען פון קלערוואָ; אַבער איך צווייפעל זעהר, צי די לאַגע פון די אַרעסטאַנטען האָט זיך צוליעב דעם פאַרבעסערט.

---

*) M. Davitt's "Leaves".
**) "Five Years' Penal Servitude," p. 61.

איינמאָל אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען באַריכט: „וואו זאָל איך נעמען מענשען?״ ווייל עס איז קיין צווייפעל ניט, אַז ביז וואַנען אונזערע געפענגנישען וועלען בלייבען געפענגנישען, וועט אַ פעסטאַלאָצי זיין אַ זעלטענע אויסנאַם צווישען געפענגניס פאַרוואַלטער און וועכטער, וועמעס שטעלען וועלען, ווי פריהער, פאַרנומען ווערן פון דעמיסירטע סאָלדאַטען.

וואָס מעהר מען טראַכט וועגען טיילווייזע אויסבעסערונגען, וואָס קאָנען איינגעפיהרט ווערן, וואָס מעהר מען באַטראַכט זייער רעאַלען, פּראַקטישען ווערט, אַלץ מעהר איבערצייגט מען זיך, אַז די ווענינע פון זיי, וואָס ק אָ נ ע ן איינגעפיהרט ווערן, האָבען ניט קיין גרויסע באַדייטונג, און גרויסע פאַרבעסערונגען זיינען אינגאַנצען אונמעגליך ביי דעם איצטיגען סיסטעם. הייסט דאָס, אַז מען מוז זוכען אַ וועלכען עס איז אַנדערן אויסוועג. דאָס איצטיגע סיסטעם איז פעהלערהאַפט אין עצם.

איינע פון די מערקווירדיגסטע זאַכען אין דעם סיסטעם פון אונזערע שטראָף איינריכטונגען איז דאָס, וואָס קוים איז אַ מענש איינמאָל געוועזען אין געפענגניס, זיינען פאַראַן דריי שאַנסען קעגען איינעם, אַז באַלד נאָך דער באַפרייאונג וועט ער אַהין ווידער אַריינפאַלען. עס פאַרשטעהט זיך, אַז עס זיינען פאַראַן איינינע אויסנאַמען פון דעם כלל. אין יעדער געפענגניס וועט איהר געפינען מענשען, וואָס זיינען אַהין אַריינגעפאַלען צופעליג, און זייער לעבען איז געוועזען אַזאַ פאַטאַלע צוזאַמענטרעפונג פון אומשטענדען, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ שטורמיגע אויסערונג פון ליידענשאַפט אָדער שוואַכקייט, און דער רעזולטאַט איז געוועזען, אַז זיי זיינען אַריינגעפאַלען אין געפענגניס. מיר דוכט זיך, אַז יעדערער וועט איינשטימען, וועגען אַזעלכע פערזאָנען, אַז אויב מען וואָלט זיי אינגאַנצען ניט פאַרשפאַרט אין געפענגניסען, וואָלט די געזעלשאַפט דערפון גאַר ניט געליטען. און פונדעסטוועגען מאַטערט מען זיי אין געפענגניסען, און קיינער וועט ניט קאָנען ענטפערען אויף דער פראַגע: „צו וואָס?״ זיי פאַרשטעהען אַליין די שעדליכקייט פון זייזערע טאַטען, און אָט דאָס געפיהל וואָלט אָהן צווייפעל געוועזען אין זיי אַ סך טיפער, ווען מען וואָלט זיי אינגאַנצען ניט געהאַלטען אין געפענגניס.

די צאָהל פון אַזעלכע פערזאָנען איז גאַר ניט אַזוי קליין, ווי

מען מיינט געוועהנליך, און די אומגערעכטיגקייט פון זייער פאַר־האפטונג איז אזוי אויבענאויף, אז אין דער לעצטער צייט קערן זיך א סך אויטאָריטעטישע שטימען, צווישען זיי אויך פון ענגלישע ריכטער*), וואָס שטרייכען אונטער די נויטיגקייט צו געבען די ריכטער דאָס רעכט צו באפרייען אזעלכע פערזאָנען, ניט באַ־שטראָפענדיג זיי אינגאנצען.

אָבער די קרימינאַליסטען וועלען געווים זאָגען, אז עס איז פאראן נאָך א צאָהלרייכער קלאס פון געפענגנים באוואוינער, פאר וועלכע אונזערע שטראף איינריכטונגען זיינען אייגענטליך באַ־שטימט. און דאָ אנשטעהט די פראגע: אויף וויפיל אנטשפּרע־כען די געפענגניסען זייער ציל? אויף וויפיל פארבעסערן זיי און אויף וויפיל שרעקען זיי אָן, פארהיטענדיג אויף אזא אופן די וויטערדיגע פארלעצונג פון געזעץ**).

אויף אָט די פראגען קאָנען ניט געגעבען ווערן קיין צוויי ענטפערס. די ציפערן באווייזען אונז גאנץ קלאָר, אז דער כלומרש'טער טאָפעלטער איינפלוס פון די געפענגניסען, — דער איינהאלטענדיגער און דער מאָראַליש־געזונט־מאַכענדיגער, — עקזיסטירט נאָר אין דער פאַנטאזיע פון די יוריסטען. אין פראנקרייך זעהען מיר, אז פון צוויי פינפטעל ביז א העלפט פון אלע געשטעלטע צו א קרימינאלען געריכט פון געשווארענע און צוויי פינפטעל פון אלע פראָצעסירטע פון דער קאָרעקציאָנעלער פאָליציי זיינען שוין פריהער געווען אין געפענגניסען. יעדעס יאָהר ווערן ארעסטירט ניט ווייניגער פון זיבעציג ביז צוויי און זיבעציג טויזענט רעצידיוויסטען. פון 42 ביז 45 פראָצענט פון אלע מערדער, און פון 70 ביז 72 פראָצענט פון אלע גנבים, וואָס ווערן יעדעס יאָהר פארמשפט, זיינען רעצידיוויסטען. אין די גרויסע שטעט איז אָט די פראָפּאָרציע נאָך העכער. פון אלע

*) ווי באַקאַנט, זיינען שוין דורכגעפיהרט געוואָרן געזעצען, אין פראנקרייך (דאָס געזעץ פון בעראַנזשע) און אין ענגלאַנד, וואָס גיבען דעם ריכטער דאָס רעכט צו באפרייען דעם באשולדיגטען פון זיין שטראָף.

**) Compte Rendu Général de L'Administration de la Justice Criminelle en France en 1878 et 1879; Reinach, Les Récidivistes. Paris, 1882.

ארעסטירטע אין פאריז אין 1880 זיינען מעהר ווי א פערטעל שוין מעהר ווי פיער מאָל געווען פאראורטיילט אין פארלויף פון די פריהערדיגע צעהן יאָהר. וואס אנבאטרעפט די צענטראלע געפענגניסען, איז פון אלע זייערע יעהרליך באפרייטע ארעסטאנ־טען פאלען פון 20 ביז 40 פראָצענט צוריק אריין אין צענטראלע גע־פענגניסען שוין אין פארלויף פון דעם ערשטען יאָהר נאָך זייער באפרייאונג, — מעהרסטענטיילס, שוין אין די ערשטע מאָנאטען. די צאָהל רעצידיוויסטען וואָלט געווען נאָך גרעסער, ווען ניט דער פאקט, אז א סך באפרייטע מיידען אוים די אויפמערקזאמקייט פון דער פאָליציי, בייטענדיג זייערע נעמען און פראפעסיעס; אויסערדעם, עמיגרירן א סך פון זיי אדער שטארבען באלד נאָך זייער באפרייאונג*).

די אומקערונג פון די באפרייטע צוריק אין געפענגניס איז אזא געוועהנליכע ערשיינונג אין די פראנצויזישע צענטראלע געפענג־ניסען, אז איהר קאָנט אָפט הערן, ווי די וועכטער ריידען צווישען זיך: „א מערקווירדיגע זאך! נ. איז נאָך ביז איצט ניט געקו־מען צוריק אין געפענגניס! צי דען האָט ער שוין באוויזען ארי־בערצוגעהן אין אנאנדער גריכטליכען באצירק?" אייניגע ארעס־טאנטען, ארויסקומענדיג פון געפענגניס, וואו זיי האָבען צוליעב זייער גוטער אויפפיהרונג געהאט א וועלכע עס איז פריווילעגיר־טע שטעל, — צום ביישפיעל, אין שפיטאָל, — בעטען געוועהנליך, מען זאָל אָט די שטעל האלטען פאר זיי ביז זייער נעקסטען צוריק־קער אין געפענגניס! די אָרימע ווייסען זעהר גוט, אז זיי וועלען ניט קאָנען ביישטעהן די נסיונות, וואָס וועלען זיי באגעגענען אויף דער פריי; זיי ווייסען, אז זעהר גיך וועלען זיי צוריק ארייַנפאלען אין געפענגניס, וואו זיי וועלען ענדיגען זייער לעבען.

אין ענגלאנד, אויף וויפיעל מיר איז באקאנט, איז די לאַגע ניט בעסער, ניט קוקענדיג אויף די אָנשטרענגונגען פון 63 „געזעל־שאפטען צו העלפען די באפרייטע ארעסטאנטען". ארום 40% פון

---

*) „אויב מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט די, וואָס שטאַרבען נאָך דער באפרייאונג, און די, וועמענס פארברעכען נאָכ'ן ארויסגעהן פון געפענגניס בלייבען ניט אויפגעדעקט, בלייבט אָפען די פראַגע — צי די צאָהל רעצידיוויסטען איז ניט די צאָהל פון אַלע באפרייטע פון געפענגניס?" — לאָמבראָזאָ, "L'Home Delinquente."

אַלע פאראורטיילטע פערזאָנען זיינען רעצידיוויסטען, און, לויט דעם עדות זאָגען פון מר. דעוויט, האָבען 95% פון אַלע קאַטאָרזש־נע אַרעסטאַנטען שוין פריהער באַקומען א געפענגנים בילדונג, האָבענדיג געווען שוין איינמאָל, און אמאָל צוויי מאָל, אין געפענג־נים.

נאָך מעהר, אין גאַנץ איירָאָפּאַ האָט מען באַמערקט, אַז אויב א מענש איז אריינגעפאַלען אין געפענגנים פאר א וועלכען עס איז פאַרהעלטניסמעסיג קליינעם פארברעך, קומט ער געוועהנליך צו־ריק, שוין א פאראורטיילטער פאר א פיעל וויכטיגערע זאַך. אויב דאָס איז געווען גנבה, וועט זי זיין א סך ראַפינירטער אין פאַר־גלייך מיט דער פריהערדיגער; אויב ער איז פריהער געווען פאַר־אורטיילט פאר קליינע גוואַלדטאַטען, זיינען פאראַן א סך שאַנ־סען, אַז נעקסטען מאָל וועט ער אריינפאַלען אין געפענגנים ווי א מערדער. מיט איין וואָרט, דער רעצידיוויזם איז אויסגעוואַקסען אין אַזאַ ריזיגע פּראָבלעם, אַז איבער איהם ברעכען זיך דעם קאָפּ אָהן ערפאָלג די שרייבער־קרימינאַליסטען אין איירָאָפּאַ; און מיר זעהען, אַז אין פראַנקרייך, אונטער דעם איינדרוק פון דער אומאַי־בערוועלטיגענדער קאָמפּליצירטקייט פון אָט דעם פּראָבלעם, ווערן ערפונדען פּלענער, וואָס האָבען אין עצם דעם צוועק צו פאַראור־טיילען אַלע רעצידיוויסטען צום טויט, דורך אויסשטאַרבען אין איינער פון די אומגעזונטסטע קאָלאָניעס פון דער פראַנצויזישער רעפּובליק.*)

גראַד אין דער צייט, ווען איך האָב געשריבען אָט דעם קאַפּיטעל, האָט זיך אין די פּאַריזער צייטונגען געדרוקט א דער־צעהלונג וועגען א מאָרד, וואָס איז באַגאַנגען געוואָרן פון א פּער־זאָן, וועלכע איז מיט א טאָג צוריק אַרויסגעלאָזען געוואָרן פון געפענגנים. איידער אָט דער מענש איז אַרעסטירט געוואָרן צום ערשטען מאָל און איז פאראורטיילט געוואָרן צו דרייצעהן מאָ־נאַטען געפענגנים (פאַר א פאַרהעלטניסמעסיג ניט וויכטיגען

---

*) פאַרגלייך די מערקווירדיגע ביכער פון ליאַר־קורטואַ: „סואַ־ווּעניר פון פאַרשיקונג" און „נאָך דער פאַרשיקונג" (Liard-Curtois, "Souvenir du Bagne" et "Après le Bagne," Paris, Tosquelle, 1904-5), וואָס זיינען באַגרינדעט אויף דעם אויטאָר'ס פּערזענליכער ערפאַהרונג.

פארברעך), האָט ער זיך באקאנט מיט א פרוי, וואָס האָט גע־האַלטען א קליין קרעמעל. ער האָט גוט געוואוסט איהר אָרט לעבען, און באלד נאָך זיין באפרייאונג פון געפענגניס איז ער צו איהר אוועק אין אָוועגט, פונקט ווען זי האָט פארמאכט דאָס קרעמעל, האָט זי געקוילעט און געוואָלט פארכאפּען די קאסע. דער גאנצער פּלאַן, ביז צו די קלענסטע איינצעלהייטען, איז פון דעם ארעסטאנט אויסגעארבייט געווארן אין געפענגניס.

אזעלכע עפּיזאָדען זיינען ווייט ניט קיין זעלטענהייט אין דער קרימינעלער פראקטיק, כאָטש, נאטירליך, ניט אלעמאָל האָ־בען זיי אזא סענסאציאָנעלען כאראקטער, ווי אין דעם געגעבענעם פאַל. די שרעקליכסטע פּלענער פון די ברוטאַלסטע מאָרדען ווערן מעהרסטענטיילס ערפונדען אין די געפענגניסען, און אויב די געזעלשאפטליכע מיינונג ווערט אויפגעבראכט פון א וועלכען עס איז באזונדערס ברוטאַלער טאַט, איז די לעצטע כמעט אַלעמאָל א דירעקטער אדער אינדירעקטער רעזולטאַט פון געפענגניס ערציהונג: זי איז די ארבייט פון א מענשען, וואָס איז באפרייט געווארן פון געפענגניס, אָדער זי ווערט באגאנגען אונטער דער ווירקונג פון א וועלכען עס איז געוועזענעם ארעסטאַנט.

ניט קוקענדיג אויף אַלע פארזוכען צו איזאָלירען די ארעס־טאנטען אָדער פארבאָטען געשפּרעכען צווישען זיי, בלייבען די געפענגניסען ביז איצט שולען פון פארברעכערישקייט. די פּלע־נער פון וואוילמיינענדיגע פילאנטראָפּען, וואָס האָבען גע'חלומ'ט צו פארוואנדלען אונזערע שטראָף איינריכטונגען אין קארעקציא־נעלע, זיינען פולשטענדיג דורכגעפאלען. און כאָטש די אפּי־ציעלע ליטעראטור מיידט אוים אָט דעם געגענשטאַנד, ווערט צו־גענעבען פון יענע געפענגנים דירעקטאָרען, וואָס האָבען באַ־טראכט דאָס געפענגניס לעבען אין זיין גאנצער נאקעטקייט, און וואָס ציהען פאָר דעם אמת צום אָפּיציעלען ליגען, אז די גע־פענגניסען בעסערן קיינעם ניט אוים, און אז, פארקערט, זיי ווירקען מעהר אָדער ווענינער פארדארבענדיג אויף די אלע, ווע־מען עס קומט אוים צו פארברענגען אין זיי עטליכע יאָהר.

און אַנדערש קאָן גאָר ניט זיין. מיר מוזען צוגעבען, אז די רעזולטאַטען מוזען זיין פונקט אזעלכע, אויב נאָר מיר וועלען

אויפמערקזאַם אַנאַליזירן דעם איינפלוס פון דער געפענגנים אויפ׳ן אַרעסטאַנט.

פריהער פון אַלץ אַנערקענט ניט קיינער פון די אַרעסטאַנטען, מיט ווייניגע אויסנאַמען, די גערעכטיגקייט פון זיין פאַר־משפּט׳ונג. אַלע ווייסען דאָס, אָבער אַלע באַציהען זיך עפּעס צו דעם צו לייכט, בעת אין אַזאַ ניט אַנערקענען ליגט אַ פאַראורטיילונג פון אונזער גאַנצער געריכטליכער סיסטעם. דער כינעזער, וואָס ווערט פאַראורטיילט פון דעם פאַמיליען געריכט פון דער „ניט צוטיילטער משפּחה״ ארויסגעטריבען צו ווערן,*) אָדער אַ טשוקטשאַ, וואָס ווערט באַיקאָטירט פון זיין שטאַם, אָדער אַ פּויער, וואָס ווערט פאַראורטיילט פון „וואַסער געריכט״ (אַ געריכט, וואָס האָט צו זאָגען איבער איריגאַציע) אין וואַלענציע אָדער אין טורקעסטאַן, אַנערקענט כמעט אַלע מאָל די גערעכטיגקייט פון דעם ווערדיקט, וואָס זייערע ריכטער טראָגען אויף זיי ארויס. אָבער מען טרעפט ניט אַזאַ זאַך צווישען די איינוואוינער פון אונזערע מאָדערנע געפענגניסען.

נעמט, צום ביישפּיל, איינעם פון די „אַריסטאָקראַטען״ פון דער געפענגנים, וואָס איז פאַראורטיילט געוואָרן פאַר אַ „פינאַנציעלע אָפּעראַציע״, דאָס הייסט, פאַר אַזאַ מין אונטערנעמונג, וואָס איז איינגאַנצען אויסגערעכנט געווען אויף די „געלטגייציגקייט און אונוויסענהייט פון דעם עולם״, ווי עס דריקט זיך אויס איינער פון די העלדען פון די מערקווירדיגע באַשרייבונגען פון געפענגנים לעבען, וואָס געהערן דער פעדער פון מייקעל דייוויט. פּרוּאווט איבערצייגען אַזאַ מענשען, אַז ער האָט געהאַנדעלט ניט גערעכט, באַשעפטיגענדיג זיך מיט אַזעלכע אָפּעראַציעס. ער וועט אייך מסתמא ענטפערן: „מיין הער, קליינע גנבים׳לעך פאַלען ווירקליך אריין, אָבער גרויסע, ווי אייך איז באַקאַנט, זיינען פריי און ווערן געאַכטעט פון דיזעלביגע ריכטער, וואָס האָבען מיך פאַראורטיילט״. און באַלד נאָכדעם וועט ער אייך אָנווייזען אויף אַ וועלכע עס איז קאָמפּאַניע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין „סיטי אָוו לאָנדאָן״ מיט דעם ספּעציעלען צוועק צו באַרויבען נאַאיווע מענשען, וואס האָבען גע׳חלומ׳ט וועגען רייך ווערן פון

*) פאַרגלייך אייזשען סימאָן, „לאַ סיטע שינואַז״.

עפּעס גאָלדגרובען אין דעוואָנשיר, בליי־קוואַלען אונטער דער טעמזע, א. א. וו. אונז אַלעמען זיינען באקאנט אזעלכע קאָמפּאַ־ניעס, אין דער שפּיץ פון וועלכע עס שטעהט אַלעמאָל אין ענגלאנד א לאָרד, א גייסטליכער און אַן מ. פּ. (פּארלאמענט מיטגליד); מיר אַלע באקומען זייערע פארפירערישע צירקולארן; מיר אַלע ווייסען, ווי אזוי עס ווערן ארויסגעפּישט די לעצטע גראָשענס פון די קעשענעס ביי די אָרימעלייט... וואָס־זשע קאָנען מיר זאָגען, צו ענטפערן דעם „געפענגנים אריסטאָקראַט"? אָדער מיר וועלען נעמען פאר א ביישפּיל אַן אנדערן, וואס איז פאראורטיילט גע־וואָרן פאר א זאַך, וואס רופט זיך אויפ'ן פראנצויזישען זשאַר־גאָן „מאנזשע לאַ גרענואיל", און וואס מיר, רוסען, רופען אָן „פאר־ליבע צום קהל'שען ביסען", — מיט אנדערע ווערטער, וואָס איז פאראורטיילט געווארן פאר פארשווענדען קהל'שע געלט. אזא הערר וועט אייך זאָגען: „איך בין ניט געוועזן גענוג פלינק, מיין הערר, אין דעם באשטעהט מיין שולד." וואָס קאָנט איהר איהם ענטפערן, ווען איהר ווייסט גוט, וואס פאר ריזיגע ביסענס עס פארשווינדען שפּורלאָז אין די מיילער פון די יעגער נאָך אזעלכע זאכען און דערביי ווערן אָט די נאסטראנאָמען ניט נאָר ניט גע־בראכט אין געריכט, נאָר זיי ווערן נאָך געאכט פון דער געזעל־שאפט. „איך בין ניט געוועזן גענוג פלינק", — וועט ער ווידער־האָלען, אזוי לאנג ווי ער וועט טראָגען דאָס ארעסטאנטען־רעקעל; און צי ער וועט זיך מאטערן אין איינצעל־קאמער, אָדער ער וועט אויסטריקענען די דארטמוטער זומפּען, וועט זיין מוח אָהן אויפ־הער ארבייטען אין איין און דערזעלביגער ריכטונג: ער וועט אַלץ מעהר און מעהר דערצאָרענט ווערן קעגען דער אונגערעכ־טיגקייט פון דער געזעלשאפט, וואָס שפּרייט רויזען אויפ'ן וועג פון די גענוג פלינקע און זעצט אין געפענגנים די שלימזל'ס. און ווי נאָר ער וועט ארויסגעלאָזען ווערן פון געפענגנים, וועט ער פּרואווען ארויספקריכען אויפ'ן העכסטען שטאפּעל פון לייטער; ער וועט אָנווענדען אַלע גייסטיגע קרעפטען, כדי צו זיין „גענוג פלינק", און דאָס מאָל וועט ער אזוי איינשלינגען דעם קהל'שען ביסען, אז מען זאָל איהם ניט כאפּען.

איך וועל ניט באהויפּטען, אז יעדער ארעסטאנט קוקט אויף די פאָרברעכען, וואָס האָבען איהם געבראכט אין געפענגנים, ווי

אויף עפעס, וואָס איז לויבענסווערט; אָבער עס איז קיין ספק ניט, אז ער רעכענט, אז ער איז מיט גאָרניט ערגער פון יענע פאַב־ריקאַנטען, וואָס מאַכען אַפּעלסין זאַפט פון רעטאַך און פאַברי־צירען וויין פון וואַסער, וואָס איז געפאַרבט מיט פוקסין און גע־מישט מיט אַלקאָהאָל; אז ער איז מיט גאָרניט ערגער פון יענע אונטערנעמער, וואָס באַרויבען דעם לייכטגלויביגען עולם, וואָס ספּעקולירן אויף די פאַרשידענסטע אופנים אויף די „גלעטגיי־ציגקייט און אונוויסענהייט" פון דעם עולם, און וואָס ווערט פונ־דעסטוועגען פון אַלעמען געאַכט. „גנב'ע, אָבער פאַל ניט אריין!" — דאָס איז דאָס געוועהנליכע שפּריכוואָרט אין די געפענגניסען פון דער גאַנצער וועלט, און אומזיסט וועלען מיר באַשטרייטען די וויייזהייט פון דעם שפּריכוואָרט, אַזוי לאַנג ווי אין דער וועלט פון געשעפטליכע פאַרהעלטניסען וועלען די באַגריפען וועגען עהר־ליכקייט און אונעהרליכקייט זיין אַזוי וואַקעלדיג, ווי זיי זיינען איצט.

די לעהרע, וואָס די אַרעסטאַנטען באַקומען אין געפענגניס, איז מיט גאָרנישט ניט ערגער פון דער, וואָס זיי באַקומען אין דער אויסערליכער וועלט. איך האָב שוין דערמאָנט אין דעם פאָריגען קאַפּיטעל וועגען דעם סקאַנדאַליעזען האַנדעל מיט טאַבאַק, וואָס ווערט פּראַקטיצירט אין די פראַנצויזישע געפענגניסען, אָבער ביז דער גאַר לעצטער צייט האָב איך געמיינט, אז די דאָזיגע צרה איז אין ענגלאַנד גאָר אומבאַקאַנט; איך האָב אָבער ערפאַהרן פון איין בוך,*) אז דאָס איז ניט אַזוי. עס איז כאַראַקטעריסטיש, אז אפילו די ציפערן זיינען כמעט דיזעלביגע. אַזוי מוזען פון יעדע צוואַנציג שילינג, וואָס ווערן איבערגעגעבען דעם אַרעס־טאַנט, צעהן אָפּגעגעבען ווערן דעם וועכטער, און אויף די איבע־ריגע צעהן שטעלט ער צו טאַבאַק און די איבעריגע קאָנטראַבאַנד לויט א פאַנטאַסטישען טאַריף. אָט אַזוי פיהרט זיך אין מיל־באַנק. דער פראַנצויזישער טאַריף ווידער איז: פון פופציג פראַנק פינף און צוואַנציג דעם וועכטער, און אויף די איבעריגע פינף און צוואַנציג ווערט צוגעשטעלט טאַבאַק, א. א. וו., נאָך די אויבענדערמאָנטע פּרייזען. וואָס אַנבאַטרעפט די אַרבייטען, ווע־

*) "Five Years Penal Servitude," by *One Who has Endured It*, p. 61.

רען סאַי ביי דעם שטאַטליכען, סאַי ביי דעם צושטעלערישען סיס־טעם, וואָס ווערן פּראַקציטירט אין די גרויסע געפענגניסען, באַ־גאַנגען אַזוי פיל פאַרשידענע קליינע גנבות, אַז מיר איז ניט איינ־מאָל אויסגעקומען צו הערן אין קלערוואַ פון די אַרעסטאַנטען: „אמת'ע גנבים, מיין הערר, זיינען ניט מיר, נאָר די, וואָס האַלטען אונז דאָ." מען וועט מיר געוויס זאָגען, אַז די אַדמיניסטראַציע דאַרף שטרענג אויסוואָרצלען אָט דאָס שלעכטס, און אַז אַ סך איז שוין אין אָט דער ריכטונג געטאָן געוואָרן. איך בין אפילו גרייט צו אַנערקענען, אַז אָט די באַמערקונג איז אַ גערעכטע. אָבער די פראַגע איז: צי קאָן אַזאַ שלעכטס אינגאַנצען אויסגעוואָרצעלט ווערן? שוין דאָס אליין, וואָס דאָס שלעכטס עקזיסטירט אין די מעהרסטע געפענגניסען פון אייראָפּאַ, באַווייזט, ווי שווער עס איז צו געפינען אַ געפענגנים אַדמיניסטראַציע, וואָס מען זאָל ניט קאָנען אונטערקויפען.

איבריגענס, דערמאָנענדיג וועגען אָט דער אורזאַך פון דעמאָ־ראַליזאַציע, וועל איך זי ניט אונטערשטרייכען; ניט דערפאַר, ווייל איך אַנערקען ניט איהר אוננעהויער שעדליכען איינפלוס, נאָר איינ־פאַך דערפאַר, ווייל אויב די אויבענדערמאָנטע אורזאַך וואָלט אינ־גאַנצען פאַרשוואונדען פון געפענגנים לעבען, וואָלטען אויך דע־מאָלט געבליבען אין אונזערע שטראָף איינריכטונגען אַ סך אַנדערע פאַרדאַרבענדיגע אורזאַכען, פון וועלכע מען קאָן זיך ניט באַ־פרייען, אַזוי לאַנג ווי די געפענגנים וועט בלייבען אַ געפענגנים. צו זיי וועל איך איצט איבערגעהן.

אַ סך איז אָנגעשריבען געוואָרן וועגען דעם געזונט־מאַכענ־דיגען איינפלוס פון אַרבייט, — באַזונדערס פון פיזישער אַרבייט, — און איך וועל, נאַטירליך, אָט דעם איינפלוס באַשטרייטען ווע־ניגער פון אַלץ. ניט געבען די אַרעסטאַנטען קיין שום באַשעפטי־גונג, ווי דאָס ווערט פּראַקטיצירט אין רוסלאַנד, הייסט — אינ־גאַנצען זיי דעמאָראַליזירן, אַרויפלעגען אויף זיי אַ נוצלאָזע שטראָף און אָפּטויטען אין זיי יעדען פונק פון ענערגיע, וואָס מאַכט זיי אינגאַנצען אונפעהיג צו אַן אַרבייטס לעבען נאָך דער געפענגנים. אָבער עס איז פאַראַן אַרבייט און אַרבייט. עס איז פאַראַן פרייע אַרבייט, וואָס דערהויבט אַ מענשען, באַפרייט זיין מאַרך פון טרויעריגע געדאַנקען און קראַנקהאַפטיגע אידעען, —

אַן אַרבייט, וואָס צווינגט אַ מענשען צו פּיהלען זיך ווי אַ טייל פון דעם אַלוועלטליכען לעבען. עס איז אָבער אויך פאַראַן צוואַנגס אַרבייט, אַרבייט פון אַ קנעכט, וואָס דערנידעריגט אַ מענשען, — אַן אַרבייט, מיט וועלכער מען באַשעפטיגט זיך מיט עקעל, אויס מורא פאַר שטראָף, און אַזאַ איז די געפענגניס אַרבייט. דערביי האָב איך, נאַטירליך, ניט אין זינען אַזאַ געמיינע ערפינדונג, ווי דאָס דרעהענדיגע ראָד אין די ענגלישע געפענגניסען, וואָס אַ מענש מוז דרעהען, ווי אַ וועווערקע, כאָטש מען וואָלט די באַוועגונגס קראַפט געקאָנט באַקומען אויך אויף אַנ׳אַנדער אופן, אַ סך אַ ביליי־גערן. איך האָב אויך ניט אין זינען דאָס קנעטען קיט, ביי וועלכען אַ מענש קאָן פּראָדוצירן אין אַ טאָג פּונקט דעם ווערט פון איין קאָפּיקע.*) די אַרעסטאַנטען האָבען אַ רעכט צו באַ־טראַכטען אַזאַ מין אַרבייט, ווי אַ געמיינע נקמה מצד דער געזעל־שאַפט, וואָס האָט ניט געזאָרגט, אין די טעג פון זייער קינדהייט, אָנצואווייזען זיי בעסערע וועגען צו אַ העכערען לעבען, וואָס איז ווירדיגער פאַר אַ מענשען, און איצט איז די געזעלשאַפט זיך נוקם אָן זיי דערפאַר. איך רעכען, אַז עס איז ניטאָ קיין געמיינערע זאַך, ווי צו פּיהלען, אַז מען צווינגט דיך צו אַרבייטען, ניט דערפאַר, ווייל דיין אַרבייט איז עמיצען נויטיג, נאָר פאַר אַ שטראָף. אין דער צייט ווען די גאַנצע מענשהייט אַרבייט אויפצוהאַלטען דאָס לעבען, איז דער אַרעסטאַנט, וואָס קנעט קיט אָדער פּלאָנטערט פאַנאַנדער פּאָדים, באַשעפטיגט מיט אַן אַרבייט, וואָס איז קיי־נעם ניט נויטיג. ער איז אַרויסגעוואָרפען פון דער געזעלשאַפט. און אויב ער וועט, אַרויסקומענדיג פון דער געפענגניס, ווידער זיך באַנעמען מיט דער געזעלשאַפט, ווי אַן אַרויסגעוואָרפענער, קאָנען מיר קיינעם ניט באַשולדיגען, אויסער זיך אַליין.

אָבער ניט בעסער איז אויך די לאַגע מיט דער פּראָדוקטיווער אַרבייט אין די געפענגניסען. די מלוכה קאָן זעלטען אַרויסטרעטען

*) דיו קען, זייט 176. אנאנדער מין ארבייט, וואָס איז אויס־געטראַכט געוואָרן אין ענגלאַנד, באַשטעהט אין דעם פאַלגענדען: מען גיט דעם ארעסטאַנט אַ צונויפגעפּלאָנטערטען בינטעל פּאָדעם. ער מוז אין אַ טאָג צייט דאָס פאַנאַנדערקלייבען נאָך די פארבען. ווען די אַר־בייט איז פארטיג, קומט אריין אין צעל דער וועכטער, פארפּלאָנטערט ווידער אַלע פעדים און זאָגט: „דאָס וועט זיין די אַרבייט אויף מאָרגען!”

אין דער ראָל פון אַן ערפּאָלגרייכען קאָנקורענט אויפ'ן מאַרק, וואו פּראָדוקטען ווערן געקויפט און פאַרקויפט צוליב די נוצען, וואָס קאָנען רעאַליזירט ווערן ביים קויפען און פאַרקויפען. צו־ליב דעם איז די מלוכה געצוואונגען אָנצוקומען צו דער הילף פון צושטעלער, כדי צו באַזאָרגען די אַרעסטאַנטען מיט אַרבייט. אָבער אום צוצוציהען אָט די צושטעלער און באַוועגען זיי אויסצוגעבען געלט אויף בויען וואַרשטאַטען, — גאַראַנטירענדיג אין דערזעלבינגער צייט אַ באַשטימטע מאָס אַרבייט פאַר אַ געוויסער צאָל אַרעסטאַנטען, ניט קוקענדיג אויף די שוואַנקונגען פון מאַרק פּרייזען (דערביי איז נויטיג צו האָבען אין זין די אונגינסטיגע אומגעבונג פון דער געפענגניס און די אַרבייט פון אַרעסטאַנטען־אַרבייטער, וועלכע מען האָט ניט געלערענט קיין מלאכה), — כדי צוצוציהען אַזעלכע צושטעלער, מוז די מלוכה פאַרקויפען די אַרעסטאַנטישע אַרבייט פאַר אַ גאָר קליינעם פּרייז, שוין ניט רעדענדיג וועגען כאַבאַר, וואָס העלפט אויך אַראָפּדריקען די פּרייזען אויף אַרבייט. פאַר ווען די אַרעסטאַנטען זאָלען אויף אַזאַ אופן ניט אַרבייטען, פאַר דער מלוכה צי פאַר די צושטעלער, וועלען זייערע פאַרדינסטען זיין נישטיג.

מיר האָבען געזעהן אין פאָריגען קאַפּיטעל, אַז דער העכסטער לוין, וואָס ווערט געצאָהלט פון צושטעלער אין קלערוואָ, איבערשטייגט זעלטען אַכציג קאָפּיקעס אַ טאָג, און אין די מעהרסטע פאַלען איז ער נידעריגער פון פערציג קאָפּיקעס, פאַר צוועלף שעה אַרבייט; דערביי פאַרהאַלט די מלוכה פאַר זיך אַ העלפט פון אָט דעם לוין, און אַמאָל מעהר. אין פּואַסי פאַרדינען די אַרעסטאַנטען ביי אַ צושטעלער צו צוועלף קאָפּיקעס אַ טאָג, און ווענינגער פון אַכט קאָפּיקעס, ווען זיי אַרבייטען פאַר דער מלוכה.*)

אין ענגלאַנד, פון זינט די געפענגנים קאָמיסיע האָט אין 1863 געמאַכט די אַנטדעקונג, אַז די אַרעסטאַנטען פאַרדינען צו־פיל, איז זייער פאַרדינסט רעדוצירט געוואָרן כמעט צו נול, אויב מען זאָל ניט רעכענען אַ קליינע פאַרמינדערונג פון דעם געפענגנים טערמין פאַר פלייסיג אַרבייטענדיגע אַרעסטאַנטען. אין די ענג־

*) די רעדע פון מ. דיופּיואַי (פון עין) אין דעם פראַנצויזישען דעפּוטאַטען־קאַמער, דעם 18טען יאַנואַר 1887.

לישע געפענגניסען בעשעפטיגט מען די ארעסטאַנטען מיט אַזעלכע מלאָכות, וואו נאָר געניטע ארבייטער קאָנען פאַרדינען מעהר ווי פופציג קאָפּיקעס א טאָג (שוסטער, שניידער און קארב־פלעכטער).*) אין אַנדערע מלאָכות באַטרעפט די ארעסטאַנטישע ארבייט, ווען איבערגעפיהרט אין מארק־ווערטען, צווישען צוועלף און פערציג קאָפּיקעס א טאָג.

עס איז קיין צווייפעל ניט, אז די ארבייט, וואָס איז ביי אַזעל־כע באַדינגונגען אַליין פאַר זיך ניט אָנציהענד, ווייל זי גיט ניט קיין איבונג די גייסטיגע פעהיגקייטען פון דעם ארבייטער און ווערט באַצאָהלט אַזוי שלעכט, קאָן נאָר באַטראַכט ווערען, ווי א פאָרם פון שטראָף. ווען איך האָב געקוקט אויף מיינע פריינד אַנאַרכיסטען אין קלערוואָ, וואָס האָבען אויסגעארבייט דאַמען־קאָרסעטען אָדער פּערעלמוטער קנעפּ און האָבען דערביי פאַרדינט פיר־און־צוואַנציג קאָפּיקעס פאַר צעהן שעה ארבייט, און פון דעם האָט די מלוכה פאַרהאַלטען אכט קאָפּיקעס פאַר זיך (ביי קרימי־נעלע פאַרברעכער האָט מען אראָפּגערעכענט צוועלף קאָפּיקעס און אפילו מעהר), — האָב איך פאַלקאָם פאַרשטאַנען, וואָס פאַר אַן עקעל עס מוז ארויסרופען אַזאַ מין ארבייט ביי מענשען, וואָס זיינען געצוואונגען צו פאַרנעמען זיך מיט איהר גאַנצע וואָכען. וואָס פאַר א פאַרגניגען קאָן אַזאַ ארבייט געבען! וואָס פאַר א מאָראַלע ווירקונג קאָן זי אויסאיבען, אויב דער ארעסטאַנט זאָגט שטענדיג זיך אַליין, אז ער ארבייט נאָר פאַר דער באַרייכערונג פון דעם צושטעלער? האָבענדיג באַקומען צוויי־און־זיבעציג קאָפּי־קעס פאַר א גאַנצע וואָך ארבייט, קאָנען ער און זיינע חברים נאָר ארויסרופען: „ווירקליך, די אמת'ע גנבים זיינען ניט מיר, נאָר די, וואָס האַלטען אונז דאָ.“

און דאָך האָבען מיינע חברים, וועלכע מען האָט ניט גע־צוואונגען צו באַשעפטיגען זיך מיט אָט דער ארבייט, זיך פאַר־נומען מיט איהר פרייוויליג, און אַמאָל, דורך שווערע אָנשטרענ־גונגען, האָבען איינעגע פון זיי באַוויזען צו פאַרדינען ביז פערציג קאָפּיקעס א טאָג, באַזונדערס, ווען די ארבייט האָט געפאָדערט א

*) „דהי פאַנישמענט ענד פריווענשאַן אָוו קראַים“, זייט 176.

געוויסע געשיקטקייט אָדער אַן אַרטיסטישען געשמאַק. אָבער זיי האָבען זיך באַשעפטיגט מיט אַט דער אַרבייט דערפאַר, ווייל אין זיי האָט זיך אויפגעהאַלטען דער אינטערעס צו אַרבייט. די פון זיי, וואָס זיינען געווען פאַרהייראַט, האָבען געפיהרט אַ שטענדיגע קאָרעספּאָנדענץ מיט די פרויען, וואָס האָבען איבערגעלעבט אַ שווערע צייט, אַזוי לאַנג ווי זייערע מענער זיינען געווען אין געפענגנים. צו זיי זיינען דערגאַנגען בריף פון דער היים, און זיי האָבען געקאָנט ענטפערן אויף זיי. אויף אַזאַ אופן זיינען די פעדים, וואָס האָבען פאַרבונדען די אַרעסטאַנטען מיט דער פאַמיליע, ניט איבערגעריסען געוואָרן. ביי די אומפאַרהייראַטע ווידער, ביי די, וואָס האָבען ניט קיין פאַמיליע, פאַר וועלכע צו זאָרגען, איז געווען אַנ׳אַנדער ליידענשאַפט, — די ליבע צו וויסענשאַפט; און זיי האָבען געבויגען דעם רוקען ביי דער אויסאַרבייטונג פון פערלמוטער קנעפּ און בראָשקעס, האָפענדיג אויסצושרייבען סוף חודש אַ בוך, וואָס זיי האָבען לאַנג געוואָלט האָבען

זיי האָבען געהאַט אַ ליידענשאַפט. אָבער וועלכע נאָבעלע ליידענשאַפט קאָן באַהערשען דעם קרימינעלען אַרעסטאַנט, וואָס איז אָפּגעריסען פון הויז און האָט שוין ניט קיין שום פאַרבינדונגען מיט דער אויסערליכער וועלט? מענשען, וואָס האָבען ערפונדען אונזער געפענגנים סיסטעם, האָבען זיך געמיהט מיט אַ ראַפינירטער גרויזאַמקייט אָפּצושניידען אַלע פעדים, וואָס האָבען אַזוי צי אַזוי פאַרבונדען דעם אַרעסטאַנט מיט דער געזעלשאַפט. זיי האָבען צוטראָטען אַלע בעסטע געפיהלען, וואָס זיינען פאַראַן ביים אַרעסטאַנט, פונקט ווי ביי יעדען אַנדערען מענשען. אַזוי, צום ביישפּיל, קאָנען אין ענגלאַנד אַ פרוי און קינדער ניט זעהן דעם אַרעסטאַנט אָפטער פון איין מאָל אין דריי מאָנאַטען. די פילאַנטראָפּען, וואָס האָבען ערפונדען די ענגלישע געפענגנים דיסציפּלין, זיינען דערגאַנגען ביז צו אַזאַ קאַלטער פאַראַכטונג צו דער מענשליכער נאַטור, אַז מען ערלויבט די אַרעסטאַנטען נאָר אונטערצושרייבען געדרוקטע פּאַפּירן, וואָס זיינען פון פריהער צוגעגרייט געוואָרן! אָט דער רעגעל איז נאָך געמיינער מיט דעם, וואָס יעדער אַרעסטאַנט, ווי נידריג עס זאָל ניט זיין זיין גייסטיגע אַנטוויקלונג, פאַרשטעהט זעהר גוט אָט די קליינליכע נקמה, וואָס דיקטירט אַזעלכע מאַסרעגלען, — וויפיל מען זאָל זיך ניט פאַרענטפערן

מיט דעם אויסרייד וועגן דער נויטיגקייט צו פאַרהינדערן א פאַרקעהר מיט דער אויסערליכער וועלט.

אין די פראַנצויזישע געפענגניסען, — ווענינגסטענס אין די צענטראַלע, — איז אָפטער ערלויבט צו באַזוכען קרובים, און דער געפענגנים דירעקטאָר האָט אין אויסשליסליכע פאַלען דאָס רעכט צו ערלויבען זעהן זיך אין צימערען, אָהן יענע גראַטעס, וואָס טיילען געוועהנליך אָפּ דעם ארעסטאַנט פון די, וואָס זיינען גע־קומען איהם זעהן. אָבער די צענטראַלע געפענגניסען געפינען זיך ווייט פון די גרויסע שטעט, און גראַד די גרויסע שטעט שטעלען צו די גרעסטע צאָהל ארעסטירטע; דערביי געהערן די פאַראור־טיילטע הויפּטזעכליך צו די אָרימסטע קלאַסען פון דער באַפעלקע־רונג, און נאָר ווייניג פרויען האָבען גענוג געלט צו פאָהרן אין קלערוואָ, מיט׳ן ציעל צו דערשלאָגען זיך צו עטליכע זעהונגען מיט׳ן ארעסטירטען מאַן.

אויף אזא אופן ווערט סיסטעמאַטיש ארויסגעטריבען פון דעם ארעסטאַנט׳ס לעבען יענע גוטע ווירקונג וואָס וואָלט געקאָנט פאַר־נאָבלען דעם ארעסטאַנט, אריינטראָגען א שטראַל פון פרייד אין זיין לעבען, — דער פאַרקער מיט זיינע קרובים און קינדער. די געפענגניסען פון אמאָל האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט ווענינגער ריינקייט; אין זיי איז געווען ווענינגער „אָרדנונג״, איידער אין די מאָדערנע, אָבער אין דעם אויבען אָנגעוויזענעם פּרט זיינען זיי גע־ווען מענשליכער.

אין דעם גרויען ארעסטאַנטישען לעבען, וואָס האָט ניט קיין ליידענשאַפטען און קיין שטאַרקע איינדרוקען, שטאַרבען באַלד אָפּ אלע בעסערע געפיהלען, וואָס קאָנען אויסבעסערן דעם מענשען׳ס כאַראַקטער. אפילו ארבייטער, וואָס האָבען ליעב זייער מלאכה און געפינען אין איהר א באַפרידיגונג פון זייערע עסטעטישע באַ־דערפינישען, פאַרלירן דעם געשמאַק צו ארבייט. די געפענגנים טויט אָפּ, פריהער פון אַלץ, די פיזישע ענערגיע. מיר דערמאָנען זיך איצט די יאָהרען, וואָס איך האָב פאַרבראַכט אין געפענגנים אין רוסלאַנד. איך בין אריין אין קאַזעמאַט פון דער פעסטונג מיט דעם פעסטען באַשלוס — ניט אונטערצוגעבען זיך. כדי צו דערהאַלטען די פיזישע ענערגיע, האָב איך רעגעלמעסיג געמאַכט יעדען טאָג א זיבען־וויאָרסטיגען שפּאַציר, און צוויי מאָל א טאָג

האָב איך געמאַכט גימנאַסטישע איבונגען מיט אַ שווערען דעמ־בענעם טאַמבורעט. און ווען מען האָט מיר ערלויבט צו באַנוצען אַ פעדער און טינט, האָב איך זיך גענומען ברענגען אין אָרדנונג אַ גרויסע ארבייט, — איך האָב, נעמליך, סיסטעמאַטיש רעווידירט אַלע עקזיסטירענדע באַווייזען, אַז עס איז געווען אַן אייז־פעריאָד. שפּעטער, אין דער פראַנצויזישער געפענגניס, האָב איך מיט לייד־ענשאַפט זיך פארנומען אויסצואַרבייטען די גרונדלאַגען פון יענער וועלטאַנשויאונג, וועלכע איך האַלט פאַר אַ סיסטעם פון אַ נייער פילאָזאָפיע, — די טעאָרעטישע יסודות פון אַנאַרכיע. אָבער אין ביידע פאַלען האָב איך אינגיכען גענומען פיהלען ווי אַ מידקייט האָט מיך באַהערשט. די קערפּערליכע ענערגיע איז ביסלעכווייז פארשוואונדען. אפשר קאָן מען פאַר׳ן בעסטען פאַר־ראַלעל פון דעם ארעסטאַנט׳ס צושטאַנד אָננעמען דאָס ווינטערן פון די פּאָלאַרע לענדער. לייענט איבער די באַריכטען וועגען פּאָ־לאַרנע עקספּעדיציעס פון דער פריהערדיגער צייט, צום ביישפּיל, פון דעם גוטמוטיגען פּערי אָדער דעם עלטערען ראָס. לייענענ־דיג אָט די טאָג־ביכער, כאַפּט איהר אויף אַ געפיהל פון פיזישער און גייסטיגער מידקייט, וואָס איז אָפּגעשטעמפּעלט אויף יעדער זייט פון די טאָג־ביכער, און וואָס דערגעהט כמעט ביז צו פאַר־צווייפלונג, ביז עס באַווייזט זיך ניט ענדליך אויפ׳ן האָריזאָנט די זון, וואָס ברענגט מיט זיך ליכט און האָפנונג. פּונקט אַזאַ איז דער צושטאַנד פון דעם ארעסטאַנט. דעם מארך פעהלט ענערגיע אויפצוהאַלטען די אויפמערקזאַמקייט; דאָס דענקען ווערט לאַנג־זאַמער און נאָכגיביגער: דעם געדאַנק פעהלט טיפקייט. אין איין פאַר־אַ־יאָהריגען אַמעריקאַנער באַריכט ווערט, צווישען אַנדערס, געזאָגט, אַז בעת דער שטודיום פון שפּראַכען ווערט פון די ארעס־טאַנטען געפיהרט מיט אַ גרויסען ערפאָלג, קאָנען זיי זעלטען פאַר־נעמען זיך לאַנג מיט מאַטעמאַטיק; אָט די באַאָבאַכטונג איז גאַנץ ריכטיג.

מיר דוכט זיך, אַז אָט די דערדריקונג פון לעבעדיגער נערוועז ענערגיע ווערט אַם בעסטען ערקלערט מיט אַן אָפּוועזענקייט פון איינדרוקען. אין דעם געוועהנליכען לעבען באַריהרן אונזערע גע־פיהלען טויזענטער קלאַנגען און פארבען; טויזענטער קליינע פאַר־שידענע פאַקטען ווערן איינגעקריצט אין אונזער באַוואוסטזיין

און רעגען אויף די טעטיגקייט פון מארך. אָבער דעם ארעס־טאנט׳ס לעבען איז אין אָט דעם פּרט אינגאנצען אוננאָרמאל: זיינע איינדרוקען זיינען גאנץ מאָגערע און אַלעמאָל דיזעלביגע. דערפון נעמט זיך דעם ארעסטאנט׳ס פארליבע צו אַלערליי ניי־איגקייטען, דער גייעג נאָך יעדען נייעם איינדרוק. איך וועל קיינ־מאָל ניט פארגעסען, מיט וואָס פאר אַן אָנגעשטרענגטער אויפ־מערקזאמקייט איך האָב באַמערקט אין געפענגנים, בעת אַ שפּאַ־ציר איבער׳ן הויף פון טרובעצקאָי באסטיאָן, דעם שפּיל פון ליכט אויף דעם באַגאָלדטען שפּיץ פון קאטעדראַל, — דער שפּיץ איז געווען ראָז ביים זון־פארגאנג און פול מיט בלויע שאטירונגען אין דער פריה. איך האָב באַמערקט אַלע שאטירונגען פון פארבען, וואָס בייטען זיך אין וואָלקענדיגע און לויטערע טעג, אין דער פריה און אין אָוונט, ווינטער און זומער. נאָר די קאָלירען פון דעם שפּיץ׳ס פארבען האָבען זיך געענדערט; דאָס איבעריגע איז אַלץ געבליבען אין דערזעלביגער פינסטערער אונפארענדערליכקייט. די ערשיינונג פון אַ שפּערלינג אויפ׳ן געפענגנים הויף איז געווען אַ גרויסע ערשיינונג: זי האָט אריינגעטראָגען אַ נייעם איינדרוק. מסתמא ערקלערט זיך מיט דעם אויך דאָס, וואָס די ארעסטאנטען האָבען אזוי ליב צייטונגען און אילוסטראציעס: זיי גיבען זיי נייע איינדרוקען אויף אַן אונגעוועהנליכען וועג. אַלע איינדרוקען, וואָס ווערן באַקומען אין געפענגנים דורך לייענען, אָדער דורך אייגענעם דענקען, ווירקען ניט אונמיטעלבאר, נאָר דורך די פאר־שטעלונג; ווען דער מארך, וואָס ווערט שלעכט גענעהרט פון דעם אָפּגעשוואכטען הארצען און פאראָרימטען בלוט, ווערט שנעל מיד, פארלירט ער זיין ענערגיע. הערנאָך פיהלט זיך אין געפענגנים אזא שטארקע באדערפניש אין אויסערליכע, אונמיטעלבארע איינ־דרוקען.

מיט אָט דעם אומשטאנד ערקלערט זיך מסתמא אויך די מערקווירדיגע אָפּוועזענהייט פון ענערגיע און ענטוזיאזם אין דער ארבייט פון די ארעסטאנטען. יעדעס מאָל, ווען איך האָב גע־זעהען אין קלערוואָ אַן ארעסטאנט, וואָס האָט זיך פויל באַוועגט איבער׳ן הויף, אין דער באַגלייטונג פון אַ וועכטער, וואָס האָט אויך פויל געשפּרייזט נאָך איהם, האָב איך אין געדאנק זיך אומ־געקעהרט צו די טעג פון מיין יוגענט, אין מיין פאָטער׳ס הויז,

אין די סביבה פון די לייב־אייגענע. די אַרעסטאַנטישע אַרבייט איז אַן אַרבייט פון קנעכט, און אַזאַ אַרבייט קאָן ניט באַגייסטערן אַ מענשען, קאָן איהם ניט געבען דאָס באַוואוסטזיין פון דער נויטיגקייט צו אַרבייטען און שאַפען. מען קאָן דעם אַרעסטאַנט אויסלערנען אַ מלאכה, אָבער קיין ליבע צו דער מלאכה קאָן מען איהם ניט אַריינגעבען; פאַרקערט, אין די מעהרסטע פאַלען גע־וועהנט ער זיך צו צו באַציהען זיך צו זיין אַרבייט מיט האַס.

עס איז נויטיג אָנצואווייזען נאָך אויף איין אורזאַך פון דער־מאָראַליזאַציע אין די געפענגניסען, וואָס איך האַלט פאַר אַ באַ־זונדערס וויכטיגע, צוליב דעם, וואָס זי איז דיזעלביגע אין אַלע געפענגניסען, און וואָס איהר וואָרצעל ליגט אין דעם פאַקט גופא, וואָס מען האָט ביי אַ מענשען אָפּגענומען זיין פרייהייט. אַלע פאַרברעכען נעגען די איינגעשטעלטע פרינציפּען פון מאָראַל קאָן מען דערוצירען צו איין פונדאַמענטאַלער אורזאַך: דער אָפּוועזענהייט פון אַ פעסטען ווילען. די מעהרסטע באַוואוינער פון אונזערע גע־פענגניסען זיינען מענשען, וואָס האָבען ניט געהאַט גענוג פעסט־קייט צו קאָנען ווידערשטעהן די נסיונות, וואָס זיי האָבען באַגע־גענט אויף זייער לעבענסוועג, אָדער צו דערשטיקען אַ ליידענ־שאַפטליכען אימפּולס, וואָס האָט זיי מיטאַמאָל באַהערשט. אָבער אין געפענגניס, פונקט ווי אין אַ קלויסטער, איז דער אַרעסטאַנט אָפּגעצאַמט פון אַלע נסיונות פון דער אויסערליכער וועלט, און זיינע באַציהונגען מיט אַנדערע מענשען זיינען אַזוי באַגרענעצט און אַזוי רעגולירט, אַז ער פיהלט זעלטען די ווירקונג פון שטאַרקע ליידענשאַפטען. צוליב דעם באַקומט ער זעלטען די געלעגענהייט צו איבען און פאַרשטאַרקען דעם אָפּגעשוואַכטען ווילען. ער איז פאַרוואַנדעלט אין אַ מאַשין און געהט אויף אַ וועג, וואָס איז איינגעשטעלט געוואָרן איינמאָל פאַר אַלעמאָל; און די וועניגע פאַלען, ווען ער האָט דעם פרייען אויסוואַהל, זיינען אַזוי זעלטען און נישטיג, אַז אַנטוויקלען אויף זיי זיין ווילען איז אונמעגליך פאַר איהם. דאָס גאַנצע לעבען פון דעם אַרעסטאַנט איז פאָראויס באַשטימט און רעגלאַמענטירט; איהם בלייבט נאָר איבער זיך אָפּ־געבען דעם שטראָם, פאָלגען בלינדערהייט, אונטער דער מורא פאַר גרויזאַמע באַשטראָפונגען. אונטער אַזעלכע באַדינגונגען, אויב ער האָט אפילו געהאַט אַ געוויסע פעסטקייט פון ווילען פאַר זיין

פאראורטיילונג, פארשווינדט זי אין געפענגנים. און דער־ריבער, — וואו זאָל ער געפינען די פעסטקייט פון כאראַקטער, צו קאָנען ווידערשטעהן די נסיונות, וואָס רינגלען איהם פלוצלונג ארום, ווי אזוי וועט ער קאָנען איינהאַלטען די ערשטע אימפולסען פון דעם ליידענשאַפטליכען כאראקטער, אויב אין פארלויף פון א סך יאָהרען האָט מען אָנגעווענדעט אלע מיטלען, כדי אָפּצוטויטען אין איהם די אינערליכע ווידערשטאנדס־פעהיגקייט, צו פארוואנדלען איהם אין א געהאָרכזאמען געצייג אין די הענט פון די, וואָס האָבען איבער איהם געהערשט?

דער אויבען אָנגעוויזענער פאקט איז, אין מיין מיינונג (און מיר דוכט, אז וועגען דעם קאָנען קיין צוויי מיינונגען ניט זיין), די שטרענגסטע פאראורטיילונג פון אלע סיסטעמען, וואָס זיינען באגרינדעט אויף אָפּנעמען ביי א מענשען זיין פרייהייט. מען קאָן לייכט ערקלערן די אָפּשטאַמונג פון אונזערע שטראָף־סיסטעמען, וואָס זיינען באגרינדעט אויף א סיסטעמאטישער אונטערדריקונג פון דעם אינדיווידועלען ווילען אין די ארעסטאנטען און אויף דערנידעריגען די מענשען ביז צום גראד פון מאשינען, וואָס האָבען ניט קיין אורטייל־פעהיגקייט. דאָס סיסטעם איז אויסגעוואקסען פון דעם פארלאנג צו פארהינדערן אלע שטערונגען פון דיסציפלין און פון דער שטרעבונג צו האַלטען אין צוים א וואָס גרעסערע צאָהל ארעסטאַנטען ביי א וואָס קלענערער צאָהל אויפזעהער. און ווירקליך, מיר זעהען א גאַנצע, גרויסע ליטעראטור וועגען געפענגניסען, אין וועלכער די עררען „ספעציאליסטען" רעדען מיט דער גרעסטער אנטציקונג גראד וועגען די סיסטעמען, ביי וועלכע די געפענגנים דיסציפלין ווערט אויפגעהאַלטען מיט דער קלענסטער צאָהל וועכטער. אַן אידעאַלע געפענגנים וואָלט אין די אויגען פון אַזעלכע ספעציאליסטען געווען א טויזענט אוי־טאָמאטען, וואָס שטעהען אויף און ארבייטען, עסען און געהען שלאָפען אונטער דער ווירקונג פון אַן עלעקטרישען שטראָם, וואָס געפינט זיך אין רשות פון איין־איינציגען וועכטער. אָבער אויב אונזערע מאָדערנע, פארפאָלקאָמטע געפענגניסען פארקלענערן אפשר אין דעם מלוכה־בודזשעט איינינע, פארהעלטניסמעסיג קליינע הוצאות, זיינען זיי אָבער די הויפּט שולדיגע אין דעם מוראדיגען פראָצענט רעצידיוויסטען, וואָס ווערט איצט באמערקט אין

אַלע לענדער פון אייראָפּאַ. וואָס ווייניגער די געפענגניסען דער־נעהענטערן זיך צום אידעאַל, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרן פון די געפענגניס ספּעציאַליסטען, אַלץ ווייניגער רעצידיוויס־טען גיבען זיי.*) מען דאַרף זיך גאָר ניט וואונדערען, וואָס מענ־שען, וואָס זיינען אויסגעלערנט געוואָרן צו זיין מאַשינען, זיינען ניט אימשטאַנד צוצופּאַסען זיך צום לעבען אין דער געזעלשאַפט.

געוועהנליך טרעפט, אַז באַלד ביים אַרויסגעהן פון געפענג־ניס, באַגעגנט זיך דער אַרעסטאַנט מיט זיינע געוועזענע חברים, וואָס וואַרטען שוין אויף איהם ביים אַרויסגאַנג. זיי נעמען איהם אויף ברידערליך, און כמעט באַלד נאָך דער באַפרייאונג פאַלט ער ווידער אַריין אין יענעם שטראָם, וואָס האָט איהם שוין איינמאָל געבראַכט צו די ווענט פון געפענגניס. אַלערליי פילאַנטראָפּען און די „געזעלשאַפט צו העלפען די באַפרייטע אַרעסטאַנטען" העלפען דאָ אייגענטליך ווייניג. זיי קומט אויס איבערצומאַכען דאָס, וואָס די געפענגניס האָט אויפגעטאָן, פאַרגלעטען יענע שפּור־רען, וואָס די געפענגניס האָט איבערגעלאָזען אויף דעם באַפריי־טען. אין דער צייט ווען דער איינפלוס פון עהרליכע מענשען, וואָס וואָלטען דעם מענשען אויסגעשטרעקט אַ ברודערליכע האַנט, איידער ער איז אַריינגעפאַלען אין געפענגניס, וואָלט איהם געקאָנט ראַטעווען פון די טאַטען, וואָס האָבען איהם דערפיהרט ביז צו דער געפענגניס, איז איצט, ווען ער האָט דורכגעמאַכט דעם קורס פון געפענגניס לעהרע, וועלען אַלע אַנשטרענגונגען פון די פילאַנטראָפּען אין די מעהרסטע פאַלען ניט פיהרן צו קיין רע־זולטאַטען.

און וואָס פאַר אַן אונטערשיד צווישען דער ברידערליכער אויפנאַהם, מיט וועלכער עס באַגעגנען דעם באַפרייטען זיינע גע־וועזענע חברים, און דער באַציהונג צו איהם פון די „עהרליכע ביר־גער", וואָס באַהאַלטען אונטער דעם אויסערליכען צודעק פון קריס־טענטום זייער פאַריסעאישען עגאָאיזם! פאַר זיי איז דער באַ־פרייטער אַרעסטאַנט עפּעס אַ מין פאַרפּעסטעטער. ווער פון זיי וועט זיך אַנטשליסען, ווי דאָס האָט געטאָן לאַנגע יאָרען דר. קעמפּ־

*) אין רוסלאַנד איז די צאָהל רעצידיוויסטען ניט העכער פון 18 פּראָצענט, בעת אין מערב אייראָפּאַ דערגרייכט זי ביז 50—40 פּראָצענט.

בעל פון עדינבורג, איינצולאַדען איהם אין זיין הויז און איהם זאָגען: „אָט האָסטו דיר דיין צימער; זיץ ביי מיין טיש און זיי א מיטגליד פון מיין פאַמיליע, ביז וואַנען מיר וועלען געפינען אַרבייט״? א מענש, וואס איז ארויסגעלאָזען געוואָרן פון געפענגניס, נויטיגט זיך מעהר פון אנדערע אין שטיצע, נויטיגט זיך אין א ברידערליכער האַנט, וואָס זאָל ווערן אויסגעשטרעקט צו איהם; אָבער די געזעלשאַפט, האָבענדיג געטאָן אַלץ, וואָס זי האָט געקאָנט, צו מאַכען פון איהם איהר פיינד, האָבענדיג איינגעפלאַנצט אין איהם די אַלע זינד, וואָס די געפענגניס אנטוויקעלט, אנטזאָגט איהם גראַד אין דער ברידערליכער הילף, וואָס איז איהם אזוי נויטיג.

וועלען זיך געפינען א סך אזעלכע פרויען, וואָס וועלען איינשטימען צו חתונה האָבען מיט א מענשען, וואָס איז געוועזען אין געפענגניס? מיר ווייסען, ווי אָפט א פרוי האָט חתונה, מיט'ן ציעל צו „ראַטעווען א מענשען״; אָבער מיט וועניגע אויסנאַמען, טרעטען אפילו אזעלכע פרויען אינסטינקטיוו אָפּ אָן א זייט פון מענשען, וואָס האָבען באַקומען א געפענגניס בילדונג. אויף אזא אופן מוז דער באַפרייטער ארעסטאַנט זיך געפינען א לעבענס-באַגלייטערין צווישען די זעלביגע פרויען, — די טרויעריגע פּראָדוקטען פון א שלעכט-אָרגאַניזירטער געזעלשאַפט, — וואָס זיינען אין די מעהרסטע פאַלען געוועזען איינע פון די הויפּט אורזאַכען, וואָס האָבען איהם געבראַכט אין געפענגניס. איז קיין וואונדער ניט, אויב די מעהרהייט פון די באַפרייטע ארעסטאַנטען פאַלען ווידער אריין, נאָכדעם ווי זיי האָבען פאַרבראַכט אינגאַנצען עטליכע מאָנאַטען אויף דער פרייהייט.

עס וועלען זיך קוים געפינען א סך מענשען, וואָס וואָלטען געוואַגט צו באַהויפּטען, אז די געפענגניסען דאַרפען אויסאיבען נאָר אָן איינשרעקענדיגע ווירקונג, ניט האָבענדיג אין זינען קיין צוועקען פון מאָראַלער אויסבעסערונג. אָבער וואָס טוען מיר, צו דערגרייכען אָט דעם לעצטען ציעל? אונזערע געפענגניסען זיינען הפנים ספּעציעל איינגעריכט געוואָרן, צו דערנידעריגען אויף אייביג די, וואָס זיינען אהין איינמאָל אריינגעפאַלען, אויף אַלעמאָל פאַרלעשען אין זיי די לעצטע פונקען פון זעלבסט-אַכטונג.

יעדען מענשען איז געוויס אויסגעקומען צו פיהלען אויף זיך

די ווירקונג פון אנשטענדיגע קליידער. אפילו חיות שעהמען זיך צו באווייזען זיך צווישען אייגענע, אויב זייער אויסערליכער אויס־זעהן האָט אן אונגעוויינליכען, קאָמישען כאראקטער. א קאָטער, ווענן א אינגעל א שטיפער וואָלט אויסגעפארבט אין געלע און שווארצע פאסען, וואָלט זיך געשעהמט צו באווייזען זיך צווישען אנדערע קאָטערס אין אזא קאָמישען אויסזעהן. אָבער מענשען הויבען אָן פון דעם, וואָס זיי טוען אָן אין א קאָסטום פון א פּאַיאַץ די יעניגע, ווענן זיי ווילען כלומר'שט אונטערוואַרפען צו א קורס פון מאָראַלער היילונג. ווען איך בין געווען אין דער ליאָנער געפענגניס, איז מיר אָפט אויסגעקומען צו באָבאַכטען דעם עפעקט, וואָס די געפענגנים קליידער מאכען אויף די ארעסטאנטען. אי־בער'ן הויף, וואו איך האָב געמאכט מיין שפּאַציר, פלעגען דורכ־גיין ארעסטאַנטען, מעהרסטענטיילס ארבייטער, אָרים, אָבער אנ־שטענדיג געקליידט, אויפ'ן וועג אין צעכהויז, וואו זיי האָבען אי־בערגעלאָזען זייערע קליידער און אָנגעטאָן ארעסטאנטישע. ארוים־קומענדיג פון צעכהויז אָנגעטאָנענע אין אָן ארעסטאנטישען קאָס־טום, וואָס איז באדעקט מיט לאַטעס פון פארשידענפארביגע שמאַט־קעס, מיט א העסליכען רונדען היטעל אויפ'ן קאָפּ, האָבען זיי זיך טיף געשעמט צו ווייזען זיך פאר מענשען אין אזא געמיינער קליידונג. אין א סך געפענגניסען, באזונדערס אין ענגלאנד, גיט מען די ארעסטאנטען קליידער, וואָס זיינען געמאכט פון פארשי־דענפארביגע שטיקלאך מאטעריאל, און וואָס דערמאָנען גיכער דעם קאָסטום פון א מיטעלאלטערליכען פּאַיאַץ, איידער די קליידער פון א מענשען, וועלכען אונזערע געפענגנים פילאנטראָפּען ווילען כלומרש'ט אויסבעסערן.

דאָס איז דער ערשטער איינדרוק פון דעם ארעסטאנט; און אין פארלויף פון זיין גאנצען לעבען אין געפענגנים וועט ער ליי־דען פון א באהאנדלונג, וואָס איז פול מיט א טיפער פאראכטונג צו מענשליכע געפיהלען. אין דער דארטמורער געפענגנים, צום ביישפּיל, באטראכט מען די ארעסטאנטען, ווי מענשען, וואָס פאר־מאָגען ניט דעם קלענסטען טראָפּען שעמעוודיגקייט. מען צווינגט זיי צו פאראדירן אין גרופּען, אינגאנצען נאַקעטע, פאר די גע־פענגנים באאמטע, און אזוי מאכען גימנאסטישע איבונגען. „רעכטס אָרום! אויפהויבעןביידע הענט! אויפהויבען דעם לינקען פוס!

האַלטען דעם זויל פון ליגקען פוס אין דער רעכטער האַנט!"
א. ז. וו.*)

דער אַרעסטאַנט הערט אויף צו זיין אַ מענש, וואָס זאָל האָבען אַ וועלכען עס איז געפיהל פון זעלבסט־אַכטונג. ער ווערט פאַר־וואַנדעלט אין אַ זאַך, אין אַ נומער אַזאַ און אַזאַ, און מען באַ־געהט זיך מיט איהם, ווי מיט אַ נומערירטער זאַך. אפילו אַ חיה, אויב מען וועט זיך מיט איהר אַזוי באַגעהן יאָהרנלאַנג, וועט אויף אייביג פאַרדאָרבען ווערן; און דאָ באַהאַנדלען מיר אַזוי מענשליכע וועזענס, וואָס וועלען, אין עטליכע יאָהר אַרום, דאַרפען ווערען ניצליכע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט. אויב מען ערלויבט דעם אַרעסטאַנט אַ שפּאַציר, וועט דאָס ניט זיין עהנליך צו אַ שפּאַציר פון אַנדערע מענשען. מען וועט איהם צווינגען צו מאַרשירן אין די רייהען, און דערביי וועט אַ וועכטער שטעהן אינמיטען הויף און הויך אויסשרייען: „אַן־דעים, אַן־דעים! אַרש־פעך, אַרש־פעך!" אויב דער אַרעסטאַנט וועט נאָכגעבען איינעם פון די נאַטירליכסטע מענשליכע פאַרלאַנגען, — צו טיי־לען מיט אַנאַנדער מענשליכען וועזען זיינע איינדרוקען אָדער גע־דאַנקען, — וועט ער זיין שולדיג אין צושטערן די דיסציפּלין. עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די געהאָרכזאַמסטע אַרעס־טאַנטען קאָנען זיך ניט אָפּהאַלטען פון אַזעלכע צושטערונגען פון דיסציפּלין. פאַר'ן אַריינגעהן אין געפענגנים קאָן אַ מענש פיהלען עקעל צו ליגען אין באַטרוג; דאָ געהט ער דורך אַ פולען קורס פון אָט די זאַכען, ביז ליגען און באַטרוג ווערן ניט זיין צווייטע נאַטור.

ער מעג האָבען אַן אומעטיגען אָדער פרעהליכען, גוטען אָדער שלעכטען כאַראַקטער, — דאָס מאַכט ניט אויס: אים וועט אין געפענגנים ניט אויסקומען אַרויסצואווייזען אָט די אייגענשאַפטען פון זיין כאַראַקטער. ער איז אַ פאַרנומערירטע זאַך, וואָס דאַרף זיך באַוועגען נאָך די איינגעשטעלטע רעגלען. איהם מעגען שטי־קען טרערען, אָבער ער מוז זיי איינהאַלטען. אין פאַרלויף פון אַלע יאָהרען פון קאַטאָרגע לאָזט מען איהם קיינמאָל ניט אַליין; אפילו אין דער איינזאַמקייט פון זיין קאַמער וועט דעם וועכטער'ס

*) "Datmoor," by Date B. 24, in "Daily News," 1886.

אויג שפּיאָנירן נאָך זיינע באַוועגונגען, באַאָבאַכטען די אויסערונ־גען פון זיינע געפיהלען, וועלכע ער וואָלט געוואָלט באַהאַלטען, ווייל זיי זיינען מענשליכע געפיהלען, וואָס ווערן אין געפענגנים ניט ערלויבט. צי דאָס וועט זיין רחמנות צו א חבר אין ליידען, ליבע צו קרובים, אָדער א פאַרלאַנג מיטצוטיילען זיינע צרות עמיצען, אויסער די פּערזאָנען, וואָס זיינען אָפּיציעל באַשטימט פאַר אָט דעם צוועק, צי דאָס וועט זיין איינס פון יענע געפילען, וואָס מאַכען דעם מענשען בעסער, — אַלע אַזעלכע „סענטימענ־טען” ווערען שטרענג פאַרפאָלגט פון יענער רויהער מאַכט, וואָס לייקענט אָפּ אין אַרעסטאַנט דאָס רעכט צו זיין א מענש. דער אַרעסטאַנט ווערט פאַראורטיילט אויף א ריין טיריש לעבען, און אַלץ, וואָס איז מענשליך, ווערט פון אָט דעם לעבען שטרענג אַרויס־געטריבען, דער אַרעסטאַנט טאָר ניט זיין קיין מענש, — דאָס איז דער גייסט פון די געפענגנים רעגלען.

ער טאָר ניט פאַרמאָגען קיין מענשליכע געפיהלען. און וועה איז איהם, אויב עס וועט זיך, אויף זיין אונגליק, דערוועקען אין איהם דאָס געפיהל פון מענשליכער ווירדע! וועה איז איהם, אויב ער וועט אויפגעבראַכט ווערן, ווען די וועכטער וועלען אַרויסווייזען אונצוטרוי צו זיינע ווערטער; אויב ער וועט גע־פינען פאַר דערנידעריגענדיג די שטענדיגע באַזוכונג פון זיינע קליידער, וואָס ווערט ווידערהאָלט עטליכע מאָל אין א טאָג; אויב ער וועט ניט וועלען זיין א היפּאָקריט און באַזוכען די געפענגנים קירך, אין וועלכער קיין זאַך איז פאַר איהם ניט אָנציהענד; אויב ער וועט מיט א וואָרט, אָדער אפילו מיט דער אינטאָנאַציע פון קול אַרויסווייזען פאַראַכטונג צום וועכטער, וואָס פאַרנעמט זיך מיט טאַבאַק־האַנדעל און ציהט אויף אַזא אופן אַרויס ביים אַרעס־טאַנט די לעצטע גראָשענס; אויב רחמנות צו א שוואַכערן חבר וועט איהם באַוועגען צו טיילען זיך מיט איהם מיט זיין פּאָרציע ברויט; אויב אין איהם בלייבט נאָך גענוג מענשליכע ווירדע, אויפ־געבראַכט צו ווערן פון א ניט פאַרדינטען פאָרוואורף, א ניט פאַרדינטען פאַרדאַכט, א גראָבקייט אָהן אן אורזאַך; אויב ער איז גענוג עהרליך, אויפגעבראַכט צו ווערן פון די קליינע אינטריגען און פאַוואָריטיזם פון די וועכטער, — דעמאָלט וועט די געפענגנים ווערן פאַר איהם אַן אמת'ער גיהנם. מען וועט איהם דערשטיקען

מיט אונערטרעגליכע ארבייט, אדער מען וועט איהם שיקען פוילען אין פינסטערען קארצער. די קלענסטע צושטערונג פון דיסציפלין, וואס ווערט פארצייהט דעם ארעסטאנט, וועלכער שמייכעלט דעם וועכטער, וועט טייער קאסטען א מענשען מיט א מעהר אדער ווע־ניגער אונאפהענגיגען כאראקטער; דאס וועט פארשטאנען ווערן, ווי אן אויסערונג פון אונגעהארכזאמקייט און וועט ארויסרופען א שטרענגע באשטראפונג. און יעדע באשטראפונג וועט פירן צו נייע און נייע באשטראפונגען. דורך קליינע פארפאלגונגען וועט דער מענש דערפיהרט ווערן ביז צו וואנזין, און גליקליך וועט ער זיין, ווען איהם וועט געלינגען ארויסצוגעהן ענדליך פון דער גע־פענגנים, ניט ארויסגעטראגען ווערן פון איהר אין א טרונע.

עס איז ניטא קיין לייכטערע זאך, ווי שרייבען אין די ציי־טונגען וועגען דער נויטיגקייט צו האלטען די געפענגנים וועכטער אונטער א שטרענגען קאנטראל, וועגען דער נויטיגקייט צו בא־שטימען פאר פארוואלטער פון געפענגניסען די ווירדיגסטע מענ־שען. בכלל איז ניטא קיין לייכטערע זאך ווי בויען אדמיניסטרא־טיווע אוטאפיעס! אבער מענשען בלייבען מענשען, צי דאס זיי־נען וועכטער אדער ארעסטאנטען. און ווען מענשען זיינען פאר־אורטיילט אויף א גאנץ לעבען אויפצוהאלטען פאלשע באציהונגען צו אנדערע מענשען, ווערן זיי אליין פאלש. זייענדיג אליין אין א געוויסער מאס אין דער לאגע פון ארעסטאנטען, ווייזען די וועכטער ארויס די אלע זינדיגע אייגענשאפטען פון קנעכט. אין ערגעץ ניט, א חוץ אפשר אין די קלויסטערס, האב איך ניט באאבאכטעט אזעלכע אויסערונגען פון קליינליכע אינטריגען, ווי צווישען די וועכטער און בכלל צווישען דער געפענגנים אדמיניסטראציע אין קלערוואָ. פאר־שפארטע אין דער ענגער וועלטעל פון קליינליכע אינטערעסען, פא־לען די געפענגנים באאמטע גיך ארונטער אונטער זייער איינפלוס. רכילות, א ווארט, וואס דער האט געזאגט, א זשעסט, וואס יענער האט געמאכט, — דאס איז דער געוועהנליכער אינהאלט פון זייערע געשפרעכען.

מענשען בלייבען מענשען, — און איהר קאנט ניט באקליידען איין מענשען אין אונבאשרענקטע מאכט איבער אן אנדערען, ניט פארדארבענדיג אט דעם מענשען. מענשען וועלען מיסברויכען אט די מאכט, און אט די מיסברויכען וועלען זיין נאך געוויסענ-

לאָזער און נאָך פיהלבארער פאַר די, וועמען עס קומט אויס צו ליידען פון זיי, וואָס באשרענקטער און ענגער עס איז די וועלטעל, אין וועלכער זיי פארקעהרן. זייענדיג געצוואונגען צו לעבען צווי־שען ארעסטאַנטען, וואָס זיינען פיינדליך געשטימט צו זיי, קאָנען די וועכטער ניט זיין קיין מוסטערן פון גוטסקייט און מענשליכ־קייט. דעם בונד פון די ארעסטאַנטען ווערט אנטקעגענגעשטעלט א בונד פון וועכטער, און אזוי ווי אין די הענט פון די וועכטער איז די מאכט, מיסברויכען זיי זי, ווי אלע, וואָס האָבען מאכט. די גע־פענגנים איבט אויס די שעדליכסטע ווירקונג אויך אויף די וועכ־טער, מאכענדיג זיי פאַר קליינליכע, געמיינע פארפאָלגער פון די ארעסטאַנטען. שטעלט אוועק אויף זייער אָרט א פעסטאלאָצי (אויב מען זאָל נאָר אָננעמען, אז פעסטאלאָצי וואָלט אָנגענומען אזא פּאָסט) און ער וואָלט זיך גיך פארוואנדעלט אין א טיפּישען געפענגנים וועכטער. און ווען איך קלער וועגען דעם און נעם אין באטראכט אלע אומשטענדען, בין איך גענויגט צו זאָגען, אז דאָך זיינען מענשען בעסער איידער די אינסטיטוציעס.

דאָס בייזע געפיהל געגען דער געזעלשאפט, וואָס איז אלעמאָל געוועזען א שטיפמוטער פאַר דעם ארעסטאַנט, וואקסט אין איהם ביסלעכווייז. ער לערענט זיך האסען, פון גאנצען הארצען האסען אָט די אלע „עהרליכע״ מענשען, וואָס טויטען אין איהם אָפּ מיט אזא בייזער ענערגיע אלע בעסערע געפיהלען. דער ארעסטאַנט נעמט איינטיילען די וועלט אין צוויי טיילען: צו איינעם גע־הערען ער אליין און זיינע חברים, צו דעם אנדערען — דער גע-פענגנים דירעקטאָר, די וועכטער, די צושטעלער. דאָס געפיהל פון חבר׳שאַפט וואקסט שנעל צווישען אלע באוואוינער פון געפענגנים, און דערביי ווערן אלע, וואָס טראָגען ניט קיין ארעסטאַנטסקע קליי־דער, באטראכט ווי די שונאים פון ארעסטאַנטען. יעדער באטרוג אין באצוג צו אָט די פיינד איז ערלויבט. אָט די „פיינד״ קוקען אויפ׳ן ארעסטאַנט, ווי אויף אן ארויסגעשטויסענעם, און אליין פון זייער זייט ווערן זיי ארויסגעשטויסענע אין די אויגען פון די ארעס-טאַנטען. און ווי נאָר דער ארעסטאַנט באפרייט זיך פון געפענג־ניס, נעמט ער אָנווענדען די געפענגנים מאָראל אויף דער געזעל שאפט. פאַר׳ן אריינקומען אין געפענגנים האָט ער געקאָנט בא־געהן פארברעכען, ניט איבערטראכטענדיג. די געפענגנים בילדונג

וועט איהם אויסלערנען צו באַטראַכטען די געזעלשאַפט, ווי אַ שונא; איצט האָט ער אַן אייגענאַרטיגע פילאָסאָפיע, וועלכע זאָלא האָט סומירט אין די פאָלגענדע ווערטער: „קעל גרעדין לעז אָונט זשאַן!” („וואס פאַר אַ געמיינע קערלען עס זיינען דאָס די עהרליכע מענ־שען”.) *)

די געפענגנים אנטוויקעלט אין איהרע באַוואוינער ניט נאָר אַ האַס צו דער געזעלשאַפט, ניט נאָר טויט זי אָפּ אין זיי סיסטע־מאַטיש יעדעס געפיהל פון זעלבסטאַכטונג, מענשליכער ווירדע, מיטלייד און ליבע, אנטוויקלענדיג אין דערזעלביגער צייט די אנט־קעגענגעזעצטע געפיהלען, — זי פלאַנצט איין אין דעם ארעסטאַנט די געמיינסטע זינד. עס איז גוט באַקאַנט, אין וואָס פאַר אַ פּראָ־פּאָרציע עס פאַרמעהרן זיך פאַרברעכען, וואָס האָבען דעם כאַראַק־טער פון צושטערען די סעקסועלע מאָראַל, ווי אויפ׳ן אייראָפּעאי־שען קאָנטינענט, אַזוי אויך אין ענגלאַנד. דער וואוקס פון אָט דעם מין פאַרברעכערישקייט ערקלערט זיך דורך אַ סך אורזאַכען, אָבער איינע פון די וויכטיגסטע צווישען זיי איז — דער אָנשטע־קענדיגער איינפלוס פון די געפענגניסען. אין אָט דער הינזיכט פיהלט זיך דער שעדליכער איינפלוס פון די געפענגניסען אויף די געזעלשאַפט מיט אַ באַזונדערער קראַפט.

דערביי האָב איך אין זינען ניט נאָר די אונגליקליכע באַשע־פעניששען, וועגען וועלכע איך האָב אויבען גערעדט, — די קינדער, וועלכע איך האָב געזעהן אין דער ליאָנער געפענגנים. מען האָט מיך פאַרזיכערט, אַז טאָג און נאַכט איז די גאַנצע אַטמאָספער פון זייער לעבען אָנגעזאַפּט מיט דיזעלביגע גערדאַנקען, און איך בין טיף איבערצייגט, אַז די יוריסטען, וואָס שרייבען וועגען דעם וואוקס פון די אַזוי גערופענע „פאַרברעכערישע קלאַסען”, וואָלטען גע־דאַרפט פאַרנעמען זיך פריהער פון אַלץ מיט אַזעלכע פאַרשפּריי־טער פון פאַרדאַרבונג, ווי די אָפּטיילונג פאַר אינגלאַך אין דער סען־פּאול׳ער געפענגנים, און גאַר ניט מיט די געזעצען פון פאַראַרב־ליכקייט. אָבער דאָס זעלביגע קאָן מען זאָגען אויך וועגען די גע־פענגניסען, אין וועלכע עס האַלטען זיך אויף דערוואַקסענע. די פאַקטען, וואָס זיינען אונז באַקאַנט געוואָרן, בעת מיר זיינען גע־

*) זעה ביילאַגע ד.

ווען אין קלערוואָ, איבערשטייגנדיק אַלץ, וואָס עס קאָן אונז מאָלען די צולאָזענסטע פאָרשטעלונג. עס איז נויטיג, אַז אַ מענש זאָל אָפּזיין לאַנגע יאָרען אין געפענגניס, אָהן קיין שום פאַרנעבעלענדע איינפלוסען, אָפּגעגעבען אינגאַנצען צו זיין אייגענער פאָרשטעלונג און דער ארבייט פון דער פאָרשטעלונג פון אַלע זיינע חברים, נאָר דעמאָלט קאָן ער דערגעהן צו יענעם אונגלויבליכען גייסטיגען צו־שטאַנד, וועלכען מען קאָן באָאָבאַכטען ביי איניגע ארעסטאַנטען. און איך מיין, אַז אַלע אינטעליגענטע און אויפריכטיגע געפענגניס־דירעקטאָרן וועלען זיין אויף מיין זייט, אויב איך וועל זאָגען, אַז די געפענגניסען זיינען די אמת'ע פאַרשפרייטער פון די עקעל־האַפטסטע מינים פאַרברעכען אנטקעגען געזעלשאַפטליכער מאָ־ראַל.*)

איך קאָן ניט אריינגעהן אין איינצעלהייטען וועגען דעם ענין, צו וועלכען מען האָט זיך דאָ ניט לאַנג צו לייכט באַצויגען אין דער ליטעראַטור פון אַ געוויסען מין. איך וועל נאָר באַמערקען, אַז די, וואָס מיינען, אַז פאַר אַ שטערונג און אַ צאָם קאָן דינען די פולשטענדיגע צוטיילונג פון די ארעסטאַנטען און די איינצעל־פאַרהאַפטונג, מאַכען זעהר אַ גרויסען טעות. די פער־ווערזיטעט פון פאָרשטעלונג איז די אמת'ע אורזאַך פון אָט די אַלע ערשיינונגען, און די פאַרשפּארונג אין איינצעל־קאַמער איז דער זיכערסטער מיטעל צו געבען דער פאָרשטעלונג אַ קראַנק־האַפטיגע ריכטונג. ווי ווייט די פאָרשטעלונג קאָן דערגעהן אין אָט דער ריכטונג, דאָס ווייסען קוים אפילו די וויכטיגסטע ספּע־ציאַליסטען איבער פּסיכישע קראַנקהייטען: דערצו איז נויטיג אָפּצוזיין עטליכע מאָנאַטען אין איינצעל־קאַמערן און געווינען דעם פולען צטרוי פון די ארעסטאַנטען, שכנים אין די קאַמערן, ווי דאָס איז געווען דער פאַל מיט איינעם פון אונזערע חברים.

בכלל, ווען מען וואָלט די איינצעל־פאַרהאַפטונג, וואָס האָט איצט אזוי פיל אָנהענגער, איינגעפיהרט אומעטום, וואָלט דאָס געווען אַ נוצלאָזע מאַטערניש און וואָלט געפיהרט צו נאָך אַ

*) איניגע באַמערקונגען פון מ. דייוויט אין זיינע „ליווז פראָם אַ פּריזאָן דייערי" באַווייזען, אַז די לאַגע איז אין אָט דעם פּרט ניט בעסער אויך אין די ענגלישע געפענגניסען.

גרעסערער אפשוואכונג פון קערפערליכער און גייסטיגער ענערגיע פון די ארעסטאנטען. די ערפאהרונג פון גאנץ אייראפא און די אומגעהייערע פראפארציע פון גייסטיגע קראנקהייטען, וואס ווערט באמערקט אומעטום, צווישען ארעסטאנטען, וואס ווערן גע־האלטען אין איינצעל־פארהאפטונג א מעהר אדער ווייניגער דויערהאפטיגע צייט, באווייזט קלאר די ריכטיגקייט פון דעם, וואס איז געזאגט געווארן; און עס בלייבט נאר איבער צו שטוינען, ווי ווייניג מענשען אינטערעסירן זיך מיט די אנווייזונגען פון ערפאהרונג. פאר א מענשען, וואס איז באשעפטיגט מיט א טעטיגקייט, וועלכע פארשאפט איהם א געוויסען פארגעניגען, און וועמעס שכל איז אליין א רייכער קוואל פון איינדרוקען; פאר א מענשען, וואס זארגט ניט וועגען דעם, וואס קומט פאר אין די ווענט פון דער געפענגנים, וועמעס פאמיליען־לעבען איז גליקליך, וועמען עס באאומרוהיגען ניט קיין גדאנקען, וואס זיינען א קוואל פון שטענדיגע גייסטיגע ליידען, — פאר אזא מענשען קאן דאס אפשיידען זיך פון דער געזעלשאפט ניט האבען קיין פא־טאלען אויסגאנג, אויב דאס דויערט איינגאנצען עטליכע מאנא־טען. איז פאר מענשען אבער, וואס קאנען ניט לעבען אין דער גע־זעלשאפט נאר מיט די אייגענע געדאנקען, און באזונדערס פאר די, וועמעס באציהונגען מיט דער אויסערליכער וועלט צייכענען זיך ניט אויס מיט קיין באזונדערער גלאטקייט, און וואס זיינען צו־ליב דעם שטענדיג אויפגערעגט פון פינסטערע געדאנקען, — פאר זיי זיינען אפילו עטליכע מאנאטען פון איינצעל־פארהאפטונג א זעהר געפעהרליכער נסיון.

צעהנטער קאַפּיטעל.

זיינען געפענגניסען נויטיג?

אויב מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט אַלע איינפלוסען, וואָס זיינען ביילויפיג אָנגעוויזען געוואָרן אין פאָריגען קאַפּיטעל, וועלען מיר מוזען צוגעבען,, אַז יעדער פון זיי באַזונדער און זיי אַלע צוזאַמען אַרבייטען אין אַ ריכטונג, וואָס מאַכט די מענשען, וועלכע זיינען אָפּגעזעסען עטליכע יאָהר אין געפענגניס, אַלץ ווע־ניגער און ווענעגער צוגעפּאַסט פאַר'ן לעבען אין דער געזעלשאַפט. פון דער אַנדער זייט פיהרט ניט, בוכשטעבליך, קיין איינער ניט פון די אויבען אָנגעוויזענע איינפלוסען צו אַ וואוקס פון אינטע־לעקטועלע און מאָראַלע אייגענשאַפטען, דערהויבט ניט דעם מענ־שען צו אַן אידעאַלערער פאַרשטענדניש פון לעבען און זיינע פליכטען, מאַכט איהם ניט בעסער, מענשליכער, אין פאַרגלייך מיט דעם, וואָס ער איז געווען פאַר'ן אריינקומען אין געפענגניס.

די געפענגניסען פאַרבעסערן ניט די מאָראַל פון זייערע באַוואוינער; זיי פאַרהינדערן ניט קיין ווייטערע פאַרברעכען. און ניט ווילענדיג שטעלט זיך די פראַגע: וואָס זאָלען מיר טאָן מיט די, וואָס פאַרברעכען ניט נאָר קעגען דעם געשריבענעם געזעץ, — אָט די טרויעריגע ירושה פון אַ טרויעריגער פאַרגאַנגענהייט, — נאָר וואָס צושטערן די פּרינציפּען פון מאָראַל, וואָס זיינען איינ־געשריבען אין דעם האַרצען פון יעדען מענשען? אָט די פראַגע באַשעפטיגט איצט די בעסטע קעפּ פון אונזער יאָהרהונדערט.

עס איז געווען אַ צייט, ווען די גאַנצע קונסט פון מעדיצין איז באַשטאַנען אין פאַרשרייבען אייניגע רפואות, וואָס זיינען אַנטדעקט געוואָרן אויף אַן עמפּירישען וועג. קראַנקע, וואָס זיי־נען אַריינגעפאַלען אין די הענט פון אַן אַרצט, האָבען געקאָנט פאַר'סמ'ט ווערן פון אָט די רפואות, אָדער האָבען געקאָנט געזונט

ווערן טראָץ זיי; אָבער דער דאָקטאָר האָט אַלע מאָל געקאָנט אָנ־ווייזען, אַז ער האָט געטאָן, ווי אַלע אַנדערע דאָקטוירים: ער האָט ניט געקאָנט אַריבערוואַקסען זיינע מיטצייטלער.

אָבער אונזער יאָהרהונדערט, וואָס האָט דרייסט אויפגע־הויבען אַ מאַסע פראַגען, וואָס זיינען קוים אָנגעמערקט געוואָרען אין די פאָריגע יאָהרהונדערטער, האָט זיך באַצויגען צו מעדיצין אויף אַנאַנדער אופן. ניט באַשרענקענדיג זיך נאָר מיט היילען קראַנקהייטען, שטרעבט די מאָדערנע מעדיצין צו פאַרהינדערן זיי, און מיר ווייסען, וואָס פאַר אַן אומגעהויערער פראָגרעס עס איז דערגרייכט געוואָרען אין אָט דער הינזיכט, אַ דאַנק דער מאָ־דערנער אַנזיכט אויף די אורזאַכען פון קראַנקהייטען. היגיענע איז דער ערפאָלגרייכסטער צווייג פון מעדיצין.

ריזעלביגע באַציהונג דאַרף זיין צו דער גרויסער סאָציאַלער ערשיינונג, וואָס רופט זיך איצט „פאַרברעכערישקייט", אָדער וואָס אונזערע קינדער וועלען רופען „סאָציאַלע קראַנקהייט". די פאַרהינדערונג פון קראַנקהייטען איז דער בעסטער היילונגס־מיטעל, — צו אַזאַ שלוס איז געקומען אַ גאַנצע יונגע שול פון שרייבער, וואָס וואַקסט מיט יעדען טאָג, באַזונדערס אין איטאַ־ליען, און וועמעס פאָרשטעהער עס זיינען: פאָלעטי[1], פערי[2], קאָלאַדזשאַני[3] און, ביז אַ געוויסען גראַד, לאַמבראַזאַ; צו זיי דאַרף מען אויך צורעכענען די גרויסע שול פון פּסיכאָלאָגען, אין דער שפּיץ פון וועלכע עס שטעהען גריזאַנער[4], קראַפט־עבינג[5], דעפּינ[6] — אויפ'ן קאָנטינענט, און מאָודסלי[7] אין ענגלאַנד; סאָ־

1) *Il Delinquente*; Udine, 1875.

2) *Nuovi orizzonti del Diritto e della Procedure penale; Socialismo e Criminalita,* און איינינע אַנדערע אַרבייטען.

3) *L'Alcoolismo, sue consequenze morali e sua cause.* Catania, 1887. אָט די אַרבייט רעקאָמענדיר איך באַזונדערס דער אויפמערקזאַמ־קייט פון די שרייבער וועגען אַלקאָהאָליזם, וואָס מישען אַזוי אָפט צונויף פאָלגען מיט אורזאַכען.

4) *Gesammelte Abhandlungen. Berlin, 1882. Pathologie der Psychischen Krankheiten.*

5) *Zweifelhafte Geistzustände.* Erlangen, 1873; *Grundzüge der Criminal-Psychologie,* 1872; *Lehrbuch der Gerichtlichen Psychopatie,* Stuttgart, 1875.

6) *Psychologie Naturelle,* Paris, 1868; *Congrès Penitentiare de Stockholm en 1878,* Vol. II.

7) *Insanity with relation to Crime,* London, 1880.

ציאָלאָגען, ווי קעטלע און זיינע, צום באַדויערן, וועניגע נאָכ־פאלגער; און ענדליך די מאָדערנע שול פון פסיכאָלאָגיע אין איהר באציהונג צום אינדיווידום און די סאָציאלע רעפאר־מאטאָרען, וואס באטראכטען די געזעלשאפט. אין זייערע ארביי־טען געפינען מיר שוין פארטיגע עלעמענטען, פון וועלכע עס דארף זיך אויסארבייטען א נייע באציהונג צו יענע אומגליקליכע, וועל־כע מיר הענגען איצט, קעפען אָדער פארשיקען אין געפענגניסען.

דריי גרויסע ערשטע אורזאכען פיהרן צו דעם, וואס ווערט אָנגערופען פארברעך: סאָציאלע אורזאכען, אנטראָפאָלאָגישע און קאָסמישע.

די ווירקונג פון דער לעצטער פון אָט די אורזאכען איז נאָך ניט גענוג אויסגעפאָרשט, כאָטש מען קאָן זי ניט אָפלייקענען; קעטלע האָט שוין לאנג באוויזען איהר באדייטונג. פון די יעהר־ליכע באריכטען פון דעם ענגלישען גענעראל־פאָסטמייסטער ווייסען מיר, צום ביישפּיל, אז די צאָהל בריף, אין וועלכע מען האָט אריינגעלייגט געלט־אָנווייזונגען און אריינגעוואָרפען זיי אין די פאָסט־קעסטלאך פון ענגלאנד אָהן אן אדרעס, ווערט פון יאָהר צו יאָהר כמעט ניט פארענדערט. אויב אזא קאפּריזנער עלעמענט פון אונזער לעבען, ווי צושטרייטקייט אין באצוג צו איין געגענ־שטאנד פון א געוויסען מין, איז אונטערוואָרפען צו געזעצען, וואס זיינען פונקט אזוי שטרענג, ווי די, וואָס רעגולירן די באוועגונג פון די הימעלשע קערפּער, איז דאָך דאָס נאָך מעהר ריכטיג אין באַ־צוג צו פארברעכען קעגען רעכט. מיר קאָנען מיט א גרויסער פינקטליכקייט פאָראויסזאָגען מיט א יאָהר פריהער די צאָהל מאָר־דען, וואָס וועלען באגאנגען ווערן אין יעדען לאנד פון אייראפּא; און אויב מיר וועלען נעמען אין באטראכט איניגע זייטיגע איינ־פלוסען, וואָס קאָנען פארגרעסערן אָדער פארקלענערן די צאָהל מאָרדען אין פארלויף פון קומענדיגען יאָהר, וועט די ציפער פון אונזער פאָראויסזאָגונג זיין נאָך פּינקטליכער.

מיט עטליכע יאָהר צוריק איז אין דעם ענגלישען זשורנאל „נייטשור" געווען פארעפענטליכט א סטאטיסטישער ארטיקעל וועגען דער צאָהל געשלעגען און מאָרדען, וואָס זיינען געשעהן אין אינדיען, אין פארבינדונג מיט דער טעמפעראטור און פייכטקייט פון דער לופט. יעדערער ווייס, אז איבעריגע ווארימקייט און

פייכטקייט פון דער לופט מאַכען מענשען נערוועזער, איידער ווען די טעמפעראַטור איז געמעסיגט, און עס וועהט א טרוקענער ווינד. אין אינדיען, וואו די טעמפעראַטור דערגרייכט אמאָל אן אומגעהויערע הויך, און די לופט צייכענט זיך אויס אין דערזעלביגער צייט מיט אן אומגעוועהנליכער פייכטקייט, — פיהלט זיך, נאַטירליך, דער אָפּשוואַכענדיגער איינפלוס פון דער אטמאָספער אין א סך א גרעסערער מאָס, איידער אין אונזערע געאָגראַפישע ברייטען. צוליב דעם האָט ס. א. היל ארויסגעבראַכט א פאָרמול, פון ציפער דאַטען, וואס נעמען ארום עטליכע יאָהר, — א פאָרמול, וואָס ערלויבט אייך, אויב איהר ווייסט די דורכשניטליכע טעמפעראַטור און די מאָס פון אטמאָספערישער פייכטקייט פון יעדען מאָנאַט, פאָראויסצוזאָגען מיט א מערקווירדיגער דערנעהענטערונג צו די ווירקליכע ציפערען, די צאָהל זעלבסטמאָרדען און בלוטיגע געוואַלדטאַטען, וואס וועלען פאררעגיסטרירט ווערען אין פארלויף פון דעם באַטרעפענדען מאָנאַט*).

אזעלכע אויסרעכענונגען קאָנען, נאַטירליך, אויסווייזען זאָנדערבאַר פאַר מענשען, וואס זיינען ניט געוועהנט צו באַטראַכטען פּסיכישע ערשיינונגען אין פארבינדונג מיט זייערע פיזישע אורזאַכען; אָבער די פאַקטען ווייזען אָן אויף אָט דער אפּהענגיגקייט מיט אזא קלאָרקייט, אז עס בלייבט מעהר קיין אָרט ניט פאַר צווייפלען. און מענשען, וועלכע עס איז אויסגעקומען צו פיהלען

---

*) S. A. Hill: "The Effects of the Weather Upon the Death-Rate and Crime in India," Nature, Vol. 29, 1884, p. 338. די פאָרמולע וואָס היל האָט אויסגעאַרבייט, אז די צאָהל זעלבסטמאָרדען און אַקטען פון געוואַלדטאַטען, וואָס ווערן באַגאַנגען יעדען מאָנאַט, איז גלייך צו דעם א י ב ע ר פ ל ו ס פון דער דורכשניטליכער ציפער פון דער טעמפּעראַטור יעדען חודש איבער 48° פאַרענהייט, געַכופּל'ט אויף צוויי. דער אויטאָר לעגט צו: „פאַרברעכען פון אַ געוואַלטזאַמען כאראקטער אין לאַנדאָן, קאָן מען זאָגען, זיינען פּראָפּאָרציאָנעל אין זייער צאָהל צו דער טענדענץ צו „שטעכיגער היץ", אָט דעם פּיינליכסטען צושטאַנד פון דער הויט, וואָס ווערט אַרויסגערופען דורך אַ הויכע טעמפּעראַטור, פאַרבונדען מיט פייכטקייט. יעדערן, וועמען עס איז אויסגעקומען צו ליידען פון אָט דער קראַנקהייט, וועט לייכט זיין צו פאַרשטעהן, פאַרוואָס די אורזאַכען, וואָס רופען אַרויס אָט די ליידען, קאָנען אַמאָל פיהרן צו מאָרדען און אַנדערע פאַרברעכען". ביי אַ קיהלען וועטער וועלען מיר האָבען אַ פאַרקערטע ווירקונג.

די ווירקונג פון דער טראָפּישער היץ אין פארבינדונג מיט דער טראָפּישער פייכטקייט אויף זייער נערוועזן סיסטעם, וועלען זיך ניט וואונדערן, וואָס גראד אין אזעלכע טעג זיינען די הינדוס געניינט צו כאפּען זיך פאר א מעסער צו לייזען דיספוטען, און וואָס מענשען, וואָס האָבען זיך אנטוישט אין לעבען, וועלען אין אזעלכע טעג גיכער זיך אנטשליסען אויף זעלבסטמאָרד*).

די ווירקונג פון קאָסמישע אורזאכען אויף אונזערע האנד־לונגען איז נאָך ניט אנאליזירט געוואָרן אלזייטיג; פונדעסט־וועגען זיינען איינינע פאקטען פעסטגעשטעלט געווארן. עס איז, צ. ב. ש., באקאנט, אז אָנפאַלען אויף פּערזאָנען (גוואלדטאטען, מאָרד, א. אז. וו.) שטייגען אין פארלויף פון זומער, אין ווינטער דערגרייכען א מאקסימום פארזוכען, וואָס זיינען געווענדט קעגען אייגענטום. באטראכטענדיג די קרומע ליניען, וואָס פּראָפעסאָר ע. פערי**), האָט אנגעצייכענט, און קוקענדיג גלייכצייטיג אויף די קרומע ליניען פון טעמפּעראטור און די קרומע ליניען, וואָס ווייּ־זען אָן די צאָל פארזוכען אויף פּערזאָנען, מוז מען דערשטוינט ווערן פון זייער עהנליכקייט: זיי זיינען אמאָל אזוי עהנליך, אז עס איז שווער אונטערצושיידען פון איינער ביז צו דער אנדערער. צום באדויערן פארנעמט מען זיך ניט מיט אזעלכע אויספארשונ־גען מיט יענער ענערגיע, וואס זיי פארדינען, און צוליב דעם זיי־נען נאָר ווענינ פון די קאָסמישע אורזאכען אנאליזירט געוואָרן אין פארבינדונג מיט זייער איינפלוס אויף מענשליכע האנדלונ־גען.

מען מוז אָבער צוגעבען, אז אזעלכע אויספאָרשונגען זיינען פארבונדען מיט א סך שוועריגקייטען, צוליב דעם, וואָס די מעהרס־טע קאָסמישע אורזאכען איבען אויס זייער ווירקונג נאָר אינדיר־עקט; אזוי, צום ביישפּיל, ווען מיר זעהען, אז די צאָהל פאר־ברעכען געגען רעכט איז דאָ העכער, דאָ נידריגער, אין איינקלאנג

זעה אויך Mayr, “Gesetzmassigkeit in Gesellschafts-leben,” E. Ferri אין *Archivis di Psychiatria*, fasc. 2; “La téoria dell'imputabilita e la Negazione del libero Arbitrio,” Bologna, 1881, און אַ סך אַנדערע.

**) Das Verbrechen in Seiner Abhänsigkeit von Temperatur, Berlin, 1882; אויך Colojanni, “Oscillations térmometriques et délits contre les Personnes”, אין *Bibl. d'Anthropologie Criminelle*, Lyon, 1886.

מיט דער גערעטעניש אויף תבואות אָדער וויינטרויבען, ווייזט זיך די ווירקונג פון קאָסמישע אַגענטען ארויס נאָר דורך א גאַנצער רייהע איינפלוסען פון א סאָציאַלען כאראַקטער. און דאָך וועט קיי־נער ניט אָפּלייקענען, אז ביי א גוטען וועטער, א רייכער ערנטע און, פאָלגליך, א גוטער שטימונג פון די דאָרפס־איינוואוינער, זיי־נען די לעצטע וועניגער גענויגט צו לעזען זייערע קליינע שטרייטען דורך געוואַלט, איידער בעת א שטורמיגען אָדער פינסטערען וועט־טער, ווען, חוץ אַלעמען, רופען נאָך די שלעכטע גערעטענישען אויך ארויס אַן אַלגעמיינע אומצופרידענהייט. איך רעכען, אז פרויען, וואָס האָבען א שטענדיגע מעגליכקייט צו באָאָבאַכטען די גוטע און שלעכטע שטימונג ביי זייערע מענער, וואָלטען געקאָנט מיטטיילען א סך אינטערעסאַנטע דאַטען וועגען דעם איינפלוס פון וועטער אויפ'ן פאַמיליען גליק.

די אזוי גערופענע „אַנטראָפּאָלאָגישע אורזאַכען", וועלכע מען האָט געשאָנקען זעהר פיל אויפמערקזאַמקייט אין די לעצטע יאָהרען, שפּילען נאָך אָהן צווייפעל א וויכטיגערע ראָל, איידער די קאָסמישע אורזאַכען. דער איינפלוס פון גע'ירש'ענטע איינגענשאַפטען אין דער קערפּערליכער אָרגאַניזאַציע אויף די נייגונג צו פאַרברעכען איז אין דער לעצטער צייט אילוסטרירט געוואָרן פון אזוי פיל אינטערעסאַנטע אויספאָרשונגען, אז מיר קאָנען פאַסען א פול־שטענדיג באַגרינדעטען אורטייל וועגען אָט דער קאַטעגאָריע אור־זאַכען, וואָס ברענגען מענשען צו די טירען פון אונזערע געריכ־טען. געוויס, מיר קאָנען פולקאָם איינשטימען מיט יענע שלוסען, צו וועלכע עס איז געקומען איינער פון די אָנגעזעהענסטע פאָר־שטעהער פון אָט דער שול, דר. לאָמבראָזאָ*), באזונדערס אין איינער פון זיינע לעצטע ארבייטען.**) ווען ער ווייזט אָן, אז א סך באוואוינער פון אונזערע געפענגניסען ליידען פון פעהלערען פון דער מארך אָרגאַניזאַציע, מוזען מיר אָט דעם פאַקט אנערקענען. מיר זיינען אפילו גרייט אָנצונעמען, אויב דאָס איז ווירקליך באַ־וויזען, אז די מעהרסטע פאַרברעכער און ארעסטאַנטען האָבען לענגערע הענט, איידער מענשען, וואָס געפינען זיך אויף דער פריי. און ווידער, ווען לאָמבראָזאָ ווייזט אונז אָן, אז די ברוטאַלסטע

*) L'Homo delinquente, 3 ed., Torino, 1884.
**) Sull incremento del delitto, Roma, 1879.

מאָרדען זיינען באַגאַנגען געוואָרען פון מענשען, וואָס האָבען גע־ליטען פון ערנסטע דעפעקטען פון דער קערפּערליכער אָרגאַניזאַ־ציע, קאָנען מיר נאָר זיך בויגען פאַר אָט דער באַהויפּטונג און אַנ־ערקענען איהר ריכטיגקייט. אָבער אַזעלכע באַהויפּטונגען בלייַ־בען נאָר אַן ערקלערונג פון דעם פאַקט, ניט מעהר. און דעריבער קאָנען מיר ניט געהן נאָך הערען לאָמבראָזאָ, ווען ער ציהט צו ברייטע שלוסען פון אָט די און עהנליכע פאַקטען, און ווען ער זאָגט אַרויס דעם געדאַנק, אַז די געזעלשאַפט האָט דאָס רעכט אָנצונעמען וועלכע זי וויל מיטלען געגען מענשען, וואָס ליידען פון אַזעלכע פעהלערען פון דער קערפּערליכער אָרגאַניזאַציע. מיר קאָנען ניט אָנערקענען דאָס רעכט פון דער געזעלשאַפט אויסצוראָטען אַלע מענשען, וואָס האָבען אַ ניט פולקאָמע סטרוקטור פון מאַרך, און נאָך ווענינער — אַריינצוזעצען אין געפענגניס אַלעמען, ווער עס האָט נאָר געהאַט דאָס אונגליק געבאָרען צו ווערען מיט צו לאַנגע הענט. מיר קאָנען אַנערקענען, אַז די מעהרסטע שולדיגע אין די ברוטאַליטעטען, וואָס דערצאָרענען פון צייט צו צייט די געזעל־שאַפט, זיינען ניט ווייט אוועק פון די אידיאָטען נאָכ׳ן גראַד פון זייער אַנטוויקלונג. אַזוי, צום ביישפּיל, קאָן דער קאָפּ פון אַ גע־וויסען גרויזאַמען מערדער, פּרעי, אַ בילד פון וועלכען איז דורכ־געגאַנגען די גאַנצע פּרעס אין 1886, זיך רעכענען פאַר אַ באַ־שטעטיגענדען פאַקט. אָבער פּונקט ווי נ י ט א ל ע אין אינדיען נעמען זיך פאַר׳ן מעסער אין אַ הייסען וועטער, אַזוי ווערן נ י ט א ל ע ש ו ו א כ ז י נ י ג ע מענער און פרויען — מערדער. און דער ביטערסטער קרימינאַליסט פון דער אַנטראָפּאָלאָגישער שול וועט מוזען זיך אָפּזאָגען פון דעם געדאַנק אויסצוראָטען אַלע אידיאָטען, אויב ער וועט זיך דערמאָנען, וויפיל פון זיי עס געפי־נען זיך אויף דער פריי (איינינע אונטער אויפזיכט, און אַ סך אפילו געזונטע מענשען אונטער זייער אויפזיכט); און דאָך איז דער גאַנ־צער אונטערשיד צווישען אָט די אונגליקליכע און די, וואָס מען האָט אָפּגעגעבען אין די הענט פון תליון, אייגענטליך נאָר אַן אונ־טערשיד פון אומשטענדען, אונטער וועלכע זיי זיינען געבאָרן גע־וואָרן און זיינען אויסגעוואַקסען. געפינען מיר דען ניט אין אַ סך פאַמיליען, וואָס זיינען אין אַנדערע הינזיכטען גאַנץ „רעספּעקטאַ־בעלע״, און אויך אין פּאַלאַצען, שוין ניט רעדענדיג וועגען אַנשטאַל־

טען פאַר משוגעים, מענשען, וואָס ליידען פון אַזעלכע פעהלערען פון מארך־אָרגאַניזאַציע, וועלכע דר. לאָמבראָזאָ האלט פאַר כאַראַקטעריסטיש, ווי סימנים פון „פאַרברעכערישען משוגעת״? מארך־קראַנקהייטען ק אָ נ ע ן העלפען דער אַנטוויקלונג פון פאַרברעכערישע נייגונגען; אָבער ביי אַנדערע אומשטענדען קאָן אויך אַזאַ ווירקונג זיך ניט ארויסווייזען. דער געזונטער פאַרשטאַנד און דאָס גוטע הארץ פון טשאַרלז דיקענס האָבען איהם געהאָלפען צו פאַרשטעהן גרינדליך אָט דעם איינפאַכען אמת און פאַרקערפּערן איהם אין דער געשטאַלט פון מר. דיק.

קאָנען מיר, הייסט דאָס, ניט איינשטימען מיט אַלע שלוסען פון דר. לאָמבראָזאָ, און נאָך וועניגער — פון זיינע נאָכפאָלגער; אָבער מיר דאַרפען זיין דאַנקבאַר דעם איטאַליענישען שרייבער דערפאַר, וואָס ער האָט זיך אָפּגעגעבען מיט דער מעדיצינישער זייט פון דער פראַגע און האָט פּאָפּולאַריזירט אַזעלכע נייע אידעען. איצט וועט יעדער מענש אָהן פאָראורטיילען קאָנען ציהען פון דר. לאָמבראָזאָ'ס פאַרשידענע און אונגעהויער אינטערעסאַנטע באָאַבאַכטונגען דעם איינציגען שלוס, נעמליך, אַז די מעהרהייט פון די, וועמען מיר פאַראורטיילען ווי פאַרברעכער, זיינען מענשען, וואָס ליידען פון וועלכע עס איז קראַנקהייטען אָדער אונפּולקאָמקייטען פון אָרגאַניזם, און אַז דעריבער איז נויטיג זיי צו היילען, און ניט פ אַ ר ש ט אַ ר ק ע ן זייער קראַנקהאַפטיגען צושטאַנד דורך געפענגנים פאַרהאַפטונג.

מאָדסלי'ס אויספאָרשונגען וועגען דער פאַרבינדונג צווישען משוגעת און פאַרברעכען זיינען גוט באַקאַנט אין ענגלאַנד.*) לייענענדיג אויפמערקזאַם זיינע אַרבייטען, מוז מען אַרויסטראָגען דעם איינדרוק, אַז די מעהרסטע באַוואוינער פון אונזערע געפענגניסען, וואָס זיינען פאַראורטיילט פאַר גוואַלדטאַטען, זיינען מענשען, וואָס ליידען פון וועלכע עס איז מארך־קראַנקהייטען. נאָך מעהר, דער „אידעאַלער משוגע'נער״, וואָס איז באַשאַפען געוואָרען אין דער פאָרשטעלונג פון די יוריסטען, וועלכען זיי זיינען גרייט צו דערקלערען ניט פאַראַנטוואָרטליך פאַר זיינע טאַטען, איז פונקט אַזאַ זעלטענהייט, ווי דער „אידעאַלער פאַרברעכער״ וועלכען דאָס

*) "Responsibility in Mental Disease," London, 1872; "Body and Will," London, 1883.

נעזעץ שטרעבט צו באשטראפען. עס איז אהן צווייפעל פאראן, ווי מאדסלי זאגט, א „ברייטע צווישען־פראווינץ צווישען פארברע־כען און משוגעת, און דערביי באגעגנען מיר אויף איין גרענעץ א געוויסע אויסערונג פון משוגעת, אבער נאך מעהר — אן אויסע־רונג פון פארברעכערישקייט, ריכטיגער וואלט געווען צו זאגען: פון א באוואוסטזיניגען פארלאנג צו טאן עפעס שלעכטס; ביי דער אנדער גרענעץ ווידער באגעגנען מיר, פארקערט, א קלע־נערע אויסערונג פון פארברעכערישקייט און א גרעסערע — פון משוגעת". אבער, גיט ער צו, „די גערעכטע באשטימונג פון מאָ־ראלער פאראנטווארטליכקייט ביי די אונגליקליכע מענשען, וואס באוואוינען אט דעם צווישען־פאס, וועט קיינמאל ניט דערגרייכט ווערן, ביז מיר וועלען זיך ניט באפרייען פון פאלשע פארשטעלונ־גען וועגען „זינד" און „בייזען ווילען".*)

*) מאדסלי'ס „רעספאנסיביליטי"; אויף זייט 27 זאגט מאדסלי: „כאטש מען קאן זיך באציהען צום פארברעכער מיט מיטלייד, פונדעסט־וועגען איז נויטיג אפצונעמען ביי איהם די מעגליכקייט צו טאן ווייטער שלעכטס; די געזעלשאפט האט א פולשטענדיג רעכט צו באשטעהן אויף דעם; און הגם מען קאן זיך צו איהם באציהען מיט רחמים, באשטעהט דאך די אמת'ע גוטסקייט און באזארגטקייט, ווי צו איהם אליין, אזוי אויך צו אנדערע, אין — אונטערוואַרפען איהם צו אזא דיסציפלין, וואס וועט קאנען, אויב מעגליך, איהם ברענגען אין א געזונטען צו־שטאנד, מעג דאס זיין אפילו קאטארזשנע ארבייט, אויב זי וועט זיין נאך זיינע כחות". שוין ניט רעדענדיג גארנישט וועגען דעם „רעכט" פון דער געזעלשאפט צו באשטראפען וועמען עס איז מיט קאטארזשנער ארבייט, — אין וועלכען רעכט גופא מען קאן נאך שטארק צווייפלען, ווייל מאדסלי אליין אנערקענט, אז די געזעלשאפט „פאבריצירט אליין פארברעכער", — קאנען מיר זיך נאר וואונדערן, וואס א מענש מיט אזא קלארן פארשטאנד האט אנגענומען, כאטש אויף אן אויגענבליק, אז די געפענגניס פארהאפטונג מיט קאטארזשנער ארבייט קאן זיין דער בעסטער מיטעל צו ברענגען עמיצענס פארשטאנד אין א געזונטען צושטאנד. דא באגעגנען מיר זיך מיט איינעם פון יענע ווידער־שפרוכען, מיט וועלכע עס איז פול דאס ענגלישע לעבען און די ענגלישע ליטעראטור, וואו א געניאלער טאלאנט לעבט זייט ביי זייט מיט דעם שמאלסטען פיליסטערטום.

צום באַדויערן, זיינען נאָך ביז איצט אונזערע שטראָף־איינ־ריכטונגען נאָר אַ קאָמפּראָמיס צווישען די אַלטע אידעען פון נקמה, באַשטראָפען דעם „בייזען ווילען" און די „זינד" און די נייערע אידעען פון איינשרעקען, און דערביי ווערןביידע אין אַ גאַנץ אונבאַדייטענדיגער מאָס מילדער געמאַכט פון פילאַנטראָפּישע טענדענצען. אָבער מיר האָפען, אַז עס איז שוין ניט ווייט די צייט, ווען די נאָבעלע אַנזיכטען, וואָס האָבען באַגייסטערט גריזינגער'ן, קראַפט-עבינג'ען, דעפּינ'ען און איינינגע מאָדערנע רוסישע, דייטשע און איטאַליענישע קרימינאַליסטען, וועלען אַריינדרינגען אין דאָס געזעלשאַפטליכע באַוואוסטזיין; און מיר וועלען זיך דערמאָנען שעמען, דערמאָנענדיג, ווי לאַנג מיר האָבען אָפּגעגעבען מענשען, וועלכע מיר האָבען אָנגערופען „פאַרברעכער", אין די הענט פון תליונים און געפענגניס וועכטער. ווען די געוויסענהאַפטיגע און גרינדליכע אַרבייטען פון די אויבענדערמאָנטע שרייבער וואָלטען געווען מעהר באַקאַנט, וואָלטען מיר אַלע לאַנג פאַרשטאַנען, אַז די מעהרסטע מענשען, וועלכע מיר האַלטען איצט אין געפענגניסען אָדער פאַר'משפּט'ען צום טויט, נויטיגען זיך, אָנשטאָט אַ שטראָף, אין דער פאָרזיכטיגסטער, ברידערליכער באַציהונג צו זיי. איך מיין ניט, נאַטירליך, פאַרצושלאָגען, מען זאָל פאַרבייטען די געפענגניסען אויף דול־הייזער; שוין דער געדאַנק אליין ווענען דעם וואָלט מיך שרעקליך אויפגעבראַכט. די דול־הייזער זיינען, אייגענטליך, די זעלביגע געפענגניסען; און די, וועלכע מיר האַלטען אין געפענגניסען, זיינען גאָר ניט קיין משוגעים; זיי זיינען אפילו ניט אַלעמאָל באַוואוינער פון יענער גרענעץ פון דער „צווישען־פּראָווינץ", אויף וועלכער אַ מענש פאַרלירט דעם קאָנטראָל איבער זיינע האַנדלונגען. איך בין פונקט אַזוי ווייט פון דער אידעע, וואָס ווערט פּראָפּאַגאַנדירט פון איינינגע, — אָפּצוגעבען די געפענגניסען אין רשות פון פּעדאַגאָגען און מעדיצינער. די מעהרסטע מענשען, וואָס ווערן איצט געשיקט אין געפענגניסען, נויטיגען זיך נאָר אין ברידערליכער הילף מצד די, וואָס רינגלען זיי אַרום; זיי נויטיגען זיך אין הילף צו אַנטוויקלען די העכערע אינסטינקטען פון דער מענשליכער נאַטור, וועמעס וואוקס איז דערשטיקט אָדער אָפּגעשטעלט געוואָרן פון אַ קראַנקהאַפטיגען צושטאַנד פון

דעם ארגאניזם (אנעמיע פון מארך, קראנקהייט פון הארץ, לעבער, מאגען, א. אז. וו.) אדער, נאך אפטער, — דורך די שענדליכע באדינגונגען, אונטער וועלכע עס וואקסען אויס הונדערטער טויזענטער קינדער און אונטער וועלכע עס לעבען מיליאנען דערוואקסענע אין די אזוי גערופענע צענטרען פון ציוויליזאציע. אבער אט די העכערע אייגענשאפטען פון דער מענשליכער נאטור קאנען זיך ניט אנטוויקלען און אויסאיבען, ווען דער מענש האט ניט קיין פרייהייט, און עס איז ביי איהם, צוליב דעם, אפגענומען געווארן די מעגליכקייט פריי צו קאנטראלירן זיינע האנדלונגען; ווען ער איז איזאלירט פון די פארשיידענע איינפלוסען פון דער מענשליכער געזעלשאפט. פרוואווט אויפמערקזאם אנאליזירן וועלכע עס איז פארלעצונג פון דעם ניט געשריבענעם מאראלען געזעץ, און איהר וועט אלעמאל געפינען, ווי דער גוטער אלטער גריזינגער האט געזאגט, אז אט די פארלעצונג קאן מען דערקלערן מיט א פ ל ו צ ל ו נ ג ע ן אימפולס: „דאס, — זאגט ער, — איז א רעזולטאט פון איינפלוסען, וואס האבען אין פארלויף פון א סך יאהרן טיף געווירקט אויפ'ן מענשען" *) לאמיר נעמען פאר א ביישפיעל א מענשען, וואס איז באגאנגען א וועלכע עס איז גוואלדטאט. די בלינדע ריכטער פון אונזער צייט שיקען איהם אפ, אהן ווייטערן נאכדענקען, אין געפענגניס. אבער א מענש, וואס איז ניט פאר'סמ'ט געווארן פון א שטודיום פון רוימישער יוריספרודענץ, נאר שטרעבט פריהער צו אנאליזירן, איידער ער טראגט ארויס זיין אורטייל, וועט זאגען עפעס אנדערש. צוזאמען מיט גריזינגער'ן וועט ער באמערקען, אז אין דעם געגעבענעם פאל, אויב דער באשולדיגטער האט ניט געקאנט איינהאלטען זיינע געפיהלען און האט זיי געגעבען אן אויסוועג אין דער גוואלדטאט, געהערט די צוגרייטונג צו אט דעם אקט צו א פריהערדיגען פעריאד פון זיין לעבען. איידער ער איז אט דעם אקט באגאנגען, האט אפשר דער באשולדיגטער אין פארלויף פון זיין גאנצען פריהערדיגען לעבען שוין ארויסגעוויזען אן אונגארמאלע גייסטיגע טעטיגקייט דורך א רוישיגע אויסערונג פון זיינע געפיהלען, אנהויבענדיג מיט טומעלדיגע קריי-

---

*) Vierteljahrschrift für gerichtliche und öffentliche Medicin, 1867.

געריייען צוליעב די נישטיגסטע אורזאַכען אָדער באַליידיגענדיג, אונטער דעם אונוויכטיגסטען אויסרייד, מענשען, וואָס זיינען נאָהנט צו איהם; דערביי, האָט זיך, צום באַדוירען, ניט געפונען קיין איינער, וואָס וואָלט שוין אין זיין קינדהייט געפּרואווט געבען זיין נערוועז עמפּינדליכקייט א בעסערע ריכטונג. די וואָרצלען פון די אורזאַכען פון דער גוואַלדטאַט, וואָס האָט געבראַכט דעם באַשולדיגטען אין געריכט, דאַרף מען אויף אַזאַ אופן זוכען אין דער פאַרגאַנגענהייט, מיט א סך יאָהרען צוריק. און אויב מיר וועלען וועלען נאָך מעהר פאַרטיפען אונזער אַנאַליז, וועלען מיר אַנטדעקען, אַז אַזאַ קראַנקהאַפטיגער גייסטיגער צושטאַנד ביי דעם באַשולדיגטען איז א רעזולטאַט פון א וועלכער עס איז פיזישער קראַנקהייט, א געבאָרענער אָדער וואָס האָט זיך אַנטוויקעלט שפּעטער צוליעב די אוננאָרמאַלע לעבענס־באַדינגונגען, — א קראַנקהייט פון הארץ, מאַרך, אָדער פאַרדייהונגס סיסטעם. אין פאַרלויף פון א סך יאָהרען האָבען אָט די אורזאַכען אויסגעאיבט א ווירקונג אויף דעם באַשולדיגטען און דער רעזולטאַט פון זייער געמיינשאַפטליכער טעטיגקייט איז ענדליך געוועזען די גוואַלדטאַט, מיט וועלכער דאָס נשמהלאָזע געזעץ האָט צו טאָן.

נאָך מעהר, אויב מיר וועלען אַנאַליזירען זיך אליין, אויב מיר וועלען זיך אָפען מודה זיין אין די געדאַנקען, וועלכע לויפען אמאָל דורך אין אונזער מאַרך, וועלען מיר דערזעהן, אַז יעדערער פון אונז האָט אָנגעבען פון דיזעלביגע געדאַנקען און געפיהלען (וועלכע מען קאָן אמאָל קוים כאַפּען), וואָס פאַרוואַנדלען זיך אין אורזאַכען פון די אַקטען, וועלכע ווערן באַטראַכט, ווי פאַרברעכערישע. אמת, מיר האָבען באַלד געשטרעבט צו פאַרטרייבען אַזעלכע געדאַנקען; אָבער אויב עס וואָלט געוועזען פאַר זיי א גינסטיגער באָדען צו באַווייזען זיך ווידער און ווידער; אויב די אומשטענדען וואָלטען אין דעם געהאָלפען, א דאַנק דער אונטערדריקונג פון די נאָבעלערע ליידענשאַפטען: ליעבע, מיטלייד און די אַלע געפיהלען, וואָס זיינען א רעזולטאַט פון א האַרציגער באַציהונג צו די פריידען און ליידען פון די מענשען, צווישען וועלכע מיר וואוינען, — דעמאָלט וואָלטען אָט די פאַרביילויפיגע געדאַנקען, וואָס מיר באַמערקען קוים אונטער נאָרמאַלע באַדינגונ־

גען, געקאָנט אויסוואקסען אין עפּעס שטענדיגס און ווערן א קראנקהאפטיגער עלעמענט פון אונזער כאראקטער.

אָט דאָס דארפען מיר לערנען אונזערע קינדער פון דער פריהר־סטער יוגענד, אָנשטאָט אָנשטאָפּען זייערע קעפּ, פון די פריהסטע טעג פון זייער יוגענד, מיט אידעען וועגען „גערעכטיגקייט“, וואָס דריקט זיך אויס אין דער פאָרם פון נקמה, באשטראָפונג, געריכט. ווען מיר וואָלטען די קינדער אנדערש ערציהען, וואָלט אונז ניט אויסגעקומען רויט צו ווערן פאר שאנד ביים געדאנק, אז מיר דינגען אָן מערדער אויף אויסצופיהרן אונזערע אורטיילען, און מיר צאָה־לען די געפענגנים וועכטער פאר אויספיהרן אזא דינסט, צו וועל־כער קיין געבילדעטער מענש וועט ניט וועלען צוגרייטען זיינע אייגענע קינדער. און אויב מיר אליין רעכענען אזא דינסט פאר א שענדליכע, איז וואָס פאר א רייד קאָן שוין זיין וועגען איהר כלומר'שט מאָראל־אויסבעסערנדיגען כאראקטער!

ניט געפענגניסען, נאָר ברידערליכע אָנשטרענגונגען כדי צו דערשטיקען די אַנטי־געזעלשאפטליכע געפיהלען, וואָס אנטוויקלען זיך אין איניגע פון אונז, — דאָס זיינען די איינציגע מיטלען, וואָס מיר האָבען א רעכט אָנצואווענדען און קאָנען אָנווענדען מיט א געוויסען ערפאָלג צו די', אין ווען אָט די געפיהלען האָ־בען זיך אנטוויקעלט צוליעב קערפערליכע קראנקהייטען אָדער געזעלשאפטליכע איינפלוסען. און מען דארף ניט מיינען, אז אַזא באציהונג צום פארברעכער איז אַן אוטאָפּיע. מיינען, אז שטראָף קאָן אָפּשטעלען דעם וואוקס פון אַנטי־געזעלשאפטליכע נייגונגען, דאָס איז אַן אוטאָפּיע, און דערצו נאָך א געמיינע או־טאָפּיע, וואָס איז ארויסגעוואקסען פון א טיף־עגאָאיסטישען גע־פיהל: „לאָזט מיך צורוה, און זאָל אַלץ אויף דער וועלט געהן ווי ביזאהער“.

א סך פון די אַנטי־געזעלשאפטליכע געפיהלען, — זאָגט דר. בריום טאָמפּסאָן,*) און צוזאמען מיט איהם א סך אַנדערע, — האָבען מיר גע'ירש'ענט, און די פאַקטען באשטעטיגען פולשטענ־דיג אזא אַנשויאונג. — אָבער וואָס קאָן גע'ירשנ'ט ווערן? דער כלומרשט'דיגער גוז פון פארברעכערישקייט“? אָדער עפּעס

*) „דזשורנאל אָוו מענטאל סייענס“, יאַנואַר, 1870, זייט 488.

אנ'אנדער זאַך? — מען נעמט איבער בירושה: א ניט נעני־
גענדיגען זעלבסט־קאָנטראָל, אַן אָפּוועזענהייט פון פעסטען ווילען,
א פארלאַנג צו ריזיקירען, א דורשט נאָך אויפרעגונג, *) אַן אונ־
געהויערען עהרגייץ. עהרגייץ, צום ביישפּיעל, ווען דאָס איז פאַר־
בונדען מיט א שטרעבען צו געפעהרליכע טאַטען און צו אויפ־
רעגונג, איז איינער פון די כאראקטעריסטישסטע שטריכען ביי
די מענשען, וואָס באַוואוינען די געפענגניסען. אָבער מיר ווייסען,
אַז עהרגייץ געפינט א סך געביטען, אויף וועלכע זיך ארויסצואַ־
ווייזען. ער קאָן שאַפען א מאַניאַק, ווי נאַפּאָלעאָן דער ערשטער
אָדער א טראַפּמאַן; ער קאָן אָבער אויך באַגייסטערן, אונטער אַנ־
דערע באַדינגונגען, — באַזונדערס ווען ער ווערט אויפגערעגט
און באַהערשט פון געזונטען פאַרשטאַנד, — די מענשען, וואָס
גראָבען דורך טונעלען און שניידען דורך לאַנדפּאַסען, וואָס
פאָרשען אויס ארקטישע ימים אָדער גיבען אָפּ זייער גאַנצע ענער־
גיע אויף דורכפיהרען אין לעבען א וועלכען עס איז גרויסען פּלאַן,
וואָס זיי האַלטען פאַר א טובה פאַר דער מענשהייט. אויסערדעם
קאָן די אַנטוויקלונג פון עהרגייץ אָפּגעשטעלט ווערן אָדער אינ־
גאַנצען פאַראַליזירט ווערן פון א פאַראַלעלער אַנטוויקלונג פון
פאַרשטאַנד. דאָסזעלביגע באַציהט זיך אויך אויף אַנדערע פע־
היגקייטען, וואָס זיינען דאָ אָנגערופען געוואָרן. אויב א מענש
האָט איבערגענומען בירושה אַן אָפּוועזענהייט פון פעסטען ווילען,
ווייסען מיר אויך, אַז אָט דער כאראקטער־שטריך קאָן פיהרען צו
די פאַרשידענאַרטיגסטע פאָלגען, אין איינקלאַנג מיט די לעבענס־
באַדינגונגען. ליידען דען וועניג פון אונזערע באַליעבטסטע באַ־

*) די וויכטיגקייט פון אָט דעם פאַקטאָר, אויף וועלכען עס האָט
שוין אָנגעוויזען עד. דיו־קען, ווערט באַוויזען שוין מיט דעם, וואָס דער
אַזוי־גערופענער „פאַרברעכערישער עלטער" איז דער עלטער צווישען 25
און 34 יאָהר. נאָך אָט דעם עלטער ווערט די צאָהל פאַרברעכען אונגע־
הויער פאַרקלענערט פון אַ שטרעבען צו אַ רוהיגען לעבען. דער פאַרשלאַג
פון דיו־קען („מענשען, וועמעס קאַריערע זאָגט עדות וועגען פאַרברע־
כערישע נייגונגען, דאַרפען פאַרשפּאַרט ווערן אָדער אָפּגעגעבען ווערן
אונטער אויפזיכט, ביז זיי וועלען ניט דערגרייכען אונגעפעהר אַ פערציג־
יאָהריגען עלטער") איז אַ טיפּישער מוסטער פון יענער באַזונדערער
לאָגיק, וועלכע אַנטוויקעלט זיך ביי מענשען, וואָס זיינען אַ געוויסע צייט
געווען דירעקטאָרען פון געפענגניסען.

קאנטע גראָד פון אָט דעם פעהלער? און איז ער דען א גענײ־
גענדע אורזאַך, אז מען זאָל זיי פארשפאַרן אין געפענגנים?

די מענשהייט האָט זעלטען געפּרואוווט באהאנדלען די פאר־
שולדיגטע מענשען, ווי מענשליכע וועזענס; אָבער יעדעס מאָל,
ווען זי האָט דאָס פּרובירט טאָן, איז זי גוט באלוינט געוואָרן
פאר איהר דרייסטקייט. אין קלערוואָ האָט מיך אמאָל ערשטוינט
די גוטסקייט, מיט וועלכער אייניגע דיענער אין שפּיטאָל האָבען
זיך באצויגען צו די קראַנקע ארעסטאַנטען. און דאָקטאָר קעמפּ־
בעל, וואָס האָט געהאַט א סך א ברייטערען פעלד פאר באָבאַכ־
טונגען אויף אָט דעם געביט, ווייל ער איז אָפּגעוועזן דרייסיג
יאָהר א געפענגנים ארצט, זאָגט דאָס פאָלגענדיגע: „באהאנד־
לענדיג די קראַנקע ארעסטאַנטען מיט צערטליכקייט, — ווי א
שטייגער מיט דאמען, וואָס געהערן צו דער העכערער געזעל־
שאַפט, (איך ציטיר זיינע ווערטער בוכשטעבליך), האָב איך בא־
קומען דעם רעזולטאַט, אז אין שפּיטאָל האָט געהערשט די גרעס־
טע אָרדנונג". קעמפּבעל איז געווען ערשטוינט „פון דעם העכסט־
לויבענסווערטען כאראַקטער־שטריך ביי די ארעסטאַנטען, וואָס
באַמערקט זיך אפילו ביי די גרעסטע פארברעכער, — נעמליך,
די אויפמערקזאַמקייט, מיט וועלכער זיי באציהען זיך צו קראַנקע".
„די איינגעוואָרצעלטסטע פארברעכער, — זאָגט קעמפּבעל, —
האָבען אָט דאָס געפיהל". און ער לעגט צו ווייטער: „כאָטש
א סך פון אָט די מענשען רעכענען זיך, צוליעב זייער פריהער־
דיגען אונזיניגען לעבען און פאַרברעכערישע געוואוינהייטען, פאר
איינגעוואָרצעלטע און מאָראַליש אָפּגעטעמפּטע, פונדעסטוועגען
באזיצען זיי א זעהר שאַרפען באוואוסטזיין פון רעכט און אומ־
רעכט". אַלע עהרליכע מענשען, ווען עס איז אויסגעקומען צו
האָבען א באריהרונג מיט די ארעסטאַנטען, קאָנען נאָר באשטעד־
טיגען די ווערטער פון דר. קעמפּבעל.

אין וואָס זשע ליגט דער סעקרעט פון אָט דעם כאראַקטער־
שטריך פון די ארעסטאַנטען, וואָס דאַרף באזונדערס ערשטוינען
מענשען, וועלכע זיינען געוואוינט צו רעכענען די ארעסטאַנטען
פאר באשעפענישען, וואָס זיינען ניט ווייט אוועק פון ווילדע
חיות? די דינער אין די געפענגנים שפּי־
טאָלען האָבען א מעגליכקייט ארויסצוא־

וויזען די גוטע געפיהלען, וואָס מענשען האָבען, און זיי ווייזען זיי ארויס. זיי האָבען אַ מעגליכקייט ארויסצואווייזען דאָס מיטליידס געפיהל, און דער דאָזיגער געפיהל האָט זיך אָפּגעשפּיגעלט אין זייערע האנדלונגען. אויסער דעם, האָבען זיי אין שפּיטאָל געהאַט מעהר פרייהייט, איידער די אנדערע ארעסטאַנטען, און די פון זיי, וועגען וועלכע דר. קעמפּבעל רעדט, זיינען נאָך דערצו געווען אונטער דער דירעקטער מאָראַלער ווירקונג פון דעם דאָקטאָר, — דאָס הייסט, פון אַזאַ גוטען און קלוגען מענשען, ווי קעמפּבעל, און ניט פון אַ וועלכען עס איז גראָבען דעמיסירטען אונטעראָפיציר.

קורץ גערעדט, די אַנטראָפּאָלאָגישע אורזאַכען, דאָס הייסט, די חסרונות פון אָרגאַניזאַציע, זיינען איינע פון די הויפּט־אורזאַכען, וואָס שטויסען מענשען אין געפענגנים; אָבער אייגענטליך קאָן מען זיי ניט אָנרופען „אורזאַכען פון פאַרברעכערישקייט". דיזעלביגע אַנטראָפּאָלאָגישע חסרונות באַגעגנען מיר ביי מיליאָנען מענשען, וואָס געהערן צום מאָדערנעם פּסיכאָפּאַטישען דור; אָבער זיי פיהרן צו אַנטי־געזעלשאַפטליכע האַנדלונגען נאָר ביי געוויסע גינסטיגע אומשטענדען. וואָס אָנבאַטרעפט די געפענגניסען, היילען זיי ניט אויס אָט די פּאַטאָלאָגישע חסרונות: זיי פאַרשטאַרקען זיי נאָר; און ווען אַ מענש קומט ארויס פון געפענגנים, האָבענדיג אויסגעפּרואווט אויף זיך, אין פאַרלויף פון עטליכע יאָהר, איהר פאַרדאַרבענדיגען איינפלוס, איז ער אַ סך ווייניגער פּאַסיג צום לעבען אין דער געזעלשאַפט, איידער ער איז געווען פאַר זיין פאַרהאַפטונג. אויב די געזעלשאַפט וויל פאַרמיידען נייע אַנטי־געזעלשאַפטליכע האַנדלונגען פון זיין זייט, איז דאָס מעגליך צו דערגרייכען נאָר איבערמאַכענדיג דאָס, וואָס די געפענגנים האָט אויפגעטאָן, דאָס הייסט, אויסגלעטענדיג די אַלע שטריכען, וועלכע די געפענגנים קריצט אויס אין יעדערן, וואָס האָט געהאַט דאָס אונגליק אריינצופאַלען אין איהרע ווענט. איי־ניגע מענשענפריינד געלינגט דאָס צו דערגרייכען אין באַזונדערע פאַלען, אָבער מעהרסטענטיילס ברענגען אָנשטרענגונגען קיין שום פּעולה ניט.

מען מוז דאָ זאָגען נאָך עטליכע ווערטער וועגען יענע אונגליקליכע, וועמען די קרימינאַליסטען באַטראַכטען, ווי געבאָרענע

מערדער, און וועמען מען שיקט צו דער תליה אין אַ סך לענדער, וואָס האַלטען זיך ביי דער אַלטער ביבלישער מאָראַל: „אַ צאָן פאַר אַ צאָן". פאַר די ענגלענדער קען דאָס אויסווייזען זונדערבאַר, אָבער איבער גאַנץ סיביר, — וואו עס איז פאַראַן אַ ברייט פעלד פאַר באָאָבאַכטונגען איבער פאַרשידענע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע, — ווערען די מערדער צוגערעכענט צום בעסטען קלאַס פון דער געפענגנים באַפעלקערונג. מיך האָט זעהר געפרעהט, וואָס דאָס איז אויך באַמערקט געוואָרן פון מייקעל דייוויט, וועלכער האָט מיט אַזאַ דורכדרינגליכקייט אַנאַליזירט „פאַרברעכערישקייט" און איהרע אורזאַכען אין אויסגעצייכענטע סקיצען פון געפענגנים לעבען.*) אַלע אין רוסלאַנד ווייסען, אַז דאָס רוסישע געזעץ אַנערקענט ניט טויט־שטראָף שוין מעהר ווי אַ יאָהרהונדערט; ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטען און דעם דריטען זיינען פּאָליטישע אין רוסלאַנד געשיקט געוואָרען מאַסענווייז צו דער תליה, ווערט טויט־שטראָף אין רוסלאַנד ניט אָנגעווענדט אויף קרימינעלע פאַרברעכער, אויסער אין זעלטענע פאַלען פון קריעגסגעריכטען. טויט־שטראָף איז אָפּגעשאַפט געוואָרן אין 1753, און פון יענער צייט אָן ווערן מערדער פאַר'משפט נאָר צו קאַטאָרזשנער אַרבייט, אויף טערמינען פון 8 ביז 20 יאָהר (פּאַטערמערדער און מוטערמערדער אויף אַ גאַנץ לעבען), און נאָך דעם טערמין ווערען זיי פאַרשיקטע־קאָלאָניסטען און בלייבען אין סיביר זייער גאַנץ לעבען. צוליעב דעם איז מזרח סיביר פול מיט באַפרייטע מערדער; און ניט קוקענדיג אויף דעם, וועט קוים זיך געפינען אַ וואָסער עס איז אַנדער לאַנד, אין וועלכען מען קאָן לעבען און אַרומפאָהרען מיט מעהר זיכערקייט. אין פאַרלויף פון מיינע לאַנ-

*) ער זאָגט: „מאָרדען זיינען אַמאָל פאַרבונדען מיט רויבערייען, — דאָס קאָן מען ניט לייקענען; אָבער כמעט אַלעמאָל זיינען זיי אַ צופעליגקייט ביי דער רויבעריי און זעלטען ווען זיי ווערען געפּלאַנט. דאָס שרעקליכסטע פון אַלע פאַרברעכען, — אַ פאָראויס געפּלאַנטער מאָרד, — איז געוועהנליך אַ רעזולטאַט פון נקמה אָדער אייפערזוכט, אָדער אַ רעזולטאַט פון פּאָליטישער אָדער סאָציאַלער אונגערעכטיגקייט, און מען קאָן איהם גיכער צושרייבען צו אַ פערווערזירונג פון די נאָבעלסטע זייטען פון דער מענשליכער נאַטור, איידער צו לעבענס לײדענשאַפטען און אַפּעטיטען". („ליוווז פראָם ע פּריזאָן דייערי", באַנד 1, זייט 17).

גע רייזען איבער סיביר האָב איך קיינמאָל מיט זיך ניט גענומען קיין געוועהר; דאָסזעלביגע קאָן איך זאָגען וועגען אַלע מיינע פריינד; יעדערן פון זיי איז אויסגעקומען, ארום און ארום, דורכ־צופאָהרן יעדעס יאָהר פון צעהן טויזענט ביז פופצעהן טויזענט ווערסט, איבער די ווילדסטע, אונבאפעלקערטסטע געגענטען. דערצו, ווי עס איז שוין געזאָגט געוואָרן אין איינעם פון די פריי־הערדיגע קאפיטלען, איז די צאָהל מאָרדען, וואָס ווערן באגאנגען אין סיביר פון באפרייטע מערדער און אונצעהליגע וואגאבונדען, אין אַלגעמיין זעהר אונבאדייטענד; בעת די שטענדיגע רויבע־רייען און מאָרדען, אויף וועלכע די סיביריאקעס באקלאָגען זיך, ווערן געוועהנליך באגאנגען אין טאָמסק און בכלל אויף דעם שטח פון מערב סיביר, וואוהין עס ווערן פארשיקט די ווייניגער וויכ־טיגע פארברעכער, ניט די מערדער. אין די ערשטע צייטען פון נײַנצעהנטען יאָהרהונדערט פלעגט מען די באפרייטע מערדער, מיט שפורען פון קאטאָרזשנע צייכענס, ניט זעלטען באגעגענען אין סיביר, אין די הייזער פון באאמטע, ווי קוטשערס און אפילו אמען, און דערביי פלעגען אָט די אמען זיך באציהען צו די אָנ־פארטרויטע קינדער מיט דער העכסט מוטערליכער זאָרג. די, וואָס וואָלטען געמיינט, אז אפשר צייכנען זיך די רוסען אויס מיט א ווייכערען כאראקטער, אין פארגלייך מיט די מערב־אייראָ־פּעער, קאָן איך ענטפערן מיט אָנווייזען אויף סצענען פון גרוי־זאמקייטען, וואָס קומען פאָר, בעת מען שטילט איין רוסישע פויערשע בונטען. איך וועל נאָר צוגעבען, אז די אָפּוועזענהייט פון הינריכטונגען און עקעלהאפטע געשפּרעכען וועגען די איינ־צעלהייטען פון אָט די הינריכטונגען, — געשפּרעכען, וועלכע די ארעסטאנטען אין די ענגלישע געפענגניסען האָבען זעהר ליעב צו פיהרן, — האָט מיטגעווירקט דערצו, אז אין די רוסישע ארעס־טאנטען זאָל זיך ניט אנטוויקלען קיין קאַלטע פאראכטונג צום מענשליכען לעבען.

די שענדליכע פראקטיק פון לעגאַלע מאָרדען, וואָס ווערט ביז איצט אָנגעפיהרט אין מערב אייראָפּא, די שענדליכע פראק־טיק פון אָנדינגען פאר א גיני (צעהן רובעל) א תליון,*) אויס־

*) Du Cane. "Punishment and Prevention of Crime," p. 23.

צופיהרן אן אורטייל, — וואָס דער ריכטער אליין האָט ניט דעם מוט צו טאָן, — אָט די שענדליכע פראַקטיק און די טיפע נשמה פאַרדאַרבונג, וואָס זי טראָגט אריין אין דער געזעלשאַפט, האָבען ניט קיין באַרעכטיגונג אפילו אין דער טענה, אז מיט דעם ווערען כלומר'שט פאַרהינדערט מאָרדען. די אָפּשאַפונג פון טויט־שטראָף האָט אין ערגעץ ניט פאַראורזאַכט קיין פאַרקלענערונג פון דער צאָהל מאָרדען. אויב מען הינריכטעט מענשען ביז איצט, איז דאָס איינפאַך א רעזולטאַט פון א שענדליכער מורא, וואָס ווערט פאַרבונדען מיט עראינערונגען וועגען דער נידריגערער שטופע פון ציוויליזאַציע, ווען דער פרינציפּ „א צאָהן פאַר א צאָהן" איז געפּרעדיגט געוואָרן פון רעליגיע.

אָבער אויב קאָסמישע אורזאַכען איבען אויס, — דירעקט אָדער אינדירעקט, — אזא מעכטיגען איינפלוס אויף די יעהר־ליכע צאָהל פון אנטי-געזעלשאַפטליכע אקטען; אויב די פיזיאָ־לאָגישע אורזאַכען, וואָס האָבען זייערע וואָרצלען אין די געהיימ־ניסען פון דעם קערפּערליכען בוי, זיינען אויך א מעכטיגער פאַק־טאָר, וואָס פיהרט צו רעכט־פאַרלעצונגען, — וואָס זשע וועט בלייבען פון די טעאָריען פון די באַשאַפער פון קרימינעלען רעכט, אויב מיר וועלען צו די אויבען־אָנגעוויזענע אורזאַכען פון די ער־שיינונגען, וואָס ווערן גערופען פאַרברעכען, נאָך צוגעבען סאָציאַ־לע אורזאַכען?

אין אַלטערטום איז געווען א מנהג, לויט וועלכען יעדע קאָ־מונע (קלאַן, מאַרק, געמיינדע, עדה) האָט זיך גערעכענט, ווי א גאַנצע קערפּערשאַפט, פאַראַנטוואָרטליך פאַר יעדען אנטי-געזעל־שאַפטליכען אקט, וואָס ווער עס איז פון איהרע מיטגלידער איז באַגאַנגען. אָט דער אַלטער מנהג איז איצט פאַרשוואונדען, ווי א סך גוטע איבערבלייבענישען פון דער אַלער געמיינדע אָרדנונג. אָבער מיר קערן זיך ווידער אום צו איהם, און איבערלעבענדיג א פעריאָד פון מיט קיין זאַך ניט געצוימטען אינדיווידואַליזם, נעמען מיר ווידער פיהלען, אז די גאַנצע געזעלשאַפט איז אין א באַדייר־טענדער מאָס פאַראַנטוואָרטליך פאַר די אנטי־געזעלשאַפטליכע אקטען, וואָס זיינען צווישען איהר באַגאַנגען געוואָרן. אויב עס פאַלען אויף אונז די שטראַלען פון דעם רוהם פון די זשעניען פון

אונזער צייט, זיינען מיר אויך ניט פריי פון די פלעקען פון שאַנד פאַר די מעשׂים פון אונזערע מערדער.

פון יאָהר צו יאָהר וואַקסען אויס הונדערטער טויזענטער קינדער אין דעם שמוץ, — מאַטעריעלער און מאָראַלער, — פון אונזערע גרויסע שטעט; זיי וואַקסען פאַרוואָרפענע, צווישען אַ באַפעלקערונג, וואָס איז דעמאָראַליזירט פון דעם ניט שטאַנדהאַפטיגען לעבען, פון דער אונזיכערהייט אין מאָרגענדיגען טאָג און פון אַזאַ אָרימקייט, וועגען וועלכער די פריהערדיגע צייטען האָבען גאָר קיין פאָרשטעלונג ניט געהאַט. איבערגעלאָזען צו זיך אַליין און צו די ערגסטע איינפלוסען פון גאַס, כמעט אָהן קיין שום אויפזיכט מצד די עלטערן, וואָס זיינען דערדריקט פון דעם שרעקליכען קאַמף פאַר עקזיסטענץ, — זיינען פאַר אָט די קינדער פרעמד אפילו פאָרשטעלונגען וועגען אַ גליקליכער פאַמיליע; דערפאַר אָבער זויגען זיי איין אין זיך, פון דער פריהסטער יוגענט אָן, די זינד פון די גרויסע שטעט. זיי טרעטען אריין אין לעבען, ניט וויסענדיג אפילו פון קיין מלאכה, וואָס וואָלט זיי געקאָנט דערנעהרן. דער זוהן פון ווילדען לערענט ביים פאָטער די קונסט פון יאַגד; זיין שוועסטער ווערט פון דער יוגענט אָן געלערענט צו פיהרן אַ ניט קאָמפּליצירטע ווירטשאַפט. אָבער די קינדער, וועמעס פאָטער און מוטער מוזען פון אין דער פריה אָן פאַרלאָזען זייערע שמוציגע נאָרעס צו זוכען וועלכע עס איז ארבייט, זיך ווי עס איז דורכצושלאָגען אין פאַרלויף פון דער וואָך, — אַזעלכע קינדער טרעטען אריין אין לעבען וועניגער צוגעגרייטע, איידער די קינדער פון די ווילדע. זיי קענען ניט קיין מלאָכה; די שמוציגע גאַס פאַרבייט זיי אַ הויז; די לעהרע, וואָס זיי באַקומען אין די גאַסען, איז באַקאַנט צו די, וואָס האָבען באַזוכט די ערטער, וואו עס געפינען זיך די שענקען פון די אָרימע און די פרעהליכע פאַרוויילונגס־פּלעצער פון די פאַרמעגליכערע קלאַסען.

אויסברעכען אין צאָרנדיגע רעדען וועגען דער נייגונג צו שכרות ביי אָט דעם קלאַס פון דער באַפעלקערונג, — עס איז ניטאָ קיין לייכטערע זאַך, ווי דאָס. אָבער ווען די ערערן באַשולדיגער וואָלטען אַליין אויסגעוואַקסען אונטער דיזעלביגע באַדינגונגען, ווי די קינדער פון דעם ארבייטער, וועמען עס קומט אויס יעדען מאָרגען צו באַנוצען די פויסטען, כדי צו פאַרנעמען אַן אָרט ביי די טויערן

פון די לאָנדאָנער דאָקס, — צו וואָלטען אַ סך פון זיי זיך אָפּגע־האַלטען פון באַזוכען די אויסגעפּאַרבטע שענקען, אָט די איינציגע „פּאַלאַצען", מיט וועלכע די רייכע האָבען באַלוינט די אמת'ע פּראָ־דוצירער פון אַלע עשירות.

קוקענדיג אויף אָט די אונטערוואַקסענדיגע באַפעלקערונג פון אַלע אונזערע גרויסע מאַנופאַקטור צענטרען, הערן מיר אויף צו וואונדערן זיך, וואָס אונזערע גרויסע שטעט זיינען די הויפּט צו־שטעלער פון דעם מענשען־מאַטעריאַל פאַר די געפענגניסען. פאַר־קערט, איך האָב זיך אַלע מאָל געוואונדערט, וואָס אַזאַ פאַרהעלט־ניסמעסיג אונבאַדייטענדע צאָהל פון אָט די גאַסען קינדער ווערן גנבים און רויבער. איך האָב קיינמאָל ניט אויפגעהערט צו וואונ־דערען זיך, ווי טיף עס זיינען איינגעוואָרצעלט די סאָציאַלע געפיה־לען אין מענשען פון נייצעהנטען יאָהרהונדערט, וויפיל גוטהער־ציגקייט עס איז פאַראַן אין די באַוואוינער פון אָט די שמוציגע גאַסען; נאָר מיט דעם קאָן מען ערקלערן, וואָס אַזוי ווענינ פון די אויסגעוואַקסענע אין פולשטענדיגער פאַרוואָרפענקייט ערקלערן אַן אָפענע מלחמה אונזערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. גאָר ניט דער „איינשרעקענדיגער איינפלוס פון די געפענגניסען", נאָר אָט די גוטע געפיהלען, אָט דער עקעל צו גוואַלדטאַטען, אָט די געהאָרכ־זאַמקייט, צוליב וועלכער די אָרימע לייט מאַכען שלום מיט'ן ביי־טערען מזל, ניט אויפברענגענדיג אין זייערע הערצער קיין טיפען האַס, — נאָר זיי, אָט די געפיהלען, זיינען יענער צאַם, וואָס לאָזט די אָרימע לייט ניט טרעטען אָפען אַלע געזעלשאַפטליכע צאַמען. ווען ניט אָט די גוטע געפיהלען, וואָלט שוין לאַנג קיין שטיין אויף אַ שטיין ניט געבליבען פון אונזערע מאָדערנע פּאַלאַצען.

און פון דער אַנדערער זייט, אויפ'ן אַנדערען עק פון דעם גע־זעלשאַפטליכען לייטער, ווערט געלט, — אָט די פאַרזאַכליכטע מענשליכע אַרבייט, — פאַרשווענדט מיט אַן אונערהערטער לייכט־זיניגקייט, אָפטמאָל נאָר כדי צו באַפרידיגען דעם נאַרישען עהרגייץ. ווען ביי זקנים און דער אַרבייטענדער יוגענט איז אָפטמאָל ניטאָ קיין ברויט, און זיי געהען אויס פון הונגער ביי די טירען פון רייכע געשעפטען־פּאַלאַצען, — פאַרשווענדען אין דיזעלביגע געשעפטען די רייכע מאַסען געלד אויף איינקויפען אוננוצליכע לוקסוס־זאַכען.

ווען אלץ, וואס רינגעלט אונז ארום, — געשעפטען און מענ־
שען, וואס מיר באגעגענען אויף די גאסען, די ליטעראטור פון דער
לעצטער צייט, די פארגעטערונג פון געלט, וואס עס קומט אויס צו
באאבאכטען יעדען טאג, — ווען אט דאס אלץ אנטוויקעלט אין
מענשען אן אונשטילבארע דורשט צו ערווערבען גרענעצלאזע רייכ־
טימער, א ליבע צו שרייענדיגען לוקסוס, א טענדענץ צו ווארפען
נאריש געלט פאר יעדען אפענעם אדער באהאלטענעם צוועק; ווען
אין אונזערע שטעט זיינען פאראן גאנצע קווארטאלען, אין וועלכע
יעדעס הויז דערמאנט אונז, ווי א מענש קאן זיך פארוואנדלען אין
א חיה, ניט קוקענדיג אויף די אויסערליכע אורזאכען, מיט וועלכע
ער זוכט צו פארדעקען די חיה'שאפט; ווען פאר א דעוויז פון אונזער
ציוויליזירטער וועלט קאן מען אוועקשטעלען די ווערטער: „באריי־
כערט אייך! צושטערט אלץ, וואס איהר באגעגענט אויף אייער
וועג, אנווענדענדיג אלע מיטלען, אויסער סאידען די, וועלכע קאנען
אייך ברענגען אין געריכט!" — ווען מען לערענט יעדען טאג אויף
טויזענטער אופנים אלעמען, מיט ווייניג אויסנאמען, פון דעם ערד־
באזיצער ביז צום בעל מלאכה, אז דער אידעאל פון לעבען איז אזוי
איינצוארדנען אייערע געשעפטען, אז אנדערע זאלען ארבייטען פאר
אייך; ווען קערפערליכע ארבייט ווערט אזוי פאראכט, אז מענשען,
וואס ריזיקירן קראנק צו ווערן פון א ניט גענוגענדיגער קער־
פערליכער איבונג, ציהען פאר גימנאסטיק, נאכמאכענדיג די בא־
וועגונגען פון דעם האלץ־זעגער אדער האלצהאקער, אנשטאט צו
פארנעמען זיך באמת מיט זעגען האלץ אדער גראבען ערד; ווען פון
ארבייט פארגרעבטע און פארשווארצטע הענט ווערן גערעכענט ווי
עפעס ערנידעריגענדיגס, און האבען זיידענע קליידער און קאנען
שטרענג האלטען די באדינער ווערט פאררעכענט פאר א סימן פון
„גוטען טאן"; ווען די ליטעראטור איז איין הימן צו רייכקייט און
באציהט זיך מיט פאראכטונג צו די „אונפראקטישע אידעאליסטען",
— היינט צו וואס נאך רעדען וועגען „איינגעבארענער פארברעכע־
רישקייט?" אט די גאנצע מאסע פאקטארען פון אונזער לעבען
ווירקט אין איין ריכטונג: זי גרייט צו מענשען, וואס זיינען ניט
פעהיג צו אן עהרליכער עקזיסטענץ און וואס זיינען דורך און דורך
אנגעזאפט מיט אנטי-געזעלשאפטליכע געפיהלען!

אויב אונזער געזעלשאפט וועט אזוי ארגאניזירט ווערן, אז

פאר יערען וועט זיין א מעגליכקייט שטענדיג צו ארבייטען פאר אלגעמיין ניצליכע צוועקען, — און דעמאָלט וועט מען, נאטירליך, מוזען אינגאנצען ענדערן די איצטיגע באציהונגען צווישען קאפי־טאל און ארבייט; אויב מיר וועלען געבען יערען קינד א געזונטע ערציהונג, לערנענדיג איהם ניט נאָר וויסענשאפטען, נאָר אויך פיזישע ארבייט, געבענדיג איהם א מעגליכקייט אין פארלויף פון די ערשטע צוואנציג יאָהר פון זיין לעבען אויסצולערנען זיך א נוצ־ליכע מלאכה און באקומען די געוואָהנהייט צו אן עהרליכען אר־בייטסזאמען לעבען, — וועלען מיר מעהר ניט דארפען ניט קיין געפענגניסען, ניט קיין ריכטער, ניט קיין תליונים. דער מענש איז א רעזולטאט פון די אומשטענדען און באדינגונגען, אין וועלכע ער איז אויפגעוואקסען. גיט איהם א מעגליכקייט אויסצוואוואקסען א צוגעוואָהנטער צו ניצליכער ארבייט; ערציהט איהם אזוי, אז ער זאָל פון דער פריהער יוגענט קוקען אויף דער מענשהייט, ווי אויף איין גרויסער משפחה, וואָס מען קאָן צו קיין איין מיטגליד איהרען גיט טאָן קיין שאָדען, אז דאָס זאָל ניט פיהלען א ברייטער קרייז מענשען, און סוף כל סוף די גאנצע געזעלשאפט; גיט איהם א מעגליכקייט צו ערציהען אין זיך א געשמאק פאר העכערע פאר־גניגענס, וואָס וויסענשאפט און קונסט גיבען, — פארגניגענס, וואָס זיינען מעהר דערהויבען און לאנג־דויערענדיג, איידער די בא־פרידיגונג פון די נידריגערע לײדענשאפטען, — און מיר זיינען זי־כער, אז די געזעלשאפט וועט דעמאָלט ניט דארפען צוזעהן פאר־לעצונגען פון די פרינציפען פון מאָראל אין אזא גרויסער צאָהל, ווי מיר זעהען דאָס איצט.

צוויי דריטעל פון אלע רעכט־פארלעצונגען, נעמליך, די אלע אזוי גערופענע „פארברעכען קעגען אייגענטום", וועלען אָדער אינ־גאנצען פארשווינדען, אָדער זיי וועלען רעדוצירט ווערען צו אן אונ־באדייטענדיגער צאָהל פאלען, ווייל אייגענטום, וואָס איז איצט דאָס פריווילעגיום פון איינצעלנע מענשען, וועט זיך אומקערן צו זיין אמת׳ן קוואל, צו דער געמיינדע. וואָס אנבאטרעפט „פארברעכען, וואָס זיינען געווענדט געגען דער פערזאָן", ווערט זייער צאָהל שוין איצט שנעל פארקלענערט, צוליב דעם וואוקס פון מאָראלע און סאָציאלע געוואָהנהייטען, וואָס אנטוויקלען זיך אָהן צווייפעל אין יעדער געזעלשאפט און וואָס וועלען אָהן צוויי־

פעל שטייגען, ווען די געמיינשאַפטליכע אינטערעסען פון אַלעמען וועלען ענגער ווערן.

נאַטירליך, וואָס עס זאָלען ניט זיין די עקאָנאָמישע יסודות פון דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג, וועט אַלעמאָל זיך געפינען אַ געוויסע צאָהל מענשען, וועמעס ליידענשאַפטען זיינען שטאַרקער און ווערן וועניגער קאָנטראָלירט, איידער ביי די איבריגע מיטגלי־דער פון דער געזעלשאַפט; עס וועלען אַלעמאָל זיך געפינען מענ־שען, וועמעס ליידענשאַפטען קאָנען צופעליג זיי באַוועגען צו באַ־געהן טאַטען פון אַן אַנטי־געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער. אָבער אין די מעהרסטע פאַלען קאָנען די מענשליכע ליידענשאַפטען, וואָס פיהרען איצט צו רעכט־פאַרלעצונגען, באַקומען אַנאַנדער ווענדונג, אָדער די פאַראייניגטע אָנשטרענגונגען פון די ארומיגע קאָנען זיי מאַכען כמעט איינגאַנצען אונשעדליך. אין דער איצטיגער צייט, אין די שטעט, לעבען מיר אין אַ צו גרויסער אָפּגעזונדערטקייט איינער פון אַנדערן. יעדערער זאָרגט נאָר וועגען זיך, אָדער העכ־סטענס וועגען זיינע נאָהנטסטע קרובים. דער עגאָאיסטישער, דאָס הייסט, ניט פאַרנינפטיגער אינדיווידואַליזם אויף די מאַטעריעלע לעבענס־געביטען, האָט אונז אונפאַרמיידליך געמוזט פיהרען צו אַן אינדיווידואַליזם, וואָס איז פונקט אַזוי עגאָאיסטיש און שעדליך, אויפ׳ן געביט פון געגענזייטיגע באַציהונגען צווישען מענשען. אָבער פון דער געשיכטע ווייסען מיר, און אפילו איצט קאָנען מיר באַ־אָבאַכטען געמיינדען, אין וועלכע מענשען זיינען אַ סך ענגער פאַרבונדן צווישען זיך, איידער אין אונזערע מערב־אייראָפּעאישע שטעט. אין אָט דער הינזיכט קאָן פאַר אַ ביישפּיל דינען כינא: „די אונגעטיילטע משפחה" איז ביז היינטיגען טאָג אין איהרע אור־אַלטע פּראָווינצען דער יסוד פון געזעלשאַפטליכער אָרדנונג: אַלע מיטגלידער פון דער „ניט געטיילטער פאַמיליע" קענען איינער דעם אַנדערן פּולקאָם; זיי שטיצען איינער דעם אַנדערן, העלפען איי־נער דעם אַנדערן, — ניט נאָר אין „מאַטעריעלע" מיטלען, נאָר אויך אין די זאָרגען און ליידען פון יעדערן פון זיי; און די צאָהל „פאַרברעכען" געגען אייגענטום און פערזאָן איז אין אָט די פּראָ־ווינצען מערקווירדיג נידריג (מיר האָבען, פאַרשטעהט זיך, אין זינען נאָר די צענטראַלע פּראָווינצען פון כינאַ, ניט די פּראָווינצען ביים ים). די סלאַווישע און שווייצאַרישע אַגריקולטורעלע געמיינדען

זיינען אן אנדער ביישפיל. מענשען קאָנען גוט איינער דעם צוויי־טען אין אָט די קליינע געמיינדען, און אין א סך הינזיכטען שטי־צען זיי געגענזייטיג איינער דעם צווייטען. אין אונזערע שטעט אָבער זיינען אַלע פארבינדונגען צווישען די איינוואוינער פאר־שוואונדען. די אַלטע פאמיליע, וואָס איז באגרינדעט אויף די גע־מיינשאפטליכע אָפּשטאמונג, איז זיך צופאלען. אָבער מענשען קאָ־נען ניט לעבען אין אזא אָפּגעזונדערטקייט, און די עלעמענטען פון נייע געזעלשאפטליכע גרופען וואקסען. עס אנטשטעהען נייע פאר־בינדונגען, צווישען די באוואוינער פון איינער און דער זעלבער גע־גענט, צווישען מענשען, וואָס פארפאָלגען א וועלכען עס איז גע־מיינשאפטליכען ציל, און דער וואוקס פון אזעלכע נייע גרופירונגען קאָן נאָר פארשנעלערט ווערן, אויב אין דער געזעלשאפט וועלען פאָרקומען ענדערונגען, וואָס פיהרן צו אן ענגערער געגענזייטיגער אָפּהענגיגקייט און צו מעהר גלייכהייט צווישען אַלעמען.

ניט קוקענדיג אויף אָט די אַלע ענדערונגען, וועט דאָך אָהן צווייפעל בלייבען א קליינע צאָהל מענשען, ועמעס אנטי־געזעל־שאפטליכע ליידענשאפטען, — א רעזולטאט פון זייערע קערפּער־ליכע אונפאָלקאָמענהייטען און קראנקהייטען, — וועלען מיט זיך פאָרשטעלען א געוויסע געפאהר פאר דער געזעלשאפט. און דע־ריבער אנטשטעהט די פראגע: וועט די מענשהייט ווי פריהער דארפען אָפּנעמען ביי זיי דאָס לעבען אָדער זיי פארשפארן אין געפענגניסען? — וועגען דעם ענטפער קאָן גאָר קיין צווייפעל ניט זיין. געוויס וועט די געזעלשאפט ניט אָנווענדען אזא עקעל־האפטיגע לעזונג פון אָט דער שווערקייט.

עס איז געווען א צייט, ווען מיט משוגעים, וועלכע מען האָט געהאַלטען פאר „באזעסענע", פאר מענשען, וואָס האָבען אין זיך א „ניט־גוטען", איז מען זיך באגאנגען אויף דעם געמיינסטען אופן. געשמידטע האָבען זיי געלעבט אין שטאַלען, ווי די בהמות, און זיינען געווען א געגענשטאַנד פון שרעק אפילו פאר די מענשען, וואָס האָבען געהאַט די אויפזיכט אויף זיי. צוברעכען זייערע קיי־טען, באפרייען זיי וואָלט מען אין יענער צייט געהאַלטען פאר א משוגעת. אָבער צום סוף פון אכצעהנטען יאָהרהונדערט איז ער־שינען א מענש, פינעל, וואָס האָט געוואגט ארויפצונעמען פון די אונגליקליכע די קייטען און האָט זיך געווענדעט צו זיי מיט פריינד־

ליכע ווערטער, האָט גענומען קוקען אויף זיי, ווי אויף אונגליקליכע ברידער. און די, וועלכע מען האָט גערעכענט פאַר פעהיג צו צורייסען אויף שטיקער יעדען איינעם, וואָס וואָלט געוואַגט צו דערנעהנטערן זיך צו זיי, האָבען זיך אַרומגעקליבען אַרום זייער באַפרייער און האָבען מיט זייער אויפפיהרונג באַוויזען, אַז ער איז געווען גערעכט אין זיין גלויבען אין די בעסערע שטריכען פון דער מענשליכער נאַטור: זיי, אַט די בעסערע מענשליכע שטריכען, פאַרשווינדען ניט אינגאַנצען אפילו ביי די, וועמעס פאַרשטאַנד ווערט פאַרטונקעלט פון אַ קראַנקהייט. פון יענעם טאָג אָן האָט די מענשליכקייט געזיגט. אויף דעם משוגע'נעם האָט מען אויפגעהערט צו קוקען, ווי אויף אַ ווילדע חיה. מענשען האָבען אַנערקענט אין איהם אַ ברודער.

די קייטען זיינען פאַרשוואונדען, אָבער די הייזער פאַר משוגעים, — דיזעלביגע געפענגניסען, ווי פאַר די פאַרברעכער, — זיינען געבליבען, און הינטער זייערע ווענט איז ביסלעכווייז אויסגעוואקסען אַ סיסטעם, וואָס האָט זיך גאָר ווייניג אונטערשיידט פון דעם, וואָס מען האָט פראַקטיצירט אין דער צייט פון קייטען. אָבער אָט האָבען די פויערים פון אַ בעלגישען דערפעל, באַוועגט נאָר פון איינפאַכען געזונטען פאַרשטאַנד און גוטהערציגקייט, אָנגעוויזען אַ נייעם וועג, וואָס די געלעהרטע אויספאָרשער פון מאַרך־קראַנקהייטען האָבען גאָר אפילו ניט פאַרדעכטיגט, אַז דאָס איז מעגליך. זיי האָבען אָנגעהויבען אַריינגעמען זיי אין זייערע פאַמיליען, אין זייערע אָרימע הייזער; זיי האָבען זיי געגעבען אַן אָרט ביי זייער טיש פאַר זייער אָרימען מיטאָג און אין זייערע רייהען אין דער צייט פון ניצליכע אַרבייטען; זיי האָבען זיי צוגעלאָזען צו נעמען אַנטייל אין די דאָרפישע יום־טובים און פרעהליכע אָווענטען. און באַלד האָט זיך איבער גאַנץ אייראָפּאַ פאַנאַנדערגעטראָגען דער רוהם וועגען „וואונדערליכע" אויסהיילונגען, און אַז דער שולדיגער אין דעם איז געווען כלומר'שט אַ הייליגער, צו וועמעס עהרע עס איז אויפגעשטעלט געוואָרען אַ קירך אין געיל (Gheil). די היילונג, וואָס די פויערים האָבען אָנגעווענדט, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַזאַ איינפאַכקייט, זי איז געווען אַזוי אַלגעמיין באַקאַנט שוין פון לאַנג (דאָס איז געווען פרייהייט!), אַז געבילדעטע מענשען האָבען פאַרגעצויגען צוצושרייבען די דערגרייכטע רעזולטאַטען צו אַ געטליכען

איינפלוס אָנשטאָט צו באטראכטען דאָס געשעהענע איינפאך, אָהן פאָראורטיילען. צום גליק אָבער איז ניט געווען קיין מאנגעל אין עהרליכע און גוטהערציגע מענשען, וואָס האָבען פארשטאנען די וויכטיגקייט פון דעם היילונגס מעטאָד, וואָס די געילער פויערים האָבען אויסגעפונען; זיי האָבען גענומען פראָפּאגאנדירן אָט דעם מעטאָד און האָבען אָנגעווענדט די גאנצע ענערגיע צו באקעמפען די אינטעלעקטועלע אינערץ, פיינהייט און קאלטע גלייכגילטיגקייט פון די ארומיגע.*)

די פרייהייט און ברידערליכע זאָרג זיינען געווען דער בעסטער היילונגס־מיטעל אין דער אויבענדערמאָהנטער ברייטער צווישען־פּראָווינץ „צווישען משוגעת און פארברעכען”. און מיר זיינען זי־כער, אז זיי וועלען זיך ארויסווייזען פאר דעם בעסטען היילונגס מי־טעל אויך אויף דער אנדערער זייט פון איינעם פון די גרענעצען פון אָט דער פּראָווינץ, — דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָן דאָס, וואָס עס איז אָנגענומען צו רופען פארברעך. דער פּראָגרעס געהט אין אָט דער ריכטונג. און אלץ, וואָס העלפט איהם, וועט אונז ברענגען נאָהנטער צו דער לייזונג פון דער גרויסער פראגע, — דער פראגע וועגען גערעכטיגקייט, וואָס האָט ניט אויפגעהערט צו באשעפטיגען די מענשליכע געזעלשאפטען פון דעם ווייטסטען אלטערטום, אָבער וועלכע מען קאָן ניט לעזען מיט דער הילף פון געפענגניסען.

ס ו ף

*) איינער פון אזעלכע מענשען, דר. ארטור מיטשעל, איז גוט באוואוסט אין שאָטלאנד. זעה זיין ווערק "Insane in Private Dwelling," Edinburgh, 1864 און אין "Care and Treatment of Insane Poor" אין "Edinburgh Medical Journal" 1868.

ביילאַגע א.

די ראָל פון די פאַרשיקטע אין דער קאָלאָניזירונג פון סיביר.
(צו זייטען 144—151)

ביי דער ניט פינקטליכקייט און צואוואָרפענקייט פון די סטאַטיסטישע דאַטען וועגען סיביר איז זעהר שווער צו באַשטימען, אויף וויפיעל די פאַרשיקטע האָבען געהאָלפען פאַרגרעסערן די באַפעלקערונג פון סיביר. די פאָלגענדיגע ריכטיגע ציפערען, וואָס זיינען מיטגעטיילט געוואָרן אין 1886 אין דער אָפיציעלער „טאָבאָלסקאַיאַ גאַזעטאַ" און זיינען איבערגעדרוקט געוואָרן אין „וואָסטאָטשנאָיע אָבאָזרעניע" (דעם 20טען מערץ), פאַרדינען אונזער אויפמערקזאַמקייט. אין פאַרלויף פון צעהן יאָהר, פון 1875 ביז 1885, האָט מען אין טאָבאָלסקער גובערניע ארויסגעשיקט38,577 מענער און 4,285 פרויען. נאָך זיי האָבען נאָכגעפאָלגט אין פאַרשיקונג 23,721 פרייע פרויען און קינדער, צוזאַמען, הייסט דאָס, 66,583 מענשען. אין פאַרלויף פון דיזעלביגע צעהן יאָהר זיינען 11,758 פאַרשיקטע געשטאָרבען און 10,094 זיינען אַנטלאָפען ; 4,735 זיינען ווידער פאַר'משפט געוואָרן און אַרויסגעשיקט אָדער אַריבערגעפיהרט געוואָרן אין אַנדערע טיילען פון סיביר: 1854 האָט מען אומגעקערט אין רוסלאַנד, *און נאָר 28,670 זיינען אַריינגערעכנט געוואָרן אין די ליסטען פון פויערים און קליינבירגער („מעשטשאַנעס") פון טאָבאָלסקער גובערניע.* די גאַנצע פאַרשיקטע באַפעלקערונג פון טאָבאָלסק איז אין יענער צייט באַשטאַנען פון 35,100 מענער און 12,000 פרויען. די שטערבליכקייט פון אָט דער באַפעלקערונג איז איינגעשלאָסען אין די אויבענגעבראַכטע צאָהל 11,758 געשטאָרבענע. אָבער אַפילו אויסשליסענדיג די אויבענגעבראַכטע ציפער פון דער אַלגעמיינער סומע, וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז וועניגסטענס 20,000 פון 66,583 מענשען, — אונגעפעהר אַ דריטעל, — זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן אין טאָבאָלסקער גובערניע נאָר כדי צו שטאַרבען דאָרט באַלד נאָכ'ן אָנקומען אין סיביר, אָדער צו אַנטלויפען. די באַפעלקערונג פון טאָבאָלסקער גובערניע איז אין 1875 געווען 1,131,246 מענשען, און זי האָט זיך פאַרגרעסערט אין פאַרלויף פון דעם יאָהר אויף 187,626 מענשען, בעת דער נאַטירליכער צואוואוקס פון דער באַפעלקערונג האָט גע-

דאַרפֿט זיין וועניגער פֿון 100,000 מענשען. עס שטעלט זיך אַרויס, אַז די פֿאַרשיקטע האָבען אין פֿאַרלויף פֿון אַט דער צייט פֿאַרגרעסערט די באַפֿעלקערונג ניט מעהר ווי אויף 45,000 מענשען; דער וויטערדי־גער צואוואוקס ערקלערט זיך שוין מיט דער פֿרייער עמיגראַציע פֿון רוסלאַנד.

וואָס אַנבאַטרעפֿט די אַרבייטספֿעהיגקייט פֿון אַט דער פֿאַרשיקטער באַפֿעלקערונג, קאָן מען וועגען איהר אַם לייכטסטען אורטיילען פֿון דעם, וואָס אין 1875 האָבען זיך גערעכענט צווישען די פֿאַרשיקטע נאָר 10,798 הויז באַזיצער. אין פֿאַרלויף פֿון צעהן יאָהר זיינען 5588 מענשען צוגעשטאַנען צו אַט דער צאָהל, אָבער 3,775 האָבען געוואָרפֿען זייערע הייזער, אַזוי אַז אין 1885 האָבען נאָר 12,611 פֿאַרשיקטע גע־האַט שטענדיגע וואוינונגען. אויסער דעם האָבען אין 1875, פֿון די 20,846 צוגעשריבענע צו די פּויערים, געפֿעהלט אויף די ערטער, וואו זיי זיינען צוגעשריבען געוואָרען, 8,525 מענשען, — זיי זיינען פֿאַר־שוואונדען.

ביילאַגע ב.

אויסצוגען פֿון ה' שאַקעיעוו'ס רעדע, וואָס ער האָט גע־האַלטען אין דער פּעטערבורגער אַדעל־פֿאַרזאַמלונג דעם 17טען פֿעברואַר, 1881.

(צו זייט 161)

ווי באַקאַנט, האָט מען נאָך דעם אויפֿרייס אין ווינטער פּאַלאַץ באַשטימט לאָריס־מעליקאָוו'ען אויפֿ'ן פּאָסט פֿון מיניסטער פֿון אי־נערליכע אַנגעלעגענהייטען און מען האָט איהם געגעבען כמעט דיקטאַ־טאָרישע מאַכט; פֿאַקטיש האָט אַלעקסאַנדער דער צווייטער איבערגעגעבען די גאַנצע מאַכט אין זיינע הענט. איינער פֿון די ערשטע שריט פֿון לאָ־ריס־מעליקאָוו איז געווען צו ערלויבען די גובערניע זעמסטוואָס און אַדעל־פֿאַרזאַמלונגען פֿריי ארויסצוזאָגען זייערע מיינונגען. זיי האָבען זיך באַנוצט מיט אַט דער ערלויבניש, און איינע פֿון די ערשטע פֿאַר־לאַנגען, וואָס די פֿאַרזאַמלונגען האָבען אַרויסגעזאָגט, איז געווען דער פֿאַרלאַנג, אַז עס זאָל אָפּגעשאַפֿט ווערען דאָס סיסטעם פֿון „אַדמיני־סטראַטיווער פֿאַרשיקונג”. דאָס פּעטערבורגער פּריצענטום איז געווען איינע פֿון די ערשטע, וואָס האָבען פּראָטעסטירט קעגען אַט דעם שענד־ליכען סיסטעם; און אין פֿאַרלויף פֿון דער זיצונג פֿון 17טען פֿע־ברואַר, 1881 האָבען זיי וואָטירט אַ רעזאָלוציע, אין וועלכער זיי האָ־בען געפֿונען פֿאַר נויטיג צו דערלאַנגען דעם אימפּעראַטאָר אַן אַדרעס מיט דער ביטע, אַז דאָס געזעץ, וואָס גאַראַנטירט די אונבאַריהרבאַרקייט פֿון דער פּערזאָן פֿון יעדען בירגער, זאָל ניט פֿאַרלעצט ווערן.

אין פאַרלויף פון די פאַרהאַנדלונגען פון אַט דער רעזאָלוציע, האָט ע. א. שאַקעיעוו איבערגעלייענט אַ רעפעראַט וועגן דעם סיסטעם פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג, און וועלכער ער האָט, צווישען אַנדערעס, געזאָגט דאָס פאָלגענדיגע:

„ווענדענדיג זיך צו די רוסישע געזעצען, געפינען מיר, אַז לויט זיי קאָן קיין שטראָף ניט אַרויפגעלעגט ווערן אָהן אַן אורטייל פון געריכט... מען וואָלט דאָך געמיינט, אַז נאָך דער פאַרעפענטליכונג פון דעם געזעץ פון 1864 קאָן שוין מעהר קיין רייד ניט זיין וועגען אַן אַריינמישונג פון די אַדמיניסטראַטיווע באַאַמטע אין די פונקציעס פון די יורידישע באַהערדען, און אַז שטראָף קאָן זיין נאָר אַ רעזולטאַט פון אַ געריכטס אורטייל. באַשטראָפונגען אָהן אַ געריכט זיינען באַטראַכט געוואָרן פון מלוכה ראַט ווי אַן ערשיינונג פון ווילקיר... אָבער אין דער לעצטער צייט באַמערקט מען עפּעס נייעס. די רעכט, וואָס דאָס געזעץ גיט יעדען בירגער, האָבען פאַרלאָרען אינגאַנצען זייער ממשות. אונטער דעם אויסרייד פון אָפּריינינגען רוסלאַנד פון מענשען, וואָס זיינען פּאָליטיש אונפאַרלעסליך, האָט די אַדמיניסטראַציע גענומען אָנווענדען די אַרויסשיקונג, צוערשט זעלטען, אָבער אין די לעצטע יאָהרען וואַקסט די צאָהל פאַרשיקונגען אַלץ מעהר און מעהר... אין אָנהויב איז די געזעלשאַפט אויפגעבראַכט געוואָרן פון אַזעלכע האַנדלונגען פון דער אַדמיניסטראַציע, אָבער מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוועהנט צו אַט די אויסערונגען פון ווילקיר, און די פּלוצלונגע פאַרשווינדונג פון מענשען, וואָס מען האָט אַרויסגעריסען מיט אַמאָל פון זייערע משפחות, האָט אויפגעהערט אויסצואווייזען ווי עפּעס אונגעוועהנליכס.”

„די פאַרפאָלגונגען זיינען הויפּטזעכליך געווען געווענדט קעגען יונגע לייט, בחורים און מיידלאַך, וואָס זיינען מעהרסטענטיילס נאָך געווען מינדעריעהריגע. אָפּטמאָל פלעגען יונגע לייט פאַרשיקט ווערען נאָר פאַר באַקאַנטשאַפט, קרובה'שאַפט, אָדער אַפילו אָנגעהעריגקייט צו אַ וועלכען עס איז לעהר־אַנשטאַלט, וואָס האָט געהאַט אַ שלעכטע רעפּוטאַציע אין די אויגען פון דער אַדמיניסטראַציע, זאַר אַ וועלכען עס איז אויסדרוק אין אַ בריף, פאַר האַלטען אַ פאָטאָגראַפיע פון אַ וועלכען עס איז פּאָליטישען פאַרשיקטען... דער אָפיציעלער „פּראַוויטעלסטוועני וועסטניק” האָט ניט לאַנג צוריק געבראַכט ציפער דאַטען וועגען פּערזאָנען, וואָס מען האָט אויף אַזאַ אופן פאַרשיקט (אין סיביר) נאָר אויפ'ן באַפעהל פון דער אַדמיניסטראַציע, און די ציפערען באַווייזען, אַז די צאָהל פאַרשיקטע איז צווישען 250 און 2500 מענשען יעהרליך; אָבער אויב מיר וועלען צו אַט די ציפערען צוגעבען דאַטען וועגען פּערזאָנען, וואָס ווערן אויף דעמזעלביגען

אופן פאַרשיקט אין די אינערליכע גובערניעס פון אייראָפּעאישען רוסלאַנד (און דערביי קאָנען מיר נאָר פּרואווען טרעפען די צאָהל פון אַזעלכע פּערזאָנען), וועט פאַר אונז אויפשטעהן אַן אמת'ע העקאַטאָמב פון מענשליכע באַשעפענישען."

ה' שאַקעיעוו האָט געענדיגט זיין רעדע מיט אַ פאַרשלאַג אונטערצושרייבען די אויבענדערמאָנטע ערקלערונג. זיין רעדע איז אָפט אונטערבראָכען געוואָרן פון אויסגעשרייען: „בראַוואָ!" „גאַנץ ריכטיג!" דער פּאַרזיצער פון דער פּאַרזאַמלונג, באַראָן פּ. ל. קאָרף, האָט געשטיצט דעם פאַרשלאַג פון ה' שאַקעיעוו, צוגעבענדיג, פון זיין זייט, אַז ער האָט אַ זעהר טיפע באַדייטונג פאר גאַנץ רוסלאַנד.

און „נעמענדיג אין באַטראַכט, אַז דאָס סיסטעם פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג ווערט ניט גערעכטפאַרטיגט פון געזעץ", האָט די פּאַרזאַמלונג אונטערגעשריבען די פּעטיציע, וועלכע איז איבערגעגעבען געוואָרן דעם אימפּעראַטאָר. עס פאַרשטעהט זיך, אַז אַלץ איז געבליבען ווי געוועזן. די איינציגע נייע איינפיהרונג אויף אָט דעם געביט איז געוועזן די באַשטימונג פון אַ ספּעציעלען קאָמיטעט, וואָס רעווידירט פּעריאָדיש אַלע פּראָצעסען מיט אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג און לעגט פּעריאָדיש צו צו דריי און צו פינף יאָהר פאַרשיקונג פאר די פּערזאָנען, וועלכע זיי געפינען פאר געפעהרליך. די פאַרשיקטע, ווען עס ווערט ערלויבט זיך אומצוקערן אין רוסלאַנד, ווערט פאַרבאָטען צו וואוינען אין אַ וועלכער עס איז גרויסער שטאָט, וואו זיי וואָלטען געקאָנט געפינען מיטלען צום עקזיסטירן.

ביילאַגע ג.

(צו זייט 203)

דער בונט פון יונגע לייט, וועלכע מען האָט געהאלטען אין דער קאָרעקציאָנעלער קאָלאָניע אין פּאַרקעראָל, האָט געפיהרט צו דער אויפדעקונג פון דעם שוידערליכען רעזשים, צו וועלכען זיי זיינען געוועזן אונטערוואָרפען. די פאַקטען, וואָס זיינען אויפגעקלערט געוואָרן פאר'ן געריכט, האָבען אַנגעוויזען, צווישען אַנדערעס, אַז די שפּייז וואָס מען האָט זיי געגעבען, איז געוועזן פון אַן אויסערגעוועהנליך שלעכטער קוואַליטעט און איז אויסער דעם אַרויסגעגעבען געוואָרן אין אַ ניט גענוגענדיגער קוואַנטיטעט, אַזוי אַז זיי איז אויסגעקומען שטענדיג צו הונגערן. דער רעזשים אין קאָלאָניע איז געוועזן באמת שרעקליך. די דאַמע, די אייגענטימערין פון דער קאָלאָניע, און די וועכטער האָבען באַנוצט פאר באַשטראָפונגען דעם „קראַפּאַדין", אַ מיטעלאַלטערליכען טאָרטור־אינסטרומענט.

וואָס אַנבאַטרעפט די קאָלאָניע אין מעטראַ, וועלכע מען האָט אָפט

געוואָלט פאַרשטעלען ווי אַ מוסטערהאַפטע, האָט זיך אַרויסגעוויזען פון די דעבאַטען אין פראַנצויזישען דעפוטאַטען־קאַמער (דעם 31טען מערץ, 1887), אַז די באַהאַנדלונג פון קינדער אין אָט דער קאָלאָניע האָט זיך אויך אויסגעצייכענט מיט אַן אויסערגעוועהנליכער גרויזאַמקייט. די פאַקטען, וואָס זיינען געוואָרן באַקאַנט צוליעב די אויבענדערמאָנטע דעבאַטען, פאַלען פולשטענדיג צונויף מיט יענע ידיעות וועגען דער באַרבאַרישער באַהאַנדלונג אין אָט דער קאָלאָניע, וואָס זיינען מיר מיטגעטיילט געוואָרן פון פריוואַטע פערזאָנען.

ביילאַגע ד.

וועגען די „האָפנונגסלאָזע פאַרברעכער".

(צו זייט 260)

וויליאַם דאָגלאס מאָריסאָן, אין זיין אַרבייט „מינדעריעהריגע פאַרברעכער" (W. D. Morrison, “Juvenile Offenders”), וואָס איז ארויסגעגעבען געוואָרן אין 1897, ווי דער דריטער באַנד פון אַ סעריע, “The Criminalogy Series”, האָט געגעבען עטליכע סטאַטיסטישע דאַטען, וואָס באַשטעטיגען דאָס געזאָגטע אין טעקסט וועגען דעם שעדליכען איינפלוס פון די געפענגניסען. — „יעדען געלעהרטען, וואָס שטודירט די פראַגע וועגען שטראַפען, אין ענגלאַנד אָדער אויפ'ן קאָנטינענט, — זאָגט מאָריסאָן, — איז גוט באַקאַנט, אַז די פראָפאָרציע פון די „האָפנונגסלאָזע", וואָס זיצען אין די געפענגניסען, וואַקסט יעהרליך און איז קיינמאָל ניט געווען אַזוי הויך ווי איצט". — דאָס ווערט באַשטעטיגט פון דער געפענגניס סטאַטיסטיק פון פראַנקרייך, דייטשלאַנד, איטאַליען, ענגלאַנד און אַנדערע לענדער. און מאָריסאָן באַווייזט, אַז די „האָפנונגסלאָזע" זיינען די, וואָס האָבען אָנגעהויבען באַקומען אַ געפענגניס בילדונג פון די יונגע יאָהרען אָן. דער אויטאָר קומט צו אַ גאַנץ באַשטימטען שלוס, נעמליך: „וואָס אַנבאַטרעפט, זאָגט ער, די גרויסע מעהרהייט פון אונזער געפענגניס באַפעלקערונג, איז אין באַצוג אויף זיי האָבען זיך דאָס קרימינעלע געזעץ און די געפענגניס פאַרהאַפטונג ארויסגעוויזען פאַר פולשטענדיג באַנקראָט. אונזער שטראָף סיסטעם האָט באַנקראָטירט אין זיין הויפט און ערשטען ציעל, וואָס איז באַשטאַנען אין דעם, אַז מען זאָל שטערן דעם פאַרברעכער צו באַגאַהען נייע פאַרברעכען. פאַרקעהרט, אָט דאָס סיסטעם פאַרמערט, ווייזט אויס, אויף אַ פאַטאַלען אופן די צאָהל פון די געוועהנליכע עקספערטען אין אַנטי־געזעלשאפטליכע אַקטען".

די שלוסען פון ה' מאָריסאָן, ווי מען האָט געדאַרפט ערוואַרטען פון אַזאַ שרייבער, צייכענען זיך אויס מיט אַן אויסערגעוועהנליכער מעסיגקייט. אָבער אין איין פונקט זיינען זיי אויסגעדריקט געוואָרן

מיט אַ פולשטענדיגער באַשטימטקייט. דער איינציגער ווירקליכער מי־
טעל, — זאָגט ער, — וואָס וועט פאַרקלענערן די צאָהל פון יונגע פאַר־
ברעכער, איז — „באַזייטיגען די באַדינגונגען, געזעלשאַפטליכע און עקאָ־
נאָמישע, וואָס באַשאַפען אַט די פאַרברעכער”. די געפענגניסען אָבער
דערגרייכען דאָס בשום אופן ניט. פאַרקערט, זיי פיהרן צו אַ פאַרמעה־
רונג פון פאַרברעכערישקייט.

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטא
...IC LIBRARY, TORONTO

MAR 23 1955

MAY 18 '71

מעמ.

פ. קראָפּאָטקין

אין רוסישע און פראַנצויזישע טורמעס

1883

MAY 18 '73

מעמ.

1883